

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

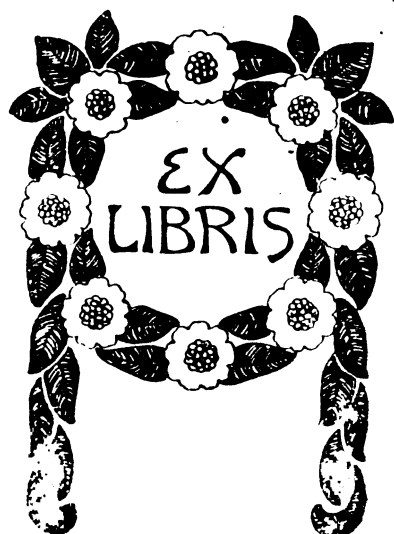
Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

YC133762

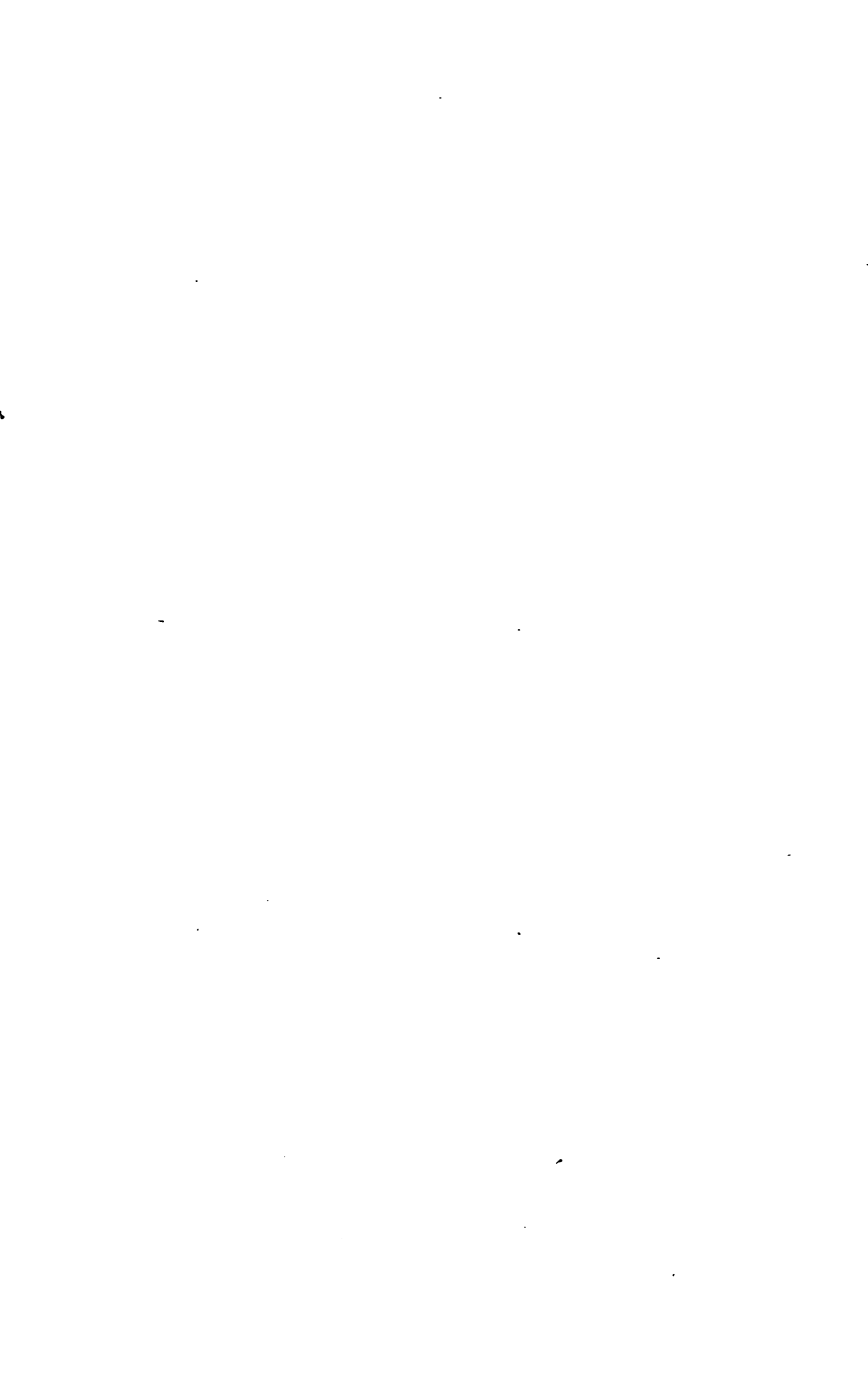
16

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Red "Epiphany" 1903.

BREVE
FRA
JULIUS LANGE

UDGIVNE AF P. KØBKE

KØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG

H. H. THIELES BOGTRYKKERI

1902

»Deshalb sind Briefe so viel werth, weil sie das
Unmittelbare des Daseyns aufbewahren«.

GOETHE.

N 8375
L 3A27
1902

TIL ARKITEKT L. FENDER¹.

Kære Fender!

*Nykøbing paa Falster, 27. Juli 1858.
Adr. Prof. Paludan-Müller.*

Dette Brev skriver jeg kun for at have skrevet først til dig, og for at du, uden at træde dine 25 Aar for nær, kan skrive et smukt Brev til den unge og ærbødige Rus, der brænder efter at inddrikke den Mælk og Honning, som flyder af din Mund, naar jeg er hos dig, og af din Pen, naar jeg er langt fra dig ...

Af Hjerteudgydelser har jeg ingen at forrette; vel har jeg opholdt mig 8 Dage paa Iselinge, 2 Dage paa Møen og 3 her, og vel har jeg sét megen Skønhed i Himmelen og paa Jord, som ikke har undladt at sætte Hjerte og Hoved i visse sommerferieagtige Svingninger. Men da det netop i Sommerferien gaar saa flot til med slige Fornemmelser, har man saa travlt med, hvad det næste Øjeblik vil skænke, at man ikke faar Tid til at dvæle ved sin nuværende Tilstand og end mindre kalde sine Minder til Live.

Jeg er nu kommet paa det rene med, at jeg vil studere Filologi, jeg tror endogsaa med specielt Hensyn paa Arkæologien. Det sidste agter jeg dog ikke at lade mig mærke med, da det forekommer mig at være altfor fordringsfuldt. At studere Medicin eller at blive Skarpretter vilde være for meget af en Falliterklæring, til at jeg nu, da jeg er kommet nogenlunde til Hægterne efter det forbandede Examensvæsen, vil tænke derpaa. Jeg har tænkt, om du ikke vilde kunne vejlede mig noget, hvad angaar Arkitektur osv., naar jeg skal have fat paa den; det bliver i hvert Fald ikke saa snart, da det rent filologiske og Madvigs Grammatiker ville give mig nok at bestille ... Skriv om alt, hvad du i din fattige københavnske Tilværelse har tænkt, følt og oplevet — du Stakkel, der faar

¹ Nu Professor, Stadsarkitekt i København.

tørre Jyder i Stedet for Karper, Landbohøjskoler i Stedet for Kornmarker og Køer og Faar, Langebro for Møens Klint, Frelzers Taarn i Stedet for Valdemars, skident Vand i Københavns og Kristianshavns Kanaler i Stedet for rent i Ulf-, Grøn- og Guldborgsund, Stenkulsrøg for Blomsterduft og, naar det kommer højt, Kunst i Stedet for Natur. Skriv snart, saa skal jeg ogsaa skrive baade episk og lyrisk, ja maaske det endog kan blive dramatisk. Skriv snart, og skriv mere indholdsrigt end dette Smøreri! Skriv snart!

Din

Julius Lange.

TIL SAMME.

Kære Ven!

Nykøbing paa Falster, 7. Aug. 1858.

Du skal have megen Tak for dit sidste lange og gode Brev samt for alt dets Indhold, baade den kritiserende, opmuntrende og reflekterende Del

Hvorfor jeg ikke tager Magisterkonferensen? Hvori? i Historie? — Jeg bliver aldrig Historiker, det ligger ikke for mig. Det, jeg søger i Filologien, er heller ikke Grammatik; det er Litteratur, det er Homer og Herodot og Sofokles osv., men ikke Madvig. Jeg ser ellers ikke rettere, end at jeg maa belave mig paa at gaa rejekt hos Rasmus Nielsen; thi hvis jeg giver mig synderlig af med Filosofien, bliver jeg nok hængende ved den. Man siger, at naar man lærer nogle Hundrede Brandere og flotte Vitser, kan man nok slippe igennem.

Jeg har ikke skrevet dette Brev før, quia in nihilo agendo occupatissimus eram. Jeg kan ikke fragaa, at jeg har nedladt mig til at give Mads's Rolle i »Kærlighed uden Strømper« for Eliten af Lolland-Falsters Stifts Befolkning. Det var noget ganske overordentligt. Jeg fik Skolens gamle grundmurede Bygning til at ryste, da jeg med Tordenrøst raabte:

Jeg ser en Djævehær opstillet i Geledder,
Som af Forbitrelse i egne Tunger bider.

Hvis du ønsker at høre mere derom, skal jeg gerne fortælle dig det, naar jeg kommer til København. Hvad der har holdt mig tilbage her, kan jeg paa en vis Maade

sige, er dels »Kærlighed uden Strømper«, dels »Kærlighed« og dels »Mangel paa Strømper«. Nu da jeg har skilt mig ved det første Punkt og faaet det sidste vasket og stoppet, mangler der blot, at jeg skal kvæle det mellemste i Fødselen, eller rettere i Opvæxten. Saa river jeg mig løs, og jeg tror, Gud forlade mig, at jeg rejser nok en Gang til Møen og repeterer det store dejlige Digt, der overgaar alle Iliader og Odysseer paa Jorden, og som kaldes: Møens Klint.

Din

Julius Lange.

TIL REDAKTØR C. PLOUG.

Kbhvn., 4. Maj 1860.

De maa undskylde, at jeg nu ulejliger Dem med et Par Linier, da jeg ligesaa godt kunde have givet Dem et bestemt Svar igaar i Klareboderne. At jeg dengang ikke gjorde det, kom dels af Overraskelsen og dels af en, som jeg haaber, undskyldelig Svaghed ligeoverfor den Tillid, De viste mig. Altsaa: jeg kan i Aar ikke paatage mig at skrive noget om Udstillingen. Og det af mange Grunde, som dels ligge i mine personlige Forhold og dels i den »blandede« Modtagelse, som mit forrige Forsøg mødte hos den eneste virkelig kompetente Dommer, der har sagt mig sin Mening derom¹. Desuden vilde det være mig umuligt at holde Trop med de gamle Folk i »Berlingske« og »Flyveposten« i den rørende Velvillie, som de udvise lige meget mod det sletteste og mod det bedste, mod alle Bestræbelser og alle Retninger; og naar man opponerede derimod, saa stod man som den, der heldte Malurt i alt det søde Mælkevand, som hidtil er kommet til Torvs, hvilket vilde være en unaturlig og utaknemlig Rolle for et Menneske i min Alder.

Idet jeg takker Dem for Deres Tillid og Velvillie imod mig, beder jeg Dem sluttelig om at overføre den paa en Person med mere Kundskab og mere Myndighed end den, hvoraf jeg er i Besiddelse.

Deres ærbødige

Julius Lange.

¹ N. L. Høyen.

TIL LANGES HUSTRU (i Forlovelsestiden).

Kære Louise!

[Kbhvn., Decbr. 1863.]
Torsdag Morgen.

— — — — Jeg har været meget tidlig oppe i denne Morgen og gaaet ved Maanens og Stjerners Skin omkring paa Volden. Der var koldt, og der var glat, men yndigt og ganske stille og ensomt. Gid du havde været med mig, virkeligt, og ikke alene i mine Tanker!

Idag for 2 Aar siden var jeg i Köln og gik ganske tidlig om Morgenen ved Maanens og Stjerners Skin hen i Domkirken. Der var Tusmørke inde i den store Kirkehal med de mange høje Piller, men oppe i Koret var der glimrende af Lys; der blev holdt Messe med Røgelse og Sang, den første katholske Messe, jeg hørte. Jeg husker det tydelig endnu, hvorledes Tonerne ligesom flød op langs med de ranke Piller, hvorledes Lyset tabte sig og forvildede sig i matte Straaler ud i Tusmørket, hvorledes den fine Duft af Røgelse henflyttede mig i en fortryllet Verden — — — —

Din

Julius.

TIL PROF. J. L. USSING.

Højnel ved Odense, 26. Aug. 1864.
Adr. 1ste Infanteriregiments 3dje
Kompagni: Officersaspirant L.

Højtærede Hr. Professor!

Den Velvillie, som De i sidste Vinter beviste mod mig og mine Studier, giver mig Mod til at henvende mig skriftlig til Dem fra denne Afkrog af Verden, hvor jeg ifølge mine foresattes uransagelige Beslutning er fordømt til foreløbig at leve, og til at haabe, at De, naar vigtigere Beskæftigelser maatte levne Dem Tid, vil bære mig med et Svar. Jeg søger Deres Raad og Bistand for, inden endnu mere Tid gaar til Spilde for mig, at redde de faa Kundskaber, jeg allerede har erhvervet mig i mit Fag, fra Forglemmelse og om muligt at erhverve mig flere. Efter al Sandsynlighed vil mit Regiment en af de første Dage i næste Maaned blive forlagt til Odense By, hvor jeg da maaske kan komme til at tilbringe Efteraaret og maaske Vinteren med. Jeg haaber, at jeg vil kunne frelse nogle Timer om Dagen fra Exercits, Vagttjeneste,

theoretiske Foredrag over Garnisons- og Felttjeneste, og skønt Odense næppe tilbyder megen Lejlighed til kunsthistoriske Studier — navnlig naar de gælde den antike Kunst —, er dens lærde Skoles Bibliothek og de øvrige Bibliotheker dog formodentlig saa vel forsynede, at man ogsaa kan faa noget bestilt i mit Fag. I ethvert Fald maa Kathedralskolen vel have de antike Forfattere, jeg skal bruge, og de vigtigste Haandbøger. Naar jeg saa i Forvejen giver Afkald paa at høste den Nydelse af mine Beskæftigelser, som de københavnske Samlinger og Bibliotheker kunne skaffe, saa tænker jeg, at denne Tid ikke behøver at være spildt for mig. De vilde nu, Hr. Professor, bevise mig en stor Tjeneste ved at give mig en kort Anvisning til Læsningen af hine Forfattere, navnlig de græske: i hvilken Orden? — hvad og hvor meget? — hvilke Udgaver? osv. Jeg er overbevist om, De vil undskylde, at jeg gaar den sikreste Vej til at undgaa den Tidsspilde, som en unyttig Famlen vilde medføre. Ethvert Raad, som De vil give mig for mine Studier, skal sikkert blive fulgt. Foreløbig har jeg naturligvis Examen for Øje og bliver nødt til at indskrænke mig til, hvad der kræves, skønt maaske en bredere Læsning vilde interessere mere...

I det Haab, at Hr. Professoren ikke vil finde mine Spørgsmaal og min Anmodning om et Svar paatrængende, forbliver jeg

Deres meget ærbødige

Julius Lange.

TIL HUSTRUEN (i Forlovelsestiden).

Min elskede Louise!

[Odense, Eftersommeren 1864.]
Søndag Eftermiddag.

— — Endnu har den famøse Aspirantskole ved Gud ikke gjort mig megen Skade. Dels er det ikke saa brøsig som i København, og dels hænder det nu saa vidunderligt, at vi hver anden Dag af en eller anden gyldig Grund maa lade Skolen høre op. Jeg faar saaledes dog Gud ske Lov noget bestilt ved den antike Kunst og kunde faa mere bestilt, hvis jeg var en rigtig flink Arbejder og ikke for utaalmodig. Men det skal nok gaa; det smager naturligvis herligt at faa noget rørt op i sine Tankers

stillestaaende Vande. Aa, de have dog aldrig været saa ganske stillestaaende — og det kan jeg da i Grunden takke dig for. Men én Ting har været mig saa meget paafaldende. Jeg havde troet, at jeg dog tidligere i min Hukommelseskiste havde samlet saa mange Brudstykker af Viden og f. Ex. havde saa mange gode Billeder i den, at min Tanke aldrig skulde komme til at lide Hungersnød, saa længe den havde dette Forraadskammer at tage til. Men dengang jeg kom fra Aspirantskolen i Juni Maaned over til Regimentet i Vendsyssel, havde jeg en underlig Fornemmelse af, at jeg havde forlagt Nøglen til dette Forraadskammer og ikke kunde finde den. Jeg havde Tid nok til at tænke og, om det skulde være, til at skrive et og andet; men det var mig, som om jeg ingen Ting vidste, som om alt stod mig saa underlig fjernt (jeg taler om det, der kun hører Hovedet til). Om det var de mange Geværgreb og den megen Pudsnings, der var Skyld deri, véd jeg ikke; men vist er det, at jeg under hele min Kampagne aldeles ingen Hjælpkilder havde i min Hukommelse. Det er først, efter at jeg har faaet fat paa en lille Finger af Videnskaben igen, at jeg ligesom begynder at vide det, jeg véd. Herregud! det er jo ikke saa meget, men lidt er det dog til at more og fornøje sig ved. — Det glæder mig, du holder af »Werthers Leiden«, som jeg kalder en fortryllende Bog. Den er ikke tom. Og hvor den er lidenskabelig og dog saa fin, saa fin og saa klog. Det eneste Sted, hvor jeg synes, den er bleven lidt gammel, er, hvor Lotte ikke kan udtrykke sin Begejstring over Tordenvejret paa anden Maade end ved at sige: »Klopstock!« — hvis jeg husker rigtig. Ogsaa holder jeg ikke af det Ossianske i Slutningen — Ossian keder mig nu skrækkeligt; jeg kan aldrig faa fat paa en Tanke eller et Billede i al denne Taagedans — —

Din

Julius.

TIL CAND. THEOL. A. C. LARSEN.

Kære Ven!

Odense, 28. Okt. [1864].

Du vil ved lidt Eftertanke let kunne sætte dig ind i mine glade Følelser, da jeg forleden Dag i »Læseforeningen«

ved Læsning af »Fædrelandet« stødte paa dit Navn i Forbindelse med en Artikel om Dødsstraffen. Jeg blev i Tankerne henflyttet til hine aandssprudlende Aftener paa Borchs Kollegium og til den betydelige intellektuelle Friktion, som der fandt Sted. Jeg betragter egentlig din Artikel nærmest som en Rundskrivelse til dine Venner og Kammerater; thi med Hensyn til den Virkning, den skulde gøre paa Hs. Exc. Justitsminister Heltzen, samt paa den danske Rigsdag, hvor daarekistegale Mænd som Tscherning endnu kunne optræde som Ledere, antager jeg ikke, at du selv nærer altfor sangvinske Forhaabninger. Og hvad det store Publikum angaar, tror jeg, at din Artikel har et for stort Dybtgaaende til, at den skulde gøre nogen Virkning, skønt vel mange ville læse den med Interesse. Det, som glæder mig særlig ved den — da jeg ingen egen Indsigt har i Dødsstraffens Theori, og da dens Udøvelse forhaabentlig vil holde sig fjern fra min Person —, er det, at jeg ser i en saadan offentlig Meningsytring et dygtigt og alvorligt Forsøg i »Fritænkningen«, hvorom vi i sin Tid have talt adskilligt, og som vi begge nære megen Sympathi for.

Forresten har jeg et og andet at bemærke, hvad jeg haaber, du vil tage velvilligt imod, for at jeg ikke skal føle Fjernheden fra den københavnske og særlig mine nærmeste Venners intellektuelle Friktion for stærkt. Fordi man lever i Odense og gaar i Uniform, behøver man jo ikke at være nogen ren Idiot.

Mig synes for det første ikke, at du kan affeje den almindelige Bibeholdelse af Dødsstraffen og den særlige i den nye Kriminallov saa hurtigt, som du gør ved at rejse en Beskyldning for Mangel paa Mod til at bryde med gamle Fordomme. Der er visse Ting, der for Tænkningen altid ville have noget absolut frastødende, men dog maa betragtes som Kendsgerninger, og som man kun risikerer at støde sig en Bule i Panden paa, hvis man vil rende dem over Ende. Dertil hører Krig, Dødsstraf, Latin i Undervisningen osv. Jeg synes ogsaa, du under vurderer Kendsgjerningernes Størrelse og Ælde. — Er Dødsstraf desuden afskaffet i noget eneste Land i Verden? — Jeg tror ganske vist, at du har Ret, hvis du tager dit Udgangspunkt fra Begrebet om den normale Stat — og især naar du fremhæver, at Religionsfrihedens Princip

maa føre til Dødsstraffens Ophævelse, ligesom jeg ogsaa indser, at Spørgsmaalet har sin Betydning for dig, der dog vanskelig vilde komme i det Tilfælde at føle Strikken kildre dig om Halsen, ved at angive et skarpt markeret Grænsepunkt imellem Religionens og Statens Gebeter; thi denne Grænse er jo din Hovedinteresse — men kan man ikke ogsaa forstaa Statslivet som en kun mangelfuldt ledet permanent Revolution, der aldrig kommer til Ro, og opfatte Retfærdighedens Udøvelse som en stadig Krig for Retfærdigheden (den endelig og til Dels vilkaarlig bestemte) imod Uretfærdigheden (ligesaa endelig bestemt)? Mig synes i alt Fald, at om denne Anskuelse end ikke er smukkere og værdigere, saa passer den bedre til vore Tider, saaledes som de i det sidste Aar have udviklet sig i Retning af grænseløs Uretfærdighed og Lovløshed.

Det, som egentlig har ramt mig som urigtigt i din Artikel, er din Paastand (og sammes Følger) paa, at intet Menneske kan have nogen Vished om et andet Menneskes Indre — jeg citerer ukorrekt, fordi jeg ikke har »Fædrelandet«, men ikke falsk. Nego! Jeg paastaar, at den højeste Vished, som her paa Jorden kan have, er den, et Menneske kan have om et andets Indre. Men den haves ganske vist ikke i Forhold til det Maal, hvori man har psykologisk Forfarenhed, men til, hvorvidt man har menneskelig Sympathi, hvor meget man har beholdt sin Barnlighed. Jeg antager da ogsaa, at Juryinstitutionen beror paa Anerkendelsen af Muligheden af en saadan Vished. En Jury skulde egentlig altid bestaa af Børn, naar man bare kunde faa dem til at være rolige og lade være at lege Tagfat under Forhandlingerne og udruste dem med en voxens Forstand til at formulere en Kendelse. Du kan have Ret, naar du kalder en saadan Dom af det ene Menneske om det andet »en Hypothese«, »en digterisk Viden«, fordi den virkelig ikke sker ad logisk Vej, men ved et logisk Spring, eller rettere ved, at Logiken opgiver sig selv og kaster sig i Armene paa det, som er aldeles inkommensurabelt med den. Men ved at fastholde din Sætning kommer du til at ophæve Begrebet af menneskeligt Samfund o: i dets inderligste og egentligste Betydning, fordi alle Mennesker efter din Betragtning kom til at gaa udenom hinanden. Du gør ogsaa, forekommer det mig, en aabenbar Fejl — som du vist

selv vil indrømme — ved at blande Begreberne Hypothese, Sandsynlighedsberegning og Approximation sammen; thi det er dog klart, at de netop i denne Sag, hvorom her tales, forholde sig til hinanden som Kontraster. Medens Hypotesen er et dristigt Spring, bærer sig ad som Laxen, der, naar den er kommet til en Forhindring, bider sig selv i Halen og hopper ud af sit egentlige Element og op i Luften, saa er Approximation og Sandsynlighedsberegning snarere at ligne ved en Snegl, der som bekendt ingen dristige Spring gør, men kryber frem uden at springe en Hundrededel Tomme over, stadig godt logisk forskanset i sit Skilderhus. Medens alt med Hensyn til psykologiske Domme kommer an paa Hypotesen og den digteriske Fremgangsmaade, ere Approximation og Sandsynlighedsberegning paa Grund af Tilfældenes uendelige Uendelighed højst ubrugelige. Digtere pleje ogsaa daarlig at forstaa sig paa Sandsynlighedsberegning. Hvis du vil indrømme, at dette er rigtigt, men saa udraabe: »Hvad kommer det Staten ved; har Staten Lov til at basere en Institution paa noget saa inderligt og sart?« — saa har du maaske Ret; men du maa blot indrømme mig, at det er en relativ Sag. Du har ogsaa i alt Fald selv forskyldt Indvendingen ved at ville bevise Statens Inkompetence til psykologiske Domme ved Individets Inkompetence. Jeg kan ikke se andet, end at der finder en Overgang Sted: at du ikke paa noget Punkt kan rejse nogen uoverstigelig Skranke af Umulighed, hvorimod du naturligvis er i din fulde Ret ved at fordrø Varsomhed. Men i det hele synes du at have gjort en lille Kortkunst ved udelukkende at vende den objektive Side op af Staten og udelukkende den subjektive Side af Forbrydelsen og saa vise de forbavsende Tilhørere, hvor lidt disse to Ting (der dog virkelig begge kun ere Sider af Ting) passe til hinanden — hvorved da Beviset bliver let for, at noget ensidigt objektivt ikke kan faa Lov til at skrive en Dødsdom over noget ensidigt subjektivt. I Virkeligheden kan du ikke let komme fra at have bevist altfor meget (paa dette Punkt), nemlig Urimeligheden af, at Staten, den objektive Institution, overhovedet straffer nogen subjektiv Attraa, Hensigt osv. — Du siger rigtignok, beraabende dig paa det praktiske Livs Erfaring, at straffes maa og skal der; men i Virkeligheden bliver denne praktiske Erfaring staaende som

noget ganske fremmed og theoretisk uforstaaeligt i din Betragtning, hvorimod den burde have mindet dig om — ved den Tvesidighed og Dialektik, som ligger i alt praktisk, konkret og virkeligt —, at du opfattede baade Statens og Forbrydelsens Karakter altfor ensidigt, til modsatte Sider. Til Statens objektive, institutionsmæssige, mekaniske Side svarer Forbrydelsens objektive Side: den Forstyrrelse, Skade, som den forvolder; til Statens individuelle, subjektive Side svarer Forbrydelsens subjektive Side: den onde Hensigt at forstyrre det menneskelige Samfund, den usande Unddragelse fra den almen-menneskelige (Kærligheds- og) Samfundspligt. Men for at Staten overhovedet skal kunne udføre en Bevægelse, maa den jo bruge Individernes Mellemkomst; den Gerning at undersøge Forbrydelsen udøves jo af Individerne.

Ja, her vil jeg holde op, fordi jeg ligesaa gerne kunde blive ved. Tag nu ikke dette ilde op, og naar du har Tid, saa skriv lidt igen! Jeg fører et jammerfuldt Liv herovre og sukker efter at komme herfra, men pyt! Ja, jeg skal dog se, om det ikke lykkes. Naar du engang — jeg véd nok, at jeg ikke har fortjent det, — skriver, saa adressér dine Breve ikke til Regiment og Kompagni, men til Prof. Henrichsen! Hils gode Venner!

Din

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN (i Forlovelsestiden).

Min Elskede!

[Kbhvn., April 1866.]

Jeg har ikke villet skrive til dig, før jeg fik min Opgave, og det høje Fakultet har som sædvanlig taget sig Sagen mageligt. I denne Morgen har jeg været ude at hente den. Den lyder, som følger: »En historisk Fremstilling af Relieffets Anvendelse i græsk-romersk Kunst fra dens ældste Tid til Slutningen af det 2det Aarh. e. Kr. F. Denne Fremstilling maa støtte sig til et skønsomt Udvalg af de mærkeligste Kunstværker, som endnu ere bevarede. Herved gives Lejlighed til at forfølge Reliefstilen i hele dens Udvikling og til at vise Relieffets Anvendelse paa de forskellige Stoffer; tillige oplyses dets

Forhold saavel til de fuldstændigt runde Skulpturarbejder som til Maleriet. — N. Høyen. R. Nielsen. L. Ussing.*

Hvad mener du, min Pige, om saadan en ildspyende Drage af en Opgave? Jeg finder den rigtignok stor, thi der stikker lumsk meget mellem Linierne, som du ikke kan se (Mønter, skaarne Stene osv.); men jeg maa indrømme, at det forøvrigt er en smuk og skønsom og ret taknemlig Opgave, — heller ikke altfor kedsommelig. Naa, hier hilft kein Maulspitzen! Man maa jo i Kast med den, enten den er stor eller lille, morsom eller kedelig...

Jeg har i Anledning af Examen gjort Bekendtskab med Prof. Rasmus Nielsen, som er en meget interessant Mand, men dog ikke en saa interessant og saa virkelig (som Videnskabsmand) som Høyen. Han er umaadelig meddelsom og altid tre kvart i den syvende filosofiske Himmel; jeg tror ikke, at man egentlig vilde kunne lære noget særdeles af ham med Hensyn paa Kunst....

Idag er det Flyttedag, saa forlade vi Dronningens Tværgade. Dér har Faklen ogsaa straalet over mig.

Din

Julius.

TIL SAMME.

Min Skat!

[Kbhvn., Apr.-Maj 1866.]

Jeg er nu færdig og har faaet Admissus cum laude. Dette betragtes somme Tider som Udmærkelse, men i dette Tilfælde ikke som mere end almindeligt Laud, hvilket jo ogsaa er meget ordentligt. Jeg er i det hele fornøjet dermed og glad ved at være færdig...

Jeg fik i Morges paa fastende Hjerter min sidste Opgave: »det pompejanske Vægmaleri og dets Betydning for Kunsthistorien«. Det var jo en temmelig jævn Opgave. Jeg havde naturligvis nok at gøre til Kl. 2, da jeg gik op paa Universitetet. Det gøs i mig, da jeg i en Krog blandt mine Tilhørere opdagede den gamle Madvig. Men jeg begyndte og fortsatte lykkelig, og midt i Foredraget kom vor gode Ven Chr. Richardt ind og forstyrrede mig, dog ikke videre. Endelig blev jeg færdig og gik ud paa Gangen for at vente efter mine Censurers Dom. Dér talte jeg med Brandes, Broder Frits og Richardt. Saa

kom de tre Mænd ud og fortalte mig Udfaldet. Rasmus Nielsen havde, før jeg gik ind til Foredraget, havt fat paa mig og — i al mulig Velvillie — revet mit forrige Foredrag voldsomt ned for mig. Men det er jo ikke saa godt i Forvejen at vide, hvad det er, som en Mand ønsker og attraar; man bliver nødt til at gaa efter sit eget Hoved.

At jeg har faaet Examen, glæder mig først og fremmest, fordi det er et Skridt paa den Stige, som vi skulle gaa sammen. Dernæst fordi jeg er bleven en ganske enestaaende Mand i hele Landet — det er en meget tiltalende Fornemmelse; og endelig fordi jeg kan haane Høyen forskrækkelig, da jeg er examineret Kunsthistoriker, hvad han ikke er. Man kan ogsaa studere friere og sandfærdigere, naar man ikke skal tage Examen. Jeg vil i Hemmelighed betro dig, at jeg egentlig aldrig direkte og ligefrem har læst til Examen, jeg var bleven for gammel til at læse Lektier; men somme Tider maatte man jo for dens Skyld ind paa Opgaver, man hellere havde ladet ligge.

Din

Julius.

Vilde du ikke godhedsfuldt behage at skrive udenpaa dine Breve til mig »Cand. mag.« i Stedet for »Cand. phil.«. Det er nu foreløbig den eneste Fordel, jeg har opnaaet ved Magisterkonferensen, saa det er dog i Sandhed meget, at Ens egen Kæreste ikke vil give En den En tilkommende Ære. Ønsker du maaske, jeg skal tage Examen om igen?

TIL SAMME.

*[Kbhvn, 1866. Efter Hjemkomsten
fra en Stockholmsrejse.]*

(Brudstykke af et Brev) ... Det, der er det bedste ved Stockholm, er Byen selv, som den er beliggende, og den gamle Sergels Arbejder.

Idag har jeg været hos [Orla] Lehmann og takket ham for Rejsen. Jeg havde forresten en svær Kamp at bestaa med ham; han vilde have mig til at holde et Foredrag i »Dansk Folkeforening«. Men jeg skal ikke have noget af at paradere for det første. Naar man i en Alder af

28 Aar af en Fejltagelse kommer op paa de mest distinguerede Pladser, bliver der ingen fornuftig Fremgang i ens Liv. Men Fornuft er Manden ikke meget modtagelig for, egenraadig og stridig er han derimod

TIL HUSTRUEN (i Zürich, paa deres Rejse som nygifte).

Min Elskede!

Basel, 21. Juni 1867.

Turen paa Banen var meget smuk, især det sidste Stykke Vej imellem dejlige, skovvoxede Bjerge til begge Sider. Højt, højt oppe paa en skovvoxet Klippetinde laa der en herlig gammel Borg — Weidseck eller Waldseck eller saadan noget —, en af dem, du saa gerne vil bo paa

Min første Vandring i Morges var naturligvis til Museet, hvor jeg tilbragte adskillige Timer. Bare du havde været der, Louise! Mageløse Holbein'er foruden andre nyere og ældre Mestre, men naturligvis Holbein først og sidst — et legemsstort Portræt af hans Kone og deres to smaa Børn!! Man kunde faa fortræffelige Fotografier, Opsynsmanden kom med det ene efter det andet for at friste mig; men Julius modstod Fristelsen, hvilket han maaske dog ikke havde gjort, hvis han havde havt flere Penge at rutte med og bedre Plads i Sækken Byen har jeg endnu ikke faaet rigtig set; naar Regnen hører op, vil jeg gaa mig en Runde i den. Foreløbig maa jeg tage til Takke med et smukt gammelt gothisk Vandspring paa Torvet udenfor mit Vindue med en forgyldt Engel paa Toppen og smukke Figurer af Jomfru Maria o. s. v. nedenfor.

Jeg længes, længes efter dig og beder dig inderligt om at leve godt og frit og lykkeligt, min søde Hustru!

Din

Julius L.

TIL HUSTRUEN (i Zürich).

Min elskede Louise!

Paris, Torsdag [Juli 1867].

Imorges vaagnede jeg ved, at min Ven Jean, der af en »garçon« at være er temmelig skaldet, kom ind i Kam-

meret med min Kaffe og med sit sædvanlige Spørgsmaal: »Monsieur à bien dormi?» og da jeg trøstede ham med, at jeg havde sovet meget godt, svarede han filosofisk: »Ah, la jeunesse dort toujours bien!»

Derpaa gav han mig to Breve, som jeg — til min Forfærdelse, havde jeg nær sagt — saa', vare begge fra dig. Ét Brev havde jeg ventet, helst saa langt som muligt; men to er blot til at gøre Folk bange for, at der er hændt noget overordentligt. Jeg lukkede det tyndeste op først, som jeg rigtig sluttede, maatte være det seneste, og saa', at der ikke var noget i Vejen ...

Igaar var jeg i 8 Timer ude i den store Udstilling. Tiden smelter paa en foruroligende og forbavsende, men meget behagelig Maade bort for En, naar man er derude. Jeg saa' egentlig blot paa de franske Malerier og gjorde en Spaseretur gennem den østerlandske Afdeling (Kina, Japan, Siam, Persien, Ægypten osv.); det var overordentlig interessant. Den franske Malerkunst interesserede mig ikke mindre; ingen i Verden vil kunne nægte, at den glimrer og funkler af Talent og Dygtighed, og at den, netop hvor den er allerbedst, virkelig er fransk. Figur-malerne bryder jeg mig endda mindre om, eller rettere sagt, jeg har ikke saa megen rigtig Sympathi med deres Figurmaleri, der forresten indbefatter ganske udmærkede Kunstnere; men du skulde se deres Landskaber! Jeg forsikrer dig til, at der er en Følelse, et Sværmeri for Naturen, den simple, upyntede Natur, tidt i meget beskedne Motiver, som ganske kan fortrylle En. Der er en af dem, en yngre Kunstner, Daubigny, jeg har ikke engang kendt hans Navn før, som helt indtog mig, især ved et Landskab: en Eftermiddag i Forsommeren, en aaben Mark med et Hegn til venstre og nogle blomstrende Kirsebær-træer paa Marken. Deres mest fejrede Figurmaler, M. Cabanel, derimod gør en lignende Virkning paa mig, som om jeg fik en stor Skefuld Syltetøj i Munden. Men nu er du vel ked af den Snak om Ting, som du ikke kender.

Idag i Louvre, da jeg stod foran Venus fra Milo, traf jeg et Menneske, jeg gerne vilde træffe, en ung Nordmand, Bætzmann, ansat ved Universitetsbibliotheket i Kristiania. Da han var hensunken i Beskuelse og ikke mærkede mig, gik jeg hen og tiltalte ham ved Navn. Vi talte lidt sammen og besluttede at gøre noget Følgeskab

med hinanden; saa du kan dog trøste dig med, at jeg ikke er ganske mutters ene. Forøvrigt hænder det ikke saa sjælden, at jeg i Forbigaaende hører mit Modersmaal tale af Mennesker, jeg ikke kender, især paa den store Udstilling. Forleden hørte jeg de gode danske Ord, der rørte mig saaledes, at jeg nær havde aabenbaret mig: »Død og Pine, det er mageløst«. Ellers hører man alle mulige Sprog og ser alle mulige og umulige Slags Ting...

Din

Julius.

TIL SAMME.

Min Elskede!

Paris, Mandag Aften [Juli 1867].

Idag har jeg holdt helt Driverdag, fordi alle Samlinger ere lukkede, og Paris var desuden paa sit mest festlige, da Kejseren, ledsaget af to andre Kejsere, et Par Konger osv. skulde uddele Medaillerne i Udstillingsbygningen. Jeg var Kl. 12 henne paa Place de la Concorde, hvor Napoleon med sin Suite skulde mødes med Sultanen, der kom andet Steds fra. Jeg fik en god Plads ved Siden af en ung Fyr, der vidste Besked om alting og pralede af, at han havde en Onkel, der var Oberst ved et eller andet Korps og nok skulde skaffe os en bedre Plads, naar han blot kunde faa fat paa ham, hvilket dog ikke lykkedes. Vi saa' nu en græsselig Mængde Glimmer og Stads, bl. a. Londons Lordmayor, der kom kørende som en Potentat. Endelig mødte Kejseren med en glimrende Suite, i en Vogn med 8 Heste for og 4 Tjenere bagpaa. Han sad der med Kejserinden, Prins Napoleon og den lille Prins — der maa have været varmt i Karossen! Jeg saa' dem, ikke langt fra, men naturligvis kun et Glimt. Saa kom Hestgardere og Lansenerer bagved. Og næppe vare de over Pladsen, før et ligesaa stort Tog kom fra den anden Side med Sultanen — — —

(Slutningen mangler.)

TIL PROF. J. L. USSING.

Kære Hr. Professor!

Paris, 7. Juli 1867.

Min yngste Broder skriver til mig, at han har besøgt Dem, og at De har begæret Brev fra mig. Jeg burde

vistnok ikke have ventet med at skrive, da De ogsaa for denne Rejses Vedkommende har gjort saa meget for at aabne mig Veje. Men paa Rejser tager det ene Øjeblik det andet; det Øjeblik, da man kan aflægge en ordentlig Beretning, er ikke saa let at vælge, at man ikke kan trænge til et Stød udenfra for at skrive. Saa meget til en daarlig Undskyldning.

Jeg skal først give Dem et Skema, kortfattet og tørt, over vor Rejserute. Den 2den April over Kiel til Altona, Hannover ($\frac{1}{2}$ Dag — Byen fortjener virkelig $\frac{1}{2}$ Dag) til Köln ($\frac{1}{2}$ Dag), Antwerpen ($2\frac{1}{2}$ Dag); derfra direkte til London (7 Uger). Fra London over Ostende, Brügge (nogle Timer), Gent (1 Dag, vel anvendt til at se van Eyck), Brüssel (nogle Timer), Mainz ($\frac{1}{2}$ Dag), til Zürich. Der havde jeg med min Hustru i min Broders og Svigerindes Selskab et idyllisk Alpeliv i 14 Dage og tog saa efter 2 Dages Ophold i Basel — et Ophold, som jeg er glad ved — alene til Paris, hvor jeg nu har været i 14 Dage. Min Hustru fulgte mig ikke til Paris, men blev i Zürich; selv havde jeg faaet for meget Blod paa Tanden til at slaa mig længere til Ro der og holde Sommerferie. Jeg trængte til at faa meget at se og vilde ogsaa nødig gaa helt udenom Paris. Nu fortryder jeg heller ikke min Beslutning.

De vil af selve Rejseruten omtrent kunne slutte Dem til, hvad det er, jeg har set, og vide, at jeg med Hensyn paa at se Kunst har ført et sandt Herreliv. I Köln var det naturligvis Kirkerne, i Antwerpen Malerierne i Museet og Kirkerne, som jeg saa' paa. Man kan dér lære Rubens at kende paa en storartet — skønt forresten noget ensidig — Maade; man ser ham næsten kun som kirkelig Maler. Skønne v. Dyck'er, v. Eyck'er osv. og en Tizian faar man i Tilgift. — I London begrænsede jeg mig temmelig stærkt til Antikerne. Jeg fik mig ved Gosch's — middelbart altsaa ved Deres — Hjælp en 'students'ticket' til Skulptursamlingen og til 'the reading room'. Denne herlige Adgang til Museet har, tror jeg, havt stor og varig Betydning for mig. De véd, at jeg ser langsomt; men jeg bestræber mig for at se grundigt, og jeg haaber ogsaa, at jeg ved dette mit Ophold i London har faaet Karakteren af de forskellige arkitektoniske Skulpturer fra Grækenland — de atheniensiske, figaliske, halikarnassiske,

lykiske osv. — saaledes ind i Hovedet og i Øjnene, at jeg ikke skal glemme dem. Jeg er ogsaa meget glad over at have set grundig de ægyptiske og især de assyriske Ting. Jeg kom rigtignok daglig paa tusinde forskellige Maader til at føle, at min Konferens-Afhandling om Relieffet vilde være kommet til at se noget anderledes ud, hvis den var skrevet efter i Stedet for før mit Besøg i British Museum; men jeg kom ogsaa til at føle, at baade den og mit Forfatterskab til Katalogen over Akademiets Afstøbninger hjalp mig meget til at sætte Tanker i Bevægelse og til at fæstne og klare Indtrykkene. Naar man har skrevet om en Ting — det være nok saa ufuldkomment —, føler man sig meget mere interesseret i at opfatte rigtigt. Imidlertid var min Interesse ogsaa der, skønt jeg fik det altsammen ret godt set, temmelig ulige fordelt; Parthenonstingene, især Østgavlen og Frisen, maatte jeg atter og atter tilbage til. De fortræffelige Sager i 2den Etage, Bronzer, Terrakotter, Vaser, Malerier osv., fik jeg set — enkelte Ting med Opmærksomhed; men af meget fik jeg kun et Indtryk af den umaadelige Rigdom. Det lille gehejme Kabinet med Kostbarhederne (Portlands-Vasen, prægtige skaarne Stene fra Blacas's Samling) fik jeg aflagt et opmærksomt Besøg. De udstoppede Dyr lod jeg ganske i Fred. Af Mønter saa jeg ikke en eneste; Prof. Müller sagde mig, inden jeg rejste, at Kabinettet i København havde i Original eller Afstøbning alt af Interesse. Jeg glæder mig til engang at se dem, men glæder mig ogsaa ved, at jeg ikke fordybede mig i dem ved mit Ophold i London: der var nok at gøre alligevel. — Gosch præsenterede mig for Dr. Birch¹, som var særdeles forekommende og indladende imod mig, hver Gang jeg traf ham i Museet. Vi rørte ikke ved Politiken, der jo (efter hvad De fortalte mig) skal være et farligt Æmne, naar man taler med ham, men jeg blues ved at tilstaa, at jeg for det meste talte Tysk med ham; det er uheldigvis det eneste fremmede Sprog, som jeg taler med Sikkerhed og Frejdighed. Han forestillede mig for Mr. Newton, Mausoleets Opgraver og nu »keeper« af Museets arkæologiske Afdeling. Det førte imidlertid ikke til noget videre;

¹ Ægyptologen Samuel Birch.

Mr. Newton er en smuk Mand og slet ikke uhøflig, men paa ingen Maade indladende.

Det forstaar sig af sig selv, at jeg aflagde adskillige Besøg i Kensington-Museet, der jo nu — foreløbig — gemmer Rafaels Kartoner. Den bedste Glæde af Bekendtskabet med Kartonerne havde jeg dog allerede taget forud ved at se saa godt, jeg kunde, paa Fotografierne, der ere i København, og der jo give alt, hvad det sjælelige Udtryk angaar. Derimod lærte jeg rigtignok adskilligt nyt med Hensyn paa deres maleriske og dekorative Virkning ved at se den milde, simple, lette Kolorit og ved at se dem i stor Maalestok. Jeg saa' naturligvis ogsaa de nyere engelske Malere, dog ikke saa grundig, som jeg nu kunde ønske at have sét dem. Hvilket besynderligt Sammensurium er ellers ikke dette Kensington-Museum! Man kommer hvert Øjeblik til at tro, at man gaar i en Butik. Saadanne Ting som Rafaels Kartoner faa i disse Omgivelser næsten Karakter af gamle Sjældenheder, i Stedet for af mægtige Værker af Ide og Følelse, som de ere.

Nationalgalleriet, som — jeg havde nær sagt Gudske-lov! — er temmelig lille, fik jeg ret godt og endogsaa temmelig fuldstændig set. Det egner sig ogsaa netop til at ses fuldstændig, fordi det er et saa instruktivt Galleri i kunsthistorisk Henseende, foruden at det ejer saadanne Vidundere som Tizians Portræt af Ariost, Rembrandts Selvportræt, v. Eycks Mand og Kone osv. osv. Her saa' jeg mange Kunstnere repræsenterede, som jeg før kun havde kendt af Navn eller af en tarvelig Afbildning; det er netop et godt Galleri at begynde med. — I Krystalpaladset var jeg 3 Gange og havde god Gavn af at lade saa meget af den antike og moderne Skulptur passere Revue. — Til Slutningen var jeg ude i Hampton Court; især for Mantegnas Skyld; man kender ham vist ikke, uden at man har været der. Han overraskede i alt Fald mig ved at være en i mange Maader helt anden Mantegna end den, jeg hidtil havde havt Forestilling om; men det maa have været en meget kompliceret og mangfoldig Kunstnernatur, det kan man ogsaa lære i Louvre. — I Mr. Thomas Barings fortræffelige Samling bleve min Hustru og jeg førte ind af en fortræffelig Gentleman, som vi havde Adresse til; men som Fører var han for meget Selskabsmand og for lidt Kunstelsker, til at der blev Tid

og Ro til at se Tingene, som vi gerne vilde. Jeg saa' ogsaa den aarlige Udstilling — eller rettere, jeg kunde ikke faa den at se for lutter Trængsel, og samme Udstilling forhindrede mig til min Sorg, uagtet jeg havde de bedste Anbefalinger, i at faa Kunstakademiets Samling at se; det bedrøvede mig især for Leonardos berømte Kartons Skyld. — Forøvrigt kan De forstaa, at jeg havde den største Glæde af Westminster og Temple og megen Morskab af at se Wellingtons Rytterstatue paa tværs af Triumfbuen ved Hyde Park — og af meget andet.

Fra Rejsen fra London til Zürich priser jeg især min Lykke ved at have set v. Eycks (halve) Alter i Gent. Ved gode Drikkepenge til Kirkebetjenten fik min Hustru og jeg Lov til at blive halvanden rolig Time i Kirken ved Billedet og kappedes om at gøre Opdagelser i den uendelige Mangfoldighed i dette fortræffelige Billede. I Zürich havde jeg i ledige Timer en meget god lille Afstøbningsamling i Polytechnicum at ty til, hvor jeg lærte adskillige nye Ting at kende.

Ja, nu er jeg i Paris, en By, som vel til dagligdags kunde give en kunstelskende rejsende nok at bestille, og hvor meget mere da nu, hvor man faar den store Exposition med og endda kan blive forstyrret i sin Ro ved Kejsere og Sultaner! Jeg skammer mig egentlig, da jeg med altfor megen Filosofi erklærede til Dem — saa vidt jeg mindes —, i alt Fald til Prof. Høyen, at jeg brød mig ikke synderlig om at komme der, især i denne Tid. Det er jo ganske vist, at hvad antik Kunst angaar, er her i Sammenligning med London ikke saa meget betydeligt, og hvad det asiatiske og ægyptiske angaar, faar jeg her vel næppe noget nyt Syn paa Tingene, naar jeg hverken vil være ægyptisk eller asiatisk Arkæolog. Tilmed forekommer Louvres Skulptursamling mig at være saa skammelig slet indrettet, hvad Belysning og Opstilling angaar, at Nydelsen ledsages af stadige Ærgrelser; det er næsten kun Venus fra Milo, der er betænkt med et godt Lys og en god Plads. Her er man dog ikke desto mindre bedre forsynet med Terrakotter og Bronzer end i British Museum. Men det, som aldeles har overvældet mig her og bragt mig foreløbig ud af det antike Spor, er den uforlignelige Malerisamling. Jeg tilstaar, at jeg ikke har moralsk Kraft til at modstaa de Snarer og

Fristelser, som stilles mig af Paul Veronese, Tizian, Rafael, Leonardo, Rubens, v. Dyck, Rembrandt osv. i det uendelige — lad mig da ikke glemme Correggio! Foreløbig har jeg ikke set meget andet end det, og jeg bestræber mig i det hele ved en fornuftig Inddeling af min Tid for ikke at blive altfor overvældet. Jeg har tilbragt en Dag i den store Udstilling og moret mig saa godt derude, at jeg skammer mig endnu mere over, at jeg saa villig søber den Kaal, jeg før spyttede i. Men der hører en solid Konstitution, stærke Ben og navnlig en god Hukommelse til at komme godt fra et Pariser-Ophold i denne Tid — foruden nogle Penge; thi billigt er her ikke, hvad nogle Folk saa sige.

For en 6 Ugers Tid siden blev jeg behagelig overrasket ved at erfare, at Universitetet havde givet mig Rejseunderstøttelse, og af et Par Breve fra København synes det, som om Ministeriet har fulgt dette prisværdige Exempel. Jeg er lidt spændt paa at erfare, om Rygtet vil bekræfte sig, og har skrevet til min Broder, at han skal lade mig det vide.

Jeg trænger hyppig stærkt til at tale med en kyndig Mand om alt det, jeg ser; det kan vel være sundt nok at være anvist til en tvungen Ensomhed (i videnskabelig Henseende); men meget vilde dog blive friskere og livligere ved en Tankeudvexling, foruden at man tidt kan trænge til en Oplysning. Jeg har nu f. Ex. set i Afstøbning (i Stockholm og Zürich) en Torso, Overkrop og Hoved af en ung mandlig Figur, skægløs, fyldig uden at være fed; og nu finder jeg i Louvre Originalen, angivet som en Flodgud, fundet paa Delos. Det er i mine Tanker et af de allerfortræffeligste antike Skulpturværker, saa bredt og livfuldt og mesterligt som noget. Der er adskillige andre enkelte Værker, som jeg gerne vilde udgyde mit Hjerte angaaende, og der er en hel Del Sammenhænge, som jeg særdeles gerne vilde have klarede. De maa i det hele ikke tro, at jeg, fortryllet af det moderne Maleris Herlighed, skal glemme at passe paa Traadene i den antike Skulptur.

Ja, jeg frygter næsten for, kære Prof. Ussing, at De vil finde, De har faaet mere, end De har begæret. Vil De hilse Deres Frue mange Gange fra mig; ligeledes Prof. Høyen og hans Familie, naar De ser dem. Hvis

De træffer Ploug, vil De da hilse ham. Jeg havde egentlig megen Lyst til at skrive til Prof. Høyen; men jeg vil helst vente, til jeg er kommet fra Paris.

Deres

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN (i Zürich).

Min Elskede!

Paris, Onsdag Aften [Aug. 1867].

Tak for dit Brev, som jeg fik i Morges! Hvad du kræver med Hensyn paa en Bolig i Rom, tror jeg, ikke vil være saa vanskeligt at opfylde, og jeg skal gøre mig Umage for at opfylde det. Forresten gør du dig aabenbart fejle Forestillinger om Rom. Vel ligger Fremmedkvarteret paa Monte Pincio, men en smuk lille Spaseretur fra Promenaden, hvor der er meget stille og yndigt før Kl. 3—4. Det ligger i Byens Udkant nær ved meget ensomme Strækninger. I det hele har Rom en rent anden Karakter end andre store Byer. Den er lille i Forhold til sit uhyre Terrain og derfor henad Udkanterne mange Steder næsten øde. Man kan indenfor Roms Mure have det meget, meget fredeligere og ensommere end paa Frederiksberg. Og saa er der de gamle, dejlige Villahaver at gaa i, og hele det naive, uskyldige, morsomme italienske Liv. Nu ler du naturligvis og siger: »dér sætter han Mad paa Krogen«; men det er sandt, som jeg siger dig. Midt inde i Rom er der umaadelig tæt og livligt og skraalende — allevegne forresten meget morsommere end i London. Men Udkanterne, som vende ud imod Campagnen, den mest stille og øde Egn paa Jordens Overflade — saa stille som et Hav —, dér har man det virkelig meget frit. Forresten kan det gerne være, at dette Paradis bliver lukket for os; thi »den berygtede Garibaldi«, som Paven kalder ham, begynder at spøge paa Kirkestatens Grænser, og i dette Øjeblik ser det ud, som om man lavede til Krig dernede. Og Gud véd, hvordan det bliver hjemme i Danmark; vore Forhold begynde at interessere de franske Blade i en paafaldende Grad. Nu kunne vi jo foreløbig lægge os i Schweiz eller Tyrol og saa se Tiden an. Jeg kan ogsaa trænge til at pausere lidt efter al den Masse, som her bydes

Vi have ganske vist brugt flere Penge, end vi have beregnet. Imidlertid har jo jeg, som aldrig sikkert havde ventet nogen Understøttelse, ingen Skuffelse oplevet i den Henseende, og efter min Beregning vilde vi, selv om vi brugte Penge i samme Forhold som hidtil — hvad vi dog næppe kunde gøre, naar vi levede i Rom — have rigeligt til et Aar endnu og endda have de aftalte 2000 Rdl. i Beholdning hjemme.

Skulle vi ikke, naar jeg kommer tilbage til Schweitz, kravle lidt om paa nogle billige Bjerge? Aa, du véd ikke, hvilket Spektakel der er i Rue Bonaparte! Det er bestemt den mest tumlende Gade i Paris, og naar jeg nu kommer hjem fra mine Kunststudflugter ved Dagslyset, sidder jeg for det meste hjemme om Aftenen. Boulevarderne og Gaderne have ikke længer Nyhedens Interesse for mig; og naar man har gaaet sine 8 Timer ude i Udstillingen, kan man ogsaa nok trænge til Hvile. Varme have vi Gudske lov! Her er som i en kølig Sommer hjemme, og grumme megen Torden. Igaar Nat buldrede den saadan i ét væk, at mine Ruder klirrede.

Vær nu ikke vred over dette tørre og kedelige Brev, min søde Hustru!

Din

Julius.

TIL HUSTRUEN (i Florents).

Min elskede Louise!

*Parma, Tirsdag Aften.
7. Jan. [1868].*

Fra Rejsen selv er der intet, som er synderlig værdt at fortælle. I Begyndelsen var det Taage, saa jeg allerede begyndte at fortryde, at jeg havde tage Billet til Parma, eftersom Correggio jo kun taaler klart Vejr. Men det blev da snart Solskin igen. Man kører Vejen til Bologna ligesaa meget under som over Jorden, hvertandet Minut kommer der en Tunnel; jeg vil ikke sige, at Afvexlingen af Bælmørke og Udsigten over et solbeskinnet Snelandskab just i Længden er behagelig for Øjnene. Til Rejseselskab havde jeg bl. a. en skikkelig gammel Milanese med en Leonardosk Profil, som fortalte mig om Stederne, vi kom forbi, og om sine Børn, og som hjalp mig med at drikke den Marsala, du havde givet mig med. Her i Parma

tog jeg efter Bådekers Raad ind paa Albergo della Posta, en meget god Gaard, der i store Stæder vilde være af anden Rang, men her er af første. Jeg vil ikke fortælle dig, hvor tomt og énsomt jeg følte det igaar Eftermiddags, da jeg havde faaet noget Middagsmad; thi saa vilde du hovere og sige: saaledes skal du have det, fordi du rejser fra din Kone! Da jeg var gaaet i Seng, laa jeg vaagen den halve Nat. Naar jeg er ene nemlig og ikke netop læser eller beskæftiger mig med andre Ting, melder der sig altid af sig selv en eller anden Tankerække, som jeg engang tidligere i mit Liv er begyndt paa, og som nu begærer at fortsættes. Saaledes kom jeg igaar til at tænke paa, hvad der skulde males hjemme i København i Universitetets Festsal. Jeg havde slet ikke Lyst til at tænke derpaa og ønskede blot at sove; men jeg blev nødt til at gøre det, enten jeg vilde eller ikke, til jeg havde faaet hele Salen færdig. Saa faldt jeg i Søvn og drømte noget — jeg kan ikke nøjere huske hvad — om, at vi vare hjemme i Danmark; du var hele Tiden med mig.

I Morges var jeg ude Kl. halv Ni og gik strax hen til Pladsen med Baptisteriet, Domkirken og S. Giovanni (den Kirke, hvor Correggios anden — eller rettere første Kuppel er). Det gør langt fra den Virkning som det tilsvarende Stykke af Pisa, det er mindre i Forholdene og ligger meget indeklemmt. Men Domkirken er forresten en meget smuk Kirke, især indvendig, i ægte romansk Stil (som du jo godt kan lide), simplere, klarere og forstaaeligere end den i Pisa. Saa saa' jeg da Correggios berømmelige Kuppel, skønt jeg har gemt til i Morgen at gaa op i den og se den nærmere. Der var ganske godt Lys, og jeg maa sige, at den ikke har sit Ry for intet. Det nederste Parti af den, der er ret godt bevaret, gør endnu en formelig skuffende Virkning og tillige en meget storartet Virkning paa sin Maade. Men jeg vil ellers ikke tale om den, før jeg har set den nøjere. S. Giovanni er en yndig lille Renæssancekirke; Correggios Kuppel dér kan man næsten ikke se, saa mørkt er der deroppe. Foraavidt jeg kunde se den, behagede den mig mere end Domkirkens; Figurerne ere større, Grupperne simplere. Saa gik jeg til Galleriet og fik det godt sét første Gang (o: Correggio, naturligvis), men det vilde blive altfor vidtløftigt at fortælle om. I Galleriet traf jeg til min Over-

raskelse Originalen til vort blide Hoved af Leonardo. Det er strængt taget ikke nogen Tegning, men et Maleri (Oliemaleri, graat i graat). Jeg kom efter, at vor Fotografi egentlig er Snyderi; den er eftergaaet, og der er kommet en lidt anden Mening ud deraf, end der staar i Texten. Originalen, som — i Parenthes — omtrent er det skønneste, jeg har set, er ikke slet saa blid og blød og sød, den har et let Udtryk af Sorg. Det morsomste, jeg har set idag, er dog »la camera di S. Paolo«, det lille Spiseværelse, hvis Loft Correggio malede for Abbedissen i et Kloster, det med Diana og »Putterne«. Det er yndigt, muntert, naivt, elskværdigt og malet over al Beskrivelse fortræffeligt. — Faar jeg ikke godt sét imorgen, bliver jeg her til Overmorgen; jeg kan ikke forlade noget, naar det staar som et Kaos for min Tanke. Jeg er lidt overvældet idag af alt det og har Hovedpine. Men vær ganske rolig; jeg skal nok komme paa Mandag efter Aftalen!

Vær nu ikke ked af dette tørre, kedelige Hovedpinebrev! Nu vil jeg i Seng og se at sove den bort.

Din

Julius.

TIL SAMME.

Min Elskede!

Parma, 8. Jan. [1868].

I Morges var jeg saa fornuftig at begynde med at gaa mig en Tur lidt uden om Byen, som ligner lidt København, og da alt laa bedækket med Sne, kunde man for Indtrykkets Skyld ligesaa gerne tænke sig, at man var et Par Hundrede Mile Nord som Syd for København. Kl. 10¹/₂ gik jeg til Domkirken og kom op i dens Kuppel — der er ikke nogen hel indre Omgang om Kuplen, men fire smaa Døre med Jernrækværk, hvorfra man ser saa meget af Kuplen, som man bedst kan. Jeg vil ikke rose mig af at have faaet alle disse Hundreder af Hoveder og Par Hundreder af Arme og især Ben, hvoraf den egentlige himmelske Herlighed ved denne Kuppel bestaar, redt nøjagtig fra hverandre — Gud véd, om Correggio selv nøjagtig har vidst, hvilke Hoveder der hørte til hvilke Ben! — men jeg har faaet et klart Billede af den hele

Sammenhæng og Mening med denne famose Komposition og naturligvis sét nøje paa mange Enkeltheder som Exempler. Jeg véd ikke, hvordan jeg har det med Correggio; jeg maa først paa nogen Distance fra ham. Vist er det, at der er Ting ved denne Kuppel — og ved alle hans Malerier —, som ere saa grænseløst forbavsende, i rent kunstnerisk Henseende, at det intet Under er, der er Folk, som have forskrevet sig til ham. Man véd — i ganske bogstavelig Forstand — ikke, hvad der er malet og hvad der er virkeligt, naar man staar nedenunder: virkeligt Lys og malet Lys, virkelige Skygger og malede Skygger se ud, som om begge Dele vare lige virkelige. Det aller-mest uforskammede er, at han imellem selve Kuplens Vinduer, hvorfra Vorherres eget Dagslys strømmer ind, maler Ting og Figurer i et paradisiske Lys ovenfra og endda faar dem til at staa saa rundt og frit og virkeligt, som om man kunde spasere oppe imellem dem. Det havde jeg ikke troet, at nogen kunde være faldet paa; man skulde i alt Fald tro, at sligt Vovestykke maatte glippe. I Grunden holder jeg meget mere af det lille Camera S. Paolo (Abbedissens Spisestue); det forbavsende er dér ikke sat saaledes paa Spidsen, men alt er forresten skønnere, sundere og yndigere. Af Billederne i Galleriet, som man ser i den herligste Ro og i udmærket Lys, lærer jeg meget, hvad Farve angaar. Der er et af dem, som forestiller to Helgeners Henrettelse: den hellige Placidus har allerede faaet et drabeligt Hug i Siden af sin Hals; men Bøddelen, som maa være en Stymper i sit Fag, staar og svinger Sabelen til et nyt. Imidlertid benytter den hellige Mand det sidste Øjeblik, medens hans Hoved dingler ved en Stump Hals, til at kaste et Par gruelig smægtende Øjne og et allerkæreste Smil op til Vorherre. Det er græsselig umenneskeligt. Der er mig saa meget gaadefuldt ved Correggios Sjæl. Jeg kender ham nok, forsaavidt jeg har en tydelig Følelse af Slægtskab mellem alt, hvad jeg har set af ham, enten det saa gaar i den ene eller den anden Retning; men det skulde være mig meget vanskeligt at faa fat paa Traadene i ham. Her i Parma dyrkes han som en Gud. Jeg har gjort et Slags Bekendtskab med en ung Kunstner fra Turin, der rigtignok kopierer, men ellers er ganske skikkelig; for ham kan intet i denne eller den anden Verden

lignes ved Correggio. Det kan nok være, at jeg engang kommer til at afsky denne store Mand; men her i Parma kan jeg endnu ikke, og der maa maaske gaa nogle Aar først.

I Eftermiddags var jeg atter lidt forsét, skønt jeg ikke havde begyndt saa tidlig som igaar, og i Aften har jeg for at forslaa Ensomheden været henne til de 3 første Akter af »I Vespri Siciliani«, der bliver opført med stort Halløj og Spektakel i et ellers stort og smukt Theater. Der var en Primadonna, som var højere end alle Skuespillerne, sikkert sine gode 3 Alen, og med en, om jeg saa maa sige, 4 Alen høj Stemme. Prægtige Dekorationer, Dans osv. Jeg kedede mig alligevel og gad ikke se det færdigt.

Jeg var inde paa Postkontoret idag og spurgte om Brev, men der var intet. Jeg haaber, at dette i alt Fald er Tegn paa, at du ikke er syg, da du vel véd, det er din Pligt at lade mig vide, hvis du fejler nogetsomhelst. Det er egentlig en Skam, at jeg har taget Rejsetæppet fra dig. Jeg haaber, du tager et Tæppe fra min Seng.

Din

Julius.

TIL SAMME.

(Brudstykke.)

[Bologna, c. 10. Jan. 1868.]

. [Skønnere] Figur af Sta. Cæcilia [end Rafaels] kan der rigtignok ikke tænkes. Det gør mig virkelig ondt, at du ikke har set denne Figur — men det kan maaske ganske naturligt ske endnu. Correggios Figurer have allesammen mere af Følelse, end de kunne bære; de lide, smægte, daane, ere rent borte og opløste i Følelse, de hænge daarlig sammen; der er et saa glødende Liv i dem lige ud i Næsetippen og Fingerspidserne, at de falde fra hinanden. Rafaels Cæcilia har Karakter og sund Styrke nok til at rumme den mægtige Strøm af Følelse, som gaar igennem hende, da hun hører Englesangen fra Himlen; der er noget sikkert, sluttet, helt og sammenhængende ved denne unge Pigefigur, som gør, at man bliver ganske imponeret over hende, skønt hun næsten ikke er mere end et Barn, og skønt hun tænker

paa alt andet end at imponere den, der ser hende. Rafael giver hellere et Undermaal end et Overmaal af Følelse, som det kan ses af den Magdalena, der staar ved Siden af Cæcilia; men man er hos ham sikker paa en bred Basis af Kraft og Karakter, hvorfra Følelsen hæver sig til Himlen. Correggio begynder strax i Henrykkelsens syvende Himmel; men de Former og Figurer, han faar fat paa deroppe, ere i Virkeligheden af en meget lavere Art end Rafaels. Jeg vil ellers ikke nu bagvaske Correggio, fordi jeg er kommet nogle Mil fra Parma; han er dog en stor Kunstner, der altid giver sit eget, noget, som ingen anden giver, noget vidunderlig ildfuldt og aandrigt. Men jeg kan bedre aande Rafaels Luft; der er noget i Correggios, som man hurtig faar for meget af, — skønt han ellers maler Luft, i fysisk Forstand, meget skønnere end Rafael. Overhovedet svirer man hos Correggio rigtignok anderledes i Skønhed end hos Rafael, der har en vis værdig Tilbageholdenhed. Correggio er en Maler, Rafael en Billedhugger — basta cosi! — Francia har jeg idag ikke rigtig kunnet skønne paa; bedre Lykke i Morgen maaske! Det skønneste, jeg har set af ham, er dog endnu det Portræt oppe i »Tribunen« og le jeune homme i Paris — hvis den er af ham.

Hilledød! det er blevet et langt Brev. Vær nu ikke ked af al denne lange Snak om Rafael og Correggio; og husk paa, jeg er et Menneske, der nylig har tilbagelagt Vejen mellem Parma og Bologna — saa kommer saadan en Snak af sig selv!

Din

Julius.

TIL ARKITEKT L. FENGER (i Siena).

Kære Ven!

Rom, 15. Maj 1868.

Tak for dit Brev fra Siena, som det glædede mig meget at modtage og interesserede mig meget at læse! Det maa jo være en højst mærkelig og lærerig Tur, du har gjort nordpaa, og jeg frygter næsten for, at naar jeg engang imellem har opponeret mod din Methode at se saa mange Ting, saa har der været (ubevidst) en Slags Smag af den Syrlighed, som Rønnebærrene havde for

Ræven. Især vilde jeg give meget til at se Signorelli i Orvieto, og det vil jo maaske ogsaa lykkes. I Florents kan man nok faa et Billede af en ligeoverfor hans samtidige meget udpræget Ejendommelighed, men ikke noget Indtryk af hans egentlige, store Betydning; og i det Sixtinske Kapel ser man ham jo — i fysisk Henseende — ikke synderlig godt; eller ogsaa drages Øjet altfor stærkt hen imod Michelangelos Loft. — Det, som du fremsætter om den etruske Kunst, kan jeg jo kun i meget ringe Grad have selvstændig Mening om; dog forekommer det mig — i det, du meddeler her i Brevet, — ikke at være tilstrækkelig støttet. Det skal jo netop være de ældre (silhouetagtige) Malerier i etruske Grave, som ikke alene i Stil (thi forsaavidt kunde man jo maaske tale om indbyrdes uafhængig, men analog Udvikling paa de to forskellige Steder), men ogsaa i Indhold forraade mest græsk Indflydelse, og denne Indflydelse kan da vel næppe være udgaet fra Grækenland efter Aar 450 eller saa om trent; thi kort efter denne Tid kan man vel antage, at den græske Malerkunst antog et fuldkommen reformeret Præg. Lignende Bevisligheder kunde vel hentes fra Skulpturerne. Men have de fra en tidlig Tid hentet én Art af Kunstindtryk, foruden meget mythisk Indhold og adskillig Sæd og Skik, fra Grækenland (eller om du hellere vil, fra græske Kolonier paa Sicilien f. Ex.), hvorfor da ikke ogsaa den doriske Bygningskunst? At de doriske Former, som findes i Etrurien, stemme overens med de yngre doriske paa Sicilien (og i Storgækenland?), at de ere blandede med udoriske Elementer — kan man af denne Omstændighed slutte mere, end at de etrusk-doriske Former have gennemgaaet samme Faser i Udviklingen som de øvrige italisk-doriske? At der ikke er fundet andre end saadanne doriske Former, kan dette ifølge en rimelig Sandsynlighedsberegning bevise, at slige ikke have været til? — Forøvrigt disputerer jeg ingenlunde imod dig for at faa Ret, men blot fordi Spørgsmaalet interesserer mig. Om du erindrer det, findes der ellers ogsaa i det etruske Museum i Vatikanet Malerier, helt modellerede med Lys og Skygge. Jeg har været der engang senere og skal nok komme der nogle flere Gange, skønt jeg altid faar et ubehageligt Indtryk af de egentlig Skønhedssans manglende, paa Kunst tungnemme Etrusker. Jeg véd ikke,

om det er noget rent individuelt hos mig, at den etruskiske Kunst har et underlig hykkelsk Præg. Lune er den da aldeles blottet for; og det, som skal forestille Glæde ved Livet, Dans, Leg osv., forekommer mig at være saa underlig løjet. Og saa denne modbydelige Tilbøjelighed til at fremstille det rigtig rædselsfuldt-liglugtende, som i disse Dæmoner! Lærer man egentlig mere Kunst af dem, end man lærer Filosofi og Latin af en middelalderlig Munks slette Grammatik og Misforstaaelser af Cicero eller Aristoteles? Er der nogetsteds Spor af nogen kunstnerisk Primitivitet eller selvstændigt Initiativ? Og er ikke deres Kunst som Oversættelse fra Grækerne haandværksmæssig og aandløs i højeste Grad? — Dine Erfaringer om Burckhardt stemme forsaavidt med mine, som Burckhardt forekommer mig højst mangelfuld og ofte skammelig vilkaarlig, dér hvor jeg selv kan føle ham paa Tænderne. Han lader sig exi. gratia tydelig forstaa med, at han antager »Sliberen« i Uffizierne for et moderne Værk, og nævner Michelangelo som rimelig Fader til Barnet (!!!) Det kan man kalde at gaa paa sin egen Haand. Men der staar dog — synes mig — gode Ting i ham, og naar man tager hans Bog som æsthetisk Konversation om Tingene, kan man have adskillig Fornøjelse af ham ved Siden af Ærgrelsen

Siden vi skiltes, have vi levet ganske godt. Jeg har været meget i Vatikanet og begynder at føle mig godt hjemme dér, endog blandt Stumperne i Museo Chiaramonti. Jeg er begyndt at foretage en større Revision af alle Satyrfremstillingerne i Rom. Jeg har nu ogsaa begyndt at give mig i Lag med Preusserne paa Capitolium og har Fornøjelse af deres Bibliothek. En gammel Karl, som hedder Odelli, har jeg været oppe hos; han har Svovltryk af saa godt som alle antike Mønter (og sælger dem for 4 Bajoc Stk.!) og af en stor Mængde Gemmer.

Vi blive hernede i Sommer. Midt i Juni gaa vi ud i Bjergene og midt i Sept., tænker jeg, til Neapel.

Hvis du træffer Ibsen i Florents, saa hils ham meget! Jeg var til et Afskedsgilde for ham paa en Knejs, hvor han var meget aandrig og elskværdig. Hvis ikke Fanden stak i den Mand et eller andet Sted, vilde han være meget bedre, end han er. Hvis jeg maatte kurere ham, vilde

jeg ordinere græsk Litteratur eller Kunst, først i smaa Doser, for at han ikke skulde spytte dem ud, senere i større og større, indtil hans Sans for Maal og Form var kommet i Lave. — Louise beder dig meget hilse.

Din

Jul. Lange.

TIL PROF. J. L. USSING.

Neapel, 24. Juni 1868.

De maa ikke tro, kære Hr. Professor, at jeg i saa lang Tid har rent glemmt Deres kærkomne og venlige Brev eller ikke havt i Tankerne at svare derpaa. Men kort efter, at jeg havde faaet det, begyndte jeg at faa Lyst til at nedskrive en Mening om nogle antike Ting, der havde dannet sig i min Hjerne ved mine Museumsbesøg i Rom, for saaledes i alt Fald for mig selv nøjere at prøve denne Mening, dette Indtryk. Og med det samme fik jeg Lyst til at sende Dem det nedskrevne¹ for at høre Deres og Høyens Dom derom; derfor har jeg ventet, til det var fixt og færdigt, med at skrive Dem til. Den lille Notits, eller hvad jeg skal kalde det, svulmede efterhaanden op til et betydelig større Omfang, end jeg fra Begyndelsen af havde ventet; og for at faa det hjem paa en nem Maade har jeg betroet det til O. Bache, Maleren, som har lovet mig at sende Dem det, naar han engang i Juli Maaned kommer hjem. For det Tilfælde, at det hele, naar De læser det, skulde forekomme Dem noget vovet, vil jeg ikke alene anføre min egen, bestandig stærkere Overbevisning om, at jeg har sét rigtigt, men jeg kan ogsaa nævne en saa besindig Mand som L. Fenger, Arkitekten, som én, der følte, at min Anskuelse traf det rigtige.

¹ »Om en Række antike Figurer og Hoveder«, 1869. Om dette lille Skrift udtaler Prof. A. Furtwängler (i 1899): »Erstaunlich ist schon seine Erstlingsschrift, die freilich ganz unbeachtet geblieben ist. Schon hier entwickelt er prinzipielle Forderungen an die alte Kunstwissenschaft, die erst in neuester Zeit zum Siege gelangt sind. Auch finden sich schon hier in Andeutungen zahlreiche richtige kunsthistorische Erkenntnisse, die damals sonst noch ganz unbekannt waren und die Unterzeichneter z. B. sich erst viele Jahre später wieder mühsam selbst erringen musste. Langes Bedeutung wird erst in späteren Betrachtungen der Geschichte der Archäologie recht zur Geltung kommen.«

Jeg har forøvrigt kun talt mundtlig med ham derom og vil naturligvis ikke paabyrde ham noget Ansvar. Jeg beder Dem nu om at ofre nogle Timer, som De kan faa fri for Forretninger og Studier, paa denne lille Sag og tillige at bede Høyen om at gennemlæse, hvad jeg har skrevet.

Jeg var længe nok i Rom til at stifte et virkeligt Bekendskab med alt det bedste, som er dér af antik Kunst, navnlig Plastik. For mig har dette Ophold været af stor Betydning. Det er jo nok sandt, at der næppe er en eneste Stump, der kan maale sig med det bedste, man ser i London; men det er dog paa den anden Side kun i Rom, at man faar en Oversigt over og bliver ret fortrolig med den antike Kunsts hele Idekreds, at man lærer at kende dens hele Mangfoldighed af Karakterer og faar Øjet op for den Maade, hvorpaa den karakteriserer. Hvis jeg havde et Ophold af nogle Aar for mig hernede, saa vilde jeg give mig til at katalogisere det hele Forraad af Monumenter, saa langt jeg kunde komme, fra et kunstnerisk Synspunkt. Jeg tror, at Mængden af Monumenter af sig selv vilde gruppere sig paa mangfoldige Maader, og at det var den rette Begyndelse til at indvinde hele det uhyre Stof for Kunsthistorien, selv om man aldrig naaede til at kunne henføre hvert enkelt Monument til bestemt Tid og Sted — thi herpaa kan vel intet fornuftigt Menneske tænke.

Tak for Deres velvillige Dom om mit lille Arbejde om de franske Kunstnere! Det var ikke og vilde ikke være mere end Meddelelsen af et Rejseindtryk, som jeg tænkte, kunde interessere paa Grund af den store Opsigt, Udstillingen vakte.

Deres meget hengivne

Julius Lange.

TIL ARKITEKT L. FENGER (i Bologna).

Kære Fenger!

Neapel, 12. Juli 1868.

Nej, der var ikke gaaet noget Brev fejl. Men jeg kan sværge paa, at jeg har været ligesaa nær ved at skrive til dig som Trop ved at tage dansk-juridisk Examen med Karakteren »Bekvem«. Den væsentligste Grund, hvorfor det

ikke er blevet til noget, turde være en vis Utilbøjelighed til at udbrede mig over alle de tagne og faldne Beslutninger med Hensyn paa min Rejses Fremtid, kort sagt: det, man med et godt lille dansk Ord kunde kalde Vrævl. Eftersom det fremdeles er en langt mere kompliceret Sag at tage Beslutninger om ude og hjemme, Rejse eller Ikkerejse, naar man er en gift Mand, end naar man er en ensom Junggesell, saa vil du indse, at jeg kan være en lille Brøk undskyldt for, at jeg har været saa længe om at faa Ende paa Vrævlet, og at jeg nu paa ingen Maade kan tage Anvisninger paa »Fornuftighed« — nej vil man høre! — fra en saadan Springfyr som dig. Nej, min Ven, bliv du først saa gammel, som din Oldefader var, da han var ung, saa kan du begynde at lære Folk Mores!

I den sidste Tid i Rom var jeg ret flittig. Jeg gav mig til at opsætte en liden Notits om en kunsthistorisk Forbindelse mellem nogle antike Statuer og Hoveder til Høyens og Ussings Judicium (Skraberen, den Ludovisiske Mars, Merkurstatuerne, (Antinous fra Belvedere), Meleager). Nu husker jeg, at jeg jo talte med dig derom, og at du var enig med mig, i alt Fald nogenlunde. Hos mig selv udviklede denne Forestilling om et virkelig fælles kunstnerisk Ophav for disse Værker sig til en sand fix Idé — den er endnu stadig lige fix. Noget er der i alt Fald i den, og jeg tror ikke, det er af Vejen, at Opmærksomheden henledes paa dette Punkt. Den lille Afhandling blev endda paa 40 Kvartsider.

Jeg saa paa det franske Akademi en Udstilling af Akademisternes Arbejder ... Der var et kolossalt Billede af en ung Mand, Regnault, som forekom mig langt at overflyve alt det andet i Talent, skønt man vistnok kunde slaa store Kors og Spørgsmaalstegn for sig, naar man tænkte paa dets kunstneriske Retning. Det forestillede en ung Kraftkarl, som ude paa nogle øde Klinter — ved et oprørt Hav med en mørk, skyet Himmel over — tumler et Par overmenneskelig store og vilde Heste. Karlen er nøgen, kun flagerer der et rødt Silkegevandt om hans Lænder. Dette Motiv er naturligvis ikke grebet fra Virkeligheden paa noget Sted eller til nogen Tid, vistnok heller ikke fra nogen almen mythisk eller digterisk Forestilling; det er vistnok intet andet end en Drøm, en Stemning

en rent subjektiv Sjælsbevægelse omsat i et Figurbillede. Dette kunde man nu som sagt sætte et stort Spørgsmaals-tegn ved med Hensyn til Berettigelsen; i ethvert Tilfælde vilde der være megen Fare for, at om Kunsten saaledes vilde give sig til at tumble to vilde Heste ude ved en vild Strand til dagligdags, saa vilde Bæsterne snart faa Magt over den, og den vilde gaa ad undas. Kunsten maa have sin Rod og sit Udgangspunkt i de store Ideer. Man kunde ogsaa angribe Billedet fra andre Sider; thi der var sikkert slaaget meget for stort paa med Hestenes — især den enes — Fyrighed. Billedet var nu heller ikke helt færdigt. Men der var ellers et saa overvældende Talent baade for Form og Farve, men især for Farve, en saadan frisk skabende Magt i det, at man slog Chamaed og overgav sig paa Naade og Unaade. Jeg vilde ønske, at jeg maatte laane dette Billede til København og udstille det i Antiksalen; det vilde falde ned som en Bombe, men være ganske tjenligt til at røre op i de stillestaaende Vande hjemme hos os. Jeg tror, det gjorde nogen Opsigt i Rom; blandt vore Folk var det meget paa Tale; en Ven af mig var umaadelig forfærdet over det og spaaede Kunstens Ruin inden Paaske, men indrømmede det store Talent deri.

Det skal have været Piero di Cosimo, som var Andrea del Sartos Lærer; jeg kan forresten kun meget svagt se en Kontinuitet imellem dem. Der kan dog næppe være nogen Tvivl om, at den, som mest har paavirket ham, er Fra Bartolommeo. Gud véd, hvorledes det forholder sig med en Mand ved Navn Domenico Puligo, som skal være født i 1470'erne, saa vidt jeg husker, men alligevel udgives for en Elev af Andrea del Sarto? Jeg synes ikke, der er saa farligt ved ham, men gad nok kende nøjere til hans Forhold til Andrea. — Jeg kan ikke forstaa, at du ikke sværmer voldsomt for Fiesole, han er og bliver dog en af Italiens allerstørste Kunstnere; du maa endelig faa en af hans Korbøger at se i S. Marco hos en Munk. Min Kærlighed til Masaccio knytter sig først og fremmest til hans Portræt af »den gamle Mand« i Uffizierne; det er maaske det af alle moderne Portrætter, der har mest af en udmærket antik Buste. Dernæst til hans store Billede i Carmine, Miraklet med Fisken. — Ja det har du nok Ret i, at man kommer til at bryde sig mere om det

15. Aarhundredes Mænd end om Giotto og Giotteskerne. Naar jeg undtager nogle enkelte Billeder i Pisa, hvoriblandt Orcagnas, og et og andet i Florents, saa regner jeg det sandelig for Dyd og Opofrelse at se paa alle disse Billeder, hvori der dog af velvillige Betragtere underkydes en Mængde Ting, som ikke staar i Texten. Som nu f. Ex. Giottos Hvælving her i Incoronata i Neapel. Jeg tilstaar, at kun ét af Billederne, Skriftemaalet, kunde jeg afvinde mer end rent kunsthistorisk Interesse.

Vil du ikke tjene mig i at skrive mig til, hvor længe du bliver i Bologna, samt om du véd noget meget billigt Logis i London (Hovedstaden i England). Saa er du god. Min Kone sover, ellers vilde hun hilse.

Din

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN (i København).

Min elskede Hustru!

Amsterdam, 10. Sept. 1868.

Idag slog mit Haab da ikke fejl, da jeg kom hen til Poste-restante-Kontoret; dér fandt jeg dit kærlige Brev...

Jeg tilstaar, jeg havde troet, at jeg skulde blive mere overvældet i Amsterdam af Massen og Betydningen af Billederne her. Ak ja, her er jo en uhyre Mængde gode, udmærkede Billeder; men jeg havde ventet mere i en stor Stil. Naar man har Italien, og Venedig især, i saa frisk Minde, som jeg har, saa kan Hollænderne — jeg mener de Hollændere, som male store Billeder, ikke faa En rigtig med. Jeg undtager naturligvis Rembrandt, af hvem her findes faa, men højst mærkværdige, store Billeder; han er den eneste iblandt dem, som dog rigtig tager de borgerlige hollandske Sujetter paa en stor og poetisk Maade. Du skulde se et stort Portrætbillede af ham, sex værdige Formænd for Klædefabrikanterne i Amsterdam; det er rigtignok uhyre fortræffeligt. Og saa er her en Masse smaa Billeder af samme Slags som de paa Moltkes Galleri og Kristiansborg; og den Slags Billeder kan man jo egentlig aldrig blive ked af, de ere for det meste saa grundig fortræffelige. Du vilde ikke have moret dig daarligt ved at gaa med mig i Formiddags i den van der Hoopske

Samling. Stor Stilhed, ingen Mennesker, én stor Sal med en Mængde af de rene Perler af smaa Hollændere. Den mest romantiske Vindmølle af Ruysdael, de dejligste stille og oprørte Søer af van der Velde; smaa Koner og idylliske Scener i solbeskinnede Stuer af Pieter de Hooghe (du husker nok hans læsende Pige fra München). Stille Kanaler og Træer med kølige Skygger af Hobbema osv. osv. — Byen selv er virkelig meget ejendommelig, skønt jeg just ikke vilde kalde den skøn. Den er naturligvis, hvad Færdslen paa Gader og Stræder angaar, som alle store europæiske Byer er det; men den er bygget temmelig kuriøst, med høje, smalle Rød-Murstens Huse (der have det mærkværdige, at de næsten alle have en Hældning ud over Gaden, som om de skulde falde paa Næsen), med hvide, meget hvide og pæne Indfatninger af Vinduer og Døre; en Mængde store Kanaler med Træer paa Siderne — Vandet gaar ikke som i Venedig helt op til Murene. Hvis du kan huske Nyhavn eller Kanalen paa Kristianshavn, saa har du en svag Forestilling om Karakteren af Amsterdam ...

Hils alle saa mange gode Gange! Jeg beder Gud at beskytte og bevare dig, min elskede Hustru.

Din

Julius.

TIL SAMME.

Min elskede Louise!

*London. Torsdag Morgen [Slutn.
af Septbr. 1868]. 34 Jewry Street.*

Jeg kan slet ikke forstaa, at der ikke laa Brev til mig, da jeg i denne Morgenstund kom hertil. Du maa endelig ikke gaa og lade mig længes for meget, men smukt skrive meget hyppigt til mig.

Nu er jeg da atter her i denne store Myretue, og den ser ud, som da jeg sidst var her, akkurat. Underlig mørkt i Luften, fortvivlet brændevinsagtigt, kulforrøget, og nu, da jeg er kommet til at bo i Hjertet af City, tænker jeg at faa det anderledes med Spektakel end i det stille Bernard Street. Forresten tror jeg næppe, jeg bliver mer end et Par Dage her; her er altfor dyrt, 7 sh. 6: næsten 9 frcs. om Dagen, det er mig for stivt. Jeg

blev ellers modtaget med al den Godmodighed og hjertelige Forekommenhed, som er ejendommelig for Familien Meyer.

I Brügge blev jeg en Dag længere end bestemt. Jeg saa' den første Dag saa meget fortræffeligt i den smukke, stille, karakteristiske By og følte, at jeg kun vilde bringe svage og forvirrede Minder med derfra, hvis jeg ikke næste Dag repeterede den; jeg trængte overhovedet til at faa lidt mere end det forbifarende, som jeg havde levet af, siden jeg tog fra Amsterdam, — og saa blev jeg. Jeg gik dog den Dag og kedede mig lidt, endskønt den ingenlunde gik til Spilde, og ønskede, jeg havde været i London; saadanne ere vi Mennesker! Jeg saa i Brügge et Par nye Billeder af van Eyck; nu mangler jeg, saavidt jeg véd, kun ét Billede af ham for at kende ham helt. Han er altid udmærket, altid indholdsrigere og betydeligere end alle de andre fra hans Periode. Memling derimod (du husker nok det skønne Portræt i Uffizierne og St. Christopher i München, der jo rigtignok er dejlig) han sank og dalede i min Mening; jeg blev paa to Dage helt ked af ham, skønt Brügge har meget af ham, deriblandt det, som gælder for hans Hovedværker. Han kan være god draabevis, men ikke for meget ad Gangen. Forresten er dog Brügge den smukkeste og elskværdigste By i hele Holland og Belgien — af dem, jeg har sét, i alt Fald: udmærket skønne Kirker, det allermeste af Byen dybt inde i Middelalderen. Endelig var der saa urimelig billigt, at det var en sand Fornøjelse. I Aftes gik jeg derfra til Ostende, sejlede mellem Kl. 9 og Kl. 2 i Nat fra Ostende til Dover og gjorde saa en lignende Jernbanefart gennem det dejlige Sydengland, som vi gjorde ifjor sammen.

Din

Julius.

TIL FRU C. IBSEN (i Sorø).

Kære Tante Charlotte!

*Falkoneralleen 13;
2. Nov. 1868.*

... Ellers mange Tak for dit venlige Brev, som viste mig, at der ingen ny Tingenes Orden er indført i gamle Venskaber fra det gamle Iselinge. Jeg kom i Tirsdags til

mit Hjem, hvor Louise allerede havde faaet flyttet ind til at sidde og ligge paa. Vi have nu tilbragt det meste af en Uge i alskens lystig Kommers med at lave dette vort nye og ganske landlige lille Hjem i Stand paa det pæneste. Det er — uden at rose os — ogsaa blevet rigtig godt og kønt, og der er slet intet i Vejen for, at vi kunne modtage Besøg af gamle Venner, som komme til København. Falkoneralleen minder ganske vist ved Vintertid lidt om Tilstanden lige kort efter Syndfloden, dengang Noah udsendte Duen og inden den var vendt tilbage; men saa er det paa den anden Side ogsaa saa heldigt, at den besejles paa Kryds og tværs af disse moderne Noahs Arker, som kaldes Omnibusser, og som give Plads baade til rene og urene Dyr.

Hils din Mand mange Gange baade fra mig og fra hans londonske Familie!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. J. L. USSING.

Kære Professor Ussing!

*Kbhvn. Fredag Aften [Slutn.
af April 1869].*

Jeg har til næstkommende Torsdag Aften anmeldt et lidet Foredrag til »Filologisk Forening«, — »om Statueformens Udvikling i den ældre antike Kunst«. De maa ikke regne det for Vigtigmageri eller Plageri af mig, naar jeg anmoder Dem om at være nærværende, hvis De finder Tid og Lejlighed. Det er nemlig min Hensigt at sammenknytte et lidet filologisk Textspørgsmaal med en kunsthistorisk Betragtning, og da jeg i mit ærede Auditorium ikke tør vente at finde nogen Tilhører med nogen Autoritet i begge disse Spørgsmaal, saa vilde jeg sætte megen Pris paa, at netop De var tilstede som en Dommer over, om jeg talte Sandhed eller Vaas. De vil allerede heraf se, at jeg selv mener at være temmelig sikker i min Sag — og ellers vilde jeg jo heller ikke vove at foredrage Sagen for Filologerne —, men for Sagens Troværdigheds Skyld er det ikke ligegyldigt, om den faar en sagkyndig Dom over sig. Hvis De ikke kan give Møde, saa vilde

jeg sætte Pris paa forud at have en længere Samtale med Dem, hvis De kan skænke mig en saadan og hvis De vil underrette mig om en for Dem belejlig Tid dertil.

Deres

Jul. Lange.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

*Falkoneralleen 13, Fredag Aften.
[Stu. af 1869].*

Det gør mig ondt, at jeg ikke skulde være hjemme igaar. Jeg har tænkt paa i de allerførste Dage at holde mig hjemme og slet ikke gaa til Byen, da jeg har en Del Arbejde, som gaar raskere fra Haanden, naar det ikke skal afbrydes ved disse vidtløftige Rejser til Hovedstaden. Vil De ikke se herud en Aften, medens De er her endnu, og drikke en Kop The og ryge en Cigar i al Tarvelighed? De er vel ikke saa sikker at træffe i »Tre Hjorter«, da rejsende Herrer for det meste ere ude om Dagen. For ikke at forsinke Svaret paa Deres Forespørgsler skal jeg hidsætte følgende, som ikke er meget.

Lübkes »Grundriss« er i hvert Fald en ganske praktisk Bog og vil kunne gøre Dem en eller anden Tjeneste. Der findes forøvrigt, hvis De søger et praktikabelt Lommekompendium, et saadant af Förster. Jeg husker ikke Titlen, men den vil være let at opspørge, i hvert Fald paa Gennemreisen gennem Tyskland. Jeg vil betinget anbefale Dem Burckhardt: Der Cicerone (gælder kun for Italien), som er godt, livfuldt skrevet og indeholder en hel Del gode kritiske Bemærkninger, men rigtignok en hel Del, som er altfor flot og ubetænksomt. Den vil læses i Italien. For Opholdet i Rom vil jeg indstændig anbefale Dem den saakaldte »lille Bunsen« : Platner & Urlichs: Beschreibung Roms (udmærket godt Udtog af det store Værk Beschr. der Stadt Rom, hvis Hovedredaktør Bunsen var). En lille Kende forældet hist og her, tør og kompendiøs, men fuld af reelle og solide Oplysninger (maa læses i Rom selv). Overbecks »Pompeji«, som maaske bedst læses herhjemme, kender De muligt; man skal ikke foragte den Bog, hvor stor en Laps vist ellers Hr. Overbeck er. Braun: »Museen und Ruinen Roms«

har jeg ingen Respekt for og har ingen Gavn havt af Förster har begyndt at udgive Geschichte der ital. Malerei; jeg har kiget i den 1ste Del, som først er kommen for nylig; den er vist lærerig. Ellers Hovedværkerne: Lemonniers Udgave af Vasari — Crowe & Cavalcaselle: History of Painting in Italy, de ville maaske være Dem for vidtløftige før Rejsen.

Hvad specielt den antike Kunst angaar, saa er jeg i Forlegenhed med at anbefale Dem noget. Overbecks »Geschichte der griech. Plastik« forekommer mig at være en altfor løs og snakkesalig Bog til at tilfredsstille Mennesker, som ville anvende deres Tid godt. Den indeholder en stor Mængde, som efter min Mening er fejl, men derfor kan det jo maaské gerne være rigtigt. Brunn: »Geschichte der griech. Künstler« vil ikke have stor Betydning paa en Rejse til Italien. Den behandler alene de litterære Kilder, er sprænglærd og propfuld af Hypotheser. Efter min Mening er det bedste Grundlag endnu den Dag idag Müllers Arkæologi (den historiske Del og 1ste Del af hans Denkmäler. Paa visse Punkter forældet, men aandfuld, bevidst og behersket. I Italien er der heller ikke kommet meget vigtigt til, som ikke findes hos Müller. Efter min Mening er det forøvrigt det uheldige ved hele denne Videnskab, at den véd altfor meget, at den for tidlig har afgjort en Mængde Spørgsmaal, som i Virkeligheden ere og skulle holdes aabne. En Mand med Deres latinske og græske Dannelse vil upaatvivlelig have Frihed og Ret til at betragte Tingene meget mere efter sit eget Hoved, end han i Begyndelsen selv er tilbøjelig til at tro, fordi der findes trykte Meninger om det altsammen. Jeg taler naturligvis her om den kunsthistoriske Side af Sagen; den rent arkæologiske tør jeg ikke ytre nogen Mening om, undtagen forsaavidt som de to Ting hænge temmelig meget sammen.

Glem ikke i Rom hyppigt at besøge det franske Akademis Gibssamling; De vil der træffe mange Ting, som ere udmærkede Supplementer til Originalerne i de romerske Samlinger. Mourier (Bravos Sekretær og Bibliothekar i skandinavisk Forening, forøvrigt min gode Ven) vil der kunne give Dem adskillig Oplysning om, hvorfra Tingene stamme og hvad de ere. Hvis De ikke paa Rejsen gennem Tyskland kommer gennem Berlin eller

Dresden, hvor der findes gode Samlinger af Afstøbninger over de atheniensiske Marmore i British Museum, saa tjener til Underretning, at der ogsaa findes Afstøbninger over dem i Rom (i en Kunst- og Haandværksskole i Ripetta — hvis De kan skaffe Dem Adgang dertil; det kan næppe blive vanskeligt). Ran saamange Permessøer til Dem, som De kan overkomme, til Villa Albani og Villa Ludovisi; skaan endelig ikke Bravo¹ i den Henseende, og gem ikke disse Ting tilsidst! Glem ikke Palazzo Massimi for Diskuskasterens Skyld, heller ikke Gravene paa Via Latina!

Den af Holm foreslaaede Fordeling af Deres Tid finder jeg fuldkommen rigtig; naturligvis vilde det være endnu bedre at være længere Tid paa ét Sted. Neapel maa have en god Tid, da der er saa mange Udflugter, foruden Museet, som jo grænser til det mageløse. De kan ikke være bekendt at komme hjem uden at have gjort en Udflugt til Pæstum. Pompeji vil tage en Ugestid. Bryd Dem ikke for meget om de moderne Malerier i Museet i Neapel; alt det bedste er samlet i to smaa Værelser (til venstre for Trappen); det andet er Mellemgods. Men de antike Malerier, Bronzer og alle Utensilierne o. s. v. fra Herculaneum og Pompeji ere jo af højeste Interesse (de skaarne Stene ej at forglemme). Glem hverken Capo di Monte eller botanisk Have (et Akacietræ henne ved en Mur til højre)! Spild ellers ikke Tiden med Neapels Kirker (undtagen Incoronata og S. Martino)! Hils Sorrent hundrede Millioner Gange fra mig og min Kone (la Cocumella, gut, aber nicht billig). Drukn ikke i Roms og Florents's Gallerier! Sæt Dem for Himlens Skyld ikke det afsindige Formaal at se alt! Vær hver anden eller hver tredje Dag hele den lange Formiddag i Vatikanet (og forkøl Dem ikke); se de store *Antiker, *Etrurernes, Ægypternes, Vaserne, *Loggiaerne, **Stanzerne, *Nicolaus V's Kapel, **Malerisamlingen, ***det Sixtinske Kapel, Bibliotheket o. s. v. o. s. v.! De faar nok at gøre der. Lær Michelangelos Loft i det Sixtinske Kapel og de to midterste Stanzer udenad; De vil ikke fortryde det! Den uhyre Antiksamling er jo af noget blandet Værd. Gaa en 5 à 6 Gange i det kapitolske Museum, lær Stuen med den døende Fægter godt udenad, det er næsten alt sammen af Rang i den Stue! Gaa mindst 4 Gange i Villa

¹ den danske Konsul.

Ludovisi; der findes glimrende Ting i den inderste Stue; mindst 3 Gange i Villa Albani (især øverste Etage), mindst 3 Gange i Villa Borghese! — Forsøg ikke at samle Fotografier; foruden at man faar gode Ting, er selve det at købe dem og gennemgaa dem en udmærket Øvelse i Memorering. Lad Dem af Malerisamlinger nøje med Palazzo Borghese og Pal. Doria (navnlig de inderste lange Gallerier); tag det andet med, hvis De gider — De glemmer det dog et Par Dage efter! Simplificer det hele noget for ikke at blive tosset i Hovedet! Driv noget om i Colosseum og s... i Arkaderne, det er en af Livets bedste Nydelser!

Hvis De ellers ikke har paatænkt at opholde Dem i Bologna, saa tjener til Underretning, at, hvis De passerer Byen med Banetog fra Florents midt paa Dagen, gør det der en Standsning paa omtrent en Time (saaledes var det i det mindste ifjor). Gaa hurtig ud af Waggonen, lad Dem ikke friste af Middagsmaden, men gaa lige til Droskerne, slaa en Klo i en af dem og sig til Kusken: »all' Academia delle belle Arti, sbrigatevi!!!« Køreturen er ikke saa kort, men der er Tid nok. Naar De saa kommer til Porten, saa lad Kusken vente og betal ham ikke; lad Portneren vise Dem op i Galleriet og lige hen til Rafaels Cæcilie, se i Ro og Mag et Kvartér paa Billedet, gaa ned igen til Drosken og kør til Bane-gaarden! De faar maaske endda en 5 Minutter til at fouragere og kan være glad ved at have plukket den bedste Blomst af Bolognas Herligheder. Min Hustru og jeg have selv gjort Turen, saa jeg véd, at den kan gøres.

Venedig maa ses.

Kender De Passavants »Rafael«? De vil læse 1ste Bind med Interesse; men vogt Dem for hans Fortolkning af »Skolen i Athen«!

Grimm: Michelangelos Leben er en affekteret, men underholdende Bog.

Burckhardt: Geschichte der Renaissance in Italien kender jeg ikke; jeg har set den rose meget.

Vogt Dem for den store Taines: Philosophie de l'Art en Italie!

Dette var nu et og andet i en skøn Uorden. De har selv forlangt Raad af mig og kan ikke optage, hvad jeg her har skrevet, som Vigtighed.

Hils Mourier meget fra mig og se at faa ham noget med Dem! Han kender Tingene godt og har et øvet og godt Blik; han er især inde i Renæssancens Arkitektur og Maleri.

Deres hengivne

Jul. Lange.

Under Opholdet i Florents maa De tage Dem en Dag til Pisa.

TIL PROF. M. HAMMERICH (paa Iselinge).

(Af Breve særligt om dennes Folkeskrift: Thorvaldsen.)

Kære Professor Hammerich!

20/3 70.

Jeg glæder mig i det hele til at læse, hvad du har skrevet om Thorvaldsen. Jeg har selv somme Tider omgaaedes med den Tanke at gøre Thorvaldsen begribelig for dem, som ganske manglede Forudsætninger. Hovedvanskeligheden har forekommet mig at bestaa i at gøre begribeligt, hvad Plastik overhovedet skulde nytte til i denne Verden, og navnlig — hvad man dog næppe kan sejle udenom — at gøre begribeligt, hvad Antiken var. Hans Relieffer, især de fortællende og dramatiske, ere vistnok lettest at faa med; men hvad skal man gøre med Statuerne (Jason, Gratierne, Adonis, Hyrdedrengen, Gany-med) — og overhovedet med hans Behandling af den enkelte Figur? Men jeg tvivler ikke om, at du har et klarere Blik paa Opgaven ...

2/6 70.

... Jeg har læst den første Del af dit Manuskript og takker dig for Læsningen. Jeg vurderer den store Skønsomhed, hvormed du har ordnet Stoffet og udtrykt meget, som det maatte være vanskeligt at finde fattelige, jævne og danske Udtryk for. Mine Bemærkninger, som ikke ere mange, vil jeg fremsætte saa korte som muligt for at undgaa ufor nødne Baslemaner, hvorover du ikke kan stødes ... Om Høyen havde mere tilovers for Bissen end for Thorvaldsen? Det har jeg egentlig ingen Grund til at

tro, endskønt jeg vel tror, at han overvurderede Bissen noget. Han værnede om ham som en Løvinde om sine Unger; det har jeg engang maattet bekende, saa at det endnu værker i mig, naar jeg tænker derpaa.

25/11 70.

.... Jeg véd i Sandhed ingen Indvendinger af nogen Vægt at gøre mod din smukke lille Bog om Thorvaldsen, som er kommet meget à propos. Ingen vil nu kunne undskylde sig med, at det er et trælsomt Arbejde at komme gennem Thieles Kvarter og især hans Oktaver, og at Thorvaldsens Saga var kedelig og belemret med mange unyttige Ting....

Jeg henstiller til dig, om du ikke vil tage dig af følgende Tanke, som ligger nær, og som jeg vilde ønske, at jeg havde udtalt for nogle Uger siden, da jeg havde sendt en lille Artikel til »Fædrelandet«; nu skulde ellers Lejligheden til at udtale den kunstig opsøges. Thorvaldsen nød i sit Liv en ganske sjælden Hæder: Konger bejlede til Kunstnerens Gunst. Naar han nu har testamenteret hele sit kunstneriske Efterladenskab og den store Formue til sin Fødeby, saa har det ganske sikkert været i fuld og god Tro til, at Kunsten herefter vilde indtage en fast og hædret Plads i Livet herhjemme; naar han tænkte paa sit eget Liv, maatte han være berettiget til at nære denne Tro, Den, der har overtaget Arven, har derved overtaget en Forpligtelse til at gøre Fyldest for den Forudsætning, hvorunder Arven blev skænket og modtaget, nemlig at den Kunst, som er noget værd, skal nyde Beskyttelse og Værn; thi det er og bliver dog en falsk Mening, at Kunsten trives ved at skulle skubbe sig frem. Kommunen — og Staten — have sandelig som Thorvaldsens Arvinger Forpligtelser; han havde aldrig givet dem en Døjt, hvis han havde forestillet sig den Mulighed, at de vilde lade Kunsten gaa for Lud og koldt Vand....

Hvad jeg sagde ved Kunstnerfesten¹? Mit Hovedmotiv var, hvor meget der hørte til, for at en Kunstner kunde bære den Hæder at faa et Museum for alle sine Værker udenom sin Grav — saaledes, at vi tilfredsstilledes dybt og grundig i et saadant Museum: paa én Gang følte os

¹ Hundredaarsdagen efter Thorvaldsens Fødsel.

Ansigt til Ansigt med et bestemt og plastisk udviklet Menneske og tillige lette og frie, som om vi gik i Naturen. Det syntes mig at ligge nær.

Din

Jul. Lange.

TIL PASTOR J. HELMS (i Janderup).

Kære Hr. Pastor Helms!

Kbhon., 22. Maj 1870.

Jeg takker Dem oprigtig for Deres venlige Brev! Det var vel en fælles Sorg, der førte os sammen; men det har dog været mig en Glæde at gøre Deres personlige Bekendtskab, om end foreløbig kun pr. Post, og det har ogsaa været mig en Glæde, at De, som var Høyens Ven og i en vis Retning hans nærmeste Medarbejder, har vedkendt Dem min Skildring af ham. Det har været mig en Tilfredsstillelse, at overhovedet de, som stod ham nærmest, have fundet den rigtig. Jeg selv føler meget godt, hvor uendelig meget mere der kunde siges om denne Mand, der har indtaget en uhyre stor Plads i mit Liv. Jeg har allerede i den korte Tid, som er hængaact efter hans Død, grebet mig flere Gange i uvilkaarlig at betragte ham som endnu levende og ikke rigtig at ville tro paa hans Død. Der er saa uhyre meget, jeg skulde have lært af ham og talt med ham om. Det vil sagtens vare længe, inden Danmark igen faar en Mand af hans aandelige Styrke og Omfang.

Jeg var endnu næsten en Dreng, mellem 15 og 16 Aar, da jeg første Gang hørte Forelæsninger af Høyen; de handlede om antik Plastik og bleve holdte paa Charlottenborg. Jeg tvivler ikke om, at overmaade meget af, hvad han sagde, laa over min Forstand; men jeg har dog indtil Datum beholdt en Mængde deraf i min Erindring. Undertiden har jeg gjort Forsøg paa at skrive ned; men jeg har aldrig rigtig kunnet komme ud af det og kan knap sige, jeg fortryder, at jeg har ladet det være. Siden den Tid har jeg hørt til hans jævnlige Tilhørere, naar ikke Rejser eller andre nødvendige Forhindringer holdt mig borte fra Byen. Jeg har hørt to Rækker Forelæsninger over antik Kunst, det meste af den italienske Kunst (fortsat gennem flere Aar); en Række over Kunsten

England, en anden (i Selskabet for nordisk Kunst over Verdensudstillingen 1862 i London, over nederlandsk Malerkunst (i de to sidste Aar paa Charlottenborg), desuden en hel Del spredte Foredrag, især i Studententerferingen. Derimod er jeg meget ked over aldrig nogensinde at have hørt nogen Forelæsning af ham om vor egen Middelalder; i det hele taget har jeg kun hørt ham tale lidet om Bygningskunsten, saa at jeg kender ham som Videnskabsmand mindst fra den Side, hvorfra De vel kender ham bedst.

Der gik imidlertid en hel Del Aar, inden jeg gjorde personligt Bekendtskab med Høyen. Jeg traf ham vel et Par Gange hos fælles bekendte, endog hos mine egne Forældre (han var Klassekammerat med min Fader og kendte ogsaa min Moder fra Ungdommen af); jeg lyttede naturligvis stærkt til, hvad han sagde, tilmed da han i Reglen var Livet i den Kreds, hvor han kom; men det kunde ikke falde mig ind at gøre Krav paa hans Opmærksomhed. Jeg var desuden kommet skævt ind paa det med Kunsten; inden jeg endnu havde været et Aar Student, var jeg begyndt som Udstillingsrecensent i »Fædrelandet« — der grasserede jo dengang en Slags Recensionssyge i København. Jeg følte imidlertid snart, at jeg skulde have ventet adskillige Aar endnu og lært noget først, og jeg havde derfor en Slags ond Samvittighed for Høyen. Jeg vovede heller ikke endnu at give mig udtrykkelig af med Kunsten; det var først en Rejse til Italien, som jeg gjorde i 1862, der gav mig Mod dertil. Imidlertid kom der andre Ting i Vejen; jeg besøgte vel Høyen et Par Gange og blev ret venligt, dog lidt køligt behandlet af ham; men det var egentlig først efter min Hjemkomst fra Soldaterlivet i 1864, at jeg begyndte stadig at komme til ham. Fra den Tid tror jeg, at han interesserede sig for mig; han talte gerne med mig og saa' gerne, at jeg kom til ham. Jeg har tilbragt mangan Eftermiddag hos ham til sent ud paa Aftenen, og jeg regner disse Eftermiddage til de bedste Timer, jeg har havt i mit Liv. Et Par Gange har der vanket Skænd, allermest da jeg engang i Foraaret 1865 havde skrevet en Anmeldelse af Blochs Prometheus; men da Vreden var kommet til sit Kulminationspunkt, slog den hastig og pludselig om til Venlighed og Godmodighed, saa at han

til Slutningen takkede mig, fordi jeg var kommet derop: hvad han havde paa Hjertet, maatte ud af ham, om det saa var af hans Sideben, men saa var det ogsaa helt ude, »det var saa godt at faa talt ud«. Fra den senere Tid er jeg ham ogsaa taknemlig for mangen personlig Venlighed foruden for hans Undervisning; først og fremmest skylder jeg for en stor Del ham, at jeg blev brugt ved Kunstakademiet. Og jeg vil hele mit Liv komme til at skyldte ham meget¹.

De udtaler venlig og opmærksom Deres Tak for min Oversættelse af Lübke og Deres Forventninger om de deri kommende Afsnit om vor egen Kunst. Jeg takker igen — men med blandede Følelser. Et lille Regnestykke vil vise Dem, at Pladsen er overordentlig begrænset, stor nok til et lille Kompendium, men meget for lille til en egentlig Udvikling, der skal sige noget. Dertil kommer, at jeg med Hensyn paa hele vor middelalderlige Kunst ikke er i Stand til at levere andet end en Bearbejdelse — Kompilation er nu engang et stygt Ord — af andres, f. Ex. Deres egne Studier, og om der end findes adskillige, paa hvem et saadant Oversigtsarbejde ikke behøver at være spildt, saa vil De dog næppe høste noget Udbytte deraf. De Kildestudier, som jeg har gjort, falde ikke paa dette Omraade. Det er først, naar vi komme over Midten af forrige Aarhundrede, at jeg af Selvsyn har en mere sammenhængende Kundskab om vor Kunst. De ser alt-saa, at jeg har en meget reellere Tak at aflægge Dem for Deres Arbejder om vor ældre Kunst og særlig Deres Værk om Ribe Domkirke, der giver en saa fyldig, nøjagtig og udmærket Besked, som man sjælden faar om et Monument. Jeg hører unægtelig til dem, som allermest længes efter, at dette Værk skal blive fuldført. — Jeg har ellers tænkt mig, at jeg engang vil levere en Samling af enkelte Studier over dansk Kunst; det er en taknemligere og i Grunden frugtbarere Gerning end disse samlede Oversigter. — Det er vel ikke Deres Mening, at Deres videnskabelige Virksomhed skal være afsluttet med Deres Forflyttelse fra Ribe.

Jeg vil sige som De, at der endnu er meget, som jeg

¹ Disciplens stærke Begejstring for Læreren varede til det sidste. Udg. mindes, at Lange engang kort før sin Død halvt spøgende ytrede til Karl Madsen: »Naar man lægger os to sammen, naa vi ikke Høyen.«

kunde ønske at tale med Dem om; men mit Brev er allerede blevet saa langt. De maa tage det som et Vidnesbyrd om, hvor megen Pris jeg sætter paa at staa i Forbindelse med Dem. Det vilde være mig meget kært om jeg her paa Pladsen kunde være Dem til nogen Hjælp og Haandsrækning ved Deres Studier. — Høyens Optegnelser ville naturligvis blive en Genstand for stor Opmærksomhed; jeg kan endnu ikke sige, hvorledes.

Deres meget ærbødige

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN.

(Brudstykke.)

[Dresden, Juli 1870.]

.... Jeg maa sige, at hvor daarligt jeg end har havt det i Berlin, i den Tid, jeg ikke var i Museet, saa har jeg alligevel lært fortræffeligt dér, og jeg haaber, jeg skal lære endnu bedre her. Og saa i Morges, da jeg stod og ventede udenfor Galleriet, at det skulde blive lukket op, hvem kommer saa spaserende — G. Brandes! Det var et glædeligt Møde: han er sund og rask og mere spruttende fuld af Superlativer og Kraftudtryk end nogensinde. Han er aldeles som en ladt Kanon, der, naar den kommer til København, vil gaa af med et forskrækkeligt Knald. Det var ganske godt, at han gik bort før Galleritiden for at træffe Henrik Ibsen, som bor her i Dresden; saa fik jeg en 2—3 Timer i Galleriet i Fred. Han kom igen for at hente mig Kl. 1, og vi gik sammen dér en Timestid eller halvanden; men der blev naturligvis ikke set paa Malerierne: vi begyndte efterhaanden at snakke om saa mange andre Ting, at vi bleve enige om, at vi ligesaa godt kunde gaa ud paa Gaden. En Timestid fortsatte vi Samtalen paa mit Kammer og gik saa sammen ud til Ibsen, eller rettere: jeg fulgte ham paa Vejen. Jeg vil nok besøge Ibsen, men vilde ikke idag, da Brandes var inviteret, og jeg naturligvis ikke vilde trænge mig paa ...

TIL SAMME.

[Dresden, Juli 1870.]

Det er virkelig paa Tide, min Skat, at du kommer ned til mig for at staa mig bi mod Rejselivets Fristelser,

ligervis som man ser de brave Bønderkoner paa Teniers's og Ostades Billeder komme og tage deres Mænd i Kraven for at slæbe dem bort fra Kroen. Henrik Ibsen er min Ulykke hernede. Jeg fortalte dig sidst, at vi i Onsdags havde siddet og soldet ude paa et Ølsted i Nærheden af Byen; nu igaar (Lørdag) Eftermiddag, da jeg just vilde gaa ud for at besøge ham, mødte jeg ham paa Gaden. Jeg sagde, hvad min Hensigt var; men han forklarede, at det var unyttigt, da der ikke var nogen hjemme. Han talte med nogen Højtidelighed om, at han havde saa meget at bestille, saa jeg tænkte, det var bedst at lade Manden have Ro. Men da jeg vilde skilles fra ham, foreslog han dog, at vi skulde gaa en lille Tur langs den ene Bred af Elben; der var saa smukt, og det havde jeg vist ikke set. Med Fornøjelse, jeg havde ikke bedre at tage mig for. Saa gik vi da langs Floden, og der var virkelig meget smukt. I nogen Frastand hen ad Bjergene ligger der en stor Bygning, og jeg spørger ham, hvad det monne være. Det var »Waldschlösschen«; det havde før været et Slot, nu var det købt af et Aktieselskab, som havde anlagt et stort Bryggeri dér; og saa begyndte han med en vis Viden-skabelighed — thi i Ølvæsen er Ibsen virkelig viden-skabelig — at udvikle mig denne Fabriks store Betydning, dens uhyre Afsætning og de fortrinlige Egenskaber ved Waldschlösschens Øl, som han foretrak for ethvert andet. Der var ogsaa et storartet Beværtningslokale deroppe. »Men saa spise vi naturligvis til Aften der,« sagde jeg. — Ja, nej, han skulde egentlig hjem, Klokken var saa mange osv. — Men vi gik da imidlertid hen ad Vejen, og det var let at se, at det var Ibsens faste Beslutning at søge derind. Forrige Gang havde han betalt hele Gildet; jeg fandt, at det nu var en Gentlemans Pligt for mig at være Vært. Det var ikke synderlig dyrt, men det paadrog mig svære Forpligtelser i Retning af at spise og drikke, som jeg, der ikke er stærk i Aftensmad og svag i Øl, havde noget vanskeligt ved at indfri. Jeg tror virkelig — med Skam at tale om —, at vi hver tømte vore 5 Seidler Øl; saa du ser, jeg udvikler mine Evner i den Retning med en saadan Hastighed, at jeg selv begynder at frygte for, hvor det skal føre hen. Forøvrigt vare vi uhyre konversable, jeg har aldrig oplevet Ibsen saa elskværdig, og Tiden gled omkap med Øllet og Maden. Henad 11

gik vi hjemad og vare meget begejstrede og i Perlehumør, i en saadan Grad, at jeg idag har en svag Fornemmelse af Hovedpine. Dog befinder jeg mig ellers meget godt og skal nok røgte mit Kald paa Galleriet ordentlig i de stakkels 3 Timer, som en karrig Bestyrelse indrømmer Publikum om Søndagen. Jeg maatte love Ibsen igaar at gaa med ham engang gennem Galleriet, da han, der har levet her i 2 Aar, er saa uvidende i det, saa det er en Skam. I det hele taget, hvor megen Interesse han end har for Kunst i Almindelighed og for Kunsttheorier, som han altid gerne taler om, er det lidt forbavsende, hvor uudviklet hans Organ er for rigtig at forstaa et Kunstværk, og hvor ringe Drift han har til at se noget saadant. Det var egentlig min Begejstring for enkelte Ting deroppe, som vakte hans Lyst til at gøre nøjere Bekendtskab dermed; de vare ham i Grunden rent fremmede. Men jeg kan skam godt lide ham! — Forresten har jeg været paa Galleriet saa meget som muligt. Levvel, min elskede!

Din

Julius.

TIL PROF. J. L. USSING.

Kære Professor Ussing!

Kbhvn., 13. Oktbr. 1870.

Jeg har eftersat Afstøbningen af den døende Galleri og Fotografier, som jeg selv ejer af den — baade forfra og bagfra —, desuden Claracs Afbildning (Pl. 869, Nr. 2214), hvor den moderne Tilføjning er angivet med en punkteret Linie. Sagen er temmelig tydelig. Hele højre Arm er ny (den, han støtter mod Jorden) og tillige den Del af Plinthen, som er til højre for Figuren. En gammel Tradition siger, at det er Michelangelo, hvem Restaurationen skyldes; dette vil Gerhard (Beschr. Roms III. 1. S. 249) ikke tro, og han har maaske Grunde, skønt han ikke angiver dem; mig forekommer Armen ikke at være Michelangelo uværdig. Endestykket af det lange krumme Horn til højre for Figurens højre Laar er altsaa nyt, og det har faaet en bred og aaben Munding, derfor bærer Restauratoren Ansvar. Det forekommer mig rimeligt at opfatte Tingen som en sønderbrudt Lur, der

til højre har havt et smallere Mundstykke i Stedet for den bredere Munding. Gerhard benævner ogsaa Tingen »ein Blashorn«; han taler rigtignok om to saadanne, men dette turde vel bero paa, at han uden videre er gaaet ud fra, at Restaurationen har Ret. Hornet ligner jo unægtelig ikke meget vore store, prægtige, snoede Lurer fra Bronzealderen; men selv om Gallernes have lignet disse, saa har en Marmorbilledhugger jo baade af tekniske og æsthetiske Grunde været nødt til at forandre deres Form. At den gamle Kunstner forøvrigt ikke har været fuldkommen tro i sin Gengivelse af Barbarernes Vaaben, tør man vist slutte af Skjoldrandens Ornament, der fuldkomment har den græske Bøgelinieform. Den moderne Restaurator — hvem det nu har været — har vel i slige Ting fuldkomment handlet i sit Hjertes Uskyldighed. »Galleren med den døende Hustru« fra Villa Ludovisi har ingen Lur; hans Skjold ligner i Formen og Ornamentet det capitolinske.

Saaledes stiller denne lille Sag sig for mig efter Afstøbning og Fotografier. Men for at faa fuld Sikkerhed i sligt trænger man jo altid til at se Originalen.

Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

TIL HSTRUEN.

Min elskede Louise!

*Berlin [Sommeren 1871],
Torsdag Aften.*

Blot i en Fart nogle Ord for at melde dig min Skæbne, siden jeg sidst saa' dig paa Toldboden. Jeg blev skammelig snydt for en Museumsdag; Dampskibet kom først i Morges Kl. 11 til Stettin. Ellers gik Rejsen meget behageligt; Søen var jævn som et Stuegulv, Vejret mildt og dejligt, Maanen skinnede om Aftenen. Ned ad Stettinerhaff og Oder ganske kønt til Siderne; Landet ligner Danmark, men er somme Steder noget højere og større i Formerne. Indsejlingen til Stettin ganske betydelig og storartet, naar man ikke netop husker f. Ex. paa London; et gammelt Slot, der lignede Kronborg lidt; en gammel Domkirke, der ragede højt op over Byen; meget Liv og Spektakel; ret imponerende store Fabriker. Kaptajnen paa »Stolp«

var en meget indladende Mand, ikke fri for Pral. Han havde været med ved Indtoget d. 16.; det var »jrossartig«, der havde været over en Million Fremmede. Og Indtoget for et Par Dage siden i Stettin — »janz Stettin eine Blume!« Det maa have været yndigt. Vi saa' mange Soldater og endnu enkelte franske Fanger. Saa med Jernbanen til Berlin, 4—5 Timer. Lumsk Hede! Søvnighed. Jeg skiltes ude i Thiergarten fra mit Rejseselskab; jeg længtes efter at være ene med dig og med de smaa. Hils dem!

Din

Julius.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 14. Septbr. 1871.

Jeg takker Dem strax for Deres venlige Brev, som ligefrem er mig til Nytte foruden til Fornøjelse. De enkelte Rettelser og Udsættelser til min Udgave af Lübke skulle være Genstand for en omhyggelig Overvejelse. Skade, at det 1ste Hæfte jo kom til at lide af Bommerter; jeg havde maaske lige i Begyndelsen ikke den rette Routine i Arbejdet, og Korrekturen blev endog til Dels læst i et Telt i Lejren ved Hald. Hvis jeg ikke for tidlig var løbet ud af Filologiens og Madvigs Skole, vilde jeg maaske ogsaa i det hele have et skarpere Blik for en ren Text. Arkitektoniske Kunstudtryk, som høre hjemme i vort eget Haandværkersprog, f. Ex. »Hulkehle«, er det ikke min Sag at forandre; dertil har jeg ikke den fornødne Indflydelse.

Tak for Deres Ros over min Artikel om »den hellige Cæcilia«; jeg er selv tilbøjelig til at tro, at min Opfattelse er den rette, og er ikke engang i Stand til at tiltræde Hr. Pastor F. Helwegs velvillige Mæglingsforslag. Man skulde tro, at han ved at forstaa et Kunstværk omtrent mente at spinde det over med et saa tykt Lag Tankespindelvæv som muligt, i Stedet for saavidt muligt at rense det for det Smuds og Støv og Spindelvæv, som Tiden kan have overtrukket det med. Hans »Forklarings« bør snarere kaldes en »Fordunkling«; den har i alt Fald voldt mig et forskrækkeligt Hovedbrud. Men hvad kan

man vente sig af en Mand, der begynder som Hegelianer og ender som Grundtvigianer? det er vist ikke to gode Skoler at gaa i, naar man ønsker at forstaa Tingene i Verden, som de ere mente. Saa forekommer Ljunggren mig dog virkelig at have meget mere Fremstillingsgave og sund Sans, selv om han — som jeg tror — har fejlet. Jeg har forresten ogsaa fra andre Sider faaet paa Hovedet, fordi jeg har været saa artig mod hans Bog. Jeg vil hviske til Dem i den dybeste Hemmelighed, at mit Kendskab til den, med Undtagelse af Afhandlingerne om Rafael, er yderlig begrænset, og at jeg mest har brugt det angrebne Ord »aandrig«, ligesom f. Ex. man i Rigsdagen altid omtaler hinanden med Formen: »den ærede Taler«, »den ærede Rigsdagsmand«. En Æsthetikers Hæder er det jo at være aandrig. Han besøgte mig forleden Dag og takkede mig ogsaa for Artiklen. Desværre blev der paa Grund af samtidigt Familiebesøg ikke Tid og Ro til nærmere Samtale med ham. Jeg har i Almindelighed ikke megen Tro til de Folks Kunstopfattelse, som have gaaet den spekulativ-æsthetiske Vej. De ere altfor kunstige og altfor litterære. Men hvor træffer man overhovedet nogen, til hvis Kunstopfattelse man, som De siger, kan have »ubetinget Tillid«? Det er virkelig for meget forlangt. Jeg læste netop i de Dage, da jeg skrev om »den hellige Cæcilia«, oppe paa Kunstakademiets Bibliothek alt igennem, hvad jeg kunde faa fat paa om Billedet, og kom uvilkaarlig til at gyse ved at se, hvor forskelligt det faldt ud, endskønt jeg nok tror, at det meste af Forskelligheden skulde kunne reduceres dels til enkelte rigtige lagttagelser, dels til enkelte staaende Misforstaaelser. Jeg holder mig derfor saa nær som muligt til Texten og er ikke meget tilbøjelig til at opgive det Indtryk og de lagttagelser, som jeg har gjort paa lovlig Maade ved en omhyggelig Betragtning af Originalen; skønt jeg naturligvis kan overbevises om at have set fejl. Jeg skal bringe Vilh. Thomsen Deres Hilsen. Han begyndte igaar; jeg ved ikke, hvordan det gik. Jeg begyndte ogsaa igaar med en halvhundrede Tilhørere.

Deres

Jul. Lange.

TIL PASTOR J. HELMS (i Janderup).

Kære Pastor Helms!

Kbhvn., 7. Decbr. 1871.

Jeg takker Dem for Deres sidste venlige Brev og den deri indeholdte Paapegen af en Fejltagelse i min Bearbejdelse af Lübke. Inden jeg bliver færdig med den Lübke, vil mit Haar være graat og mit Ansigt furet. Naar man i hans Omtale af et af Kunstens berømteste Værker, Michelangelos Arbejder i det Sixtinske Kapel, alene finder 8 Fejltagelser paa c. 2 Sider, saa vil De begribe, at man kan befinde sig lidt uhyggeligt til Mode ved at skulle udgive ham. Og naar saa oven i Købet den danske Viden-skabeligheds Fejltagelser skulle være baserede paa denne stakkels Bog, saa bliver man irritabel, furet, graahærdet, maaske skallet. Alligevel finder jeg, at De har omtalt ham en lille Smule for affejende i Deres Libellus¹. Han er selv i Grunden bedre end hans Haandbøger og er til syvende og sidst en Mand med Øjne i Hovedet, hvilket man ikke kan sige om mange Forfattere, der ellers ere meget omhyggeligere og paalideligere end han. Naar man faar en lagttagelse paa første Haand fra Lübke, er den ofte frisk og sund; men man maa rigtignok for det meste søge den udenfor hans Haandbøger. Det er overhovedet uhyre vanskeligt i Kunsthistorien at bestemme det rette Forhold mellem Specialisme og Universalisme. Forholdet er aabenbart et ganske andet end i Naturhistorien; thi medens f. Ex. Fiskene ingen Manerer og Vaner og Organer og Led optage fra Insekterne eller Krebsene, ja ikke engang Aborrerne optage noget fra Torskene, saa bestaar Kunsthistorien netop deri, at f. Ex. det 15. Aarhundrede efter Kristus optager meget fra det 1ste Aarh. før Kr., og det 19. Aarh. efter Kr. optager meget fra det 5. Aarh. før Kr.; eller deri, at Danmark optager fra Tyskland og Frankrig og Holland, Norge fra England osv. Paa den anden Side er det jo indlysende, at en vis Grad af Specialisme er nødvendig her som allevegne for et grundigt og udtømmende Kilstudium paa Grund af de menneskelige Evners evige Grænser. Hvorledes indretter man sig da bedst? Man skal være circumspektiv; thi ellers er man ikke paa selvstændig Maade i Stand til at se Ind-

¹ »N. L. Høyer for Dr. theol. Vilh. Rothes Domstol.«

flydelsen, som maaske kommer fra det Sted, hvor man mindst ventede den, og man skal tillige begrænse sig fast og tappert til det, man netop undersøger; thi den Lov gælder for al Undersøgelse. — Forøvrigt er det langtfra, at jeg vil opstille Lübke som Type for kunsthistorisk Universalitet. Snarere Schnaase eller Høyen. Men blandt de Grunde, som hindrede Høyen i at blive Forfatter, havde ogsaa hans universelle Drift stor Betydning; og Schnaase har med alt sit store Arbejde dog ikke kunnet undgaa den tragiske Skæbne hvert Øjeblik at komme bagefter med noget fejlt og mangelfuldt, hvor andre, som mere havde begrænset sig, allerede vare forud med det rette og fuldstændige.

Tilgiv min Snaksomhed!

Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

TIL ARKITEKT L. FENGER.

Kære Ven!

Kbhvn., 25. Juni 1872.

Jeg beder dig bringe dine Forældre min hjerteligste Tak for Indbydelsen til dit Bryllup, som jeg glæder mig meget til at overvære ... Hvis jeg paa en Tid som denne kunde tale med dig om fælles Forretningssager, saa vilde jeg egentlig gerne; men jeg indrømmer Sandheden af, hvad der staar i Figaro, at af alle alvorlige Ting er et Bryllup den lystigste, og derfor vil jeg ikke plage dig.

Din Ven

Jul. Lange.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff! Ædle Samtidige!

Kbhvn., 3. Maj 1872.

Jeg ser af Deres Brev, at De betragter det som en Ulykke at modtage et langt Brev, og derfor skal mit ogsaa blive kort. Modtag et rørt Hjertes Tak for Deres lille Liste¹ — jeg er ganske stolt af, at den ikke er større; jeg udbeder mig paa det allerindstændigste Fortsættelsen.

¹ Kritiske Bemærkninger til Lübke-Oversættelsen.

Jeg holder ogsaa af Stillings Bog¹, eftersom den smager saa meget af Stilling selv, der er en ualmindelig rar og fin Mand. Methoden forekommer mig ogsaa i sin Slags meget god for de Kunstnere, som der overhovedet vides noget nogenlunde sikkert biografisk om, men den gaar ikke f. Ex. med Jan van Eyck, hvilken Artikel hos Stilling er rent forfejlet. Han kunde nu i det hele nok have været noget mere kritisk med sine Kilder. Det er dog ogsaa lidt underligt at fortælle Vasaris Historie om Rafaels Barndom og saa strax maatte tilføje, at den er Løgn. Høyen har man unægtelig mere solidt Udbytte af. Jeg vilde ønske, at jeg havde læst 2det Hæfte, før jeg skrev en Anmeldelse af Værket i Dagbladet. Skønt jeg havde læst næsten det altsammen spredt i Forvejen, fik jeg af dette Hæfte et stærkere Indtryk af, hvilken Skribent Høyen kunde være bleven, end jeg havde havt i Forvejen. Jeg har egentlig aldrig betvivlet hans Mulighed dertil; men her er dog meget, som ligefrem er fortræffelig skrevet. — Kunsthistoriske Værker? Ja det er nemmere spurgte end svaret. Hvorfor gaar en Mand som De ikke til Kilderne og læser Vasari? Han lader sig fortræffelig læse, naturligvis med den fornødne kritiske Kommentar (i Lemonniers Udgave eller i Schorn & Försters tyske Oversættelse, eller til Dels med Crowe & Cavalcaselles italienske Malerkunsts Historie). En sjælden god og godt skreven Bog er Vosmaer: Rembrandt (fransk) — men De kender maaske ikke Rembrandt synderlig. Guhl: Künstler-briefe, med ganske instruktive Exempler, er læseværdig. Viollet-le-Duc: Entretiens sur l'Architecture. — Men mine Forelæsninger!! Ha! Hum! Vær overbevist om, at de overgaa det altsammen, og græd Deres modige Taarer over, at den Svir er Dem nægtet! Levvel, til vi ses!

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 28. Sept. 1872.

Da jeg nu er lige i Færd med at afslutte min Løbke, anmoder jeg Dem om at meddele mig Deres »Anteignelser«

¹ »Smaa Fortællinger om store Kunstnere«.

— hvis De har saadanne — til det sidst udkomne Hæfte. De gør mig en sand Tjeneste med dem.

Jeg er begyndt paa Universitetet at holde »skriftlige og mundtlige Øvelser med de enkelte studerende, som maatte ønske Vejledning til en kritisk og historisk Betragtning af Kunstværkerne.« Er det ikke et tappert Foretagende? Jeg har 8 Deltagere og gaar ud paa at faa dem til at spile Øjnene op, saa meget de kunne, hvilket er en naturlig Indledning til den Idræt at se. Jeg giver dem hver en Væg paa Kristiansborg — eller nøjagtigere en halv Væg — at skrive om, ganske fordringsløst og beskedent beskrivende; have de noget kritisk at bemærke, saa komme de frem med det; have de intet at bemærke, saa holde de sig til Beskrivelsen, der er den positive Basis, hvorpaa de skulle staa. Er det ikke meget fornuftigt? Naar man saa i nogen Tid har følt sig for med saadanne tilfældige Grupper som en Væg, gaas der over til Behandlingen af det enkelte Billede og derfra til en eller anden naturlig Gruppe. De sige allerede, at de kunne mærke, at det hjælper, nu skulle vi se at føre et planmæssigt Kursus til Ende. Undskyld, at jeg vrøvler for Dem om dette, men det morer mig selv og kan maaske gøre lidt Nytte!

Forresten kan jeg ikke underholde Dem med nyt, da jeg antager, at De véd, at Grundtvig er død. Slige Efterretninger naa vel endogsaa til Aarhus.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PASTOR J. HELMS (i Janderup).

Kære Hr. Pastor Helms!

Kbhvn., 9. Okt. 1872.

Jeg har et, som sædvanlig, venligt og indholdsrigt Brev at takke Dem for. Særlig maa jeg være Dem taknemlig for Deres kritiske Antegnelser til min Lübke. Og da jeg i dette Øjeblik er ifærd med at lægge sidste Haand paa dette epokegørende Værk, ere Deres Vink ogsaa komne mig til gode ved Listen over Trykfejl og Rettelser.

Derimod maa De tillade mig nogle Modbemærkninger

angaaende et Punkt, som De berørte i et tidligere Brev, nemlig Étienne de Bonneuil og Upsala Domkirke. Deres Bemærkning interesserede mig meget og har bestandig været nærværende for mig; men først nu, da jeg skulde opgøre mit Regnskab med Lübke, har jeg efterset Sagen. Det forekommer mig muligt, men ikke afgjort, at De har Ret; og saaledes som Sagen stiller sig for mig, synes det ikke tilladeligt at vige bort fra det traditionelle Standpunkt¹, som jeg endog tror, er det rette. Det er ganske vist, at der i den franske Kontrakt, der findes aftrykt hos Peringsköld, ikke tales om Nôtre Dame eller noget andet Forbillede; men denne Kontrakt, i hvilken Bonneuil benævnes »tailleur en pierre, maistre de faire l'église de Upsal«, er aabenbart ikke Hovedkontrakten, men forudsætter et andet Dokument, i Kraft af hvilket han er bleven »maistre de faire l'église de Upsal«. Peringskölds Dokument indeholder kun underordnede Stipulationer om de Medhjælpere, som Bonneuil skal føre med sig til Sverige osv. — Men hvor er da Hovedkontrakten henne? — Ja derom siger Peringsköld selv — jeg citerer for Tydeligheds Skyld paa Dansk —: »For samme franske Arkitekt at bygge Kirken efter den anlagte Form som Nôtre Dame i Paris skulle nogle Fyrster, saasom Kurfyrsten af Köln og Abbeden af Corvey i Westphalen have været Garanter og Løftesmænd, hvilket Dokument, som nu er forekommet, har fordum været bevaret udi Sturernes Kor i Upsala, som Hs. Exc. sal. Grev Bengt Oxenstierna mig berettede at have sét og læst«. Peringsköld støtter saaledes ikke alene denne Mening paa den Lighed, han har fundet mellem Upsala Domkirke og Martin Zeillers Afbildning af Nôtre Dame, men paa en Beretning paa første Haand — oven i Købet fra en Excellence og Greve! — om et originalt Dokument. En saadan Beretning forekommer det mig ikke, at man tør forkaste, saa meget mere, som den vel ikke har noget urimeligt ved sig. Kan ikke »Nôtre Dame« have været brugt som Repræsentant for »den gothiske Stil«, som man jo dengang ikke havde nogen begrebsmæssig Betegnelse for, men maatte betegne ved et bestemt Exempel, og da rimeligst ved det, som alle Svenskere, der studerede i Paris, bedst kendte? Har

¹ at Upsalakirken er bygget efter »Nôtre Dame« som Forbillede.

man ikke i Sverige tænkt: »So ein Ding muss ich auch haben«? Den nyere (»gothiske«) Retning var jo dengang ny i Norden; og med det Udtryk, der har staaet i det forsvundne Dokument, har maaske ingen af Kontrahenterne ment en egentlig nøjagtig Efterligning af denne Kirke (Nôtre Dame), men blot en Kirke af den Art. Jeg haaber, at De, som er saa meget mere forfaren end jeg i den Slags Sager, engang vil meddele mig Deres Tanker herom. Imidlertid indrømmer jeg, at jeg, hvis jeg i Tide havde set Brunium paa Fingrene og i Tide var kommet til det nævnte Resultat, næppe havde anset det for Umagen værd at anføre i en Bog som Lübke, at Bonneuil skal være gaaet ind paa at bygge efter Nôtre Dame i Paris, da det saaledes kan forstaas fejl.

Det er kedeligt, De ikke har kunnet komme herover i denne Sommer. Her har været ganske morsomt med Udstilling og alle Slags Ting. Bl. a. har her ogsaa været svenske Kunst- ja, hvad skal jeg kalde dem? — Kunst-historikere? Kunstæstetikere? (»Kunstberidere« vilde gamle Prof. C. A. Jensen have benævnt dem; han indbefattede ogsaa Høyen, som var hans Livs Afsky og Rædsel, under Kategorien: »Kunstberidere og Grinebidere«). — Ja. nu sidde d'Hrr. maaske netop og meddele en eller anden æret Korrespondent, hvor meget der er i Vejen med de danske Kunstberidere af den Høyenske Skole.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 14. Jan. 1873.

Tak for Deres venlige Brev! Jeg finder, at det er en udmærket god Idé af Dem at ville lære Aarhusianerne noget om Rafael, og at De fortjener Tak derfor. Man tør vel ogsaa forudsætte, at der findes saa mange dannede Folk i Aarhus, at Æmnet forud har nogen Tiltrækningskraft.

Maa jeg — som skal være den erfarne — gøre en Bemærkning om Brugen af Afbildninger til Forelæsninger.

Efter min Erfaring have de fleste af Tilhørerne slet ikke gjort sig klart, at det kun er Afbildninger, hvis Troværdighed i det hele og i det enkelte man kan stole paa — navnlig Fotografier —, som skulle og kunne være Genstand for Kunstnydelse, og at det andet kun har Værdi som Signalement, som Illustration. Folk give sig undertiden af med at finde smaa Træsnit i trykte Bøger o. desl. skønne, fordi det skal være »af Rafael«, og blive mistænksomme enten mod deres egne Øjne — hvis de ere beskedne — eller mod Rafael — hvis de ere ubeskedne —, naar de ikke kunne finde den lovede Skønhed. Viste man dem Rafaels Originaler, vilde Forlegenheden være forbi, og de vilde selv sé, hvad den Slags Gengivelser ere værd; men naar de ikke have set dem, løbe de let sur. Hvis denne Betragtning er faldet Dem selv ind, saa undskyld dens Overflødighed her i Brevet!

Det er dog ellers forskrækkeligt, som De er beskeden! Jeg tænkte, Bjørnbak havde havt en heldigere Indflydelse paa Dannelsen af Deres Aand. Der er noget provinsialistisk ved en saadan Beskedenhed; her i Kongens København gøre vi ikke i den Vare, men gøre og leve i og af Ubeskedenhed. Det er mig ikke muligt at se Deres Mangel paa Berettigelse til at tale om Rafael. Det forekommer mig snarere, at De har en Slags Forpligtelse til at udbrede Kulturen der, hvor De er.

At de gamle Kunstnere ere større end de nye Kunstnere, er jo noget, som man har lært udenad lige siden sin tidligste Ungdom. Jo mere jeg lærer at kende af gammelt og nyt, des tiere griber jeg mig i Forbavselse over ligesom at opleve og selv gøre den Erfaring, at det i det hele og store er sandt og forholder sig rigtigt, selv om vor Tid ikke er blottet for et og andet fortrinligt. Har De set nogen Kvinde, hun være saa fin og fornem og dannet hun være vil, som ikke ligefrem ser simpel ud i Sammenligning med Mona Lisa paa Leonardos Portræt i Louvre? Hvis en florentisk Borgerkone virkelig har set saaledes ud Aar 1500, saa er det en fatal Omstændighed, at Verden er saaledes i Dekadence. Eller stikker Sagen i Leonardos Øjne, saa er det en meget slem Omstændighed, at vi ikke have en Leonardo til at vise os, at vore Borgerkoner se ligesaa godt ud. I hvert Fald maa der være en forbandet Dekadence paa en eller anden

Maade! Men det er jo i Grunden noget, man ikke kan tage saa roligt, men som man kunde rive sig i Haaret over. Bare ikke Bjørnbak tager os tilsidst!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 8. April 1873.

Det har glædet mig meget at høre fra Dem, som det altid gør — men Fanden tage Dem med Deres kaptiøse Spørgsmaal! Det forekommer mig, at det havde været meget rimeligere, om jeg havde givet saadan en durkdreven Franskmand den Nød at knække, end at De sender en stakkels Kunsthistoriker den. Alligevel Tak — endogsaa oprigtig Tak! Thi Spørgsmaal — hvad enten man nu kan besvare dem eller ej — henlede altid Opmærksomheden paa Punkter, som kunne være Opmærksomhed værd...¹.

Derimod vil jeg paatage mig at føre Beviset for, at Madonnafiguren paa Foligno-Billedet² er — jeg havde nær sagt: et Plagiat efter Leonardo. Der findes i hele dens Motiv altfor paafaldende Lighed mellem den og en meget berømt — men just ikke tilstrækkelig bekendt — Madonnafigur paa en Karton af Leonardo i Kunstakademiet i London, som man ikke faar at se uden meget udtrykkelige Anstrængelser, men jeg dog har faaet at se.

Venlig Hilsen! Det har ærgret mig, at jeg ikke honoris causa fik Dem sendt et Exemplar af min »Nutids-Kunst« til Tak for Deres opofrende Anstrængelser for at rede og kæmme min Lübke. Men de Exemplarer, jeg havde, benyttede jeg mest til Presenter til Nordmænd og Svenskere — det er det, man kalder »Skandinavismen praktisk«. Ganske overflødigt har det maaske heller ikke været.

Deres hengivne

Jul. Lange.

¹ Her følger en længere Udvikling om den sproglige Betydning af »vierge au donataire«.

² af Rafael.

TIL FRU C. IBSEN (i Sorø).

Kære Tante Charlotte!

*Frederiksberg Alle 36. Onsdag
Aften [Maj 1873].*

Tak for dit Brev! Jeg kan ikke andet end beundre dit Mod, at du gaar i denne Tid som Mellemand imellem to stridende Medlemmer af Kunstakademiet. Det vil komme til at gaa dig paa lignende Maade, som det gik mig, dengang jeg var Lærer ude paa Borgerdydskolen paa Kristianshavn. Min Fader lod dengang noget trykke om Skolevæsen, som irriterede Hammerich frygtelig. Hver Morgen, naar jeg kom paa Skolen, overfaldt Hammerich mig i Porten og bearbejdede mig saaledes paa langs og paa tværs for alle de Synder, min Fader havde gjort, at Inspektøren fo'r ud for at straffe os i den Tro, at vi vare to oprørske Dreng, som vare slupne ud af Klassen. Naar jeg saa kom hjem til Fader og klagede min Nød over alt det, som Hammerich havde sagt, fik jeg det fra den anden Kant og maatte være Offerlam for alle Hammerichs Synder. Jeg bliver brun og blaa ved at tænke paa hine Tider. Men jeg kan alligevel ikke skaane dig.

Først og fremmest maa jeg sige, at jeg hverken giver Const. Hansen eller Bloch min Stemme, men derimod Vermehren. Jeg har stor Respekt for dem alle tre og falder naturligvis ikke paa at nægte, at de alle tre har Adkomster. Jeg holder desuden meget af dem alle personlig — hvis det kom Sagen ved; i den Henseende staar jeg vel nærmest ved Bloch, fjernest fra Vermehren. Fremdeles mener jeg, at ingen af dem, heller ikke Vermehren, paa nogen Maade vil blive et Ideal af en Professor i Malerkunsten.

Hvorfor stemmer jeg da for Vermehren? Fordi jeg tror, at han er den iblandt dem, som den yngre Slægt vil have bedst af som Lærer. Han er den, der i alle en Lærervirksomheds Enkeltheder, og det er jo dem, det kommer saa meget an paa her i Livet, vil være bedst i Stand til at holde den sande kunstneriske Religion ved Live og i Ære. Han er vel den mindst naturbegavede af de tre; men man maa paa ingen Maade gøre ham til en Ubetydelighed. Han er en virkelig moralsk Magt i vor Kunst; han har holdt ud med en umaadelig Sejghed og er endnu den Dag idag i Besiddelse af hele sin Sjæls

og sit Bliks Finhed. Han bliver forstaaet af de yngre og nyder en meget stor Respekt iblandt dem. Han har endelig i en længere Række af Aar været en udmærket dygtig og nidkær Lærer ved Akademiet, som ingen tænker paa at undvære. »Men saa kan han jo blive ved som Lærer, medens man gør en af de andre til Professor.« Det vilde i mine Tanker være en skrigende Uretfærdighed at behandle ham saaledes. Det var akkurat det samme, man sagde, dengang vi skulde vælge Direktør, og man ømmede sig ved at stemme paa Meldahl. Meldahl skulde gøre Arbejdet, og en anden skulde være Direktør. Men saaledes maa man ikke lege med Folk. Meldahl stod nu i den Stilling, at han kunde lade mærke, at han enten vilde være Direktør eller ogsaa lade være at gøre Arbejdet, og det hjalp. Det er meget muligt, at Vermehren baade paa Grund af sin Karakter og sine Vilkaar vilde blive ved som Lærer, selv om han ikke blev Professor, og han kunde jo ogsaa uden Skade tjene under Const. Hansen. Men man skal i mine Tanker ikke kræve det af ham; lad den faa Æren og Fordelen, hvem man ikke kan undvære, og af hvem man kræver Størsteparten af Arbejdet! Det synes mig, at Sandheden i Forholdene kræver dette. Const. Hansens nærmeste Venner forsikre, at Const. Hansen ikke vil leve mange Aar endnu, og saa kan jo Vermehren blive Professor. Men man skal bruge ham, før han er paa Retur, naar han endnu kan gøre sin fulde Gavn.

Hvad Const. Hansen angaar, saa tror jeg, at hvis han var bleven Professor, da han var c. 40 Aar, saa vilde han være bleven den ypperligste Professor, vi nogensinde have havt. Men jeg tror ogsaa, at de, der holde saa ivrig paa ham til Professor, tale om ham som en Art Idé, som den Const. Hansen, han har været eller har havt Mulighed for at blive. Mig synes, at man ikke har Ret i at lukke Øjet for det klare Faktum, at han i sine senere Aar har været stærkt i Tilbagegang; deri er der jo heller ikke den mindste Skam for en Mand, som er 68 Aar gammel. Akademiet har gjort ham Uret, og Livet har gjort ham Uret, og jeg for min Del behøver ingen Ansporelse eller Opfordring til at give ham Oprejsning eller Æreserklæring. Jeg vilde gerne forgylde ham, om jeg kunde. Men der handles her slet ikke om Æreserklæringer eller Æres-

bevisninger; det er jo hverken for vor Skyld eller for Const. Hansens Skyld, at vi skulle vælge en Professor. Intet er behageligere end at uddele Ære og Penge til dem, som man mener, have fortjent dem; men jeg tror, at vi maa nægte os denne Situations Behageligheder ved denne Lejlighed: vi have slet ikke faaet denne Ret; vi have faaet en Ret til at give et Votum om, hvem der bedst vil kunne gøre Fyldest i et Embede. Nu véd jeg vel, at der er dem, som mene, at Const. Hansen vil kunne blive den dygtigste Professor, og jeg indsér ogsaa meget godt, at han har en bredere og alsidigere kunstnerisk Dannelse og mere Bevidsthed om Stil end sine to Rivaler. Men jeg tror ikke, at disse Egenskaber og Fortrin kunne komme unge Mennesker (paa 17—20 Aar) til gode nu, saa gammel Const. Hansen er, og ifølge den Udvikling, han har gennemgaaet. Jeg tvivler meget paa, at de ville forstaa ham; men jeg vil naturligvis ikke blande mig i nogens Mening desangaaende. Jeg finder det ikke rigtigt af ham selv, at han stiller sig saaledes til Sagen, som han gør: at han ifølge sin Alder kræver Embedet som en Ret og fordrer Oprejsning. Det vilde være en skønnere Filosofi af ham at tænke, at netop hans Alder gav ham Uret, og ikke at betragte Sagen, som om den blot handlede om Oprejsning eller Ikke-Oprejsning for ham. Det er trist, at han ikke kan se andet i Sagen end noget, der angaar ham personlig. Og jeg vilde virkelig ønske, at de af hans Venner, som han stoler mest paa, vilde forberede ham i Tide paa, at han ikke bliver valgt; thi der er ingen Sandsynlighed derfor. Det vilde dog være altfor sørgeligt, om den Mand vilde tage det som et Knæk for sin Existens, at han ikke blev valgt til et Embede, der ligesom alle andre Embeder kræver fuld Kraft; og at man ikke for at stille ham som Nr. 1 stiller Hensynet til den yngre Slægt, som han jo skulde arbejde for, som Nr. 2. Bed endelig Dalsgaard om i Tide at være betænkt paa, hvad han vil gøre, hvis det — som rimeligt er — gaar saaledes, at Const. Hansen ved det første Valg falder fra, og der skal foretages bundet Valg mellem Vermehren og Bloch

Om Bloch behøver jeg jo ikke her at tale videre, da Dalsgaard og jeg ere enige om ikke at stemme paa ham, i alt Fald ved den første Styrkeprøve. I mine Tanker

har han ogsaa sine Fortrin fremfor enhver af de andre — bl. a. det, at han er den yngste og kraftigste og modigste.

Hils Ibsen mange Gange! Bed endelig Dalsgaard skrive mig et langt Brev til om det, jeg har skrevet om ham! Der er intet, man lærer mere af.

Din

Jul. Lange.

TIL DOCENT VILH. THOMSEN.

Kære V. Th.!

[Kbhvn., 19. Maj 1873].
Mandag Form.

Barnedaaben maa ifølge Hierarkiets Herredømme over vore Beslutninger foretages i Morgen Kl. 11³/₄ i Frederiksberg Kirke. Jeg haaber, at det ikke skal volde dig nogen Forstyrrelse. Du maa blot ikke komme saa sent, at du af en Fejltagelse staar Fadder til et andet Barn.

Sagde jeg ikke nok, at der stod Ἡφαιστον δε χρις! Det forekommer mig ogsaa som et stort Spørgsmaal, om Æschylos ikke havde gjort vel i at følge min Redaktion af Versets Begyndelse. — Διον som Adjektiv kan betegnes som en Affektation.

Din

Julius Lange.

TIL HUSTRUEN.

Min elskede Louise!

Berlin [Juni 1873].
Torsdag Morgen.

.... Jeg bor ligeoverfor hans stormægtigste Majestæt, Solens Søn, Shahen af Persien, der f. T. er i Besøg hos Kejser Wilhelm og indlogeret i det gamle Slot paa den anden Side af Spree. Igaar Eftermiddags saa jeg hele Tysklands og Persiens forenede Herlighed. Der havde været Galataffel, og Gæsterne kørte derfra hen til Theatret. Først Shahen selv i en umaadelig skrammereret Vogn med 4 Heste. Han og alle hans Persere ere meget smukke Folk med noble, store, orientalske Ansigtstræk, smukkere end andre Østerlændere, jeg har set. Shahen selv har et mildt Udtryk og et Par store Hornbriller; han er umaadelig broderet og besat med Stjerner o. desl. Det samme er ogsaa hans Persere; det følger af sig selv, naar

man rejser omkring til de europæiske Hoffer. Kun en af dem saa' besynderlig sjofel ud med sin simple sorte Dragt uden nogetsomhelst hvidt eller Stads, man følte sig fristet til at bede ham gaa hjem og klæde sig paa; men han maa dog have været meget fornem, han kørte lige bagefter Shahen selv. Saa saa' jeg den preussiske Kronprins og hele hans Familie med en Mængde fine Folk; deriblandt Moltke, der kørte i aaben Vogn lige forbi mig: en gammel tør, fin Mand; Folket hilste ham ligesom de kongelige, og det er jo ikke mere end billigt. Bismarck sad i en lukket Vogn med lukkede Vinduer, lænet tilbage til en Krog i Vognen, saa ham kan jeg knap sige, jeg saa. Kejseren var der ikke.

Forresten tilbragte jeg naturligvis min Tid igaar i Museet og fik set en forfærdelig Mængde.

Farvel, min Skat! Nu skal jeg ud i Livet.

Din

Julius.

TIL PASTOR J. HELMS (i Janderup).

Kære Pastor Helms!

[Kbhvn., Sommeren 1873].

Egentlig burde jeg jo være meget stødt paa Dem for Deres »Mangel paa Ordholdenhed«¹; men herovre i det københavnske Sodoma trives denne Last i en saadan Frodighed i den litterære Verden, at jeg snarere er bleven rørt over den Samvittighedsfuldhed, De viser ved at give saa betimelig Underretning om, at De ikke kan holde Deres Tilsagn saa snart, som vi havde haabet. En saadan Samvittighedsfuldhed forekommer os Københavnerne ganske landlig, og vi ere ligesaa afvante med den som med uforfalsket Fløde eller nylagte Æg. Men vær overbevist om, at vi skønne paa den! Bedre havde det jo unægtelig været at faa et Manuskript; men jeg haaber da, at det ikke kan være mere end et Tidsspørgsmaal.

Deres Rejse, til hvilken jeg med fuld Oprigtighed næsten kan sige, at jeg glæder mig, vil forhaabentlig give Dem yderligere Tilskyndelse og Lyst til at udtale og meddele

¹ m. H. t. Bidrag til den forberedte Suite »Fra Videnskabens Verden«.

Dem; det er dog vel ikke Deres Mening at slaa os ganske af Deres Tanker. Hvor mange Æmner vil ikke en Rejse til Italien byde Dem! — Nu begynde vi snart vort Foretagende med en Afhandling af Worsaae. Er det ikke stolt at begynde med en Etatsraad?

De maa ikke opfatte det som en Indblanding fra min Side, at jeg med Hensyn til Deres Rejseplaner raader Dem til at klemme dygtig paa vort høje Ministerium og ikke tro paa Snak, før De har Pengene. Fortæl endelig ikke mine formastelige Ord til nogen! Men min Godtroenhed i Sommer — og jeg havde i Sandhed Grund til at være godtroende — kostede mig rene 200 Rdl. af min egen Lomme. Man er ubegrænset elskværdig overfor Ansøgere deroppe, lige indtil Pengene skulle fordeles. Naar jeg nu blot ikke med disse Ord nedslaa Deres Lyst i mindste Maade! I min Tanke vilde det være den største Skam, om Deres Planer ikke bleve fremmede. Det er jo paa en Maade godt for mig, at De saa længe har betragtet en Rejse som en Umulighed; ellers var maaske Deres og min Løbebane her i Livet bleven meget forskellig fra nu, hvis De selv havde villet.

... De St. Knud'ske¹ Spørgsmaal er jeg ikke tilstrækkelig inde i, endskønt jeg baade har læst Fengers og Deres Indlæg (i »Berlingske«). Jeg bliver mere og mere nødt til at drive mine Specialiteter med et vist udelukkende Eftertryk, hvis ikke min Stilling som Docent i Kunsthistorie formelig skal forhindre mig i virkelig at være Kunsthistoriker.

Det er sandt: maa jeg anbefale Dem som italiensk Rejsebog: Gsell-Fels i Stedet for Bædeker. God og fyldig — lidt for fyldig — men temmelig dyr; i hvert Fald byder den meget mere end Bædeker. Lad mig inden Deres Rejse vide Deres Plan, saa vil jeg kunne give Dem af egen og andres Erfaring nogle Anvisninger m. H. t. det praktiske.

Deres hengivne

Jul. Lange.

¹ Kirken i Odense.

TIL REDAKTØR V. TOPSØE.

*Kære Hr. Redaktør!**Kbhvn., 4. Okt. 1873.*

Det har været mig en Overraskelse at modtage Deres Linier; men det glæder mig naturligvis, at min lille Artikel har »smagt efter mere«. Imidlertid overvurderer De ganske sikkert mine politiske Evner. Naar en bestemt Tanke ligger mig paa Sinde, kan jeg vel udtrykke den saa godt som nogen anden. Men jeg har hverken Kundskaber eller Talent til en stadigere politisk Virksomhed — for ikke at tale om, at en saadan vilde drage mig bort fra det, som ligger mig mere paa Hjerte. — Hvad Honorarspørgsmaalet angaar, er jeg altid bleven og bliver stadig særdeles net behandlet fra »Dagbladets« Side og har altid været villig til at indrømme og paaskønne det. Fuldkomment i Almindelighed vil jeg dog forøvrigt tillade mig at bemærke, at der næppe er noget Slags Arbejde, som lønnes slettere her i Landet end Forfatterarbejde. Som Bebrejdelse skal det slet ikke være sagt til »Dagbladet«, som lønner godt i Forhold til den almindelige Skala. Jeg tror virkelig, at vor hele Litteratur lider derunder. Jeg havde forleden Dag den Fornøjelse at bringe en af vore første Malere et foreløbigt Budskab om, at man agtede at gøre en Bestilling hos ham paa et Arbejde, der skulde betales med 8000 Rdl. og vilde kunne fuldføres i 2 Aar, og som vel vilde foranledige en rimelig Extraindtægt af et Par Tusind til. Det er god Betaling, der menneskelig talt kan give Lyst til at føre sin Pensel godt. En Forfattervirksomhed, som egentlig betaler sig her i Danmark, véd jeg ikke noget om — allermindst, naar den skal bygges paa videnskabelig Grundvold.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

*Kære Kleisdorff!**Kbhvn., 4. April 1874.*

I Morges har jeg sendt en Pakke store og smaa Fotografier efter Rafael over til Dem, alt, hvad jeg havde; og det var heller ikke saa lidt

Jeg glæder mig virkelig over, at De vil lære Aarhusianerne noget af den Slags. Ikke alene det kunsthistoriske vil vel være Deres Publikum nyt, men ogsaa den hele Forestillingsverden, hele den katholske Kirkes Mythologi; og maaske den antike med. Forraad bare ikke vor Videnskabs altfor mange Differenser og Usikkerheder for Deres Folk; de kunde tabe Respekten for den! Lev vel!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 17. Maj 1874.

Efter Deres Brev at dømme er det faldet mig ind, at De muligvis har forholdt Dem lidt ængstelig til Stoffet, muligvis stræbt efter en vis Ligelighed i Behandlingen, som det efter min Mening ikke kommer saa meget an paa ved det frie og populære Foredrag. Jeg tror, at man gør vel i — navnlig naar man har at gøre med et saa overvættets rigt Stof — at tage meget paa en yderst resumeret Maade for ret at vinde Tid til at exploitere og grundig og alsidig oplyse det vigtigste. Jeg for mit Vedkommende har aldrig kunnet gøre noget ordentligt, naar jeg ikke fik den behørlige Ro og Plads med Hensyn til det enkelte. Men derfor er det unægtelig ogsaa hændet mig paa hver eneste Forelæsningsrække, jeg har holdt — og jeg har jo allerede nu holdt temmelig mange —, at Indholdet har sprængt Rammen, og at jeg aldrig er kommet mer end halvt saa langt, som jeg havde beregnet. Det fortryder jeg alligevel ikke. En Ting endnu. Jeg lægger altid megen Vægt paa at udvikle Forestillingen, Æmnet, som man tidt finder skammelig negligeret i de kunsthistoriske Bøger (endog i den Grad, at man i en hel Række solide Bøger kan finde det andet af Tapeterne forklaret som Kristus, der giver Peter Nøglerne). Grimm omtaler stadig — rigtignok en passant — Transfigurationen som »Himmelfarten« (!). Jeg har engang ved Akademiet holdt en Forelæsning, som jeg véd, blev modtaget med en næsten begejstret Taknemlighed, og som ikke bestod i andet, end at jeg foreviste Fotografierne til Loftet i

Farnesina og som Text meddelte Apulejus's Fortælling, idet jeg fortalte det meste i Uddrag og læste de af Rafael benyttede Steder op efter Nutzhorns Oversættelse. Det var meget simpelt og nemt for mig som Docent; men det var det fornuftigste, som jeg kunde gøre. De katolske Æmner kræve for det meste i langt højere Grad en Forklaring, fordi de ligge den almindelige Dannelse langt fjernere end de antike. Det gale er, at vore fleste Romafarere komme uden Spor af kirkelig-arkæologisk Fordannelse derned, hvor alt handler derom. De vide slet ikke, hvad de se, hvilket dog er det første fornødne, forinden de søge at bringe historisk Orden deri. Tilgiv nu disse vise Bemærkninger! De gør mig selv vigtig og gammeklog med Deres forskrækkelige Beskedenhed. Forresten er jeg i højeste Grad enig med Dem i Deres Bemærkninger om det for En selv gavnlige i at holde Forlæsninger. Det giver en højst gavnlig Konsistens og Klarhed i Ens egen Viden og en udmærket Spore til at udvide den.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Stockholm).

Kære Dietrichson!

Kbhvn., 28. Juli 1874.

Dit Program og dit Brev har jeg modtaget med megen Interesse. — Jeg gaar ud fra, at et Tidsskrift som det bebudede¹ har en stærk Forpligtelse til at være skandinavisk i sin Aand og i sin Retning. Ethvert af de tre nordiske Lande har i mine Tanker en Forpligtelse til at arbejde hen til, at de tre nordiske Nationer komme til at udgøre en aandelig Enhed. At jeg i denne Henseende er enig med dig, derpaa finder jeg Beviser ikke alene i din Person og din Fortid, men ogsaa i dit Program og dit Brev, bl. a. deri, at du vil optage mine Bidrag paa Dansk. Men da det dog er vitterligt, at der inden Skandinaviens Grænser findes meget stærke Modsætninger mellem de kunstneriske Anskuelse og i Henseende til Kunstens Udøvelse, saa antager jeg, du maa være belavet

¹ »Tidsskrift för bildande konst och konstindustri«. Stockholm.

paa, at Tidsskriftet forvandles til en Arena, paa hvilken Modsætningerne udfægte deres Kamp, og at du selv kan komme til at overtage en lignende Rolle som Formandens i den franske Nationalforsamling. Jeg for mit Vedkommende vilde endogsaa betragte det som en Fordel, om Striden engang blev udfægtet, og helst saaledes, at begge Parter kom til Orde i et og samme Tidsskrift — hvilket altid er en Borgen for god Tone; forresten føler jeg mig aldeles ikke oplagt til at være den udæskende Part. Den, som har en Overbevisning, kan naturligvis intet stødende finde i, at denne Overbevisning sættes under Debat eller at der drages til Felts imod den, ikke engang i, at den bliver misforstaaet; men han maa da hos den, under hvis Opsyn Arenaen er sat, (in casu hos dig som Redaktør) finde en Garanti for, at Kampen føres med sømmelige og ridderlige Vaaben. Men jeg tror — uden at smigre —, at du er ganske særlig egnet til i Stridstilfælde at dirigere Arenaen; og jeg finder gode Garantier deri, at du for din egen Person har gennemført »Skandinavismen praktisk« i saa høj Grad som næsten ingen anden Forfatter i Norden.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 27. Okt. 1874.

Jeg tror, at jeg tidligere har talt til Dem om Brunn, hvis personlige Bekendtskab jeg havde den Ære at gøre ifjor Sommer. Hans »Geschichte der griech. Künstler« er — uanset ganske enkelte Detailfortjenester — ganske sikkert en grundforkert Bog, et godt og tydeligt Exempel paa, hvad et videnskabeligt Misgreb vil sige, gennemført med den huleste Spidsfindighed og det utaaleligste Haar-kløveri og ikke varigere eller holdbarere end et Spindel-væv. Men den er dog i alt Fald lærd og selvstændig. Overbecks »Gesch. der gr. Plastik« er den snakkesaligste Bog, som nogensinde er skrevet. Jeg havde nogen Gavn af den, lige da jeg begyndte at studere, fordi den paa sin brede, ordrige og magelige Maade satte mig ind i en hel Del mig dengang nyt Stof. Den ene Halvdel bestaar

mestendels i et Opkog paa Brunns Bog og kan derfor ikke fra mit Standpunkt anbefales, og den anden Halvdel i en Monumentbetragtning, som lader overmaade meget tilbage at ønske. I den Henseende forekommer Lübke, der jo ikke saaledes som Brunn og Overbeck er Filolog af Opdragelse, og som derfor ikke har megen Stemme i Behandlingen af de litterære Kilder, mig at være langt sundere og mere klarsynet. En Bog, der fortjener Opmærksomhed, er Overbecks »Die antiken Schriftquellen der gr. Kunstgeschichte«. Det er ganske simpelt et Optryk af Notitserne fra de græske og latinske Forfattere med enkelte for mig meget brugbare Noter og Henvisninger; det er Brunns »Kunstlergeschichte« reduceret til sit Materiale, hvilket er en stor Fordel. Men forøvrigt svarer denne store Citatsamling ikke til sin Titel; thi det er egentlig kun die Schriftquellen der Künstlergeschichte. Der er i den antike Litteratur uhyre meget Stof til Kunsthistorien, som her ikke er taget med (her er næsten kun det, som nævnes med Kunstnernavne; det øvrige i alt Fald kun ganske spredt og planløst). Imidlertid maatte det vel indrømmes næsten at være umuligt at levere en virkelig fyldestgørende Samling af Kilder til Kunsthistorien. — En Bog, som giver en ganske dygtig Monumentbehandling — mere i lærd end i æsthetisk Retning — er Friederichs: »Bausteine zur Geschichte der griechisch-römischen Plastik«; Friederichs' Udgave af 2det Bind af Schnaases »Geschichte der griech. Künstler« kender jeg kun ufuldstændig; men det maa vel altid betragtes som noget af det fornuftigere, der haves. — Forresten — til hvilken Ende alt det tyske Lærdomskram, der smager saa forbandet lidt græsk? Jeg er fuldkommen enig med Dem i Deres Hensigt, som De engang udtalte, at lade den antike Litteratur og den antike Kunst illustrere hinanden, hvilket er en simpel, redelig og i hvert Fald frugtbar Fremgangsmaade, medens det er og bliver et stort Spørgsmaal, hvad der kommer ud af de mange Forsøg paa at opbygge en antik Kunsthistorie. Nu for Tiden har man kun en saadan i dens groveste Træk; men Kunsten har man Gud ske Lov! De maa ikke anse mig for videnskabelig fortvivlet med Hensyn paa den antike Kunst: jeg tror, at der kan vindes uendelig meget videnskabeligt Udbytte af den, men allermindst

ved at danne Billeder af dens Kunstnerindividualiteter; de ere tabte og komme ikke igen.

De tror, at en kunsthistorisk Bestillingsmand med ét faar 1200 Kr. Tillæg! Ha! Ha! Ha! Og De er dog Nabo til Bjørnbak. O sancta simplicitas! Spørgsmaalet er blot om fast Ansættelse. Da jeg spurgte Hall, der havde lovet at tage sig af Sagen, om det slet ikke vilde medføre nogen »jordisk Fordel«, greb han Sagen an med en Witz og bad mig foreløbig betragte det som en »rent himmelsk Glæde«. Ja, kunde man leve af Witzer!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Stockholm).

Kære Dietrichson!

Kbhvn., 9. Januar 1875.

Tak for dit Brev! Iligemaade Tak for dit Tilbud om Exemplarer af min Afhandling¹. Det er mig virkelig en Glæde, at der endelig engang kan komme en skandinavisk Diskussion om vore Sager (o: de kunstneriske). Jeg antager, at Stenersens Afhandling om Venus fra Melos er Svar paa Rydbergs; ogsaa mig har dette Æmne fristet noget. Hvis I til Afhandlingen skulde bruge en Profil-Fotografi af Figuren, har jeg en saadan paa Lager, udført efter vor Afstøbning; jeg fik den taget, da jeg altid har ment, at hun har været bestemt til at ses i Profil. Jeg tror, at Fotografien giver mig Ret. — At min egen Thesis² bliver gjort til Diskussionsæmne, glæder mig oprigtig; og det skal være mig en Fornøjelse at bryde en Lanse i al Agtelse og Venlighed med den gamle Hædersmand Professor Monrad Det nye Tidsskrift burde levere en Drøftelse af de store Restaurations-Arbejder i Lund. Og dér bør de danske Forfattere ogsaa have et Ord med i Laget; de have maaske ogsaa flere Midler til Bedømmelse end Svenskerne, eftersom Kirken jo mere tilhører Danmarks Historie end Sveriges. Men de ville maaske ikke billige alt, hvad Zettervall gør.

¹ »En antik Nævesægter«.

² »Om Kunstværdi«.

Til dit nye Hus ønsker jeg af Hjertet til Lykke.
Quod felix faustumque sit! Gid jeg selv havde et lille Hus!

Din hengivne

Jul. Lange.

* * *

At Lange i øvrigt var lidet ivrig som Bidragyder eller efterrettelig som Korrespondent, ses af adskillige af hans Breve til Redaktøren af Tidsskriftet; et (af ⁷/₉ 74) begynder: »Jeg er et Asen! Denne lidet gyldne Sandhed, som ikke er ubekendt for mig selv eller mine nærmeste Venner — skønt de ikke lade mig den høre — er det bedst, at jeg hidsætter strax til fornøden Orientering, og for at den kan være in confesso ved vort Samarbejde.« — et andet Brev (¹³/₈ 75):

»Tilgivelse! Tilgivelse! Anger og Fortrydelse! Sæk og Aske! Haarskjorter! Du kan foreskrive mig, hvilken Bod det skal være; dog frabeder jeg mig at staa i den blotte Skjorte og paa bare Ben i fri Luft, da jeg er meget forkølet«; — et tredje Brev (⁶/₁₁ 75):

»Jeg føler vel, at jeg ikke har fortjent din mageløse Overbærenhed og Langmodighed, saa upaalidelig og uordentlig som jeg har baaret mig ad. Men Herregud — »saadan er jeg jo mod alle Mennesker«, som gamle Molbech peb og sang, da Skuespiller Nielsen løftede Stokken mod ham, fordi han havde været grov. Mine udestaaende litterære Forpligtelser begynde snart at gøre mig det for broget.«

TIL MØLLER A. WEIS (i Aarhus).

Hr. Møller A. Weis!

Kbhvn., 23. Jan. 1875.

At jeg først nu tager fat paa at besvare Deres ærede Brev, beror i Sandhed ikke i Mangel paa Interesse for Deres Foretagende i Aarhus¹. Jeg har siden Nytaar næsten ikke en eneste Dag været ordentlig rask og alligevel havt temmelig anstrængende Beskæftigelser. De maa ikke vente for meget af mine Raad; de Opgaver, De

¹ Museets Ordning og Indkøbene dertil.

bringer paa Bane, skulle jo snarere løses ved Kendskab til Personer og stedlige Forhold end ved Kunsthistorie.

Der er én Ting, jeg ikke forstaaer. De skriver, at man muligvis kunde anskaffe Thorvaldsenske Afstøbninger og nyere Skulpturer for de aarlige Indtægter. Er det da umuligt ogsaa at anskaffe Afstøbninger over Antiker for disse aarlige Indtægter? Hvis jeg skulde tilvejebringe en Samling af den Slags Ting, vilde jeg, selv om jeg havde et nok saa glimrende Budget til min Raadighed, ikke fylde hele mit Lokale strax, saa at der ikke var en Plads tilovers for, hvad Fremtiden kunde bringe. I Rom kommer der jo stadig de mærkeligste Ting op af Jorden. Preusserne have længe omgaaedes med den Plan at grave i Olympia — og hvad kan dér ikke komme for Dagen! De har henvist til Oldsagssamlingens Erobringslyst, som især truer Værelset C. Jeg kan godt forstaa, at der kan være Grænsestridigheder ved Ordningen af en saadan Sag; men jeg kan ikke forstaa, at disse Grænsestridigheder ikke skulde kunne bringes til Afslutning ved en én Gang for alle bindende Overenskomst, selv om ikke alle Pladser kunne besættes ved et Trylleslag. De Mænd, som hos Dem repræsentere Oldsagssamlingens Interesse, maa jo være videnskabelig dannede Mænd og kunne vel umuligt fralægge sig al Sympathi med en Afstøbningsamling, ligesaa lidt som vi fra vort Standpunkt føre Krig mod en Oldsagsamling. Enhver maa tillige indrømme, at Afstøbninger over Skulpturværker ifølge Sagens Natur maa kræve Plads og Lys; Genstandene ere store, bundne til deres Plads og skulle ses, ja gøre et kunstnerisk Indtryk paa denne Plads. Desuden kan en Samling af et ganske ringe Antal Stykker ikke gøre sin fulde Nytte. Endog en mindre Samling som den, vi have paatænkt, kan skabe store Resultater — tænk paa Carstens og Thorvaldsen! — men der kræves selv indenfor den noget forskelligartet og fyldigt, for at et saa alvorligt Læremiddel for Kunsten og Kulturen kan gøre sin fulde Virkning.

Jeg er ogsaa enig med Dem i Betydningen af at samle et eller andet Stykke af nyere dansk Skulptur, ligesom De samler Malerier; jeg anser det for uheldigt — skønt Staten gør det samme¹ — at samle Malerier uden at samle Skulptur.

¹ c. i 1875.

I Deres Sted vilde jeg sammentrænge mine Kræfter paa den Opgave at faa alle vedkommende til at indse: 1) at der maa fastslaas en definitiv gyldig Plan for Anordningen af Samlingerne i det givne Lokale, og 2) at der ved Arbejdet efter denne Plan maa overlades noget til Fremtiden — ogsaa for Afstøbningsamlingens Vedkommende. Hvorledes De vil modtage dette Raad, kan jeg ikke vide; husk paa, at De har forlangt mit Raad!

Deres ærbødige

Jul. Lange.

TIL FRU C. IBSEN (i Sorø).

Kære Tante Charlotte!

[Kbhvn., Apr. 1875.] Søndag.

Jeg er i Grunden i temmelig stor Forlegenhed med at besvare dit Brev¹. Ikke at jeg er bange for, at du skal sætte mig i Berlingske, Fædrelandet, Dagbladet osv. — jeg maa forresten bemærke, at du glemte det, der laa dig nærmest: Sorø Amtstidende, og da Frigga tog [alt i Ed] for Balders Skyld, havde det [slemme Følger, at] hun glemte Mistelten... — Din Begæring om Attest for. [hvad jeg mener:] om du er en Idiot eller [ej, kalder jeg] ordentlig til Hjerte gaaende og angribende for mine Følelser, især for den Højagtelse for din Intelligens, der lig et Frøkorn nedlagdes i min Sjæl i min spæde Barndom, og som desuden hører til de Frøkorn, der siden den Tid ere spirede og voxede, saa at den nu næsten er en Ceder paa Libanon — undskyld mit lange Punktum!

Jeg giver mig naturligvis ikke af med at skælde ud som Dalsgaard, det lade vi Københavnerne med de finere Sæder Provinsialisterne om; tilmed er Pietro Krohn min elskede Ven. Men mig forekommer Billedet — jeg brød allerede en lille Lanse med Hammerich om det for en Ugestid siden — temmelig søgt og kunstigt med Hensyn til Motivet. Naar dertil svares, at Motivet er set i det virkelige Liv, saa har det ikke megen Betydning: somme Tider ser man det malet, som hverken er set eller kan

1 der ønskede Langes Skøn over Krohns Maleri: Italienske Børn, der lege Begravelse.

være set, med den mest himmelske Naturlighed, og somme Tider ser man det malet, som er set, saaledes at man alligevel ikke tror paa det. Det kommer jo alene an paa, hvordan det giver sig i Maleriet, hvorledes Op-trinet er set; Maleriet forlanger jo ikke den Slags Tro-værdighed, som en Fotografi har. Det forekommer mig vel ikke, at Figurerne ere udtrykkløse, men nok, at der er noget falsk og forkludret i Udtrykkene, noget, som paa mig gør en frastødende, uhyggelig Virkning. Hvis jeg ser mine Børn lege Begravelse, vil jeg maaske sige til dem: Aa, leg hellere Bryllup! Men hvis jeg saa' dem lege Begravelse med saa meget Eftertryk, at de paatog sig den virkelige, dybe Sorgs Miner og Lader indtil Skuffelse, vilde jeg forpurre deres Leg. Det uhyggelige for mig i Krohns Billede er, at jeg i adskillige af Fi-gurerne ikke kan se Stregen mellem Leg og Alvor, og det er saa meget værre, som Alvoren er af den alvor-ligste Slags Men jeg udstrækker ikke min Kritik til Kunstneren, han har altid hørt til de meget søgende, til de ærligt søgende, og han finder det vel nok engang ... Hils Mand og Børn! Det kunde være meget morsomt at besøge eder.

Din

Jul. Lange.

TIL MØLLER A. WEIS (i Aarhus).

Hr. Møller A. Weis!

Kbhvn., 20. Maj 1875.

Det er jo et smukt Brev fra Hr. Delcomyn i London. Jeg haaber, De ikke vil være altfor beskeden i at be-nytte det.

Hr. Delcomyns Ytringer om Flodguden (»Ilissos«) smage ikke af en Kunstkender. Om der alligevel ikke skulde være en praktisk Tanke i dem, maa De vide bedre end jeg. Aarhus's Publikum bestaar jo foreløbig heller ikke af Kendere, og det »uanselige« og »hovedløse« vil maaske skuffe dets Forventninger. Jeg henleder Deres Opmærksomhed paa Gruppen af de to siddende Skæbne-gudinder fra Parthenons Østgavl. Den er anseligere, maaske lettere at gaa ind paa; den svarer i Hovedmassen til en

liggende Figur, og Aarhus vilde ved at eje den være forud for København (vilde det ikke stemme adskillige Aarhusianere til Fordel for Antiken?). Den er ogsaa i og for sig et højherligt Stykke Arbejde, men unægtelig mangler ogsaa den Hovederne.

Hr. Delcomyns Bemærkninger om Frisens Længde og mangelfulde Bevaring ere meget begrundede. Men nogle Stykker af den maa De have. Da den egentlig plastiske Udførelse — om der end er nogen Forskel — dog gennemgaaende er saa fortrinlig, tror jeg meget godt, at man kan bede Hr. Delcomyn selv at se sig om efter de bedst bevarede Stykker. Dog tror jeg, der bør tilføjes en Begæring om, at han ved sit Udvalg vil have Opmærksomheden henvendt paa Afvexlingen i Æmnerne (de siddende Gudefigurer i Østfrisen; Jomfruprocessionen; Figurerne med Offerkvæget; Vognstyrrerne; Ryttertoget). Hvis De ogsaa kan faa nogle af Pladerne fra Athen, der gennemgaaende ere bedre bevarede, navnlig enkelte Stykker fra Vestfrisen og det pragtfulde Stykke med siddende Guder fra Østfrisen og Stykket med Offerdyrene, vil De virkelig have en smuk og interessant Repræsentation af dette enestaaende Kunstværk.

Kan De ikke henlede Hr. Delcomyns Opmærksomhed paa enkelte af Metoperne fra Parthenon, en velkonserveret Plade fra Nike-Apteros Templets Frise og en do. fra Mausoleumsfrisen? De sidste Stykker ere i saa beskudne Dimensioner, at hverken Pengene eller Pladsen kan komme synderlig i Betragtning. De ere meget skønne og interessante som Sidestykker til Parthenonsfrisen. Figgaliafrisen vil bedre kunne undværes.

Det Farnesiske Apollohoved, en maniereret Gentagelse af Typen fra den belvederiske Apollo, har aldeles ikke nogen Beundrer i mig, som i det hele kun sympathiserer lidet med den gængse Londoner-Smag. Derimod anbefaler jeg Dem stærkt at bede om det Heroshoved, vi have talt om, det, som Thorvaldsen beundrede saa meget; fremdeles et fortrinligt Hercules-Hoved uden Skæg, og om muligt Hovedet af den store Mausolos-Figur fra Mausoleet. Det have vi ikke i København; men det er ypperligt og interessant.

Jeg beder Dem hilse Deres Hustru paa det forbindt-

ligste og Kleisdorff, naar De ser ham. Jeg skal nok skrive et sønderknust Brev til ham — men hvad kan det hjælpe?

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Stockholm).

Kære Dietrichson!

Kbhvn., 6. Aug. 1875.

Hjertelig Tak for dit sidste Brev, i hvilket der ogsaa fandtes en Opfordring til at besøge dig i Stockholm i denne Sommer! Den var meget fristende, og naar den ikke blev fulgt, var det sandelig ikke af Mangel paa Lyst. Men man synes at opfatte min Stilling som »secrétaire perpétuel« her ved Akademiet paa den Maade, at man aldeles ikke kan afse mig, men holder mig bunden til Pulten ved en meget kort Lænke. Det har i denne Sommer næsten ikke været mig muligt at være 2 Dage borte fra Byen i Træk; og nu er jo Tiden trukket saa langt ud, at Ferien snart er forbi.

Jeg er dig fremdeles virkelig taknemlig for dit Tidskrift og haaber, der skal komme noget godt ud af det ad Aare for den praktiske Kunst selv.

Lev nu vel og hils din Hustru!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN.

Kæreste Louise!

Gubbio, 26. Sept. 1875.

Kun et Par Ord fra denne elskværdige By, hvis Tilværelse formodentlig er dig fuldstændig ukendt. Jeg selv var ogsaa kun lidet kyndig om den indtil for ganske nylig. I Fredags Morges rejste jeg fra Florents med Krohn og en finsk Arkitekt Ahrenberg paa denne prægtige Udflugt sydpaa, en rigtig Rejse, hvor man faar mange smukke Ting at se. Gubbio, hvor jeg nu er, er dejlig; den ligger op ad en Bjergside i mange Terrasser med morsomme Haver i Etager over hinanden. Efteraars-

farverne begynde at indfinde sig, Luften er kølig nok; igaar Aftes frøs vi endog, da vi kørte hertil, saa Finlænderen maatte sætte sig paa Skødet af os andre, for at vi kunde holde den animalske Varme i Kroppen. Øverst oppe her i Gubbio ligge et Par prægtige og højst romantiske Paladser, ganske øde og forladte; det ene af dem er fra den allerbedste Renæssancetid og af saa fin og gennemført Kunst, at der ikke i hele Italien findes noget, som overgaar det; — det er ikke øjeblikkelig Begejstring, men Kendsgerning. Men saadan gruelig Vanrøgt, som den stakkels Bygning har været udsat for! Hele Byen her er ganske brun af Ælde; der findes kun ganske lidt modernt i den. Jeg kan ikke noksom rose mine Rejsekammerater. Turen maa altsaa betragtes som meget vellykket, og jeg er glad over engang at lære Italien at kende lidt udenfor de store Ruter. Dejligt Land!...

Farvel! Du vilde synes godt om Gubbio.

Din

Julius.

TIL P. KROHN¹ (i Italien).

Kære Krohn!

München, 12. Okt. 1875.

Tak for alt Venskab og Kammeratskab i Italien denne gang! Foruden andet Krav paa Taknemlighed har du nu ogsaa erhvervet dig det, at du har flasket mig op med mellemitaliensk Kunst....

Jeg tilbragte igaar 5 herlige Timer i Pinakotheket. Idag har det været lukket hele Dagen, eftersom Münchnerne idag ikke have kunnet afholde sig fra at give efter for deres Yndlingslidenskab, at afsløre en Statue (jeg tror, af Maximilian II eller deslige). Nu har de da én til. Jeg har ikke set den, men nærer ingen Tvivl om, at den er rædsom.

I Eftermiddag har jeg været i den Schackske Malerisamling for at beundre en ny Storhed hernede: Arnold Böcklin, som maler Landskaber og Djævelskaber. »Herren velsigne dine 5 Sanser!« sagde jeg uvilkaarlig til mig selv. »Thomas er isnende kold!« »Das ist wahre Phantasie,

¹ da Figurmaler, nu Direktør for Kunstindustri-Museet.

hochpoetisch, wundervolle Technik, osv. osv. — Et Mord, et Snigmord ude mellem Sivene, en isnende Vind hvisler gennem Piletræer og Siv, den unge Mand har dræbt sin Ven. Men bag en gammel Mur derude staa paa et Bræt (for ikke at have vaade Fødder?) Furierne, stivt op og ned som Spøgelser, klædte i græsselig grelle Farver og beredende sig til at fare løs paa deres Bytte. Blygraa Himmel med hvide uhyggelige Lysglimt. Hu, Ha! — Et andet Billede: en Triton farende ude paa det vilde Hav, blæsende paa et Sneglehus. Bag hans Hale ligger paa tværs med Maven i Vejret et Fruentimmer — en »Ne-reide« (det stakkels græske Navn skal ogsaa der holde for, til Trods for hvad Grækerne vilde have sagt!), som kærlig, djævelsk kærlig, lokker til sig »den store Søslinge«, der bugter sig hen med fæle Bugter, grønlig spraglet, og rækker sit elskværdige Hoved op imod den søde Pige. Den var godt malet, var Sølslangen. — Nok et Billede: Døden, ridende paa en kulsort Hest — sort Plamase mod en bleg, hvid, uhyggelig Himmel — gennem et dæmonisk Eftersaarslandskab med Ruiner, Stormen hyler gennem Trætoppene. — Jeg tror, at jeg vil foreslaa den geniale Mand et Æmne, som vil passe for ham: Den moderne Malerkunst, siddende ved Bredden af Vanvidets Pøl og anglende efter Orme i den, med overhængende Fare for at dumpe paa Næsen ud i den. Afsindigt — afsindigt! Gud véd saa, hvordan Hr. Prof. Böcklin er i sin Dagligstue? Formodentlig en gemytlig Bayrer, god Familiefader, der ved en Pibe Tobak spekulerer paa, hvorledes han ved nye Djævelskunster skal fortjene sine Penge paa en lovlig Maade. Jeg haaber, at han holder sin Galskab i et aparte aflukket Rum til udelukkende Brug for sin Kunst og for at tilfredsstille et taknemligt Publikums Efterspørgsel; hvis han ikke har det saaledes, maa han være slem at møde. Forresten var der ogsaa enkelte ret smukke og nogenlunde fornuftige Ting af ham. Men det er dog en slem Ting at begynde at destillere giftigberusende Drikke af den frie Natur, som ellers har givet Menneskene Fred og Hvile i Sindet, hvad enten man nu tog den lyrisk-festlig, som Claude, eller elegisk og tragisk, som Ruysdael . . . lykkeligvis har Hr. Böcklin sin lidt latterlige Side.

Det er her et nederdrægtigt Vejr, Regn og Kulde —

den mest skærende Modsætning til Italien, hvor jeg fulgtes lige til Døren af Himlens mest venlige og blide og straalende Ansigt. Efterat jeg havde forladt Florents, var jeg $1\frac{1}{4}$ Dag i Bologna, hvor jeg studerede Guido Reni — udtrykkelig for at ærgre dig! Saa tog jeg til Modena, hvor jeg miorerede mig kostelig i det meste af en lys Dag med Domkirken, Galleriet (Dosso Dossi!) og min kulørte Ven, Billedhuggeren Guido Mazzoni, hvis Ære jeg engang vil bestræbe mig for at frelse. Han er et fuldkommen enestaaende Fænomen, unægtelig ganske stilløs, men saa alvorlig, inderlig, sand og betydelig som nogen; desuden paa den mest snurrige Maade Demokrat af Tænkemaade, baade som Menneske og som Kunstner. Se ham engang! Desuden Begarelli. Saa tog jeg til Verona, som aabenbarede alle sine Skatte for mig i Løbet af en Dag.

God Nat! Hils Ahrenberg meget, hvis du ser ham! Desuden Runeberg, og hvem der ellers hændelsesvis maatte kende mig i Rom.

Din

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Stockkolm).

Kære Dietrichson!

Kbhvn., 14. Maj 1876.

— Du skal virkelig ikke gaa og græmme dig over, at du d. 12. Febr. d. A., da du var i København, ikke kom op og hørte mit Foredrag i Studenterforeningen. Jeg talte $2\frac{1}{4}$ Time i Træk og blev alligevel ikke færdig. Jeg beklager mig ikke for min egen Skyld, men jeg skammede mig for mine stakkels Tilhørere. Og hvis der oven i Købet havde været en rejsetræt Hædersmand imellem dem, frygter jeg virkelig for, at Naturen havde gjort sin Ret gældende. Du gjorde bedre i at sidde hjemme og »sture«.

Jeg er meget glad over, at du ogsaa vil komme frem med din Anskuelse om »Kunstværdi«. Jeg begynder at regne mig lidt til Fortjeneste, at jeg giver Anledning til, at Folk begynde at tale om en saa vigtig Sag. Jeg tror ikke, du vil være ond imod mig, og Sagen interesserer mig i Sandhed meget for Sagens Skyld, selv om jeg

Breve fra Jul. Lange.

skulde faa Høvl. Vi komme vel til syvende og sidst nok efter, hvad det er, denne Kunstværldi.

Hvorledes gaar det oppe hos eder med Grundlæggelsen af eders Kunstscole? Den burde jo i Grunden blive mageløs og normal, eftersom I kunne skumme Fløden af alle de Erfaringer, som andre have gjort i Forvejen, og staa uden gamle paryk-agtige Traditioner friske og unge overfor Opgaven. Vi have unægtelig nogle Lokker af Parykken tilbage i Skikkelse af Guldmedaille-Konkurser.

Jeg har holdt Forelæsninger over Antiken i Vinter og driver med et vist Eftertryk nogle sammenlignende kunst-mythologiske Studier, som jeg tidligere havde maattet slippe. Om halvt hundrede Aar haaber jeg at faa noget godt ud af dem, men næppe før. Det er et Pokkers vanskeligt Omraade at bevæge sig paa.

Din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Dietrichson!

Kbhvn., 28. Sept. 1876.

Du er dog et Afskum, at du ikke skriver din Adresse i München! Hvad om nu dette kostbare Brev (poste restante) gaar tabt for dig — ja, saa kan du have det saa godt. Det klogeste vilde maaske være at sende det ogsaa til Kristiania.

Jeg finder din Artikel om Kunstværldi »fortræffelig skreven« — tydeligere kan jeg ikke skrive —, men ikke din Anskuelse ganske holdbar. Dog derom senere.

... Det lader til at være et rask Liv, du fører dernede med Baller, Operaer, Banketter o. desl.! — Dietrichson, Dietrichson! Dine Hovedhaar ere forholdsvis lette at tælle, og hvis du forvandler dig selv fuldstændig til Natteravn, vil du bedrøve dine Venner og din Familie. Lyt til et Alvorsord i Tide!

Jeg vilde hjertelig gerne have set München i Sommer, men vilde ogsaa gerne have været til St. Petersburg, Paris og flere andre Steder. Saa blev jeg i Danmark. — Hils paa det venligste Hustru og Datter! Hils ogsaa Henrik Ibsen, naar du ser ham; faar man ikke snart noget fra ham?

— Du skylder din Nation, dit Tidsskrift, dig selv og alle os andre at skrive et udførligt Stykke om afdøde Tidemand. Du mener naturligtvis, jeg siger dette paa Skrømt; men det gør jeg ikke. Jeg er oprigtig taknemlig for alvorlige Arbejder, selv om jeg ikke kan følge med Tensdensen i dem. Jeg véd overhovedet ikke, om der efter mine egne Bestræbelser i Anledning af den nordiske Udstilling 1872 er fremkommet noget alvorligt ment om Tidemand og overhovedet eders Forhold til Tyskland. Bliv nu ikke altfor tysk dernede!

Din hengivne Ven

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS¹.

Kære Hassan!

Kbhvn., 3. Nov. 1876.

Da det er bekendt, at Hovedet i længere Tid har været forstyrret paa de troendes forhenværende Behersker, saa vil det ikke undre Dem, at han i sit Hoveds Forstyrrethed sagde noget Vrøvl til Dem igaar. Han huskede ikke paa, at han skulde opbygge de unge Moslemim paa Kunstakademiet med sin Tale mellem 8 og 9, og at han paa sin Kamels Ryg først vilde kunne ankomme til sine Pauluner Kl. halv ti, til hvilken Tid det vilde være noget sent at modtage en hædret Gæst, der allerede i en ung Alder smykkes af et ærværdigt Skæg, som Profeten selv maatte have misundt ham.

Islams Pryd! Morbærtræets Smykke! Kom paa Mandag Aften i Stedet! Saa er De rar! — I Haabet om, at Profeten vil lade sin Maane skinne over Dem, saa at De kan forstaa dette Brev, forbliver jeg

Murad V.

(f. T. Østersøgade 104 ⁴).

¹ nu Kontorchef i Kultusministeriet; det spøgende østerlandske Navn paa Grund af Adressatens mørke Haar og Skæg. — Underskriftsnavnet efter den tyrkiske Sultan Murad d. 5te, der havde besteg Tronen ved en Paladsrevolution i Maj 1876, men faa Maaneder efter blev afsat som sindssyg.

TIL MØLLER A. WEIS (i Aarhus).

Kære Hr. Weis!

Kbhvn., 4. Febr. 1877.

Tak, fordi De engang imellem holder mig à jour med Familien og Museet! Museet kan jeg ikke længere følge med; det bliver mig altfor stort.

De har ganske Ret i, at de to Relieffer¹: 1) Juno, Bruden og Manden og 2) Herakles med Oxen osv. høre sammen. Bruden er nemlig Thetis, Brudgommen Peleus, og Herakles kommer og bringer Brudegaver; Kvinden, som følger ham med Svinet, anses for at være en af Horaerne (Vinteren), som vil drage Omsorg for, at der ikke skal mangle sorte Pølser til Husholdningen. Det sidste er dog kun en Konjektur af mig. — De herculanensiske Kvindefigurer lykønsker jeg Dem højlig til; kunne de ikke faa deres Plads i Nærheden af Grevinde Ostermann? Jeg haaber ikke, at De lader den døende Galler være død og opgiver ham; der er dog kun faa Antiker, som baade i det legemlige og det sjælelige frembyde saa stor Interesse som han.

De har Ret i, at vort Gibservæsen her i Byen er i den allerynkeligste Forfatning; jeg har set skrækindjagende Beviser derpaa.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL P. KROHN (i Italien).

Kære Pietro!

Kbhvn., 4. Febr. 1877.

Fra Fru Ingerslev fik jeg for nogle Dage siden sendt 4 Fotografier, der vare fra dig, og som hun skrev: en Foræring. Dette er jeg nu meget rørt over, men da min Pen ikke egner sig saa godt for det rørende, saa modtag en tør Tak! Far fort paa den skønne Bane, som du har betraadt, men lad mig dog en anden Gang helst betale for disse smaa Sendelser! De ere »yderst velkomne« lige-som de »Vidnesbyrd«, som »personlige Beundrere« nedlagde i den ældre Mr. Dorrits Haand. Dog ere mine

¹ Fortegnelse over Akademiets Afstøbninger af Jul. Lange S. 79, Nr. 277—78.

Pengeaffærer endnu lidt mere oven Vande end hans — medens jeg paa den anden Side ikke har en saa stor udestaaende Formue — desværre! og lad mig derfor helst bøde for min Fotografi-Lidenskab. Herhjemme lever man i den sædvanlige Suppedas. Folkethinget har for at undgaa Beskyldningen for ligefremt Mord paa Finansloven indskrænket sig til at skamfere dens skønne Ansigtstræk, skære nogle af dens Lemmer af den, sprætte dens Mave op o. s. v. og har saa — efter at have rost sig selv for sit Maadehold — sendt den over til Landstthinget, hvis Doktorer og kloge Koner nu opbyde alle Kunstens Midler, deriblandt den Bandage, som kaldes et Udvalg, for at bringe Patienten paa Fode igen. Naar dette lykkelig er sket, saa vil Spillet begynde forfra igen. Henimod 31. Marts vil Patienten enten blive udskrevet af Hospitalet i en yderst svag og lidende Tilstand eller være afgaaet ved Døden, i hvilket Tilfælde den dog atter strax vil opstaa i en yderst straalende og forherliget, om end kun provisorisk Skikkelse. Dens Liv vil blive efterstræbt paa det hæftigste; eller rettere sagt: man vil benægte, at den overhovedet lever. En ny Rigsdag vil blive indkaldt; den provisoriske vil blive indstævnet for den, for at der kan komme en Kendelse, om den er levende eller død. Den vil blive erklæret for død. Meget vel. Men da det er fuldkommen nødvendigt at have et levende Væsen af denne Art, maa Regeringen, ligesom Zeus fødte Pallas Athene af sit Hoved uden Kvindes Hjælp, ogsaa finde en ny Finanslov, som atter er provisorisk. Er det ikke et herligt konstitutionelt Spøgeri? — Lykkelige, tifold lykkelige Menneske, hvem slige Ting ere paa lang Afstand! Jeg har skrevet hele Historien op for dig, for at du kan gaa op til Capitolium og takke Guderne for, at de ikke komme dig noget ved. Vi her hjemme har for det første ikke saa let ved at aflægge Guderne vor Visit paa Capitolium, og vi har heller ikke saa let ved at føle os taknemlige imod dem, selv om vi — hvad der heldigvis er Tilfældet med mig — ikke har taget Aktier i Finansloven. Lugten af Berg og J. A. Hansen (Bergfisk og fersk Tran) forenet med Holstein-Ledreborgsk Patchouli gennemtrænger hele Landet, saa at man ikke kan trække Vejret. Nu begynder Orangerne snart at dufte i Roms Haver.

Jeg véd ikke, om du har læst et lille Skrift: »Dansk Kunst

i Forhold til Udlandets, som er udkommet herhjemme. Det er i Grunden meget godt skrevet, uhyre betænksomt og moderat; — hvad Indholdet angaar, er jeg aldeles ikke af Forfatterens Mening. Det betegner i Virkeligheden kun en modløs Tendens til at lade Livet suge bort fra vore lave Sletter og gaa op i de udenlandske Bølger, hvilket selvfølgelig vilde være et rent Værditab for Verdens Arbejde i det hele taget; hvor stort eller hvor lille Tabet vil være, kan være meget vanskeligt at sige forud. Medens Erik Bøgh'erne skælde Venstre ud baade paa Vers og Prosa, fordi det vil lade vort Forsvarsvæsen forfalde, juble de deres Bifald til ethvert Forslag til at lade alt det forfalde, som skulde forsvares. Førre vi ikke vort eget Liv og have vi ikke ejendommelige Formaal, hvorfor skulde vi da forsvare os? Selv om vi politisk gik op i større Stater, vilde jo ingen forbyde os hverken at æde eller drikke eller tage til Ægte eller male; vi bleve blot nødtte til mere og mere at opgive Tanken om at have selvstændige Formaal. Vi leve som i en belejret By; og i en saadan er der altid to Partier: de gale, som ikke ville udlevere Fæstningens Nøgler, men hellere holde Krigen ud, og de »besindige«, som idelig ville parlamentere og tilsidst kapitulere. Jeg gør mig en Ære af i det hele at høre til de gale. — Forresten staar der adskillige bifaldsværdige Ting i Bogen.

Jeg omgaas lumskelig med den Tanke at komme en Svip til London og Paris i Sommer. Spørgsmaal, om det lykkes; det er Forsøg værd.

Hils paa det hjerteligste i Rom: Ole og Ek¹ først og fremmest — ja dem ser man vel igen om ikke altfor lang Tid; Carl Thomsen og Zahrtmann, og hvem der ellers er af gode Venner.

Din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Pietro!

Kbhvn., 16. Febr. 1877.

Naar du næste Gang — gid snart! — sender mig Fotografier — som jeg betaler, saa send mig — ædle Mand! — noget af Bernini. Nedlad dig til at sende mig noget

¹ Otto Haslund og Hustru.

af Bernini! Nøgne Figurer af forskellig Slags (David, Pluto, Æneas el. desl.). Gives der ikke Fotografier af de — tilgiv mig! — godt gjorte Figurer af Hieronymus og Magdalena i Sidekapellet til højre af Domkirken i Siena — højlovlig Ihukommelse? Du husker maaske, at jeg driver Menneskefigurens Kunsthistorie med en vis Enthusiasme, og du maa indrømme mig, at Bernini har sin Plads i den Historie. Jeg vil ogsaa gerne have andre Ting den samme Historie vedkommende; især beder jeg dig henvende din ærede Opmærksomhed paa Renæssancens Kunst — Ordet taget i videste Omfang —, eftersom jeg, naar du sender mig Antiker, er altfor udsat for, at jeg har det i Forvejen. Ser du noget mærkeligt af Berninis nederdrægtige samtidige, saa vær ikke bange for at sende mig det! Du forstaar nok: virkelig oplysende Fotografier (godt Lys, tydelige Former o. desl.). — —

Vi have meget Vrøvl i Akademiet med den danske Kunsts Deltagelse i Pariser-Udstillingen 1878. Vermehren og Roed sværge sig ned i det sorteste Helvede paa, at det er rent galt af os at give os af med den Udstilling. Vi andre holde paa, at vi skulle være med og gøre vore Sager saa godt, vi kunne. Galleridirektøren — Rosenørn ved Navn — erklærer, at han finder det aldeles utilstedeligt at sende Galleriets Billeder bort; nu skyde vi en voldsom Bresche i ham og haabe, at Fæstningen overgiver sig.

Hils Ole og Ek mangfoldige Gange! Jeg gad vidst, hvad Ole bestiller Jeg vilde ogsaa gerne vide, hvad du bestiller, og om dine Planer. Ek skriver, at I have havt et morsomt Karneval — saadant noget have vi ikke.

Hils ogsaa Carl Thomsen og Zahrtmann! Nu faa vi vel snart eders store og gode Gerninger at se. Vi har saa længe maattet nøjes med Mallings.

Din

Jul. Lange.

TIL MØLLER A. WEIS (i Aarhus).

Kære Hr. Weis!

Kbhvn., 18. Marts 1877.

Der er en Ting, som for os ulykkelige, der paa Embeds Vegne skulle vide Besked, er forskrækkelig vanskelig at komme over, nemlig at sige: det véd jeg ikke. Aanden

krymper sig derved; thi selv om Aanden er nok saa redebon, saa har den dog sine Skrøbeligheder: 1) Uvidenhed; 2) Ulyst til at vedgaa samme. Jeg kunde muligvis ved Hjælp af en meget skarp Efterforskning skaffe noget Lys i Spørgsmaalet om de to Skjolde eller Tallerkener; men for Tiden er det mig rigtignok en Umulighed at præstere en saadan Undersøgelse; jeg har slaaet efter et Par Steder, men uden at høste nogen Trøst. At den ene er af Flaxman, er for mig hævet over al Tvivl; men jeg har rigtignok ikke andet end min Erindring at støtte mig til (jeg mener min Erindring om Flaxmans Stil og Motiver). At det forestiller græske Gudefigurer — hist og her i Skikkelser, som de gamle Grækere vanskelig vilde vedkende sig —, er vel ogsaa utvivlsomt. At det andet skulde være af Cellini, har jeg egentlig intet at indvende imod; men i Mangel af noget bestemt positivt Støttepunkt vilde jeg dog ikke vove at gaa videre end at kalde det Renæssance-Kunst fra det 16. Aarh.; endog Ordet *italiensk* staar for mig kun i Betydning af noget rimeligt, ikke noget sikkert, da andre Nationer, navnlig Fransk-mændene, jo gjorde Italienerne tæt efter.

Glimrende Udbytte af at henvende sig til Landets eneste Docent i Kunsthistorie!

Jeg haaber, at De og Deres Hustru og Børn leve godtovre i Deres skønne Landlighed, og beder Dem at bringe de venligste Hilsener. Hils ogsaa Ridderen¹, naar De ser ham!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DOCENT VILH. THOMSEN.

(Lukket Anbefalingsbrev til denne for en ung polsk Student, der havde udbedt sig et saadant af Lange.)

Kære Ven!

[c. 1877.]

Kan du bruge denne Polak til noget?

Din

Jul. Lange.

¹ Kleisdorff.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

Kbhvn., 17. April 1877.

Jeg beder aldrig saadanne Stadsfolk som dig om at gaa Pokker i Vold; men jeg kan alligevel ikke andet end bede dig gaa et andet Sted hen for at faa Gibsafstøbninger. Blandt de Former, som Akademiet ejer, findes de nævnte 3 Stykker ikke. Hvis de havde været der, havde der været Mulighed for at skaffe dig gode og ganske billige Afstøbninger. Qvæ quum ita non sint, skulde man henvende sig til vore Handels-Gibser; men jeg har for ganske nylig gjort saa sørgelige Erfaringer om det grænseløse Svineri, hvori vort Gibseri befinder sig, at jeg med Blusel over, at »Nordens Athen« end ikke kan præstere anstændige Afstøbninger over, hvad Oldtidens Athen har udført, kun kan raade Kunstelskere til at henvende sig ethvert andet Sted.

Hjertelig Tak for dit Besøg. Jeg glædede mig saa meget over engang at tale rigtig med dig om vore fælles Interesser, at jeg kun har havt Sorg over, at jeg, saa indskrænket jeg maa leve, ikke har havt et Gæsteværelse at byde dig.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL P. KROHN (i Italien).

Kære Pietro!

Kbhvn., 3. Juni 1877.

Først og fremmest Tak for Fotografierne; der er Ting deriblandt, som forekomme mig meget vigtige for det, som jeg studerer. Jeg havde troet, at Bernini i Grunden havde været bedre og interessantere som Plastik. Men det er i hvert Fald godt at faa rigtig at vide, hvordan han er, og det véd man ikke, naar man bor paa Afstand, uden at have Fotografier ved Haanden. Det bedste af ham synes mig at være Gruppen af Sta. Theresa, der er ligesaa modbydelig i sin Aand, som Ny-Katholicismen overhovedet er, og ligesaa modbydelig i sin Form som overhovedet det 17de Aarhundredes Plastik; men alligevel fuld af Aand og Stemning og Mystik. Jeg fik for nylig

af en Hændelse en kirkehistorisk Afhandling i Haanden, som handlede om Quietisterne i Italien i det 17de Aarh. og var én lang Kommentar til Berninis Gruppe. — Forøvrigt forekommer det mig, at du for meget er gaaet ud fra, at jeg ønskede allehaande plastiske Galskaber i Almindelighed, saa at du endog tilsidst har forhaanet mig ved at sende mig en Opsats af en kongelig Familie. Ellers Tak for den; den er ganske køn. Det, som jeg ønsker, er alene Fremstillingen af Menneskefiguren, nogen eller væsentlig nogen — ligesaa vel i Maleri som i Plastik. Jeg ønsker alt, hvad der i denne Henseende har Interesse, Dygtighed, Betydning, selv om det hverken maatte falde i din eller i min Smag; Historien er jo ikke lavet for vor Smags Skyld. Antiken har jeg foreløbig saa meget af, af jeg er bange for at faa Dubletter. Er der ingen virkelig god Fotografi af Tizians »Pigen ved Brønden« (Borghese)? Michelangelo og Rafael skal du ikke sende mig, da jeg har dem saa temmelig fuldstændig — i hvert Fald paa Akademiet. Jeg beder dig blot være stadig opmærksom i denne Retning; læg i Ny og Næ en halv Franc ud for mig, naar du ser noget, som forekommer dig interessant i den Retning; men det haster jo ikke. Det er en vidunderlig billig Pris!

Tak for dine Bemærkninger om den franske Malerkunst og om vor tilkommende Fiasco paa Pariserudstillingen! Jeg tror, at du har fuldkommen Ret i alle Dele. Men saa lad dem gøre Fiasco, de gode Mennesker; det er dog ligesaa godt og ligesaa sandt som at sidde her og være store Herrer udi egen Indbildning. Det vil naturligvis ikke være retfærdigt, om der ikke bliver sagt andet end ondt om os, men det er nok muligt; eller dog at vi betragtes som liggende temmelig under og udenfor Kritik. Hvis der saa er noget i dem, saa ville de naturligvis sige: Det bryder jeg mig Fanden om, jeg véd bedre, at der er noget i mig, der duer; og et saadant Slag af Hammeren virker til at smedde Selvstændigheden og Karakteren. Vi kunne jo i hvert Fald aldrig have det paa den Maade, at vi skulle have en Overdomstol boende i Paris; det vilde jo være latterligt for et saa fjernt og med Fransk-mændene lidet beslægtet Folk. For mig er Kunst paa første Haand og det at være sin egen Samvittighed ét og alt; ellers giver jeg ikke en Pibe Tobak for Resten. Men

det virker aldeles ikke til nogen sund Selvfølelse at sidde hjemme i en Krog og kukkelure, naar alle andre forsamles til Turnering og Væddekamp. Saa meget hellere gøre en grundig Fiasco. Det er jo forresten ikke alene hine Egenskaber ved Franskmændenes Kolorit, men ogsaa alle deres øvrige kunstneriske Egenskaber, der staa saa fjernt som muligt fra vort Væsen. Vor Kunst befinder sig efter min Mening overhovedet paa et temmelig lavt Standpunkt

Du maa endelig skrive noget; jeg mener: noget, som kan blive trykt. Det er ved Gud ikke saa vanskeligt at vinde et vist Navn her hjemme i vor Andedam, og du kunde gøre det uden stor Besvær, saaledes at du vilde have meget godt deraf for Fremtiden og stille langt større Krav paa dine ærede Landsmænds Opmærksomhed. Tænk alvorlig derover; eller rettere sagt: lad kun være at tænke, men gør det bare! Jeg er ikke enig med dig om Illustrationer til kunsthistoriske Skrifter. De maa helst saa meget som muligt undvære Illustrationer, ellers blive de aldrig godt skrevne. Desuden har naturligvis ingen Lov til at gaa ud fra, at det at læse Kunsthistorie er det samme som eller kan træde i Stedet for det at se Kunst. Men der er naturligvis kunsthistoriske Undersøgelser og Udviklinger, som ikke kunne undvære Afbildninger.

Jeg er ogsaa meget begejstret for Brandes's Bog om Kierkegaard, især den første Del deraf. Hils ham meget fra mig, hvis du skulde se ham! — Jeg har læst Bjørnsons »Kongen«. Det er Demokratiets Fortvivlelseshyl over sin egen Umulighed; den indeholder omtrent i lige Maal geniale og insipide Ting. Alt vel, ogsaa Ole og Ek. Hilsener fra min Hustru.

Din

Jul. Lange.

TIL ADJUNKT L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 15. Juni 1877.

Det er sørgeligt, at man, naar man engang imellem gør en dydig Handling, som er Balsam for gode Borgeres

Hjerter, selv skal sætte sine bramfri Dyders Skilderi i Glas og Ramme i Stedet for at lade andre gøre det. Hvor kan du være saa enfoldig at tro, at »Dagbladet« skulde ulejlige sig med at ænse et Museum i Aarhus eller kunde opdrive de fornødne Kundskaaber til en Sammenligning mellem Aarhus's og Københavns Museer? Dagbladet var saa uskyldigt som et nyfødt Barn i den Henseende, da jeg afleverede min Artikel, som jeg Dagen efter saa' til min Overraskelse sat som »Leder« i Spidsen af Bladet. Jeg vilde ikke sætte Navn paa, fordi en Embedsmand nødig skal blande sig i Polemiken mellem Statsmagterne, naar han ellers ikke vil have med Politik at gøre; og uigennemskuelige Mærker holder jeg egentlig ikke af. Nu haaber jeg, at I oprejse et ganske lille Monument for mig i Aarhus, med Indskrift: »Han gød Balsam i vore Hjerter«. Jeg kaldte jer ogsaa »en opvakt, livlig og intelligent By«; og jeg frabeder mig, at »Bøsten« faar Top-søes Ansigtstræk i Stedet for mine. Jo, I ere rigtignok nogle kløgtige Fyre!

Rejse — —! Pyt! Jeg søgte Ministeriet om Penge; jeg vilde meget alvorlig rejse, skrev en Ansøgning, i hvilken de fortræffeligste Grunde marscherede frem i sluttede Kolonner; herlige Soldater, vel indexercerede, og pudsede, skarpladte Geværer! Imponerede af et saadant Syn svor Schwartzkopf og Linde, at jeg skulde naturligvis have Pengene. Ministeren talte jeg med, før han havde læst min Ansøgning, og da var han sød. Da han har læst den, har han aabenbart fundet mine Grunde altfor gode, til at de ret kunde stemme med hans Natur; og saa gaar han hen og giver Pengene til — — — Forf. af »en Opvækkelse«!!! Rudolf Schmidt! Jeg vilde have været til London og Paris og slige gode Byer; nu maa jeg nok lade mig nøje med Stockholm.

Du vil mere dig fortrinlig i Harzbyerne; glem ikke Braunschweig (ypferligt Galleri! og morsom By!) I Stendal er der mange Lopper; men det bør ikke skræmme Vandringsmanden fra den ypperlige Murstensarkitektur.

Din

Jul. Lange.

TIL PROF. J. L. USSING.

*Kære Professor Ussing!**Kbhvn., 1. Juli 1877.*

Hermed tillader jeg mig at sende Dem min lille Memoire om det ioniske Kapitæl, dels Text, dels Afbildninger, blandt hvilke sidste der findes adskillige flere, end jeg ansér det for nødvendigt at meddele i Forbindelse med Texten, medens de dog alle kunne tjene til Oplysning af Sammenhængen. Det skulde nu være mig meget kært, om De som Kunsthistoriker kunde afse et Par Timer til at gøre Dem bekendt med den og ved Lejlighed sige mig Deres Mening. Jeg har gennemgaaet den for Fenger, som erklærede, at han tiltraadte min Mening, uagtet den fra Begyndelsen af stred mod hans Opfattelse af Sagen. Hovedtrækket har jeg ogsaa meddelt paa Forelæsninger i Vinter.

Jeg vilde tillige gerne, at De skulde betragte Sagen i Deres Egenskab af Videnskabernes Selskabs Redaktør. Jeg for min Del vilde naturligvis gerne have den frem snart, da noget saadant ikke vinder ved at ligge; thi om end ikke det sande gaar af det, kan dog det nye gøre det.

Deres meget hengivne

*Jul. Lange.*TIL FILOLOGEN S. TUXEN¹.*Kære Tuxen!**Kbhvn., 17. Okt. 1877.*

Vilde ikke De, kære Homeriker! engang, naar De en Timestid ikke har noget bedre at gøre, give mig et lille Excerpt eller præcist Referat af det Sted i Christ's Bog, som nærmest berører min Dem bekendte Tankegang angaaende Guder og Mennesker hos Homer? Jeg tør aldeles ikke selv i den første Tid tage fat paa de Ting — ellers skulde jeg i Sandhed ikke besvære Dem —; men da jeg dog tænker paa engang at komme frem med mine Meninger, vilde jeg nødigt tabe Deres Anvisning af Syne og slaar derfor strax en Klo i Dem. Lad en ældre Vens Skæbne tjene Dem til Advarsel! Faa Dem engang ét rigtig

¹ nu Dr. phil., Skolebestyrer.

godt og fedt Embede, som passer for Dem, og vogt Dem for i Deres Person at sammenfatte 4—5 magre Smaabestillinger! Den menneskelige Sjæl lider ved at være et Additions-Stykke.

Husk stadig paa, at det ikke har mindste Hastværk med Opfyldelsen af min Begæring; jeg beder Dem blot ikke at glemme den helt.

Deres Ven

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS (i Italien).

Kære Hassan!

Kbhvn., 22. Decbr. 1877.

Jeg mindes kun éngang tidligere at have hørt om en Tyrk i Rom, det var i Slutningen af det 15de Aarhundrede, da en elskværdig Fætter til Stortyrken holdtes i Vatikanet, saa vidt jeg husker: som Gissel, og gjorde stor Opsigt dernede. Jeg vil ønske, at du ogsaa maa blive indlogeret i Vatikanet og gøre nogen Opsigt, dog ikke altfor megen, da det kan være generende. Desuden var Stortyrken dengang en mere anset Person, end han er nu. Du skal ikke tale for højt om, at du i Grunden er Muselmand. Du er i det hele i en farlig Stilling. Da Italienerne nu engang ikke kunne lære, hvad Danmark er for noget, og i Grunden ikke nære nogen rigtig urokkelig Overbevisning om, at det overhovedet er noget, er det heller ikke uden Fare for dig at udgive dig for Dansk, selv om et saa fortvivlet Vovestykke skulde lykkes. Jeg mindes, at da jeg rigtig tydelig vilde forklare min Lærer i Italiensk i Florents (en Præst, Don Antonio Berretti, et stort Asen), hvor Danmark laa, opnaaede jeg intet andet ved mine vidtløftige Forklaringer, end at han tilsidst sagde i en Tone som en Mand, der endelig er kommet paa det klare med Tingen: »Ah, vicino al mare nero«! — Hvis der derfor skulde være udflydt en Fordom i Italien om, at Danmark ligger ved det sorte Hav, vil du intet have opnaaet ved at gøre dig fra Tyrk til Dansk. En Hør eller Messingparyk er den eneste Udvej. — Dog, bort med al Melankoli! Og dog! Hvorledes kan man vise Melankolien bort, naar Verdensordenens Fornuft staar i et tvivl-

somt Lys? Og kan det kaldes en ordentlig Verdensorden, at Tilhørerne i Kunsthistorien rejse til Rom, medens Docenterne (eller lad mig kun sige ærligt og lige ud: Docenten — du véd, hvem jeg sigter til) blive hjemme. Kan det ikke — mildest talt — kaldes et Brud paa Autoritetens Princip? Er det ikke i Verdensordenens og Statens velforstaaede Interesse, at Tilhørerne holdes saa dumme som muligt, for at Docentens Lys kan skinne desto klarere. Det er hans og ikke Tilhørernes Lys, som skal snydes ved en Romerrejse. Ellers kommer man kun ind paa vor Tids aldeles fordærvelige nivellerende Princip, der stræber efter at gøre alle lige kloge. Jeg haaber, at du vil indrømme mig, at jeg paa mine Forelæsninger har holdt mig fjern fra ethvert samfundsopløsende Forsøg paa at gøre mine Tilhørere klogere, end de var i Forvejen. Jeg vilde foragte ethvert Forsøg i den Retning.

Ellers Tak for dit Brev fra Verona. Den Plads i Brevet, som optages af en forfejlet fanatisk Udvikling af, hvorledes jeg udtaler Lyden xmyzl (eller hvad det var), kunde være bedre anvendt ved Forsøg paa at udtale dine Indtryk af Verona. Der var nok at tale om! Du svæver maaske i den Vildfarelse, at jeg føler mig hævet over, hvad du mener om Herlighederne i Italien. Vær overbevist om, at der er intet kærere for en rigtig Gourmand, end naar man taler til ham om Trøfler og Østers! Selv om jeg mener at være mere gourmet end du, saa er vi vel lige gode gourmands. Jeg haaber, at dit næste Brev gaar lidt mere ind paa det konkrete i Italiens Herligheder; jeg holder nok af at nyde mine Minder. Naar du gaar din Morgentur ud til Maria-Maggiore eller hvor det kan falde, saa smid dig plat ned paa Jorden og kys den; fortryd dine Synder og hils fra mig!

Venligst Hilsen til Jul og Nytaar fra min Hustru, mine Børn og mig. Jeg har været inde i Butikerne i Eftermiddag med min lille Pige, hendes vidt aabne Øjne omfavnede alle Dukkerne med ubegrænset Kærlighed; desværre faar hun kun én af dem.

Din Ven

Murad.

TIL P. KROHN (i Italien).

Kære Pietro!

Kbhvn., 23. Decbr. 1877.

Først og fremmest hjertelig Tak for Fotograferne, baade dem, der skal betales — meget billigt i Sandhed —, og dem, som ere Foræring. Jeg burde jo sende dig Foræringer; men Landet frembringer ikke noget synderligt godt undtagen Fedegæs. Og en saadan vilde maaske falde i Tanker, medens den kørte ned til Rom, og komme til dig med et altfor eftertænksomt Præg. Fotograferne passe ypperlig i mit Kram. Pas engang ved Lejlighed paa, om der ikke findes enkelte Figurer, om muligt i større Maalestok, af Signorellis Fresker i Orvieto! Forresten hvad Aanden indgiver dig! Det er uendelig velkomment og ikke trykkende i pekuniær Henseende....

Jeg har store Planer for. Du véd vel, at der er noget, som hedder Carlsberg-Fondet (Brygger Jacobsen); samme Carlsberg-Fond har bevilget mig 1200 Kr. til Studier i Malerisamlingerne i Madrid. Jeg har i Aften skrevet min Ansøgning om Rejsetilladelse fra Begyndelsen af Februar til Midten af Juli for at studere i Paris og Madrid. Om jeg faar ordentlige Penge til at studere for i Paris, kan vel være tvivlsomt; endnu har jeg Haab. Til Paris kommer jeg vel i hvert Fald og træffer vel dig der i April. Quod felix faustumque sit! Jeg haaber temmelig vist at faa Følgeskab med Frants Schwartz til Madrid; jeg haaber ogsaa, at Frants Henningsen og Krøyer følge med til Madrid fra Paris. Det var Aftalen; men jeg har senere maattet flytte Madrid-Rejsen længere frem i Tiden, end vi havde aftalt. Det skulde gøre mig ondt, om de af den Grund ikke vilde eller kunde.

Jeg haaber, at vor Jul herhjemme bliver fornøjelig.... Forresten have vi det nu meget godt, Louise og Børnene ere alle raske. Børnene have øvet sig i baglæns Tælling af Dagenes Afstand til Juleaften.

Der er kommet en god Ven af mig til Rom, Andreas Weis, et elskværdigt og fint Menneske, som herved anbefales til dit Venskab. Jeg har forbudt ham at blive syg dernede, dels fordi det ikke stemmer med hans Rejse-

planer, dels for at du ikke skal spille din Tid med at pleje ham. Lev vel, kære Ven! Hils fælles Venner dernede! Louise hilser meget.

Din

Jul. Lange.

TIL FILOLOGEN S. TUXEN.

Kære Tuxen!

Kbhvn., 16. Januar 1878.

Der er alligevel noget ved den Maade, hvorpaa De paatænkte at bringe mit Manuskript frem i filologisk Forening, som ikke ret vil tiltale mig. Jeg kan ikke være tjent med, at min Mening sættes frem som Exempel blandt andre paa de nyeste Homeriske Galskaber. Det er naturligvis ikke min Mening at opfordre Dem til at undertrykke eller tilbageholde Deres Mening om min Mening; men jeg maa dog ønske, at min Mening fremsættes saaledes, som den nu engang er, uden forudskikket Kritik. Jeg vil derfor bede Dem om at anmelde, at De paa et fraværende Medlems Vegne vil gøre en Meddelelse om Æmnet: »Guder og Mennesker hos Homer« (den Titel, som jeg har tænkt mig for mit Arbejde), og at De strax vil give mig Ordet om Sagen, idet De forbeholder Dem at udtale Deres egen Dom om mine og om Christs Anskuelser til efter Oplæsningen.

De maa heri ikke se andet end en vis Ængstelse for, at min Anskuelse, som jeg selv er meget nidkær over, skal komme paa en trekantet Maade ind i Verden og ikke komme til at staa oprejst paa begge sine Ben. Jeg tror og haaber, at De gerne vil gøre mig en Tjeneste i denne Sag; men jeg kan ikke være tjent med at faa Sagen fra første Færd af meddelt anderledes, end jeg selv vilde meddele den.

Hvis det skulde hændes, at jeg ikke faar Dem at se inden min Afrejse, saa vær hjerteligst hilset og takket for Venskab og indbyrdes Undervisning fra

Deres Ven

Jul. Lange.

TIL REDAKTØR V. TOPSØE.

*Hr. Redaktør V. Topsøe!**Madrid, 22. Febr. 1878.*

Da jeg allerede var afrejst fra København d. 8de, fik jeg først Deres Brev d. 11te her i Madrid. Naar jeg ikke uden videre kan give Dem Løfte om Korrespondancer fra min Rejse, beder jeg Dem ikke opfatte dette som Tværhed eller Mangel paa Paaskønnelse af mit mangeaarige gode Forhold til »Dagbladet«. Hvad lettere Korrespondancer angaar, har jeg allerede lovet mig ud til Redaktionen af »Ude og Hjemme«, som jeg gerne vil gøre mit for at holde Livet i, hvilket der ikke er særlig Opfordring til med Hensyn til et saa livskraftigt journalistisk Væsen som »Dagbladet«. Desuden har vor fælles Ven P. Hansen allerede havt fat paa mig angaaende Korrespondancer til »Nær og Fjern«. Verdensudstillingen i Paris har jeg paataget mig at behandle fra et skandinavisk Synspunkt i det Letterstedtske »Nordisk Tidskrift«, af hvilket jeg selv er Medredaktør. Endelig fik jeg, samme Dag jeg afrejste, Engagement fra »Fra alle Lande«. De vil under disse Omstændigheder kunne begribe, at jeg begynder at føle mig ligesaa vigtig som en Baldame, hvem »det gør meget ondt, at hun er engageret«. Dertil kommer endnu, at jeg paa Rejser er meget doven — eller, som det fra et andet Synspunkt kunde opfattes, meget flittig: at jeg er meget ivrig for at bruge Tiden med at se, hvad der skal ses, og kun har liden Lyst til at korrespondere.

Imidlertid er jeg Dem taknemlig for Deres Opfordring og vil meget gerne give Gæsteroller i Deres Blad, som jeg egentlig hellere skriver i end i de andre, fordi jeg nu engang er fortrolig med dets Toneart. Jeg opgiver ikke Haabet om at benytte Deres Gæstfrihed; kun kan jeg ikke nu binde mig til et bestemt Løfte.

Hvis »Dagbladet« har indeholdt nogen Meddelelse om, at Madrid var illumineret i Anledning af Enden paa Krigen paa Cuba, saa kan jeg og mine danske Rejsekammerater supplere denne Efterretning med Forsikringen om, at Illuminationen ikke duede noget, og at der ikke var mere Jubel den Aften end den foregaaende og den efterfølgende, da der slet ingen var. Da der gjordes Forberedelser til Illuminationen, tænkte jeg, at der nu strax kunde blive

Stof til en lille Korrespondance; men da jeg havde sét den, opgav jeg aldeles dette Æmne. Kunstneriske Æmner ere mig foreløbig for svære, da Stoffet er saa stort og mangfoldigt.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

Madrid, 24. Febr. 1878.

Dit Brev modtog jeg her i Spaniens Hovedstad for 4 Dage siden, netop som jeg ankom; det laa indesluttet i et Brev fra min Hustru. Nu danne vi her en lille dansk Koloni paa 4 Mand. Det er min Hensigt at blive her omtrent i 7 Uger, saa at gaa tilbage til Paris og blive der omtrent 2 Maaneder, hvis Pengene slaa til saa længe, og saa at vende Næsen hjem. Det er mit Haab at komme lidt klogere hjem, end jeg drog ud. Jeg har havt 5 Dage paa Galleriet her — det er jo det eneste, som er at se i Byen —; men jeg er endnu overvældet. Her er saa mange Herreblade i dette Spil Kort, at jeg næppe har set Magen dertil i noget andet enkelt Galleri. Min Specialitet er her »Menneskefigurens Kunsthistorie«, som jeg for Kortheds Skyld vil kalde det; du forstaaer mig naturligvis nok, selv om jeg ikke tidligere har talt om dette Æmne, som jeg nu i nogle Aar har dyrket med de Midler, jeg kunde finde, og en Vinter endog holdt Forelæsninger om. Jeg naar naturligvis aldrig længere end til en Skizze af den Sag; men Skizzen kan blive temmelig vidtløftig og — som jeg endnu haaber — ikke ganske overflødig. Du vil derfor kunne forstaa, at jeg følte mig noget fremmed for mine gamle Venner Jakin og Boas¹, som dit Brev begyndte med at omtale.

... Jeg har hørt noget om din Strid med dine glubske Landsmænd. Jeg véd nu heller ikke, hvorfor I Nordmænd altid skulle æde hinanden som Hajfiske. Forøvrigt tør jeg ikke fragaa, at jeg principielt holder paa Konkur-

¹ nemlig Forholdet mellem Kapitælerne paa disse to Søjler, af hvilke det gamle Testamente giver en uklar Skildring, og de Overgangsformer fra ægyptiske Kapitæler til ioniske, som Lange omtaler i sit Skrift: »Det ioniske Kapitæl«.

rener — selvfølgelig hvor det ikke er givet, at Konkurrencen bliver et uvirkeligt Spilleværk. Den specielle Kasus¹ kan jeg naturligvis ikke dømme om, undtagen forsaavidt jeg har megen Agtelse for Bergsliden i Almindelighed. Saadan som Kunstnerfolket er indrettet, vilde du imidlertid sikkert have faaet akkurat de samme Ubehageligheder med Konkurrence som uden; efter min Erfaring giver en Konkurrence rigtig Spil til allehaande daarlige Lidenskaber. Hvis det kan være dig en Trøst!

Nu ringer Madklokken, og Papiret er fuldt. Venligst Hilsen til din Hustru og Datter.

Din

Jul. Lange.

TIL CAND. THEOL. A. C. LARSEN.

Kære Ven!

Madrid, 12. Marts 1878.

Jeg lever roligt og muntert her, saa lunt i Jordklodens anden Ende, og jeg lever i den Grad udenfor alle københavnske, ja fast udenfor alle Verdensforhold, at jeg først for nylig har opdaget, at Leo XIII har besteget St. Peters Stol, og først en Ugestid efter, lige i disse Dage, har erfaret, at hans Pigenavn var Joachim Pecci. Jeg hører naturligvis ogsaa engang imellem noget om mine allernærmeste gennem min Hustru; men da hun aldeles ikke er Politiker eller deltager i det større Samfundsliv, strækker hun ikke sine Meddelelser ud over det allermest familiære. Nu er det vel sandt, at man ikke rejser udenlands for at have det akkurat ligesaa københavnsk, som naar man er hjemme, og gennem mine Rejsekammerater, der faa fyldigere Efterretninger, erfarer jeg ogsaa et og andet om H. Drachmann og København; men jeg synes, at du engang imellem skulde forbarme dig over mig og skrive mig et Ord til. Allerhelst vilde jeg egentlig, at du vilde afslutte en Gensidighedskontrakt med mig: at vi ganske regelmæssig, hver 14de Dag, skulde sende hinanden et Brev. Er der Stof, saa skrive vi Stof; er der intet Stof, saa skrive vi Sludder.

Jeg har nu været en god Maaned borte og har allerede

¹ m. H. t. Henrik Wergelands Statue, paa hvilken Bergsliden havde modtaget Bestilling.

havt godt og rigt Udbytte af min Rejse. Jeg har været 1 Dag i Löwen, 2 Dage i Brüssel, 2 i Paris, 1 i Burgos, 2 i Valladolid, c. 3 Uger i Madrid og derfra en Afstikker paa 3 Dage i Toledo, som, hvad det skønne og morsomme og underholdende angaar, ubetinget er det bedste paa denne Rejse. Men Madrider-Galleriet er jo foreløbig mit egentlige Æmne og giver mig nok at tænke paa og nok at bestille. Jeg tilbringer der regelmæssig 6 Timer om Dagen; de smelte hen som Dug for Solen, og naar Døren lukkes Kl. 4 og jeg staar udenfor, længes jeg efter at komme derind igen. For den, som arbejder med nogen Fornuft og Sandhedskærlighed, er der Svar paa mange Spørgsmaal, om hvilke jeg gaar og bilder mig ind, at det endda ikke er saa ligegyldigt at faa dem besvarede. Det er min Plan at blive her en Maanedstid endnu.

Spanien er et uhyre tørt Land; den kastilianske Højslette maa antages at kunne tage det op med hvilket-somhelst andet Land, Sahara ikke undtaget, i Tørhed. Den har lidt tørt Græs og enkelte tørre Træer, hvilket Sahara ikke engang har. Men naar man ser ud over den fra en Højde, saa at den omtrent ligner et stort Hav, kan den tage sig storartet og skøn ud, især i Morgen- og Aftenbelysning. Og da baade Madrid og Toledo ligge meget højt i Terrainet, kan man se mange store og prægtige Udsigter. Her er et sydlandsk blændende Lys, her er skarpt koldt Aften og Morgen og somme Tider julivarmt ved Middagstid. Træerne begynde at springe ud, forsaavidt her er nogle, og forsaavidt de ikke ere immergrønne. Madrid er en tør By med Tilbøjelighed til det fine og stadselige; Spanierne ere et tørt og smukt og tækkeligt Folkefærd med en svag Tilbøjelighed til Optrækkeri. Men Provinsbyerne og Galleriet ere brillante. Tyrefægtning har jeg endnu ikke set. Forleden Dag spurgte jeg en skikkelig Opvarter, vi have, en ung Italiener fra Turin, om der dog ikke snart kom en Tyrefægtning. Han sagde, at der ventedes nogle i April; han havde set én før, men skulde aldrig komme der mere. Han havde set et Menneske blive flænget op af Tyrens Horn; »men man kan jo se det som et Exempel paa det spanske Barbari«.

Kunsten giver adskillig Lejlighed til at blive lidt fortrolig med den ejendommelig spanske Katholicisme fra

det 17de Aarhundrede. Det er interessant, men ikke opbyggeligt.

Jeg er meget glad over mit Rejseselskab. Det vilde have været lidt surt at undvære Landsmænds Selskab her. Henningsen beder mig venligst at hilse. Ser du aldrig noget til mit Hjem?

Farvel, skriv en Smule!

Din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Ven!

Madrid, 27. Marts 1878.

Jeg er dig meget taknemlig for dit Kursus i den nyere Verdens- samt Fædrelandshistorie, der kom et saa uvidende Menneske som mig meget tilpas. Jeg glæder mig ogsaa over dit Løfte om at fortsætte Belæringen i denne og andre nyttige Videnskaber til regelmæssige Tider. Til Tak sender jeg det vedlagte »verdadero retrato de Papa Leon XIII«, som jeg har købt til dig her i Madrid. Du skal hænge det paa din Væg og lade Stjernen paa hans Bryst være din Ledestjerne. Jeg læste for nogen Tid siden et Hyrdebrev, han havde udstedt som Ærkebiskop af Perugia for et Aar siden. Det meddeltes af Journal des Débats og viste sig at bestaa væsentlig af Citater af Bastiat og andre agtbare økonomiske Forfattere. En saadan Kombination af økonomiske Studier med en frisindet Theologi forekom det mig dunkelt, at jeg havde gjort Bekendtskab med før; og efter nogen Tid dukkede din Person og vore Samtaler lyslevende frem for min Erindring. Hvis du nogensinde skulde komme i det Tilfælde at sidde paa St. Peters Stol, udbeder jeg mig blot at blive General-Intendant over alle Kunstkattene i Vatikanet med en klækkelig Andel af Peterspengene i Gage. Jeg gik endnu videre i mine Fantasier og tænkte mig Muligheden af at faa vor Ven G. B. paa Pavestolen. Hvorfor ikke? Et Hyrdebrev i den rationelle Økonomis Aand ligger aldeles ikke udenfor hans Program. Forøvrigt handlede Konklavet i mine Tanker fejl ved ikke strax og resolut at vælge den for Øjeblikket temmelig ledige Sultan til Pave. Enkelte Formaliteter, f. Ex. Differensen mellem

Harem og Cølibat, lod sig let arrangere, i Kraft af Sætningen: les extrêmes se touchent. Maaske vilde den rationelle Økonomi i Virkeligheden være den værste Anstødssten for denne Kombination.

Siden jeg skrev til dig sidst, har jeg foruden fortsatte Galleristudier her i Madrid set to mærkelige spanske Specialiteter. Det første var Escorial, det andet en Tyrefægtning. Escorial var det meget morsomt at se, eftersom det er meget morsomt at se alt, som er meget berømt; men dets inderste Væsen kan aabenbart defineres som Kedsommelighed. En kold, blæsende Martsdag, der paa et Haar lignede en kold, blæsende Martsdag i Danmark, med en trist, blygraa Himmel, som lignede Kong Philip den andens triste, blygraa Øjne. Egnen lignede omtrent de Egne af Skaane, hvor man ikke ser andet end store Stenblokke spredte over et øde Terrain med enkelte forkrøblede Træer; her var det Steneg, i Skaane er det Birk, men det gør ikke saa meget til Sagen. For Slottet selv kan jeg ikke finde andet Tilknytningspunkt i vor fælles Erfaring end Sølgadens Kaserne, som i alt Fald er det kedsommeligste af Bygning, jeg kender derhjemme. Multiplicér denne Hædersbygning adskillige Gange i Længde og Bredde, sæt en Kuppel op paa Midten af den, og læg den aldeles trøstesløst ud i et Terrain som det ovenfor beskrevne, saa har du omtrent Indtrykket af det ydre; for Retfærdigheds Skyld kan du jo føje Kuppelen og en Smule anden Stads til hist og her. Kong Philips Smag for landlige Glæder maa have været lidt særegen; han har naturligvis fundet, at spirende Liv i Vegetationen, en munter og lykkelig Befolkning, som havde noget at bestille og sang til sit Arbejde, ikke var noget værdigt Syn for hans allerkatholskeste Majestæt. Inden i Slottet er der naturligvis adskillige morsomme Ting, f. Ex. store Malerier af Tizian og Velazquez; men slige Ting høre til de nagelfaste Appertinentier, ellers ere Vægge og Hvælvinger, endog flade Loftter, af pyntelig tilhugne Graasten, der slets ikke ere muntre, som den gamle Dame siger i »Abekatten«. Man ser derinde Philips Arbejdsværelser, smaa Rum med nøgne Vægge, og hans Badekammer, hvor han ogsaa døde. Der staar derinde et ret smukt Vers, som blandt andre Ting viser det for os andre Europæere mærkelige, at han af Spanierne anses for en meget stor

og ædel Mand. Verset er nemlig temmelig nyt. Det lader ikke til, at de skamme sig over ham.

Jeg skal ikke beskrive dig en Tyrefægtning, da du jo ligesaa godt kan hente en hel Mængde Bøger op fra Bibliotheket, hvor der findes meget bedre og mere sagkyndige Beskrivelser af den Sport, end jeg kan levere. Jeg har desuden for to Dage siden sendt en lang Beskrivelse hjem til Kone og Børn. Jeg vil blot skrifte for dig og tilstaa, at jeg ikke alene, ligesom alle mine Rejsekammerater, i Løbet af 3 Timer fængsledes fuldstændig af Synet; men at jeg ogsaa, ligesom de andre, er farlig nær ved at finde noget virkelig skønt og seværdigt derved. Det vilde naturligvis være til stor Forargelse for Kammeraad Lembcke og hele Foreningen til Dyrenes Beskyttelse; thi Tyrene dræbes ikke med Buterole. Der var enkelte væmmelige og modbydelige Enkeltheder, især Opoffelsen af nogle stakkels gamle Heste, som førtes ud af Arenaen med alle Indvoldene slæbende efter sig; men Fægtningen mellem de mageløs behændige, hurtige og dristige Mænd og det store, mørke Bæst manglede ikke en ejendommelig Poesi, for ikke at tale om den maleriske og plastiske Skønhed. Jeg vil ikke sige, at jeg havde synderlig Lyst til at se det nok engang; men jeg er glad ved at have set det. Da den egentlige Tyrefægtning var forbi, strømmede der en hundrede halvvoxne og nøgne Knægte fra Tilskuerpladsen ind paa Arenaen; og til deres Fornøjelse blev der sluppet flere unge Tyre ud — med spidse Horn. Det kan man kalde Folkeopdragelse. Det begyndte allerede at mørknes, da denne Sport begyndte; vi saa et Par, som bleve kastede til Jorden, og hvordan det er gaaet dem siden, ved jeg ikke; men i det hele maatte man beundre Fyrenes Mod og Behændighed. Nu vel, der udvikles derved Egenskaber hos Ungdommen, som ellers ikke saa let udvikles, Egenskaber, der føre til kraftige Mænd og Barrikadehelte. Jeg agter, naar jeg kommer hjem, at foreslaa Indførelsen af Tyrefægtninger i København paa Kommunens Bekostning. Overpræsidenten, Borgmester Ehlers og Professor Holbech bør hver Gang være tilstede; hvis en af dem har Forfald, bør Dr. Fog indtræde i hans Sted. Bille udnævnes til første espada; og har man ingen andre Tyre, kan man jo, som du antydede i dit sidste Brev, benytte Berg (eller Ploug).

Som bandarilleros optræde Topsøe og Hørup, som picadores A. C. Larsen og Monrad.

Jeg haaber at faa Brev fra dig engang endnu her i Madrid; jeg rejser herfra (med Henningsen) Lørdag d. 6te April om Aftenen. Krøyer og Schwartz drage sydpaa til Andalusien, eventuelt Afrika. Jeg tænker paa at opholde mig lidt i Frankrigs arkitektoniske Provinsbyer, som ligge nogenlunde paa min Vej: Angoulême, Poitiers, Tours, Blois, le Mans, Chartres — det kommer nu an paa Pengene — og at være i Paris den 15de.

Hils Weeke mange Gange fra mig og tak ham hjerteligst for hans Brev!

Din

Jul. Lange.

Mange Hilsener fra Henningsen, som har al sin Latin og Græsk fra dig. Hvor meget det egentlig er, har jeg ikke havt Lejlighed til at erfare. Men han har meget Venskab for dig.

TIL MALEREN S. KRØYER (i Andalusien).

Kære Krøyer og Schwartz!

*Madrid, Torsdag Morgen.
[Stuñ. af Marts 1878.]*

Tak for eders Brev, eller rettere: Krøyer, Tak for dit Brev! Thi nogen særlig Taknemlighed imod en Feltmarechal¹, som blot ligger og stønner paa en Seng, er der da ingen Opfordring til. Den vedføjede aandrige Pennetegning² viser eder et Perspektiv af vort daglige Liv, og hvis jeg ikke skal indlade mig paa Beskrivelse af gamle Malerier, hvilket man jo frabeder sig, saa er der saare lidt at fortælle. Kunstnerisk og videnskabelig Ro, den vises stille Fred, ingen Faren og Flyven karakteriserer vor Tilværelse. Til Krøyers Husværelse kan det tjene, at jeg i 4 Dage har arbejdet uafbrudt og udelukkende i Velazquez, saa at jeg engang haaber at kunne blive en Trompeter for ham i mit Fædreland. — Malerierne hænge allesammen stadig paa deres vante Plads, og hvor Fanden skulde de

¹ Titelen paa Grund af Schwartz's Førevirksomhed i Spanien.

² en Vandrings paa Malerisamlingen.

ellers hænge? Derimod er der indtraadt en og anden Forandring ved table-d'hôte. Den lille »Velazquez« fortsætter sin Don-Juanagtige Tilværelse med Myggens Ufortrødenhed, naar den flager om Lyset; hans sidste Flamme er en aldrende Venus paa lidt over 50, som hører paa ham med en huldsalig Blanding af Nedladenhed og Foragt, medens hans Øjne og Isse skinne af Veltalenhed og ømme Følelser. Igaar rejste »Konseilspræsidenten« sig pludselig fra Bordet med en Mine, hvori man tydelig læste: Ja, nu maa det briste eller bære —, greb sin Hat og ilede, Himlen véd hvorhen. Den mærkeligste Fremtoning er en ung Mand, som bærede mig med at sidde lige til venstre for mig. Efter at han havde været der én Middag, kom Guilielmo hen til mig og fortalte mig, at han var Spaniens første Digter, Forfatter af oracion a España, Menendez?? — Jeg gennemtrængtes af Ærefrygt, men var ikke vis paa, om Guilielmo løj eller var vel underrettet. Imidlertid iagttog vi den næste Dag, 1) at han mødte ved Bordet med en nys udkommen Bog med mange Vers — uden Tvivl hans egne —, og 2) at han væltede det meste, som kom indenfor hans Rækkevidde, saa at Bordet flød af Vin og Kaffe. Da Symptomerne vare saa klare og utvetydige, tvivlede vi ikke længer. Han bor inde i eders gamle Værelse, umiddelbart ved os; vi kunne ogsaa ligesom mærke Poesien sive ind ad Døren til os (den lugter ikke godt). Engang skal der i dette uanselige Værelse opsættes en Marmorplade med følgende Indskrift (paa Latin eller Spansk): her boede 2 store Malere og 2 store Digtere, og dog kun 3 Personer. Igaar iagttog Henningsen den livligste Diskussion derinde af et større Selskab, som afhandlede kritiske og poetiske Materier. Jeg siger til Henningsen, at han skal udbede sig Æren af Tilladelse til at male Digterens Portræt, men han finder det ikke Umagen værd. Fra Tintoretto, Ribera, Kejserindens Søster, den aldrende Skrubbudse o. s. v. har jeg de venligste Hilsner.

Det kan jo være godt nok med alt det, som I fortælle os om Sydens Herligheder; men ulykkeligvis ere vi bedre underrettede, saa at vi ikke tro et Ord af det hele. To Dage før vi fik eders Brev, havde vi et fra Fru Curman, der gav den mørkeste Skildring af Andalusiens Herligheder, som havde kastet Professoren paa Forkølelseslejet. I ere opdagede. Jeg antager forresten, at I maa træffe

Curmans i Sevilla eller i alt Fald i Granada, i hvilket Fald I bedes hilse paa det bedste. Der er kommet Brev med Anvisning fra Hirschsprung, tilligemed en Pris extra god Tobak til mig (det er virkelig sandt). Naa Farvel, kære Venner! Lad os engang høre lidt mere fra eder!

Eders

Jul. Lange.

TIL CAND. THEOL. A. C. LARSEN.

Mon cher ami!

*Poitiers, le 11. avril 1878.
Grand hôtel du palais.*

Me voilà dans une situation fort étrange. Je suis assis dans un sofa du grand hôtel du palais à Poitiers. Devant moi des cigarres, un flacon avec du cognac, un siphon avec de l'eau de Seltz, une tasse de café vide etc. Je ne suis pas du tout logé dans cet hôtel, j'y ai seulement diné; je n'ai aucun logement dans le monde entier ou, pour mieux dire, dans la France entière, et si je ne m'aurais heureusement souvenu de notre traité solennel et par conséquence demandé au garçon du papier et de l'encre pour vous écrire, je ne saurais faire autre chose que de me promener dans les rues de Poitiers, ce qui serait très incommode à huit heures du soir. Je suis arrivé ici d'Angoulême à trois heures après midi, j'ai vu les monuments et les églises de cette ville pendant trois heures, enfin j'ai diné, et à présent j'attends le train qui me menera à onze heures environ à Tours, où je passerai la nuit et le lendemain. Or, en attendant je vous écrirai quelques mots. Ne vous fiez trop de cette étiquette splendide du papier: »Grand hôtel du palais«. D'abord, l'hôtel n'est pas grand; quant au »palais«, je ne m'en ai aperçu rien, son existence serait peut-être fort douteuse. Un hôtel à Poitiers, enfin, voilà la vérité nue et simple.

Ja, kære Ven! Jeg tvivler ikke paa, at du forstaaer mit Fransk, thi de danske pleje nok at forstaa hinandens Fransk; om Franskmændene vilde forstaa det, er vel en anden Sag. Ifølge min Erfaring fra de sidste Dage har jeg imidlertid lettere ved at gøre mig forstaaelig end ved at forstaa, hvad de indfødte sige; de tale som en Kæp i et Hjul, ganske som om det var en Sag, der fulgte af

sig selv, at man skulde udtrykke sig netop paa Fransk, og min Hørelse er — som du maaske har lagt Mærke til før, men dog gør bedst i ikke at tale om — noget under det normale.

Jeg fik dit sidste, kærkomne Brev en halv Time, før jeg forlod Madrid; heldigvis gik det spanske Postvæsen ved denne Lejlighed rigtig, hvilket just ikke altid gaar paa. Jeg takker for de forskellige Meddelelser. Jeg har intet imod, at Berg og Holstein skændes, saa længe jeg er borte; men du vilde ikke gøre ilde i at lade dem vide — for deres egen Skyld, naturligvis —, at jeg ønsker at være fri for mere af det Vrøvl, naar jeg engang kommer hjem. Kast dig paa mine Vegne næsegrus i Støvet for Andresen¹, ønsk Staden til Lykke med dens lyse Udsigter for Fremtiden og Borgerskabet med dets gode Forstand! Alene de Pærer, som Andresens Hest vil lade falde ude paa Nørrefælled, ville jo, behørig opsamlede og paa en formaalstjenlig Maade anvendte til Gødning, repræsentere en hel Kapital. Jeg beder dig klappe dette stolte og fyrige Dyr fra mig og sige det, at jeg ikke er blottet for Følelse for dets stolte Opgave. Og nu Tjeneren! Desværre kender jeg ikke Navnet paa denne fremragende samtidige — Jokum? — Du maa endelig »omgaaende« meddele mig det, for at jeg strax skriftlig kan tolke min Følelse for ham. Hvordan er Livréet? Gule Buxer med det bekendte gamle Borgerdydsstempel med Minerva og Prometheus? Hvilken vid Mark for Fantasien frembyder sig ikke, naar man fordyber sig i denne Betragtning! Gør Andresen opmærksom paa, at de franske Malere tidt ere meget heldige med Rytterportrætter i Legemsstørrelse, og at man vistnok maatte kunne komme til en rimelig Akkord med dem angaaende Tillægshonoraret for Tjeneren! Nørrefælled som Baggrund anser jeg for »en smal Sag« i malerisk Henseende, skønt den ellers er bred nok.

Opvarteren kommer nu gentagne Gange og pirrer ved Hængelampen, hvormed han paa en fin Maade vil tilkendegive, at jeg bruger vel megen Gas af en ikke-logerende at være. Derfor siger jeg Farvel for denne Gang! Husk paa Situationen! Jeg har været 2 Dage i Biarritz og til

¹ Skoleinspektør, cand. polyt. H. A. Andresen, der var valgt til Borgerrepræsentant.

Haan for Almanakken badet mig hver af de 2 Dage i Atlanterhavets aabne Bølger, hvilket bekom mig fortræffelig. Hils alle, særlig og hjertelig Vilh. Thomsen!

Din

Jul. Lange.

TIL FILOLOGEN S. TUXEN.

Kære Tuxen!

Paris, 1ste Paaskedag [1878].

Jeg har her i Paris faaet Deres til Madrid adresserede Brev; det var altsaa lidt gammelt, da jeg fik det. Tak for det! Jeg har jo nok engang imellem i min Udlændighed tænkt et Øjeblik paa mine Homeriske Uforskammetheder¹ og været lidt nysgerrig efter at vide, hvorledes det var gaaet med dem; men Spanien og Frankrig ere i det hele saa lidet Homeriske og byde en saadan Mængde Stof af al mulig anden Slags, at ikke engang Velazquez's morsomme Billede af Helios, som træder ind i Hefaistos's Smedie og fortæller ham, hvorledes det forholder sig mellem Afrodite og Ares, har kunnet drage mine Tanker tilbage i den Retning — dertil er Billedet med alle sine andre Fortjenester ikke Homerisk nok.

Naa, det er jo i Grunden gaaet bedre, end jeg havde ventet, eftersom end ikke facile princeps har lét ad det; ja, det synes jo endog efter Deres Beretning, at jeg har vundet enkelte fordomsfrie Sjæle for min Tanke. Kunde jeg under nogen Omstændigheder ønske mig et bedre Resultat? Referatet af Madvigs Bemærkninger er jeg særdeles taknemlig for. De maa ogsaa takke Selskabets Sekretær for det paa mine Vegne; jeg faar jo paa den Maade meget bedre Madvigs Mening at vide, end om jeg selv havde været til Stede og ikke havde hørt, hvad han sagde. Dermed vil jeg ikke sige, at jeg egentlig er ganske klar over, hvad hans Mening er. Hvis den skulde afkræves ham efter Formelen: Ja eller Nej, synes den jo snarest at maatte bestemmes som Nej; men der er dog ogsaa en hel Del,

¹ »Guder og Mennesker hos Homer« (Nord. Tsk. f. filologi, Ny række V); Lange havde ønsket, at Afhandlingen skulde oplæses som anonym, men Anonymiteten lod sig umuligt bevare, da flere vidste, at han tidligere havde lovet at holde et Foredrag over det angivne Æmne.

der gaar ret skikkelig i Retning af Ja. Et Par Bemærkninger dertil:

Analogien med »deus ex machina« i Dramaet accepterer jeg villig til bedste for min Tankegang. »Gudernes Fremtræden i Digtet er Digterkomposition, bygget paa den almindelige Forestilling, at ethvert Menneske har sin Skytsgud« — det er mere, end jeg vilde vove at sige —; er der nogen almindelig Forestilling om, at ethvert Menneske har sin Skytsgud? Forresten tiltaler Bemærkningen mig.

Spørgsmaalet, »om Homer har misbrugt dette Middel«, afviser jeg som aldeles forældet. Her er ikke Tale om Ros eller Dadel, men kun om historisk Karakteristik af, hvordan han har brugt det. I de følgende Bemærkninger af Madvig synes han mere at hævde, at Homer ifølge sit Standpunkt havde Ret til at gøre den Bevægelse, som jeg har tilskrevet ham, end at nægte, at han har gjort denne Bevægelse. »Det hører med til den første komponerende Poesis Karakter, til Overgangen fra det blotte Sagn til den idealiserende Poesi at fratage Figurerne noget af deres rationelle Berettigelse og psykologiske Sandhed; det er ganske sandt, at vi stødes derover og finde, at der er for meget Maskineri; men om Sagnet før Homer forelaa i en bedre, mere psykologisk sand Skikkelse, er netop det, der kan tvivles om.« Ja vel kan der tvivles; men naar det hører med til den første komponerende Poesis Væsen at gøre denne Bevægelse, naar det hører med til Overgangen fra det blotte Sagn til den idealiserende Poesi, saa synes jo Sagen indrømmet forud, og endda i videre Omfang, end jeg har vovet at paastaa.

Madvigs Antikritik af min Kritik af Iliadens 18. Bog synes slet ikke at ramme det Punkt, jeg har talt om. Jeg har ikke talt om det Moment, at Achilles fik de guddommelige Vaaben, men om det, at han uden Vaaben stormer frem mod Fjenden.

Madvig taler hele Tiden, som om jeg var Aktor mod Homer og han Defensor. Han undskylder Homer med den begyndende Poesis Natur. Men dette er en meget svævende Bestemmelse. Lad os i et enkelt bestemt Exempel se, hvorledes den komponerende Poesi begynder; det er indholdsrigere end at give almene Bestemmelser af den begyndende Poesi! At der findes Analogier mange andre

Steder, tvivler jeg forresten aldeles ikke paa, og hvis Tanken har nogen Fremtid for sig, maa disse Momenter naturligvis fremdrages til Diskussion; men dertil har jeg ikke Lærdom. Det første og fornemmeligste synes mig ogsaa at maatte være en Kritik af Homer selv.

Forresten indrømmer jeg, at Referatet af Madvigs Foredrag indeholder adskillige Vink, som ville have Betydning for mig. Jeg kunde nok ønske engang at tale personlig med den gamle om den Sag; han har jo endnu en brillant Hukommelse og har vel ikke glemt det hele, inden jeg kommer hjem.

Nu burde jeg jo i Grunden til Gengæld for Deres Godhed give Dem en sammentrængt Beskrivelse af Frankrig og Spanien med særligt Hensyn til det kunstneriske. Men jeg frygter for at faa Postpapiret i Paris til at stige til en uforskammet Pris, hvis jeg skulde konsumere saa meget, som dertil vilde høre. Jeg kan ikke bringe Schwartz Deres Hilsen og heller ikke hilse Dem fra ham, eftersom jeg allerede for 3 Uger siden har taget Afsked med denne kære Ven og Rejsekammerat, da han og Krøyer forlod Henningsen og mig for at rejse til Andalusien, ladende os tilbage i Madrids Tørhed. Men jeg haaber snart at træffe ham igen. Lev vel, til vi ses! Jeg har truffet Deres Broder Agronomen hernede og ser jævnligere Deres Fætter Lauritz, som jeg holder meget af.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN L. TUXEN.

Kære Tuxen!

Paris, 20. April 1878.

Hvis De har Tid dertil, vilde De kunne bevise mig en liden Tjeneste, som jeg haaber, ikke skal være ganske uden Interesse for Dem selv: nemlig i Løbet af de første Dage at sætte Dem engang imellem til Deres Skrivebord og optegne de Hovedindtryk, De har faaet af Deres Lærer Bonnat som Lærer og af hans Skole i Forhold til vor Skole hjemme. De nævnede forleden Aften et fortrinligt og højst betegnende Udtryk, som han havde brugt (*le commun* og *le distingué* i Henseende til Farven); De

maa formodentlig i Deres Erindring have flere Udtryk af samme Slags, der, selv om de just ikke ere saa tilspidsede og slaende som dette, dog have Interesse. Udtal Dem overhovedet om hans Skoles Tendens og Retning! Frygt blot ikke for at være for vidtløftig og tag intet Hensyn til afpudset Form eller stræng Orden i Meddelelsen!

Jeg beder Dem om dette under den Forudsætning, at De ikke selv har tænkt paa at meddele Dem for Offentligheden om det Æmne; saa skal De naturligvis ikke stille Deres Papirer til min Raadighed. Jeg har (allerede fra Slutningen af forrige Aar) en lignende skriftlig Meddelelse fra Krøyer, desuden mundtlige Udtalelser af ham og Henningsen. De have interesseret mig overordentlig, og de bør, forstandig benyttede, ogsaa interessere større Kredse, eftersom der jo her handles om særdeles vigtige Spørgsmaal for vor Malerkunst. Jeg siger Dem forud, at hvis De vil give mig slige Optegnelser, er det min Hensigt at benytte dem til et litterært Arbejde; jeg tror, De véd om mig, at jeg har saa megen Takt og Skønsomhed og Sømmelighedsfølelse, at jeg ikke gør nogensomhelst urigtig Brug af slige private Meddelelser. Derfor skal De heller ikke i mindste Maade være bange for frit og aabent at udtale Dem om Skolen i vort Akademi; det skal hverken privat eller offentlig blive benyttet paa en Maade, som De ikke kan være tjent med.

Vil De ikke ved samme Lejlighed fortælle mig det lille Epos om den snurrige Maade, hvorpaa det hændtes, at De netop kom til Bonnats Skole?

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. THEOL. A. C. LARSEN.

Kære Ven!

Paris, 26. April 1878.

Regelmæssighedens Gudinde, udstyret med Passer, Lineal, Kronometer, Almanak og andre kedsommelige Instrumenter, være mig arme Synder naadig! Jeg har aldrig hørt til hendes flittige Dyrkere, og nu i Aften er det Fredag og ikke Torsdag; og mit sidste Brev skrev

jeg til dig en Torsdag Aften fra den gode Stad Poitiers, højlovlig Ihukommelse; den staar for mig som en Drøm, forresten meget tydelig. Det er det besynderlige ved Rejselivet, at man i et givet Øjeblik ligesom magasinerer sine Indtryk og Erfaringer, pakker dem ned i en Kuffert eller Kasse og hænger foreløbig Hængelaas for, idet man paa det næste Sted stopper ned i en ny Kasse. Det var mig i Særdeleshed paafaldende i det Øjeblik, jeg forlod Madrid. Jeg havde været meget ivrig for at samle ind baade i min Ihukommelse og i mine Notebøger, for bestandig at korrigere og rektificere mine Indtryk af den store Mængde af store Kunstværker, som fandtes dernede. Nu vel, en skøn Middagsstund Kl. 3 hører det hele op, nu faar jeg saa at sige extraderet Boet, foreløbig nedpakket i en Kasse, for at det lettere kan transporteres paa Rejsen, forresten til fri Raadighed som min ubestridelige Ejendom. Naar nu blot ikke Erindringer vare flydende og flygtige Varer, som havde den slemme Egenskab altid til en vis Grad at fordunste til Trods for den omhyggeligste Tilpropning og Tillakning.

Jeg har faaet dit Brev og finder, at du ikke alene er en regelmæssig Korrespondent, men at du ogsaa har alle en god Korrespondents øvrige Egenskaber i fuldt Maal; det var en fornuftig Tanke af mig at invitere paa A. C. Larsen.

Jeg havde egentlig tænkt paa at skrive lidt Katholicisme til dig, for at du dog ikke bestandig skulde blive afspist med lutter Vrøvl og Gøgl til Tak for dine Breve. Men hvor uendelig overfladiske ere ikke Rejseindtryk, i alt Fald med Undtagelse af dem, som høre til ens specielle Fag! Paafaldende var det mig den samme Aften, da jeg havde skrevet til dig sidst, at gense til min Fornøjelse to rigtige Franciskanere paa Banegaarden i Poitiers; de sad i Ventesalen, og som alle Munke, der sidde i en Ventesal eller overhovedet paa offentligt Sted, affekterede de naturligvis at læse i nogle hellige Skrifter. Det er ellers saa uhyre sjældent nu at træffe Munke i denne Verden; paa mine to første Rejser til Syden vrimlede de endnu som Fluier i September Maaned. I Poitiers slog forresten den rigtige gode gammeldags Katholicisme mig i det hele i Møde paa en ganske anden Maade end i Spanien; i Madrid mærker man næsten intet til den, i

alt Fald naar man ikke udtrykkelig søger den, og endog i Provinsbyer som Burgos og Toledo generes man aldeles ikke af den. Men i Poitiers og overhovedet i de franske Provinsbyer er den meget livlig; der i Byen dyrke de den hellige Radegunde med en Iver, som var en bedre Sag værdig. Jeg var pligtskyldigst nede ved hendes Grav og vakte to gamle Koners Forbitrelse ved ikke at ville afkøbe dem Voxlys til at forære Helgeninden; de saa paa mig, som om de vilde sige: »Det vilde saamænd være bedst for din egen Skyld, om du gjorde det; pas du bare paa, hvordan det gaar dig i en anden Verden!« Fortæl mig ved Lejlighed lidt om Radegunde; jeg er ellers ikke helt uvidende i katholske Helgener, men hende har jeg aldrig været præsenteret for før. I Le Mans var jeg Palmesøndag; den var umaadelig katholsk; man gik ind i Kathedralen — som er et overordentligt Pragtstykke — med grønne Grene i Haanden. Da jeg, efter at have tilbragt Formiddagen der, atter gik derhen om Eftermiddagen, fandt jeg en ærværdig Kapuciner med Reb om Livet og et prægtigt langt graat Skæg paa Prædikestolen med en uhyre Tilhørerkreds uden om sig; da jeg holder meget af at høre katholske Prædikener, søgte jeg at arbejde mig hen i Nærheden af ham, men forgæves. Ved nøjere at betragte Tilhørerkredsen bemærkede jeg, at Kvinderne i samme stod i et Forhold til Mændene vistnok omtrent som 50 til 1 — jeg tror ikke, at det er overdrevent; af Mænd var der kun ganske enkelte. I Chartres saa jeg Dominikanere; jeg spurgte mig for, om de havde Kloster der i Byen, men fik til Svar, at der var der kun Nonnekloster; de vare komne fra Poitiers for at prædike i Paasken. Paaskeformiddag var jeg her i Paris inde i Nôtre-Dame: Kirken var fuld; hvor andægtig man var indvendig, skal jeg ikke kunne sige! Jeg saa en prægtig Procession derinde, hvor Ærkebispens bevægede sig med stort Følge og stor Pomp hen imod Kirkens Kor. Jeg fik en tør lille Velsignelse af ham. Det var en gammel Mand med et virkelig ærværdigt Ydre; han gik sin rolige Gang og gav sine Velsignelser, formodentlig tænkende: Jeg kender jer nok, mine gode Parisere; I bryder jer ikke meget om mig og æder mig formodentlig en Gang levende, men jeg velsigner jer nu alligevel, det er mit métier.

Sidst jeg var i Paris, havde jeg den Fornøjelse at hilse paa Kejser Napoleon III, da han kørte med Sultan Abdul Medjid, og da han kørte med hele sin Familie hen for at uddele Medailler i Udstillingen. Tempora mutantur! Nu er her ikke det mindste af den Slags Stads, skønt her er fuldt op af enhver anden Slags Stads. Af Ting, du ellers har omtalt i dine Breve, er Heegaards Bog om Intolerance mig slet ikke ubekendt. Inden jeg rejste hjemme fra, endnu samme Aften, sendte Heegaard mig den i løse Blade, forresten rentrykt, og jeg har læst den paa Vejen. Der er noget smukt og mandigt ved den Bog; og jeg synes ikke, at den er mat skrevet, den er snarere i theoretisk Henseende mat tænkt; der er et Element af Skepticisme i Heegaards Tankegang, som jeg slet ikke kan være med til, og som synes mig ikke at tjene til andet end at utydeliggøre Forestillingerne (saaledes f. Ex. hans Behandling af Begrebet Ensomhed, der ved at gøre det altfor omfattende aldeles tager Nerven fra det). Jeg tror nu ogsaa, du maa indrømme mig, at den Formel: vi véd slet ingen Ting (f. Ex. om Gud og Udødelighed) misbruges til en Stopper for Tanken, hvor den begynder at blive ubehagelig og føre hen, hvor man ifølge sine Præcedenser er bange for at komme. Jeg har virkelig gjort positive Erfaringer desangaaende med rent privatiserende Fritænkere.

Nu skal jeg snart tænke paa at børste mine sorte Klæder ordentlig til den første Maj. Foreløbig er jeg bedt til Middag i Morgen hos Kammerherre Wolfhagen — hvis han tror, at jeg gør Middag til Gengæld, tager han sørgelig fejl. —

Din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Ven!

Auteuil, 12. Maj 1878.

Af enkelte Stænk i dit forrige Brev fik jeg det Indtryk, at du var lidt træt af vor Korrespondance. Du har jo unægtelig Ret i, at forsaavidt man kan sammenligne en Korrespondance med et Skakspil, saa har jeg nogle Brikker forud: den største hidtil sete Verdensud-

stilling, Staden Paris med Mysterierne og det hele, den franske Republik o. s. v. Men forsaavidt du tænker paa mig som Læser, beder jeg dig være overbevist om, at du bereder mig en sand Nydelse med dine Breve, og at jeg har megen Fornøjelse af københavnske Detailler, især naar de serveres af din ironiske Pen, eller i hvilken Stenning og Aand du forresten vil servere dem. Er du derimod virkelig ked af det Stof, som du har til Behandling, saa vil jeg naturligvis ikke plage dig med at tygge Drøv paa det. Men du er jo fuld af Theorier og indre Liv og Tænkning, du kan jo sende mig noget indvortes, hvis du skulde være ked af det udvortes. Det er kedeligt for dig, at du ikke kommer ud og lufter dig i Sommer blandt nogle Bjerge eller f. Ex. i Paris. Jeg har tidligere ytret den Mening, at du ikke gør nok for dit Navn, idet du ved en næsten udelukkende kritisk Virksomhed paa det religiøse Omraade har stillet dig frem i vor Litteratur som en Mand, der bestemmes ved en Række egne Meninger, men ikke rigtig nedlader sig til den positive Meddelelse. Jeg mener nu, at du skulde vælge dig et Omraade, hvorpaa du kunde have Lyst til at give en positiv belærende Fremstilling, noget økonomisk, politisk, historisk, og at du saa ogsaa skulde kræve og tage din Løn derfor af det Samfund, hvori du lever. Jeg synes ikke, at det vilde være Forræderi mod nogetsomhelst, jeg synes, det vilde gøre Gavn; og jeg synes, det er paa Tide, at du vogter dig for at blive kørt op i en Krog af det kongelige Bibliotheks Læsesal, hvor der ikke er altfor frisk Luft. Dertil er du for god og har for meget Talent. Men du er stiv som en Karriolhest og vil naturligvis ikke vide noget af, hvad jeg her skriver.

Jeg var forleden Dag i Selskab hos Mac Mahon og forfriskede mig ved at se »Dronning« Isabella af Spanien, »Dronning« Christine af Bourbon, »Kong« Frants af Assisi og »Kong« Amadeo af jeg ved ikke hvad; var Spanien ikke godt repræsenteret? Kronprinsen af Danmark vrimlede om mellem Prinsen af Wales og andre Prinser. Jeg synes, det er noget Vrøvl af Mac Mahon, naar han er Præsident i en Republik og paa alle officielle Dokumenter kalder sig saaledes, at han saa samler en saadan Buket af Royalisme med saadanne Rosenknopper som Dronning Christine — ikke at tale om Prinsen af Joinville, Hertugen

af Aumale o. s. v. Der florerede med Baand og Stjerner værre end ved noget Hof. Det glædede mig, at den franske Udenrigsminister Waddington foruden jeg, Pietro Krohn og ganske faa andre har aldeles jomfruelige Knaphuller; saa stod man da ikke rent til Skamme. Jeg har faaet almindeligt Indbydelseskort til Mac Mahons Torsdags-Receptioner; jeg agter at gaa derhen endnu engang ved Lejlighed for at fortsætte mine astronomiske Studier. Forleden Dag var jeg bedt til Bal hos Agerdyrkningsministeren og Madame Teisserenc de Bort, men gik ikke. Du fatter nok, at jeg er en meget stor Mand i de franske Regeringskredse; det hele beror paa, at Wolfhagen har ladet mit Navn trykke paa en Liste, som han kalder den danske Kommission paa Udstillingen; det er i Grunden noget Vrøvl og har intet at sige undtagen Invitationerne. — Verdensudstillingen er yderst prægtig, ubetinget det bedste, jeg har set af den Slags; alene et rent ydre Syn af den i smukt Solskinsvejr er virkelig saa storartet og livligt, at det virker som en halv Flaske Champagne. Du synes nu, at jeg er et Barn, som ikke forstaar mig paa Verdens Humbug. Men det er nu det samme! Der er alligevel noget ved at komme op paa et højt Bjerg og have Oversigt over al Verdens Herligheder, selv om man ikke lærer megen Geografi derved. Vor Kunstudstilling tager dobbelt saa megen Plads op som Grækenlands og Portugals tilsammen — tænk bare! — Men at arbejde derinde er en vidtløftig Sag; naar jeg har gaaet der i 3 Morgentimer, forekommer det mig altid som Myren, der p i Stranden. — Lev vel, hils alle gode Venner! Her er saa rædsomt mange Danske.

Din

J. L.

TIL MALEREN S. KRØYER (i Andalusien).

Kære Krøyer!

Auteuil, 21. Maj 1878.

Egentlig burde jeg jo ogsaa begynde dette Brev med en af mine sædvanlige værdifulde Pennetegninger, som i lige høj Grad ere til Grin for Kendere og til Fryd for den menige Mand. Men hvad skulde den forestille? Et Panorama af Verdensudstillingen? eller et Interiør fra

Auteuil? Forestil dig os, o: Henningsen, Andreas Weis (cand. jur. — du kender ham vel i alt Fald af Omtale) og mig, beboende en forholdsvis stor Part af et lille Hus i Auteuil, i den Grad i Naboskab med Börjessons, at kun en Væg adskiller det, vi kunne kalde vor Salon, fra deres Sovekammer, saa at Börjesson tidt maa banke paa Væggen, naar vi sent om Aftenen vende hjem fra Paris og føre højroset Samtale. Forestil dig os med Benyttelsesret til en Have, hvor der i alt Fald meget godt kunde være Nattergale og vistnok ogsaa er Nattergale, som blot tie stille af Beskedenhed. Her bo vi, og her blive vi boende til 1ste Juli. — Hjertelig Tak for dit gode Brev fra Granada af 9de Maj, som jeg fik gennem Tuxen. Jeg antager, at du nu maa være kommet ordentlig i Læ for madridsk og kastiliansk og escorialske Foraarskulde; derimod maa du ingenlunde tro, at vi ere komne i Læ; vi have det altfor varmt et Par Dage og derefter en nederdrægtig Kulde, f. Ex. netop i disse Dage. — Naa, lad os saa holde op med at tale om Vejret — Herregud! Her er jo dog det, som er vigtigere, f. Ex. en Verdensudstilling.

Vent nu blot ingen systematisk Beskrivelse af mig! Du véd jo desuden nok, hvorledes nye Malerier se ud; jeg vil styrte mig paa Hovedet i dette Verdenshav og fiske en eller anden Perle op for dig, som jeg i alt Fald kan nævne dig Navnet paa, du faar den jo selv at se. — Der er nu den franske Malerkunst, 861 Numre, næsten altsammen dygtige og severdige Sager; skønt jeg ikke nægter, at jeg engang imellem undrer mig over, at Censuren har ladet et og andet slippe over Dørtærsklen, som ikke burde have Lov dertil. Naar jeg skulde sige, hvad jeg egentlig er mest forlibt i derinde, tror jeg, at det blev Paul Dubois', den berømte Billedhuggers, Portrætter. Der er det bekendte Billede af hans to Dreng, som du dog vist næppe har set. Jeg kendte et Stik derefter i aquatinta-Manér, som har staaet i Gazette des beaux-arts, og hvorefter jeg slet ikke havde nogen tiltrækkende Forestilling om Billedet; men Originalen forekommer mig forbavsende skøn, elskværdig, meget beskeden, men meget nobel i Farve, dejlig stort og rundt og fyldigt i Modelering; og saa er der endelig noget i det, som i al Stilhed sætter sig i uforgængelig Besiddelse af ens Hjerter og Interesse. Det samme gælder i Grunden om alle hans

Portrætter, ikke mindst en lille Barneprofil, der vistnok ogsaa er det skønneste i Farven. Saa er der den gamle Meissonier, af hvis Billeder jeg kendte nogle i Forvejen fra Wiener-Udstillingen; hans lille flinke, fortællende Pensel forekommer mig nu som altid at være paa en vidunderlig og hemmelighedsfuld Maade inde paa Sagen. Jeg haaber, at du vil glæde dig til at se et lille Maleri af en General fra Napoleons Tid, som med sin Adjutant og to Ordonnanser er reden ud gennem Sneen i haard Januarkulde op paa en Højde ved Udkanten af en Skov for at tage Udkig; det synes mig, at hver eneste Ting paa saadant et lille Maleri er uendelig fuld af Interesse, den haardfrosne Sneflade med Sporene af Hestehovene, de udmærket karakteriserede, simplere og finere Heste, som staa og fryse i den skarpe Vintervind, der vifter gennem Haler og Manker, de to Officerer, som staa og kigge og samtale i Mellemgrunden paa en fremspringende Post, det storslaaede Landskab, det hele! Vor Ven Middelthun, hvis Anerkendelse Meissonier desværre maa savne, belærte mig rigtignok om, at det ikke var det, som man nu i Paris vilde anerkende som Maleri, hvorpaa jeg vistnok forargede ham meget ved at svare, at det brød jeg mig Fanden om. Forresten indrømmer jeg, at Meissonier i høj Grad er Maler paa sin egen Maade, men Maaden forekommer mig ikke ganske ilde. — Fortrinlige historiske Billeder af Paul Laurens, især et stort Billede af den franske General Marceau, som ligger paa lit de parade og hilses af de østerrigske Officerer, der defilere forbi Liget — fuldt af Karakter i Opfattelse og Behandling. — Hvad eders Lærer Bonnat angaar, som er meget stærkt repræsenteret paa Udstillingen, tilstaar jeg, at jeg har haft adskillige varme Batailler, især med Otto Bache og Henningsen; og vilde formodentlig ogsaa have det med dig, hvis du var til Stede. Der er ikke mindre end 7 store Portrætter af ham (deriblandt Thiers), større og mindre Genrebilleder fra Italien og Afrika, hans store Krucifix og hans allegoriske Billede fra Palais de la Justice. Jeg er virkelig ikke blind for, at han er en paa sin Vis overmaade dygtig Maler, der til Fuldkommenhed forstaar den Kunst at spille sine Kort ud med éclat; men det forekommer mig just ikke at være Trumfer, i alt Fald kun sjældnere. Er der ikke noget i et Maleri, som hedder Indhold? Jeg mener dermed

slet ikke Noveller eller Romaner, som kan skrives op med Pen og Blæk til Glæde for dem, der kunne læse, men ikke sé. Jeg mener ganske simpelt Aand, Stemning, det, som f. Ex. Pieter de Hooghe har i saadanne Billeder som den læsende Pige i München eller det lille Billede i Louvre, hvor Konen gaar over Gaarden; jeg nævner dem blot som Exempler, fordi der i dem slet ikke er andet end det, der blot kan males, og dog saa uendelig megen Poesi, Aand, Stemning. Nu vel, det forekommer mig, at Bonnat er meget fattig i den Retning, fattigere næsten end de fleste. Hans fleste Portrætter synes mig kolde, døde, dukke- og maskeagtige, saa brillant som de end præsentere sig i Rummet; ja endog Thiers's Portræt, der vistnok er det bedste og jo i visse Retninger fortrinligt, forekommer mig som en stort modelleret, men noget hul Maske. Vi elske dog Frans Hals's eller Velazquez's Portrætter for det Liv og den Sjæl, som strømmer fra dem; jeg tror, at Verden vil vedblive at være saa gammeldags, at den giver dette den første, den egentlige Ære i Kunsten, naturligvis naar det kommer frem paa virkelig kunstnerisk Vis, i — og ikke udenom Form og Farve. Navnlig kan jeg ikke sympathisere med Bache, der fandt alt evig godt hos Bonnat; det forekommer mig, at Kunstnere dømme Kunst altfor meget efter, om de finde noget, som de til deres eget métier kunne bruge og lære noget af, og som kan føre dem selv frem. Ganske vist kan jeg meget godt sætte mig ind i, at Bonnat har slige Egenskaber, — at han kan gøre en lignende Gavn som de Syngelærere, der lære Folk at lukke Munden op og synge ud af deres Bryst i Stedet for at synge ned i deres egen Mave, hvad vor Skole har altfor megen Tilbøjelighed til; men dette udgør ikke for mig en Adkomst til at regnes blandt de store eller udmærkede Kunstnere. Desuden forekommer selve hans Overflade mig ikke at være hævet over Kritik; der er noget haardt gnistrende ved den, som ikke lader Stoffernes Forskellighed vederfares Retfærdighed, det ser altsammen for meget ud som sprængt Granit. Jeg tilstaar ogsaa, at hans Farve ikke altid møder mit Øje som Mønster paa Natursandhed. — Jeg har ikke tilbageholdt disse Betragtninger for dig, som for mit eget Vedkommende kun ere foreløbige, fordi man efter min Erfaring, naar man lever et ganske ensomt Liv,

ikke har noget imod lidt aandelig Snustobak, der kan kradse lidt op i Tankerne. Om jeg skulde have opnaaet at gøre dig lidt arrig, saa vil jeg ikke fortryde det, da vi Mennesker — som Holberg siger — ikke have godt af at leve i en »brutal Samdrægtighed« — vi blive vel lige gode Venner for det! — Næst efter Franskmændenes Udstilling er vel Englændernes den største. De ere hyppig noget tynde og spæde og akvarellistiske i Farven — der er jo ogsaa et helt Værelse fuldt af Akvareller —, men da jeg nu foreløbig gør mig Umage for at yde enhver Bestræbelse sin Retfærdighed, synes det mig ikke, at man skal bryde Staven over dem for det blot af den Grund, at man lever i Paris og ikke i London. Der findes ubestridelig meget interessante Ting i deres Udstilling, en hel Suite meget fine og fuldendte og lærde Billeder af Alma Tadema — lidt for lærde maaske; meget mærkelige Ting af Millais, baade stadselige og virkelig fine Portrætter og ejendommelige Landskaber — og uendelig meget andet, endog nøgne Fruentimmer, som Franskmændene jo næsten have Monopol paa. Der er noget ved den engelske Kunst, som allierer sig med forskellige Bestræbelser hos os. Idag have Belgierne lukket en prægtig og talrig Kunstudstilling op; for 8 Dage siden optraadte »Deutsches Reich« paa Brædderne, ikke just talrige, men med en Udstilling, som de aabenbart have pillet ud med meget streng Kritik, og som ogsaa indeholder meget gode Ting. Spanien har endnu ikke lukket Butiken op. Hollænderne er der ikke synderligt ved. Danmark er vort eget Fædreland og udstiller blandt andet 2 seværdige Malerier af Krøyer, der, ligesom alle Billederne paa Udstillingen, ses meget godt. Norge, Sverige, Haiti, Portugal og Schweiz trække ikke synderlig Besøg. Italien forekommer mig ikke saa særdeles opbyggeligt; det indeholder de værste Galskaber og Experimenter, der findes paa Udstillingen, Impressionister, i Forhold til hvilke Sala er en ren Moderado, og vidunderlig kuriøse Skulpturarbejder, desuden en udmærket talentfuld Kunstner de Nittis, som virkelig har vidunderlige Gaver til at gengive Billedet af en folkerig Gade; jeg er kun gal i Hovedet paa ham, fordi han aldrig maler andet end det, man ser i Forbigaaende paa Gaden. Østerrig har et stort, kolossalt og væmmeligt Billede af Makart og karakterfulde, dygtige og brogede Billeder af Mateiko;

Ungarn et godt Billede af Munkaczy: Milton, der dikterer for sine Døtre osv. osv. Du vilde behage at forestille dig Siden fuld af ogsaaviderer. Ja, det Ord ogsaa-videre er meget vigtigt med Hensyn til Indtrykket af Udstillingen; der er saa uendelig meget, man aldrig kommer nærmere til end at indbefatte det i dette meget omfattende Ord. Dog er der ogsaa uendelig meget, som man maa have op af dets Ubestemthed og kunde blive ved at tale om med Fornøjelse. Hele Udstillingen er overhovedet en fornøjelig Indretning; det kan gerne være, at den dølger meget af Verdens Humbug i sig! men Herregud! Hvad er vi Mennesker andet end Lysestøberskilte og Oste! — Om nogle faa Dage aabnes Salonen! Naa da! Og der forberedes i det nye Trocadéro-Palads en historisk Udstilling af Privat-Samlingernes Ejendom! Og saa er der Louvre (og Luxembourg). —

Fra Schwartz har ingen (her i Paris) hørt et levende Ord. Men der er kommet en Fætter af ham hertil, efter hvis Udsagn at dømme han forventes, hvilken Dag og Time det skal være, at komme ridende ind i Byen (paa en Kamel, antager jeg). Ellers lider vi ikke mindste Mangel paa Landsmænd; København er efter en storartet Maalestok taget til Paris. Til dem, som det var en Fornøjelse at træffe, høre Hirschsprungs, som vare her en 14 Dags Tid. Tuxen har det godt og er meget elskværdig, hans Billede kommer paa Salonen. Henningsen er flittig hos Bonnat hver Formiddag, saa gaar han paa Udstillingen; senere tænker han at arbejde hele Dagen. — Det er gaaet mig saa kuriøst med mine spanske Erindringer baade om Kunsten og om Landet og Samlivet med jer Kammerater, det hele er ligesom pakket ned i en Kuffert, og der er sat en Hængelaas for; det kommer naturligvis deraf, at jeg uafbrudt siden den Tid har haft nye og mærkelige Indtryk; var jeg kommet hjem derefter, havde jeg lukket Kufferten op og rigtig nydt og bearbejdet mine Erindringer. Jeg haaber, at jeg, naar jeg engang kommer hjem, kan finde Nøglen til Hængelaasen. Henningsen og jeg rejste uden Standsning over Grænsen, derpaa bleve vi 2 Dage i Biarritz ved Havet, hvilket var dejligt, saa skiltes vi; han rejste til Paris, og jeg gjorde en meget smuk og lærerig Tur gennem Provinsbyerne.

Da Henningsen kom igen paa Atelieret og første Gang

traf Bonnat, spurgte Bonnat meget venlig til dig og om, hvad du gav dig af med. Han fandt det meget rigtigt af dig at opholde dig en god Tid i Granada og ytrede noget om, at han vilde ønske, du der vilde gøre et større og alvorligt Arbejde. Det er jo netop slaaet lige til. Da Henningsen ikke er til Stede, kan jeg ikke anføre Ordene nøjagtig, men jeg anfører Meningen rigtig, som han berettede den. Jeg synes, at du skulde fortælle os noget om, hvad det store Billede handler om (hvormed jeg ikke sigter til en Handling); jeg er temmelig spændt paa at vide noget om det og finder det ogsaa efter min beskedne Formening uhyre rigtigt af dig at male i stor Maalestok. Har du ikke tegnet noget fra Ronda, den næsten altfor maleriske By?

Lev nu rigtig godt og vel, og skriv snart noget igen! Véd du, at din Kopi efter Velazquez ikke blev udstillet i København? Man vilde ikke udstille Kopier. Det er nogle gode Aalehoveder!

Din Ven

Jul. Lange.

TIL CAND. THEOL. A. C. LARSEN.

Kære Larsen!

Auteuil, 27. Maj 1878.

Tak for dit Brev og for, at du ikke var ked af Korrespondancen, jeg havde virkelig frygtet for det. Hvis du skulde finde, at jeg er en noget mat Korrespondent, saa betænk, at jeg bor en Fjerdingvej udenfor Paris og ikke saaledes som i Københavnere kan »gaa hjem« for at skrive et Brev, endvidere at jeg bor selv tredie i 2 Stuer, i hvilke der kun er ét Bord. Jeg er desuden i disse Dage træt af alt det meget: Verdensudstillingen indeholder c. 4000 Kunstværker, den franske »Salon«, som nu er bleven aabnet, c. 2400. Louvre er som bekendt et af Verdens allerstørste Museer; desuden findes Luxembourgssamlingen og lidt herfra Versaillesamlingen. Enten maa man jo blive meget klogere eller meget dummere af hele denne Mængde. Jeg tror, at Forholdet korrektest kan udtrykkes saaledes, at man bliver meget klogere og noget dummere, saaledes at den positive Størrelse er noget større end den negative — ellers skulde Fanden da være her. Men i

disse Dage er Humøret gaaet fra mig, og jeg er mest optaget af Sagens negative Side, da jeg virkelig har følt mig overvældet.

I den danske Industri-Afdeling findes blandt Fiskeri-sagerne noget, som kaldes paa Etiketten »héros en gelée«. Franskmændene maa jo faa gruelige Forestillinger om, hvilket barbarisk Folk vi ere, at vi hædre vore Helte ved at lægge dem i Lage, eller de opfatte det maaske som noget, vi have optaget fra de gamle Ægyptere, som en Slags Balsamering af vore store Mænd. Sagen er den, at der gives en Fisk, som paa Dansk — eller Tysk — hedder Helt, hvilket Ord naturligvis, naar man slaar det efter i et Lexikon, findes gengivet ved »héros«. Tillige findes der en Kostumefigur af en Grønlænder blandt Pels-værksarbejderne; Franskmændene skulle være haardnakket tilbøjelige til at antage den for en træffende Gengivelse af den danske Type. I det hele taget ere vi nok meget uheldige. Vi have udstillet vore Husflidsgenstande paa en saa iøjnefaldende Maade, at Besøgerne anse dem for at være Blomsten af vor Industri, hvilket vi ere meget ilde tjent med. Det er overhovedet meget beklageligt, at vi ikke gøre meget mere Væsen af os, end vi gøre. Du skulde se, hvorledes Belgierne have grebet sig an; Façaden til deres Industriudstilling har alene kostet dem $\frac{1}{2}$ Million francs; men den er ogsaa i højeste Grad splendid med Marmor og andre kostbare Stensorter. Deres Kunstudstilling er omtrent den bedste af alle Nationers og forbavsende stor af et saa lille Folk at være. Det er jo en Nation, som kæmper for sin Tilværelse; men jeg tør indestaa for, at hele det Publikum, der besøger Verdens-Udstillingen, bevarer den i Erindring med en Forestilling om glimrende Dytighed. Selv om vi nu aldrig kunde have hamlet op med dem, saa burde vi dog have gjort mere, end vi have. Vi kunde jo f. Ex. have opført vor Façade af Smør, der er vort Hovedprodukt; og vi behøvede ikke at spare paa det fineste ævrede. Smør er som bekendt modtageligt for en meget delikat plastisk Behandling; Canova modellerede i sin Ungdom en Løve af Smør, som skal have være fortræffelig, men senere er smeltet. Naar Sommervarmen kom, vilde vor Façade vel ogsaa forvandles til smeltet Smør, men det er jo ogsaa et fortrinligt Produkt, hvori der kunde indrettes et Akvarium med kogte

Torsk og Flyndere. Ja ved du hvad! Lidt Humbug maa der skam til i denne Verden, især paa en Verdensudstilling.

Her vrimler stadig af Danske hernede. Blandt andre er Holger Drachmann her; han ser meget fed og trivelig ud; jeg hører, at han har faaet offentlig Understøttelse til at studere det franske Drama i Paris. Jeg har været 3 Gange paa Komédie for ogsaa at betale det franske Drama min skyldige Tribut. Den ene Gang saa jeg min gode gamle bekendt: le marquis de Villemer, som jeg saa her paa Odéon for 11 Aar siden, nu gaar det paa Théâtre français; jeg hører, at det ogsaa har gaaet paa vort Theater i Vinter; det blev for det meste nydelig spillet. Anden Gang — ja egentlig første Gang — saa jeg paa »Variétés« et ganske modernt Pariserdrama: Niniche, som ikke var saa lidt frivolt endda, men forresten meget morsomt. Tredie Gang $1\frac{1}{2}$ komiske Operaer paa Bouffes parisiennes; den første var nydelig og meget uskyldig-barnagtig; den anden var væmmelig, især paa Grund af en enkelt Skuespillerinde, der var en gruelig Fedtklump af Liderlighed, tilmed snøvlede hun afskyelig, naar hun sang. — Jeg er ellers umaadelig tilfreds med at bo herude i denne fredelige Egn, hvor jeg sidder for aabent Vindue med smukke grønne Træer udenfor og Fuglesang i Grenene, og i alt Fald faa mine Øren ikke Lyd af Vognrummel; jeg tror ikke, at jeg havde holdt det ud midt inde i Paris.

Hils alle gode Mennesker i København fra mig!

Din

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ (i Andalusien).

Auteull, 2. Juni 1878.

*Vor kære General-Admiral-Feltmarskal-Løjtnant!*¹

Med særdeles Tilfredshed have vi modtaget din Rapport, dateret Sevilla 23. Maj, af hvilken fremgaar, at du med fortfarende Held kæmper i Spanien mod Fjendens sydlige Hærkorps, og at du kan gøre dig grundet Haab

¹ Den spøgende Titel fra Samlivet i Madrid.

om at indtage hans sidste Forskansninger og efter opnaaet Victoria at vende laurbærkranset tilbage. Ach, gid jeg kunde bringe dig ligesaa gode Efterretninger om Nord-armeen, som kæmper her ved Paris og har forskanset sig lidt udenfor Byen i Auteuil. Medens du kan give dig saa god Tid og Ro, hvor du er, at du endog kan give dig af med at lære en lille Pige paa 9 (sic! læs: 19?) Aar Bogstaverne, har jeg det allervoldsomste Mas med Fjenden, hvis Mandstyrke er frygtelig og Courage forfærdelig. Han har fordelt sig i flere store Hærkorporer, hvert for sig af første Rang. I Louvre ligger den gamle Garde indkvarteret, prøvede Linietropper, ja endog for største Delen et sandt Elitekorps, med hvilket jeg alt mangfoldige Gange har været haardt engageret. De anføres af de berømteste Feltmarskaller og ere nogle sande Ildhunde. Alligevel har jeg med Held nedlagt adskillige svære Menneskefigurer iblandt dem, deriblandt flere af Generalernes egne Sønner, og føler mig i det hele Kampen der mest voxen, eftersom jeg fra tidligere Affærer kender Troppernes Organisation bedre. Paa Champ de Mars har der lejret sig et uhyre Armékorps, større end Verden nogensinde har set det før. Kritiken har draget sit med Drageblod besmurte Sværd Dyrendal imod dem og hidkaldt alle sine Tropper fra hele Verden, blandt hvilke jeg ogsaa har den Ære at regne mig. Ach, jeg er træt af Kampen og har maattet unde mine Tropper Hvile her i Auteuil; jeg har foreløbig bestemt Vaabenstilstanden til 3 Dage, af hvilke jeg nu slider paa den 3dje. Jeg har vel før kendt ligesaa tapre Tropper, ja langt taprere; jeg kan vinde enkelte Batailler; men hvad hjælper det, naar Fjenden bestandig kan stampe nye Batailloner frem imod mig! Jeg maa indskrænke mig til at kalde Bonnat et Asen og Bouguerau et Fæ og havde overhovedet mest Lyst til at grine ad den hele Armé paa enkelte Undtagelser nær; men Verden vilde alligevel tro, at jeg, hvis jeg ikke indlod mig i formelig Turnering med dem, var slagen skammelig af Marken; der er altsaa intet andet at gøre end at kæmpe løs efter Vaabenstilstanden. De nye spanske Tropper have snildt stødt til Hovedkorpset i Paris, i Stedet for at blive i deres eget Land og indlade sig i spredt Kamp med dig, min kære Gen.-Adm.-Feltm.-Ltn.! De føre

en Brigade i Ilden med meget glimrende Vaaben og et højst frygt Udseende¹; ja deres Vaabens Glans er ved at overstraale de andre Nationers, Franskmandene ikke fra-regnede. Dog har jeg ikke endnu forsøgt, om deres Kraft er ligesaa solid og udholdende, som deres Vaaben ere blanke og deres Uniform livlig i Kuløren. — Og nu kommer dertil, at der endnu har lejret sig en uhyre stor Armé af indkaldt Mandskab i Champs Elysées; det er sandt nok aldeles uprøvede Tropper, og efter en foreløbig Re-kognoscering at dømme en sand Militarsarmé; men de mangle ikke Mod og gøre meget Spræl og Spektakel. Føj hertil de ældre franske Hærkorps, som have befæstede Lejre i Luxembourg og Versailles, saa vil du indrømme, at en modig Krigsmand, der har kæmpet med Udholdenhed paa mange Valpladser, er nærved at kunne opgive Ævret. Man taler endog om, at der er indkaldt en Reserve af gamle Kærnetropper, som have trukket sig tilbage til det private Familieliv, og som skal kaserneeres i det nye Trocadéro-Palads ved Champ de Mars for at hjælpe den nye Hovedarmé, der nok engang vil kunne komme til at trænge til Hjælp. Det er aabenbart, at de højere Magter have taget Parti med Kunsten imod Kritiken, at Jupiter og Pallas i Skyerne maa have iført sig Vaaben og kæmpe paa Kunstens Side. Hvad skal man gøre? Hvis du ikke snart kommer og stiller dig paa den rette Side og drager Kritikens Sværd, saa skal dit Navn til evige Tider kaldes en Poltron og en Forræder, og fanger jeg dig engang i Vold, saa lader jeg dig arquebusere bagfra. Enten maa du komme snart til Paris og indkvartere dig i den 3dje Plads i det Lejrtelt, som bebos af den lille Brouwer og mig, og fra hvilket Andreas Weis idag skammelig er flygtet for at drage Nord paa i Selskab med August Weis og Otto Schwartz — det er ikke Tropper, som man kan stole paa i en svær Bataille —; eller ogsaa gør du bedst i at skjule dig i det indre Afrika, et Sted, hvor der ingen Aviser gives, hvori man kan lade dig efterlyse.

Din

Jul. Lange.

¹ deriblandt Fortuny [Udg.s Anm.].

TIL CAND. THEOL. A. C. LARSEN.

*Kære Larsen!**Auteuil, 10. Juni 1878.*

Naar man med en overordentlig Fart drejer en Skive rundt, hvorpaa alle Regnbuens Farver ere malede, opfatter Øjet som bekendt intet andet end det rene hvide, hvilket slet ikke er Farve. Da min Situation har nogen Lighed med den at se alle Regnbuens Farver paa éngang, ligesom din — efter dit eget Sigende — har megen Lighed med den ingen at se, forekommer der dog, til alle brave Dialektikeres Fryd, en vis Lighed i Indtrykket. Vilde man ikke bedrøve Rasmus Nielsen ved at nægte, at alt og intet omtrent er det samme? Frankrigs Politik gaar for Tiden aldeles aabenbart ud paa at kvæle Kritiken — først Kunstkritiken — i Kunst. Man faar et Indtryk af, at de styrende Magter have besluttet, at de sgu nok skulle gøre det af med os med det samme, og at de derfor lade den ene Bataillon rykke frem efter den anden for at overvælde os. Jeg ligger og spræller paa Valpladsen. I denne Middag har jeg just været i Færd med en helt ny Udstilling, Exposition rétrospective, som har kastet mig baglæns overende. Kast en Mand paa Hovedet ud i et uhyre Hav og se, om han ikke vil blive forstumlet, selv om han er forsynet med Kundskabens Korksele og forstaar sig paa Erfaringens Svømmetag!

Mit foreløbige Resultat af Verdensudstillingen er forøvrigt det, at den nye Tid i Europa, eller i Verden, er en Pokkers ny Tid — i den Forstand at forstaa, at den egentlig slet ikke vil have noget at gøre med den gamle Tid. Der er i Løbet af de sidste 20—30 Aar ogsaa i Kunsten foregaaet et Brud, et Snit i Kontinuiteten, som vel ikke udvortes er saa paafaldende som adskillige ældre Brydninger, men i Grunden er dybere og uforsonligere. Du vil maaske dertil svare, at jeg jo lige kommer fra en Exposition rétrospective, hvilket da ikke tyder paa, at man ikke vil have noget med Fortiden at gøre eller vil afbryde Kontinuiteten. Ganske vist: den bliver man nødt til at have noget at gøre med, fordi der er hele Retninger af Kunsten, som i vore Dage ikke kunne skabe fra nyt af, men blive nødte til at øse af Fortiden. Man holder overhovedet meget af det fjerne i Tid og Rum. Man

indrømmer, at vore Forfædre for 1000 Aar eller flere Tusinder af Aar tilbage vare nogle snurrige Karle, som det kan være interessant at grave op af Graven. Men sin Fader og Moder ∴ det Afsnit af Traditionen, som har affødt vort eget dyrebare Øjeblik — det betragter man med en Blanding af den mest skærende Spot og den mest uforskammede Medlidenhed. At de gamle Aftægtsfolk skulde vove at ville tale et Ord med — thi de leve endnu — det vilde dog være for galt. At de skulde ville gøre deres Mening gældende om nogen Ting mellem Himmel og Jord, at de skulde ville give et Ord med i Laget — o Himmel! Nej, de kunne have været meget gode i deres Tid, og naar de blive nogle Hundrede Aar gamle i deres Grave, saa kunne de ogsaa blive ganske interessante at finde; men maa vi foreløbig være fri for at høre paa dem! Lad os begynde aldeles forfra!

Du vil maaske med et sardonisk Smil sige til mig, at jeg for mit eget Vedkommende da ikke er opfordret til at være saa moralsk i denne Henseende overfor min egen Tid, da jeg dog temmelig stærkt er med til at skære Forbindelsen med den nærmest gaaende Fortid over, og til at forbyde »mine Forældre« (∴ min Tænkemaades Forældre) at tale et Ord med i Laget. Jeg indrømmer det for mit eget personlige Vedkommende; men jeg taler her mere som uværdig Skildvagt ved vor Kunst (officielt: Sekretær ved vort Kunstakademi). Sagen er den, at saa godt som hele vor Kunst staar paa et Standpunkt, der ligger forud for den Tid, da det store Brud skete. I København lever jeg mit daglige Liv mellem Folk og mellem Anskuelser, som jeg, naar jeg bevæger mig her paa Verdensudstillingen, ser, ere langt mere antikverede end Syndfloden, der netop er meget modern. Du vil dertil maaske svare, at det vidste du i Forvejen, men det er blevet mig saa uhyre meget mere haandgribeligt og paatageligt hernede. Det kan ikke nytte, at man læser Udtalelser af Anskuelserne, man maa rigtig se deres Frugter. Det, som i Kunsten svarer til Atheisme, Republikanisme og andre moderne Ismer, kunde maaske kaldes Fotografisme; det er i alt Fald klart, at Fotografien dristig er steget op paa Rafaels og Antikens Trone og har erklæret sig for den rette og egentlige Læremester. Nu er man da ogsaa endelig begyndt at fotografere Farverne (∴ ikke

alene kolorere en sort Fotografi, men at faa selve Farven fremstillet fotografisk). Ude paa Udstillingen findes Resultater fremstillede af to forskellige Experimentatorer; de ere meget interessante, skønt de rigtignok ere meget langt fra endnu at have naaet Fuldkommenheden. Men hvad kan det Barn ikke blive til engang, naar det bliver godt opdraget! Det bliver forresten en stolt Tid for den næste Slægt af Kunsthistorikere, naar man kan have Tizians og Correggios Farver liggende i sin Mappe og tage dem frem i Stedet for at rejse rundt til alle Europas Gallerier. Vor Tid er egentlig nok værd at studere, den bevæger sig paa ganske mærkelige (Jern-) Baner.

Goldschmidt hører til de mange Københavnere, som have været hernede. Han bad mig at gaa med ham en Formiddag i Udstillingen, hvilket jeg ogsaa gjorde. Ved Frokosten filosoferede vi dybsindig om »Nemesis og Verdensudstillingen« — hvilket, saa vidt jeg forstod ham, skal være Titelen paa en Bog, han skriver. Goldschmidt er en interessant Mand, men han lider for meget af Utydelighed. Det er de tydelige Mennesker, hvem Fremtiden tilhører.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære, gode Ven!

Auteuil, 26. Juni 1878.

Jeg har været meget ked af, at jeg ikke har faaet skrevet i rette Tid. Du har det forud med Hensyn til Regelmæssigheden, at du lever et regelmæssigt Liv, hvilket et Rejseliv ingenlunde er, og at du har dit Værelse for dig selv, hvilket jeg ingenlunde har. Jeg har været paa Udflugt i nogle Dage til Amiens og Rouen, i Selskab blandt andre med Prof. Gustav Storm fra Kristiania, som jeg holder meget af. Jeg har havt de bedste Forsætter til at skrive, men hidtil forgæves. Jeg havde oven i Købet temmelig meget at sige angaaende dit sidste Brev, som til en vis Grad beror paa en Misforstaaelse af min Mening, der vistnok ogsaa — til Trods for, at Fremtiden tilhører de tydelige — var meget lidt tydelig udtalt. Men nu faar du en af de første Dage et udførligere Brev desangaaende.

Din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Ven!**Auteuil, 30. Juni 1878.*

Hvorledes kan du sige om mig, at jeg omgaas med den Plan at støde Rafael og Antiken fra Tronen og sætte Fotografien i deres Sted? Ligesaa lidt, som det kan nytte at nægte. Attentatet paa Kejser Wilhelm, Socialismen eller Dr. Nobiling Existens, ligesaa lidt kan det nytte at nægte, hvad man af andre Slags ser for sine Øjne. Du gør mig den ikke ualmindelige Uret at slaa alle paa Tapetet værende radikale Standpunkter i Hartkorn, og da du véd mig skyldig — Sagen er in confesso — i et eller to af dem, saa ogsaa at drage mig til Ansvar for de øvrige, navnlig for »Fotografismen« i Kunsten, som om jeg hyldede den. Ja — vil du maaske sige — man kan ikke saaledes efter Behag pille et eller to Standpunkter ud at være radikal paa: aut Cæsar aut nihil. Jeg vil dertil svare, at jeg slet ikke anser »Radikalisme« som saadan for noget reelt; den er en foreløbig og journalistisk Benævnelse; hvad der i Virkeligheden hører sammen med Hensyn til Standpunktet, er det en meget vanskelig Sag at undersøge. Jeg tror, at jeg er i Ordets egentlige Forstand en Kunstven; jeg kan ganske godt lide baade Antiken og Rafael; ja jeg holder endogsaa en Klat af Plato — som Kunstner. Jeg finder endnu, at der var noget i, hvad en Yngling paa Ehlers' Kollegium i sin Tid skrev om Fotografi og Kunst, skønt Ynglingen nu — Gud bedre det! — er bleven en gammel Karl. Men Ynglingen vidste dengang ikke rigtig, hvad den gamle Karl har lært paa 3 Verdensudstillinger, at den Distinktion, som han søgte begrebsmæssig at definere, har en stor historisk Betydning og en omfattende Anvendelse paa vor Tid.

Hvad skal man gøre, naar man ser den Kendsgerning, at Fotografismen trænger ind i Kunsten? Skal man sætte sig under en Terebinthe og græde, eller skal man fare ind i Byen og begynde midt paa Place de la Concorde at prædike for de Niniviter? Terebinthen har jeg aldrig holdt af; det kan ikke nytte at være muggen og skænde paa en hypotetisk overjordisk Chikanør, som ikke vil lade Tingene i Verden gaa for sig efter vor Smag. Og hvad det angaar at fare ind i Byen og prædike, saa vil

jeg forudsætte det bedste Tilfælde, nemlig at nogen vilde høre paa Prædikenen, ja endog at Niniviternes Konge vilde iføre sig Sæk og Aske og falde ned i Støvet og begræde sine Synder og love Bod og Bedring. Det er et Tankeexperiment, men jeg vil alligevel gøre Experimentet. Hvad vilde Følgen blive? Man vilde endnu mindre kunne gøre Kunst end tidligere. Kunsten tager ikke Udgangspunkt og Fart fra Forsæt og Villie og Bod og Bedring. Dyden og Heltemodet maaske, men Kunsten ikke. Jo flere Omvendelser i Kunsten, des flere Svækkelser. Det i Sandhed vederkvægende ved Rafael og Antiken og Tizian og Rembrandt bestaar i den naive og ubrudte Begejstring; men hvor kan man gaa hen og bede en æret Tidsalder som vor, om den behageligst vilde være naiv? Hele Paris's Demi-monde vilde slaa en skraldende Latter op, og dens »Monde« vilde trække paa Skuldrene med et fint Smil. Og de vilde have Ret. Det vilde være en endnu mere mislykket Opfordring end den, Bournonville som Danselærer i forrige Tider stillede til en lille Grev Moltke: »Klogt Ansigt, lille Moltke!« Hvis jeg nogensinde skulde høre Rafael og Fidias om Natten synge for mig: Vi komme igen! saa vil jeg rejse mig op i Sengen — ikke kaste Nathuen i Hovedet paa dem; det vilde min store Pietet og Kærlighed til dem forbyde mig —, men sige til dem: Gamle Gutter! eders uforlignelige Styrke bestaar i eders Naivitet. Den er god for Kunstnere; men den duer ikke for Folk, som drive Historiens Filosofi. Derfor er det altfor naivt af eder at tro, at I komme igen. Det gode er, at vi have eder, og vi have eder ikke forgæves; men produktive blive I ikke mere — hverken paa den ene eller paa den anden Maade.

I samme Grad som Kunsten gaar op i Fotografismen, i samme Grad hører Kunsten op, det vil sige det kunstneriske i den. Dette er ikke sket endnu; der lever endnu virkelige Kunstnere paa Jorden, man kan endog godt sige: store Kunstnere. Det vil formodentlig i det mindste vare nogle Hundrede Aar, inden det fotografiske Uhyre har slugt den skønne og varme subjektive Opfattelse af Verden — ja paa en vis Maade vil det vel aldrig ske helt. Men jeg vedkender mig den Tro, at det kunstneriske i Kunsten, naar det tages paa langt Hold, gaar tilbage og det fotografiske er i Fremrykning. Det er for mig saa sikkert

som Dag og Nat, at der i den Kulturudvikling, af hvilken vi ere Medlemmer — og om andre kunne vi ligesaa lidt tale som om Beboerne af Planeten Jupiter — ikke vil komme nogen Kunst, der i Værd og Betydning vil kunne svare til Antiken eller de store Italienere. Skulle vi saa græde derfor? Vi maa for alt i Verden se at gemme godt paa de Rester af den gamle Kunst, som vi have tilbage; men vi maa sige klart og tydelig til os selv, at de tilhøre Fortiden. Derover kunde man kun falde paa at jamre, naar man miskendte Kunstens Rolle og Betydning i Menneskeslægtens psykologiske Udvikling. Kunsten og Videnskaben handle om den samme Sag; det er to subjektivt forskellige Forhold til den samme Verden, to Forhold, som ikke kunne existere i stræng Forstand samtidig hos det samme Subjekt, men maa afløse hinanden, saaledes at Kunsten kommer først, Videnskaben bagefter. De svare til to forskellige Stadier i den menneskelige Bevidsthed! Kunsten til den sanselig opfattende, reproducerende, Videnskaben til den analytiske, kombinerende, Love uddragende. Bevidstheden har to Stadier: en billeddannende og en begrebsdannende. Kunsten er det ene af disse Stadier, fremtrædende som en Verdensidræt, Videnskaben det andet. Psykologisk maa Billeddannelsen gaa forud for Begrebsdannelsen; man maa fastholde Sagens Fænomen, forinden man gaar ud paa at udpunkttere den i Begreber, Love og Tanker. Deri ligger for det første, at Kunsten aldrig fuldstændig kan høre op, for det andet, at der kommer et Punkt, da dens principale Rolle i Menneskeheden er udspillet; og dette Punkt er efter min Formening allerede indtruffet for et Par Hundrede Aar siden i Menneskehedens Historie. Fotografismen vil ikke sige andet end Videnskabeliggørelse af Kunsten; man er sig bevidst den dybe Modsætning mellem Objekt og Subjekt; man véd, hvor haardt og koldt det objektive er; man betror sig derfor til den Læremester, der formaar at fastholde Tingenes Fænomen paa en objektiv garanteret Maade. Men man lader sig ganske vist i Virkeligheden narre; thi det, som giver den billeddannende Bevidsthed dens psykologiske Værd som et nødvendigt Led i Bevidsthedsudviklingen, er netop et subjektivt Element; det kan fedt nytte os, at der bliver gjort Billeder: det væsentlige er, at det i Sandhed er os, er Mennesket,

der helt og fuldt gør dem som Reaktion imod Indtrykkene af det objektive. Fotografismen ræsonnerer som saa: Malerier skulle gøres som Genbilleder af den objektive Verden; det er et gammelt og givet Krav, som den tager uden nærmere Kritik, saa meget mere, som det paa en glædelig Maade betaler sig at tilfredsstille det. Den ræsonnerer fremdeles saa: de hidtil gjorte Malerier tilfredsstille ikke Kravene til Gengivelsen, det lærer man af Fotografien, der med en naturnødvendig Korrekthed giver det naturtro Billede. Det er ganske rigtig ræsonneret, men uheldigvis i en forkert Retning; thi det er ikke det absolut naturtro Billede, som det væsentlig kommer an paa.

Ja, kære Ven! Det var nu en hel Forelæsning — du har gabet 7 Gange; du er 3 Gange falden i et kort Blund i dit Sofahjørne; du har 4 Gange strøget Svovlstikker for paany at tænde din Pibe, der paa Grund af det korte Blund var gaaet ud. Nægt ikke disse beklagelige Kendsgerninger! Men nu skal du ogsaa slippe og har Lov til at springe lidt omkring i Stuen eller gaa dig en Tur for at forfriske dig. Saadanne Forelæsninger er det nok ikke værd at holde for Kunstakademiets Elever, men for en saa gammel og prøvet og mosgroet Marmorblok som dig gaar det vel an. Vi ere begge to umedgørlige Karle, og des bedre kunne vi snakke ud af Posen til hinanden, da vi véd forud, at vi ikke bringe hinanden altfor meget ud af Folderne.

Dette Brev bliver det sidste, som du faar fra min Rejse fra mig. Jeg bliver her i Paris 10—12 Dage endnu, boende inde hos Börjessons ved Siden af min nuværende Bolig i Auteuil. Jeg haaber, at du endnu skriver et Brev til mig, i alt Fald for at tilgive mig min uregelmæssige, men ganske vist fuldkommen foranledigede Pause.

Din

Jul. Lange.

I Aften stor Fest i Paris: »La fête de la paix, du travail, de l'Exposition universelle«.

TIL HUSTRUEN (under hendes Landophold).

Min elskede Louise!

[Kbhvn., August 1878.]
Fredag Aften.

Tak for dine Breve; som, selv naar de handle om Støvler, ere mig til stor Opmuntring og Glæde. Jeg har syntes meget godt om Drengens Fart ud paa Dybet. Skønt jeg nok mener, at man maa være forsigtig med Gentagelser og se nøje efter, om det er stille og roligt Vejr og det er paalidelige Folk, som han tager med, saa vilde jeg dog ikke ganske forbyde ham slige Ture. At lukke Drengen ude fra enhver Følelse af lidt voveligt og uvant, vilde vel ikke være godt. Fare har der vel heller ikke været, og de gode Kællinger, som komme og beklage og ytre saa megen Ængstelse, ere maaske ikke de bedste Raadgivere. Forresten kan jeg naturligvis ikke paa Afstand sige, hvad der er det rette. Jeg kan huske, at min Fader engang nede i Vordingborg roste mig meget, fordi han fandt mig klavrende paa Tagrygningen, hvilket jeg troede, at jeg skulde have Skænd for.

Tænker du forresten ikke snart paa at komme ind igen? Jeg begynder rigtignok at finde det vel tomt herinde til Trods for alle de gamle rare Persere og Lydere og Assyrere. I Tirsdags spiste jeg hos Roeds. Han forærede mig en Fotografi af Holgers smukke Tegning af Gefion. Kender du den? Det er en af de skønneste, aller-skønneste Kompositioner, jeg kender, det er ikke for meget sagt. Desuden gav han mig en nydelig lille Tegning af Holger af nogle døde Fugle, en Studie. Jeg har desuden faaet et Maleri af Zahrtmann, et lille Udkast til hans gode Billede af Leonore Kristine i Fængslet. Du ser, at jeg beriger mig. I andre Henseender er jeg desværre ikke synderlig rig. De Penge! de Penge! Men skal Børnene have Støvler, saa skal de have dem.

Det er blevet silde i Aften, da min Afskriver har været her og jeg har dikteret ham hele Aftenen igennem. Det vil vel engang give Penge i Kassen. Jeg havde Brev fra Tyskland forleden. Dr. Grüneisen skrev, at han og Schnaase havde læst min Afhandling om Mantegna's mit groszer Freude, og at den nu var i Trykkeriet. Det er vel atter

nogle faa Dalere. Jeg tænker, jeg ogsaa kan levere den paa Dansk og faa nogle Penge for den ...

Din

Julius.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS.

*[Kbhvn., August 1878.]
Tirsdag Morgen.*

Kære Hassan!

Jeg havde ganske rigtig Brev fra Onkel i Aarhus¹, der begyndte paa en pinagtig Maade, som om han vilde laane Penge af mig. Jeg tænkte allerede paa at svare ham, at han ikke kunde vente sig mere af en Stodder som mig end 2 Kr. til 4 0/0; men det synes dog kun, at han kræver min moralske Understøttelse til at faa Penge til Museet, hvilken moralske Understøttelse nok hovedsagelig skal bestaa i, at jeg skal komme over og være hans Gæst, — den defineres i alt Fald ikke yderligere.

Kan du ikke skaffe mig dig selv og Schwartz og S. Tuxen herud f. Ex. paa Torsdag eller Fredag Aften? Det vilde tjene mig til den allerstørste Opmuntring. Jeg skal gøre mine bedste Anstrængelser for at faa Mad. Nielsen (min femme de ménage, min »Marguerite«) til at anskaffe de mest frugale Vederkvægelser, som dog vilde gøre det overflødigt for eder at spise andetsteds til Aften. Masser af Fotografier fra Brüssel. Send mig et lille Ord derom!

Din

Jul. Lange.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 15. Sept. 1878.

Dit Brev trænger jo ikke til hastigt Svar, eftersom der intet skal udrettes i Øjeblikket. Jeg skal gerne være villig til at gøre opmærksom paa, hvad der kan forefalde; dog bedes du at betænke to Ting: 1) at jeg som Medlem af den københavnske Galleri-Kommission først og fremmest skal se paa vort eget Tarv; og 2) at det just aldrig har været min Plasér at rende omkring i Kunstner-Atelierer og lugte paa deres Billeder. Men til en vis Grad bliver

¹ Møller Weis.

man jo alligevel nødt til at gøre det. Forresten komme I jo aabenbart ikke vidt med en Sum af 1200 Kr. Hvis jeg maa tillade mig at udtale noget om den Ting, skulde det være et indstændigt Raad til ikke at klippe eders Budget for meget i Stykker. Jeg tror ikke, at Bloch sælger et Billede til den Pris, og I staa eder aabenbart ved at skabe eder Venner med det uretfærdige Mammon. Efter min Mening burde Galleriet i København i den samme Tid have købt det samme Antal Billeder for de dobbelte Priser.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS (i Italien).

Kære Hassan!

[Braunschweig], 13. Okt. 1878.

Jeg vil dog sende dig et Par Ord, dels til Tak for godt Kammeratskab, dels for at opfordre dig indstændig til, hvis det er muligt, at opholde dig en Dag her paa Hjemrejsen. Endskønt jeg indvendig er ganske mudret af lutter Jernbane-Rumleras og Mangel paa Søvn, har jeg dog havt et Par prægtige Timer i Galleriet — og lover mig et Par til. Jo her er bedre end hos Oppenheim & Hebert! En lille Række Rembrandter! Hm! Lige fra 1631 af, da han er saa ungdommelig ængstelig og saa dydig i sit Forhold til Detaillen, og til hans seneste Tid, da hans Pensel eller Finger med den mest overmodige Frækhed smører alt, alt til Side, som ikke staar i noget ligefremt Forhold til Kunstværdien. Familiebilledet, hvor Moderen faar Blomster af Smaapigerne paa sin Fødselsdag, er for mig meget helligere end de allerfleste »hellige Familier«, og Moderens Hoved vejer det meste op af, hvad Rafael har gjort, og staar fuldkommen paa Højde med den Sixtinske Madonna. Den inderlige Fryd og den dybe Bevidsthed om sin Lykke! Og hvilket straalende Billede, set i nogle Alens Afstand! — En lille læsende Filosof, som har staaet Fadder til en Trediedel af Meissoniers Billeder, foruden alle de Børn, han har havt i den hollandske Kunst selv — stemningsfuld, mærkelig! Og saa dette store venetianske Førsterangs-billede: Adam og Eva (Giorgione?? Palma? Tizian??) fra det allerskønneste Øjeblik i den venetianske Kunst og

saa mærkeligt i den brede, noble Form, den fine Farve og denne forunderlige melankolske Stemning. Maleren har aabenbart tænkt noget paa den djævelske Dialektik, som ligger i, at Alverdens Ulykker skulde plukkes af en Frugt i Paradisets Have. Forresten er her ogsaa en forfærdelig Mængde maleriske Røverhistorier, især hvad italiensk Kunst anbelanger. Den Præst af en Kunsthistoriker, som har døbt alle de Børn og sagt, hvad »Barnet skal hedde«, har ikke været nogen rigtig klog Mand. — Ogsaa er her denne i Farven saa aldeles bedaarende Jan van der Meer og den udmærkede Fortæller og skrækkelige Tegner Victors, og brillante Portrætter af Rubens og Frans Floris, og smaabitte, meget skønne og mærkelige Elsheimere og dejlige Ruysdael'er og en Jan Steen, en Forlovelse!! Det var alligevel rart, jeg kom hertil; men det er rent fatalt, at jeg ikke fik dig med. Den principale Fejl ved det hele er, at Livet er saa kort og Kunsten saa lang, Jeg haaber nu, at din Mave opfører sig anstændig og bestræber sig for i Fortrinlighed at danne sig efter dit Hoved og dit Hjerte. Og dog, hvor skulde den kunne naa saa højt til Vejrs! Det vilde jo give en hel Omkalfatring i Organismen. Nej, lad den blive paa sin lavere Plads, flittig beskæftiget med det materielle Livs Til- og Af-, Ind- og Udførsel! Lad den blot ikke lægge sig efter »Følelser« ligesom Hjertet eller »Anelser« ligesom Hovedet! Lad den lære, at paa sin beskedne Plads er en god Mave Mennesket en ligesaa værdifuld Tjener som —

Dog man kan ogsaa vrøvle for meget. Maden kalder, lokker, vinker min Mave, som jeg dog staar i et meget nærmere Forhold til end til din. Lev vel, til vi ses! Kom hjem med noget godt!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL REDAKTØR V. TOPSØE.

Hr. Redaktør V. Topsøe!

Kbhvn., 15. Okt. 1878.

Ved efter min Hjemkomst fra en lille Rejse at gennemløbe min sidste Artikel i »Dagbladet«¹ er det faldet mig selv paa Sinde, at det er kønt og frisindet handlet

¹ for 14/10 78, om en eventuel ny Museumsbygning i København.

af Dem at optage den, uagtet den gik en af dem selv udtalt Mening saa stærkt paa Klingen. Jeg er Dem taknemlig derfor og beder Dem paa den anden Side indrømme mig, at jeg ifølge de Interesser, som jeg skal varetage, har handlet rigtig ved netop at paabyrde »Dagbladet« mit Indlæg i Sagen.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Dietrichson!

Kbhvn., 25. April 1879.

Jeg takker for din venskabelige Skrivelse og for den Bandlysning, du conditionaliter¹ har udslynget over mig. Naar du faar dette Brev, haaber jeg, at den And, som Pressen — ligesom en kaad Dreng — har sat ud at flyve, maa være bleven indfanget igen og sat paa den Sti, hvor de magre og løgnagtige Ænder staa og vente, til de blive fede og sande. Kort sagt: det er ikke andet end Løgn og Humbug, at jeg skal til Bergen og holde Forelæsninger; i Aar sker det i alt Fald ikke. Jeg fik nok Indbydelse, men kunde ikke svare Ja, fordi det hele ikke kunde gaa af uden Hastværk og Jaskeri, der enten vilde gaa ud over Forelæsningerne i Bergen eller over mine Forelæsninger i København, eftersom jeg i hvert Fald vilde være her tilbage til vort Universitetsjubilæum. Jeg angav desuden som Grund til mit Afslag, at naar jeg første og maaske eneste Gang kom til Norge, maatte jeg ønske at faa Lejlighed til at se noget af eders berømmelige Land, og at jeg meget nødig vilde afskære mig selv Lejligheden til at besøge mine Venner i Kristiania. Men det vilde der ikke blive Tid til; der maatte fares og hastes paa en Maade, som der ingen Fornøjelse blev ved.

Men du kan begribe, at jeg er dig og din Hustru ikke mindre taknemlig for eders Venlighed, som jeg ogsaa haaber, at jeg engang faar Lejlighed til at nyde godt af. Det er Sindelaget, det kommer an paa. Dog dette vil maaske blive kaldet »ensidig Subjektivisme«. —

¹ nemlig hvis Lange ikke under et Ophold i Norge vil være hans Gæst.

Jeg er ellers meget vred paa dig, fordi du ikke synes om min sidste Bog¹; men jeg kan ikke nægte, at du synes ikke at være ganske ene med din Uenighed med den. Den er bleven en hel Del omtalt i vor Presse, men der har ikke været en eneste, som er tilfreds med den. Ploug er meget fornærmet, fordi jeg — formentlig — har gjort Høyen Uret; andre finde, at jeg har gjort ham altfor megen Ret. Men Utaknemlighed har jo altid været en af Verdens fæleste Laster.

Jeg har med megen Fornøjelse læst din svenske Jury- og Udstillingsrevue² (der jo paa en Maade er dediceret til min Ringhed, eftersom jeg synes at have nærmere Adkomst end nogen anden til at være den »cher ami«, hvem Brevene ere skrevne til), genkaldt mig mange Billeder og mange Samtaler, er ikke »grundig« uenig med dig, men kunde have et og andet at bemærke om forskellige Punkter. For mig selv begynder Verdensudstillingen efterhaanden at blive som en meget besværlig Kreditor, med hvem jeg skulde have afviklet mine Forretninger, hvilket trækker altfor længe ud for mig. Den kommer alt i alt til at gøre sig til Herre over et halvt Aar af mit Liv, hvilket er for meget.

Bring din Hustru de venligste Hilsner fra mig, ligeledes din Datter, hvis hun husker mig! Hils doctissimum Gustavum Stormium, naar du ser ham!

Din

Jul. Lange.

TIL MALEREN S. KRØYER (i Paris).

Kære Krøyer!

Kbhvn., 8. Maj 1879.

Det vil ikke kunne nægtes, at det begynder at blive en lille Stund, siden jeg sidst skrev til dig. Det var under lidt andre Omstændigheder end nu; du var dengang i Granada og jeg i Madrid³! Dette hele spanske Væsen begynder at staa for mig som en Mythe. Saa skrev du til mig i Paris, hvilket var meget glædeligt og fornøjeligt, og saa lod jeg være at svare paa dit Brev.

¹ »Vor Kunst og Udlandets«. ² i »Aftenbladet«.

³ Huskefejl, se Brev af 21. Maj 1878.

Dette kom deraf, at du spurgte om en saa forfærdelig Masse Ting, om fransk Kunst og dansk Kunst og Verdensudstillingen og Bonnat og mange andre Ting mellem Himmel og Jord, o: om min Mening om disse Ting, at jeg maatte have skrevet en lang Bog til dig i Stedet for et Brev; og Bøger kan jeg nok skrive, men de ere altid meget korte, hvilket er en af de Egenskaber ved dem, som Læserne sætte mest Pris paa. Men nu skal du Fanden tage mig have et Brev, og ved Lejlighed skal du endda skrive til mig igen. For det første har jeg de varmeste Hilsener at bringe dig fra hele den ædle Stad Hornbæk, som — hvis du erindrer det — ligger paa Sjællands Nordkyst. I Søndags gik jeg i Forening med en (anden) ung Mand, ved Navn Andreas Weis — du kender ham vist lidt — en Fodtur ud i det nordligste af Sjælland, Weis for at se paa Sommerlejligheder, jeg for at gaa mig en Tur, gøre ham Følgeskab, se, hvor lidt grøn Skoven er o. s. v. Vi kom til Hornbæk for at spise til Middag, og noget af det første, vi saa, var nogle smukke Tegninger af dig. Vi vare vel anbefalede som dine Venner og bekendte og fik fra Mogensen, Nielsen, Jensen, Olsen, Pedersen o. s. v. o. s. v. Hilsener til dig og det gentagne Skudsmaal om dig, at du var et herligt Menneske, hvilket var meget tilfredsstillende at høre, men ikke havde tilstrækkelig Nyhedsinteresse for os. Desværre fik vi ikke at høre, hvad Pigerne i Hornbæk dømte om dig. — Samme Søndag var det godt og smukt Vejr, men forresten have vi havt og have igen det hundskeste Vejr, skarp Kulde, intet Grønt, Hosten og Nysen og alt Djævelskab. Solen skinner koldt heroppe i disse Himmelegne. Det mest forarsagtige, jeg har oplevet endnu, er, at Frants Henningsen er bleven forlovet med Thora Vermehren. De paastaa begge to, at Vejret er varmt, og at man ikke kan holde ud at gaa med Overtøj. Men da vi andre ikke for vor Forkølelse kan gaa hen og nyforlove os, ere vi lige nær. Jeg havde den Fornøjelse af mit Medlemskab af Galleri-Kommissionen at være med at købe dit store Granada-Billede; jeg haaber, at Pengene have smagt dig godt. Jeg holder meget af det Billede, fordi jeg har en velgørende Fornemmelse, naar jeg ser det, af et bagende Solskin paa min Ryg, hvilket især er saa behageligt i dette Foraar. Men ét Spøg, et andet Alvor: jeg holder

netop meget af det, fordi jeg synes, at der er saa megen Friluft i det, at det minder meget mere om Natur og Virkelighed end om Atelieret. Netop deri forekommer det mig at overgaa Tuxens »Susanne«, som du vel nok har hørt tale om, og som er meget dygtigt og modent, men hvori der dog hviker en vis Atelier-Visdom, der ikke vækker megen Interesse. Jeg tilstaar ikke alene denne min Mening for dig, men har ogsaa gjort det for Tuxen selv, hvilket han aldeles ikke har taget mig ilde op. Forresten finder jeg, at der i dit Billede er adskilligt at »hænge sin Hat paa«, og at det til syvende og sidst maaske mere er en stor Studie af den Slags, som Malerne have hængende paa deres egen Væg i Atelieret, end det er et Maleri. Men jeg mener, at Galleriet alligevel kan have godt af denne Studie. Jeg har dannet mig den Forestilling ved at se det Billede, at du burde rejse i Aar igen til Granada og gøre flere Solskinsstudier eller Solskinsmalerier. Jeg synes, at man, naar man er godt paa Vej med at løse en meget vanskelig og betydelig Opgave, bør kile yderligere løs paa den. Af dine andre Ting holder jeg naturligvis mest af »la Frescita«, skønt jeg ikke kan se, at det er bedre end det store. Jeg synes nok, at man kan sige, at dit store Billede har noget limfarve-agtigt; det slog mig, da jeg saa det første Gang, og andre have fundet det samme. Det mindede mig noget om den orientalsk-belgiske Måler Charles Verlat, som du maaske kan huske fra Verdensudstillingen, jeg mener naturligvis kun, at det mindede om Farvevirkningen hos Verlat, i andre Henseender ikke. Der er maaske nok saa meget af den gamle Krøyer i Billedet som af den Bonnatske Fedme. Hvis jeg maa sige det, forekommer det mig, at du hellere burde arbejde paa Fuldkommengørelsen af den gamle Krøyer gennem alvorlige Naturstudier, end paa at tilegne dig en anden Mands Egen-skaber, som maaske kunne være meget gode, men muligvis ikke stemme med Organisationen af dit Øje og din Synsmaade. Jeg tror, at man kan give lagttagelsen, saa at den kan ses og kendes og glæde, paa mange forskellige Maader, hver med sine Fortrin. Men nu mærker jeg, at jeg kommer ind paa mine gamle Kæpheste, om hvilke jeg for nylig har skrevet en lille Bog: »Vor Kunst og Udlandets«, som jeg flere Gange har tænkt at sende

dig uden dog at have rigtig Mod dertil, fordi den er bleven saa stærkt modsagt i alle Bladene herhjemme, at jeg frygter for, at den vil tage sig rent forbandet ud i Paris. Dog har jeg havt den Tilfredsstillelse at faa Samstemning og Tilslutning fra Sider, hvorfra jeg mindst havde ventet det, f. Ex. fra to saadanne Jean de Francer som Groth og Tuxen.

Det er sandt: maa jeg takke dig saa mange Gange for din fortræffelige Tegning af Velazquez's Krucifix, som Henningsen har sagt mig, at du har bestemt for mig. Naar jeg engang skriver en Bog, som er ligesaa god, skal jeg nok sende dig den til Gengæld. Schwartz lever vel. Henningsen lever forhaabentlig i den 7de Himmel. Lev selv i samme, eller i alt Fald i den 6te!

Din Ven

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS.

Kære Andreas!

Kbhvn., 29. Maj 1879.

Jeg er saa begejstret over Naturen i disse Dage, at jeg er let at lokke. Jeg er rørt over dig, som vil tage en gammel Karl som mig med paa Fodtur. Det skulde ikke engang afholde mig fra at være med, at du nævner Ordet Middagsmad for mig, hvilket Ord i denne Tid begynder at lyde for mig paa en saa truende Maade, at min Appetit næsten forud er fløjtet. Men jeg tør ikke lægge saadanne Planer, som du foreslaar, eftersom jeg endnu er saa forkølet, saa hostende, nysende, spyttende og i alle Henseender utækkelig, at jeg, hvis jeg ikke vil udsætte mig for at forstyrre Andagten ved Universitetsfesten, nødsages til at være lidt forsigtig. Og er ikke denne Forkølelse dit eget Værk, din Opfindelse? Det har man af at rase med Ungdommen!

Din Ven

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

[Kbhvn., Efteraaret 1879.]

Hjertelig Tak for dit Brev. Jeg gaar strax over til at tale om dets Indhold; men først har jeg en Anmodning til dig, som du endelig maa sige Ja til. Den kommer ikke alene fra mig, men ogsaa fra Kolleger i Redaktionen for »Letterstedts Tidsskrift«.

Vi maa i dette Efteraar have en Artikel om Oehlschlägers skandinaviske Betydning, om hvad han — bevidst og ubevidst — har udrettet for Nordens Enhed. Det følger af sig selv — det holder jeg i alt Fald paa som en *conditio sine qua non* —, at denne Artikel maa komme fra en Nordmand eller en Svensk, helst egentlig en Nordmand. Hvorfor vi komme saa upassende sent dermed? Kære, vi have henvendt os til et Par Mænd, hvis Embede er Litteraturhistorie; de have givet et høfligt Afslag af Mangel paa Tid. Man har nu altid Tid til det, som man vil gøre. Jeg véd, at hine Mænd ikke have noget imod os; men jeg antager, at de ikke have den Evne at kunne stige ned af deres specialistiske Kæpheste og i et givet Øjeblik uddrage Summen af, hvad de i Kraft af deres Studium vide forud. Det tror jeg, du kan gøre, skønt du i de senere Aar ikke har givet dig udtrykkelig af med Litteraturhistorie, — det er maaske næsten en Fordel. Du er, som jeg før har sagt og skrevet om dig, *scandinavissimus omnium*, hvormed jeg ikke mener en fanatisk Skandinav, men den, som — paa det litterære og kunstneriske Omraade — mest har pløjet de 3 Folks Fællesskab igennem. Kære Ven! Tag en rask Beslutning og skriv en Artikel, saa lang eller kort den bliver, hvori du tager lige fat i Hovedsagen og kaster Lys over den. Sig ikke, at du har glemt mange af Oehlschlägers Enkeltheder, men husk, at dette er en stor Fordel for Opgaven! Vis d'Hrr. Professorer i Litteraturhistorie, hvorledes en stor Opgave skal overvældes med en rask Storm, og send os en Artikel om en 14 Dages Tid! Denne Anmodning kommer naturligvis ganske uafhængig af dit Brev og vilde være kommen uden det.

Jeg maa vistnok give dig Ret i din Kritik over min

»Muhammedaner»¹ — Udtrykket er for flot. Dog kan du vist ikke have noget imod, at jeg citerer Savonarola som en udpræget Modstander af den kunstneriske Humanisme. Jeg nedskrev hint Ord under Indtryk af et Citat i Perrens' gode Bog om Savonarola og i Erindring om Vasaris Beretning i Fra Bartolommeos Vita (der er jo Tale om Baal og Brand for Studierne i Menneskefiguren som Virkning af Savonarolas Prædiken). Det falder mig ind, om den store Rolle, som Liget spiller hos Michel Angelo i Forhold til den levende Model, skulde være en Eftervirkning af Savonarola? Men det er maaske for luftigt. Det glæder mig ellers meget, at du synes om min Afhandling, eller rettere om mit Æmne — ja, er det ikke godt? Men det skulde gøre mig meget ondt, om du skulde betragte Pladsen som optaget og deri, at jeg har kastet mig over det, skulde se en Grund for dig til ikke at røre ved det. Jeg siger som Hesten til Spurven: Tag, kære Fugl, saa meget du vil; der er nok til os og mere til!...

Om et Par Dage tænker jeg at rejse til Tyskland for en 14—16 Dages Tid: Köln — Kassel — Berlin. Til Köln har jeg bestemt Ærinde, at købe Malerier paa en Auktion, hvis der er noget godt. Men Honoraret er saa rundeligt, at jeg faar Lejlighed til at repetere Kassel og at studere Olympia-Sagerne og andet mere i Berlin. Spørgsmaalet er blot, om København og Danmark kan undvære J. L. saa længe. Det er i mange Henseender en travl Tid, bl. a. fordi vor ærede Kultusminister nu atter har forelagt Rigsdagen Forslaget om en Udstillings- og Skulptursamlingsbygning. Du véd ikke, hvor meget Blæk der er flydt af min Pen i den Anledning. Saa er der f. Ex. en, der siger til Ministeren, at han synes, Bygningen bør holdes i samme »Stil« som Charlottenborg, hvilket giver Hs. Exc. en kærkommen Lejlighed til at tale om arkitektonisk Stil — det er noget, som aldrig tidligere er kommet i hans Tanker. Deraf flyder en Skrivelse fra Ministeriet til Akademiet, Vrøvl og Komitémøder i Akademiet, Protokoller og en himmel-lang Indstilling til Mi-

¹ »at Savonarola var ligesaa fjendtlig sindet mod et kunstnerisk Studium af Menneskefiguren, som om det var en Muhammedaner, der havde Ordet«; — i: »Til Sammenligning mellem antik og modern Figurstil« (i Filol.-hist. Samfunds Mindeskr. i Anl. af dets 25-aarige Virksomhed).

nisteriet om Charlottenborgs »Stil«. Det kan Landstinget nu faa at granske over; og hvis et æret Medlem skulde finde paa at ytre sig derover, saa har vi atter Ministeriet, der skriver til Akademiet og »udbeder sig sammes behagelige Udtalelse« desangaaende. — Europäisches Sclavenleben!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL XYLOGRAF F. HENDRIKSEN¹.

Kære Ven!

[Kbhvn., Okt. 1879] Søndag Aften.

Hermed Slutningen af »Dubois«. Hvis du finder det for langt, kan en bestemt Forkortelse finde Sted.

Goldschmidt har jeg talt med; Nemesis komme efter ham, det Asen!

Din

Jul. Lange.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Selv Ridder!

Kbhvn., 8. Okt. 1879.

Jeg finder, at den rigtigste Bog for dig i dit Tilfælde er Condivi: »Leben des Michel Angelo, übersetzt von Waldeck«. Der staar ganske vist Fejl i den; men det er næppe mange, og den lægger paa den anden Side Æmnet udmærket til Rette, netop for en Docent.

I øvrigt finder jeg dit Forsæt prisværdigt. Vel ere d'Hrr. Erik Bøgh og M. Goldschmidt enige om, at der ikke var noget ved den gamle Michelangelo; men jeg tror alligevel ikke, at han rent er en Fejltagelse. Du skal forresten nok faa at se, naar du kommer til hans Højdepunkter, at du bliver nødt til at anraabe Muserne om en Stemme af Malm til at tale om disse Ting.

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ Digteren Goldschmidt havde skrevet om Nemesis i »Ude og Hjemme» og derefter — ivrig, som han var for at faa sin Opfattelse af ægyptisk Billedkunst godkendt, — gennem Hendriksen søgt at faa en længere Samtale med Jul. Lange.

TIL UDGIVEREN.

*Kære P. K.!**Kbhvn., 17. Okt. 1879.*

Modtag et tavst og skjult, men erkendtligt Haandtryk fra »en god, bred, dansk Haand«¹. Tak ogsaa for den betimelige Underretning om N. N.s elskværdige Særheder². Spartanere og Stoikere vare respektable Folk; men deres Principer vare lidt for strænge. Alligevel maa man paa-skønne dem, om ikke for andet, saa for deres Sjældenheds Skyld i vore Tider med alle deres Folkegaver og Folkeuhre og Sofapuder og Tøfler og Seler og Skamler og Jubilæer og Medailler og Legater og Skaaler osv. osv. — Men hvorfor siger du, at jeg har brede Hænder? Det forekommer mig at være en Stikpille, da man ellers altid har anset det for rosværdigt at have smaa Hænder.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

*Kære Ven!**Kbhvn., 6. Dec. 1879.*

Jeg har læst »Kivleslaatten« og takker dig hjerteligst for den, baade for Tilsendelsen og for Bogen som saadan. Den kommer dybt fra, er ærlig og varm og skarp og skøn i sin Form. Der er maaske noget i Grundbetragtningen af Kunstens Forhold til Livet, som jeg ikke fuldt kan hylde; men jeg vidste jo i Forvejen, at vi i denne Henseende ikke staa ganske paa samme Standpunkt. Du kræver, synes mig, for meget Plads for Kunsten som et selvstændigt Rige — er der ikke Haab om, at den kan gaa ud af alt det praktiske Stræb? Men jeg indrømmer, at du langt bedre end jeg véd, hvor Skoen trykker, og at Tingene virkelig tage sig meget anderledes ud sete fra Kristiania end fra København. Dog vilde det være galt, om Godtfolk hernede efter at have læst din Bog slog sig for deres Bryst og bad: Herre, jeg takker dig, at jeg

¹ Det erindres ikke, hvad Hentydningen gælder.² et Afslag m. H. t. en Festgave.

ikke er som denne Tolder — nemlig som det norske Publikum.

Hilsner til din Hustru og Datter.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DOCENT VILH. THOMSEN¹.

Kbhvn., 13. Dec. 1879.

Kære Ven!

Aa—aa! Tror du, at du kan fange en gammel Ræv i en Attrape og bilde ham ind, at 64 i Anledning af den tilstundende Jul er = 65?

Ellers Tak for dit Brev! Jeg savnede dig virkelig i Torsdags Aftes og kunde ikke tilbageholde en Følelse af Flovhed ved, at du ikke kom, uagtet jeg sagde til mig selv, at ingen Lov i Himlen eller paa Jorden forpligtede dig dertil. Men naar du sad hele Aftenen og normerede, er det naturligvis en anden Sag. Jeg havde selv arbejdet med Lyst i Æmnet, og man sagde mig ogsaa Artigheder for Foredraget, men jeg havde alligevel et Indtryk af en temmelig død Aften. Dog bemærkede jeg ingen sovende.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL ARKÆOLOGEN, DR. O. MONTELIUS² (i Stockholm).

Hr. Dr. O. Montelius!

Kbhvn., 21. Dec. 1879.

Først af alt maa jeg sende Dem min Hilsen som Kollega og mine bedste Ønsker for Deres Virksomhed³. Jeg har dybt beklaget, at Annerstedt, der med en saa overlegen Dygtighed har faaet Tidsskriftet sat i Gang, efter to

¹ Svar paa et Brev med en geometrisk Opgave. Jul. Lange beskæftigede sig i mange Aar, naar han var træt af Kunststudierne, med Løsning af matematiske Opgaver og udvexlede saadanne med flere.

² nu Professor, Direktør ved Nationalmuseet.

³ som Redaktør af »Nordisk Tidsskrift«. Lange var gaaet med megen Iver til sin Del af Redaktionen; »vi vil omfatte alt«, sagde han, »lige fra Etymologi til Entomologi«.

Aars Forløb skulde tvinges ved Sygdom til at fratræde; De vil næppe fortænke mig i, at jeg vilde have ønsket, det kunde være fortsat under hans Ledelse. Men da hans Fratræden var bleven en Nødvendighed, som alle hans Venner maatte finde afgørende, glæder jeg mig over, at han til Efterfølger faar en Mand med ansét litterært Navn og betydelige Aands- og Legemskræfter; thi Rygtet siger, at De ogsaa har stærke Skuldre til at bære Arbejde. Jeg haaber, at det skal forundes mig at stifte nærmere personligt Bekendtskab med Dem inden altfor lang Tid, men maa foreløbig nøjes med Bekendtskab paa anden Haand gennem fælles Venner (Johannes Steenstrup, Sophus Müller, P. Købke).

— — Mit eget Manuskript: »Rubens's Fremstilling af Mennesket« er fuldstændig færdigt og under Afskriverens Hænder. Det glæder mig, at De forud har gode Tanker om Afhandlingen, og jeg haaber, at den ikke skal blive Tidsskriftet uværdig; men jeg bemærker udtrykkelig med Hensyn til mine egne Bidrag, at jeg bestandig forudsætter, at min svenske Kollega vil vurdere dem (antage eller forkaste dem) uden mindste Hensyn til min Stilling som Redaktør. Man har ingen uhildet Dom om sit eget Arbejde.

Med særdeles Højagtelse

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Kære Dr. Upmark!

Kbhvn., 10. Jan. 1880.

Jeg har modtaget Deres Kort med Ønsket om et godt Nytaar og besvarer Deres Ønske af ganske Hjerte.

Ved vort Kunstakademi, ved hvilket jeg er Sekretær, have vi i den seneste Tid forhandlet om, hvilke Midler der kunde være de mest egnede til at tilvejebringe Forbindelse mellem de nordiske Nationer i kunstnerisk Henseende, især med Hensyn til gensidige Indkøb til Statsamlingerne. Af de fremlagte Oplysninger se vi, at man i Sverige er til Sinds at udslette den Bestemmelse, ifølge hvilken danske Kunstværker skulde have særlig Adgang til at blive købt af Nationalmuseet, idet man nu for

Fremtiden vil bevilge Penge dels til norske, dels i Almindelighed til fremmede Kunstværker. Vi forstaa alle meget godt, at den vakre Bestemmelse fra 1873, ifølge hvilken der gaves en bestemt Bevilling (anslag) til Indkøb af norske og danske Kunstværker, krævede Gensidighed fra dansk Side; og vi indrømme, at det er en Fejl, at en tilsvarende Bevilling ikke allerede er givet i Danmark. Nu er der megen Stemning i Akademiet for at gøre Skridt til at udvirke en saadan Bevilling, hvis det lader sig gøre, og vi vilde følgelig meget beklage, om man imidlertid i Sverige tog nogen Beslutning, der vilde forhindre Gensidighedsforholdet. Jeg har tilbudt at ville forsøge ved Deres gode Hjælp at skaffe mig Underretning om, paa hvilket Punkt Forhandlingerne angaaende denne Sag staa i Stockholm: om der endnu er noget Haab om, at Bestemmelserne af 1873 kunde blive staaende, hvis der fra dansk Side tilbødes Gensidighed. Selv finder jeg det rigtigt og magtpaaliggende, at der ikke opgives noget fornuftigt Middel til en gensidig Tilnærmelse i kunstnerisk Henseende mellem Nordens Folk; og jeg haaber hos Dem at finde en lignende Stemning.

Deres ærbødigt hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kære Ven!

Kbhvn., 11. Marts 1880.

Da jeg kommer op til en fælles Ven idag, meddeler han mig, at N. N. har sagt til ham (Vennen), at Meningen med den paatænkte Forening [»Bogstaveligheden«] var den, at den skulde samle og repræsentere det mest radikale Venstre (d. v. s. det litterære). Da du foreslog mig at træde ind i denne Forening, sagde du til mig, at det netop ikke var Meningen, men dels, at den havde en rent selskabelig Karakter, dels, at den ikke skulde have nogen Partifarve.

Da du naturligvis ikke har sagt andet til mig end det, du mente, kommer jeg til det Resultat, der heller ikke i sig selv er usandsynligt, at ikke alle mene det

samme; at der kan underlægges »Bogstaveligheden« en meget forskellig Aand.

Jeg for mit Vedkommende erklærer herved i al Beskedenhed, at jeg under ingen Omstændigheder indtræder i en Partiforening. Jeg forlanger ingen Støtte af noget Parti; men jeg vil heller ikke paa nogen Maade lade mig binde af noget Parti eller anlægge nogen Farvenuance, der ikke er min egen. Det er en indgroet, og jeg tror: arvelig Svaghed hos mig, at alt Partivæsen er mig i højeste Grad imod. Jeg sætter overordentlig Pris paa det personlige Venskab og har altid været overbevist om, at det ikke havde nogen værre Fjende end det politiske Venskab, som skaber lutter falske Forhold. Du véd desuden bedst, at jeg i Stilhed, og engang imellem aabenbart, arbejder paa Opgaver, som ganske vist helt henhøre til den aandelig frisindede Retning i vor Tid, men som jeg paa ingen Maade vil have sammenblandet med det, der til enhver Tid gælder for at høre til Venstre. Jeg sætter nu min Ære i, i Stilhed at arbejde paa at bringe min Sten til Bygningen; men deri vil jeg ikke forstyrres.

Det giver mig stor Glæde at omgaas Mænd af Aand og Talent; jeg finder en stor Vederkvælgelse deri. Jeg omgaas derfor gerne alle de Mænd, som du nævnede for mig, forsaavidt jeg kender dem; enkelte af dem ere jo mine kære og nære Venner. Men skal det være Parti, vil jeg ligesaa gerne indtræde i en Forening af Herredsprovster — hvilket jeg dog meget nødigt vilde.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Hr. Dr. Upmark!

Kbhvn., 22. Marts 1880.

Tillad mig at takke Dem særdeles meget for det Brev, jeg modtog idag! Indholdet, som jo var meget tilfredsstillende, har jeg allerede meddelt til vor Komité om denne Sag. Jeg véd, at der fra vor Regerings Side er forelagt vor nu sammenværende Rigsdag et tilsvarende Forslag om Gensidighed, og jeg har hørt, at der skal være godt Haab om, at Rigsdagen gaar ind paa Sagen. Saa kunne vi jo

glæde os over i al Beskedenhed at have laant Haand til noget godt. Da vor Udstilling, som jo frembyder det rigeste Marked for Kunstværker blandt os, nu aabner d. 1ste April, vilde den bedste Lejlighed frembyde sig til at gøre Indkøb fra svensk Side, hvis noget Medlem af den svenske Jury kunde komme til København.

Jeg takker Dem ogsaa for Deres venlige Ytringer om min Afhandling om Rubens og den dertil knyttede Bemærkning om Goltzius og hans Omgivelser blandt Kobberstikkerne. Uagtet jeg aldrig har været Specialist i Kobberstikkunsten, har jeg dog netop med Hensyn til Studiet af Menneskefiguren i Kunstens Historie, som i en Række af Aar har været mit kæreste Æmne, gennemgaaet Goltzius i vor Kobberstiksamling og følt, at han markerede et særlig yderligt Punkt i den nederlandske Humanismes Udvikling. Længere end til hans skrævende Herkules kan man ikke komme! Hvis jeg maa forstaa Deres Ytringer som Tegn paa et Forsæt eller dog en Lyst til en monografisk Behandling af dette Æmne fra Deres Side, vilde det virkelig være mig en stor Glæde. Jo mere jeg selv interesserer mig for et Æmne — eller en Art af Æmner — og for en bestemt Methode i vor Videnskab, des mere Udbytte og Glæde vilde det give mig at se en Behandling af »ein Fachgenosse« af noget didhen hørende. Min egen Plan gaar foreløbig kun ud paa et Omrids af hele denne Sags Udvikling i Historien i dens store Modsætninger; men jeg har sagt hundrede Gange til mig selv, at det aldrig faar nogen rigtig Art uden gennemførte monografiske Arbejder.

Hvis jeg lægger noget mere og udtrykkeligere ind i Deres Ytringer, end det har været Deres Mening, takker jeg Dem lige fuldt for Deres Sympathi med en Opgave, som jeg selv lægger den største Vægt paa — men som ogsaa undertiden lægger altfor stor Vægt paa mig. Her i København har jeg egentlig ingen Kunsthistoriker at tale med om slige Sager.

Med Højagtelse og venlig Hilsen

Deres

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS.

*Kære Hassan!**[Kbhvn., Foraaret 1880].*

Galleri-Komiteen har købt Anchers Billede¹ og derved taget det fra Kunstforeningen. For at din gavskrattende Mund ikke skal sige, at vi har gjort det i Haab om Snepper og Østers, vil jeg udtrykkelig bemærke, at jeg ved at meddele Ancher dette Evangelium udtrykkelig har forbudt ham at sende mig ovenmeldte Delikatesser. Du kommer altsaa ikke til Gilde denne Gang — det er sørgeligt at sige, og jeg føler selv »en sugende Længsel« efter disse fortræffelige Frembringelser af en altfor goddædig Natur; men jeg vilde dog ikke lade nogen Mistanke sidde paa mig om kunstnerisk Benyttelse af mine menneskeligste Svagheder. Vi købte ogsaa Dorphs Fiskere og afsang til Slutningen i Kvintet den yndede Sang af Ewalds »Fiskere«:

»En Sømand med et modigt Bryst
kan aldrig fattes Penge!«

Din

Murad II.

TIL SAMME.

*· Kære Andreas!**[Kbhvn., 1880] Tirsdag Morgen.*

Nu har jeg da baaret mig ad som et Fæ som sædv— dog hvad siger jeg? — i meget højere Grad end sædvanligt. Jeg har aldeles glemt, at jeg paa Torsdag Aften skal overrisle de danske Filologers af Textkritik og Grammatik paa det ynkeligste indskrumpede Sjæle med en kvægende kunsthistorisk Dug ☉: holde et Foredrag i filologisk Forening om Rubens's Meninger om den antike Kunst. Rubens contra Madvig — det bliver i Sandhed en Modsætning. Og jeg — som havde glædet mig til Livets mest raffinerede Nydelser: et Parti Skak, en Cigar, en Toddy og en Passiar med en fortræffelig Ven!

Men kan du ikke komme imorgen, Onsdag? jeg vilde være saa dybt grebet af Taknemlighed, hvis du vilde

¹ »Vil han klare Pynten?« — til Slutning købt af Kongen.

dirigere dine Ben ad Østerkanten til. Det kunne de
9 Muser umuligt have noget at indvende imod. Gør
det!!!

Din

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ¹.

Monsieur!

[Kbhon., 1880.]

Ce soir j'ai reçu de la part de votre très illustre correspondante à Rheims, Mme veuve Cliquot, une lettre étonnante, qui m'a jetté sur mon dos en m'apprenant la regrettable nouvelle que la dite veuve qui fait l'honneur de l'Europe buvante est devenue folle — à force, sans doute, d'avoir bu elle-même tout son dépôt des plus délicieux vins de Champagne. Il sera donc nécessaire de mettre les affaires de cette grande et déplorable femme sous une administration qui se composera de MOI et de vous. Je vous autorise de partir immédiatement à Rheims pour rechercher dans les caves Cliquot s'il reste encore quelques bouteilles. Mais, monsieur, prenez garde! N'y tombez pas! Il faut les porter tout-à-fait vierges à Danemark dans mon hôtel, où elles seront objet d'un examen attentif de ma part.

Agréé, monsieur, un nez long avec lequel je reste — et je resterai toujours

pas du tout votre très humble et très
obéissant serviteur

J. L.

(expert de vins et de tableaux,
de statues etc.).

A Monseigneur

Le maréchal de Danse

Jean — George — François — Noir,

Prince de Mont-Noir, Duc de »Sværtegade»²,

Archiduc de »Gammelmont», Comte d'»Aabenraa», etc. etc.

¹ skrevet ved Efterretningen om et afholdt Champagnegilde.

² hvor Familien Schwartz's Kunstdrejer-Forretning er.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Højstærede Hr. Doktor!

Kbhvn., 11. Juni 1880.

Jeg haaber at have den Glæde at gøre Deres Bekendtskab omtrent mellem 7. og 15. Juli i Stockholm. Derfra er det min Hensigt at rejse til St. Petersborg og atter efter 4—5 Ugers Forløb at vende tilbage til Stockholm. Men jeg maa desværre sige, at jeg i dette Øjeblik intet kan sige med Sikkerhed. Det kan nemlig være, at mit Embede som Sekretær ved Kunstakademiet holder mig tilbage i København. Et for Akademiet højst vigtigt Lovforslag stunder nu stærkt mod sin Afgørelse, og denne Afgørelse vil muligvis medføre saa megen Forretning for Akademiet, at jeg ikke kan være bekendt at søge Permission.

Beatus ille, qvi procul negotiis — især i Hundedagene! I førstkommende Uge har jeg overmaade travlt med Sophus Müllers Disputats om den nordiske Dyreornamentik, imod hvilken jeg den 17. skal optræde som officiel Opponent, saa lidet jeg end er Arkæolog. Men et filosofisk Fakultet har jo en Forpligtelse til at være Indbegreb af al Visdom, hvilket kan medføre nogle Vanskeligheder for dets enkelte Medlemmer. Jeg vilde ønske, at De, Hr. Dr., vilde komme herved og overtage mine partes!¹

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL MALEREN L. TUXEN (i Rom).

Kære Tuxen!

Kbhvn., 24. Juni 1880.

Jeg glæder mig virkelig over, at Himlen sender eder Regnvejr, der hvor du er, siden det har skaffet mig et saa godt Brev fra dig. Her uddanner Vejret sig for Øjeblikket lidt i Retning af det tropisk-ægyptiske, hvilket ikke er fremmende for den aandelige Energi eller for at

¹ Ved Disputatsen vakte Lange mod Slutningen af sin meget anerkendende Opposition Munterhed ved et Citat fra Heibergs Vaudeville: »Her maa jeg virkelig spørge: hvor er Dyret?»

mindes sine Venner. Men jeg blev virkelig saa glad over at modtage dit Brev, at jeg ikke kan lade det ubesvaret, skønt jeg frygter for, at mit Svar vil komme til at vidne lidt om en halvt smeltet Hjerne.

Jeg har længe vidst, at du havde malet en Kopi efter Tizians Billede i Borghese, derimod hørte jeg først Dagen før jeg modtog dit Brev, at du ogsaa havde kopieret Rafaels Dobbeltportræt i Palazzo Doria. Jeg er umaadelig enig med dig i din Smag, hvad begge Billeder angaar; og jeg glæder mig virkelig meget til at se dine Kopier. Rafaels Billede i Doria gælder hyppigst for ikke at være ægte, men for en »venetiansk Kopi« efter Rafael; jeg har længe været fuldt overbevist om, at det er »ham selv«, eftersom de andre Exemplarer af disse Portrætter (enkeltvis tagne, i Madrid) ere langt ringere. Jeg bevarer et nu 12 Aar gammelt, men meget levende Indtryk af det overlegne Mesterskab i dette Billede. — Hvad Tizians Maleri angaar, erindrer du maaske, at jeg førte Ordet for, at du hellere skulde male den liggende Figur i Tribunaen i Florents (naturligvis den bedste af dem). Jeg hørte engang i Vinter, at du havde havt Betæneligheder af Anstændighedshensyn — overfor vort Publikum. Maaske med Rette. Jeg mente med mit Raad kun det, at Figuren i Florents i Henseende til selve Gennemførelsen af Figuren vistnok er mere fuldendt end noget andet Billede af Tizian eller nogen anden Maler. Forresten maa du ikke tro andet, end at Borghese-Billedet for mig i Grunden staar højere som malerisk-poetisk Totalitet. Ved at læse dine Ord om det fik jeg en formelig forelsket Længsel efter at gense det¹. Ja, det er godt, at man har sligt i Verden! Jeg giver dig saa fuldkommen Ret i, at dets Ypperlighed aldeles ikke er noget, som kan omsættes i Ord — det er nu Lidelsen for os Kunsthistorikere! Men det er ganske vist umuligt. Hvad den allegoriske Tanke i det angaar, saa tror jeg, at man ligesaa gerne kan lade være at gætte paa den — eller at man i alt Fald ikke skal være paastaaelig med nogen bestemt Opfattelse. Man bør nemlig mindes, at Malerne paa hin Tid (og man har netop flere Exempler fra Tizian selv) malede for fyrstelige og fornemme Personligheder Billeder over opgivne

¹ Sign. Forf.s efterladte Skrift: »Menneskefiguren i Kunstens Historie«, S. 383 ff.

Themaer — allegoriske eller filosofiske Ideer, individuelle Kapricer, endog Drømme — og at der altsaa maaske virkelig gives en »Nøgle« til Billedet, der for Historien ligger paa Havsens Bund, ligesom Kaptajnens Kaffekande for Skibskokken. Men man kan vel da trøste sig med, at dette ikke er det væsentlige; hvad Tizian selv har villet give, synes mig klart nok, nemlig Kontrasten mellem den nøgne og den paaklædte, mellem Kvinden og Damen. Dette er et vigtigt Led i Udviklingen af den frie Humanismes (Menneskeforherligelses) Tanke, som Tizian paa sin Vis ved sine andre nøgne Kvindeskikkelser har givet saa mærkelige kunstneriske Bidrag til; og det vilde være endnu mærkeligere, hvis dette Billede skulde falde meget tidlig i hans Kunstnerliv, hvilket man paastaar, men hvad jeg dog ikke føler mig ganske overbevist om. Den nøgne Kvinde paa Borghese-Billedet forekommer mig at være skønnere end nogen anden af Tizians i Henseende til Linierne; den Maade, hvorpaa hun støtter sig paa den højre Arm, har noget ganske tilsvarende i antike Malerier, som Tizian aldrig har kendt. Jeg mener kun Total-Linierne, ikke Tegningen af den organiske Form, der maaske ikke er saa fuldendt som andre Steder. Farven er maaske mere glødende og mægtig end i hans andre Figurer, dog forekommer den mig i Figuren i Florents at være modnere, mere sød og mild af Smag. Tilgiv disse jammerfulde og for din Følelse maaske kolde Sammenligninger; jeg vilde ønske, at jeg kendte Billedet saa grundig og godt som du, der har haft hver eneste Farve og Tone i det i Tale. Den allegoriske Tanke bliver os dog aldrig — undtagen ved et særlig heldigt historisk Fund — klarere end den sagte Lyd af den Plasken i Brøndens Vand, som Amor frembringer med sin Haand. Men det er maaske godt; vi kunne jo holde os til, hvad Maleriet selv siger. — Det varer vel en Stund, inden jeg faar dine Kopier at se, eftersom jeg ligger for lange Rejser, til St. Petersborg og Skandinavien. Jeg glæder mig naturligtvis til at se alle Herlighederne i Eremitage-Galleriet i Petersborg; men forresten maa jeg tilstaa, at af alle de Rejser, jeg har foretaget eller skal foretage, har ingen fristet mig mindre end den. Der er i det hele en Retning i mig mod Sydvest, og det er formelig med en vis Overvindelse, at jeg gaar mod Nordost. I Brüssel træffes vi derfor ikke, hvor

kært det ellers skulde være mig. Jeg har længe bebrejdet mig, at jeg ikke har faaet skrevet til Krøyer, blandt andet for at takke ham for den dejlige Blyantstegning af Velazquez's Kristus paa Korset, som nu smykker min Væg. Hvad man overhovedet skal male? — skriver du. Ja, det er et vidtløftigt Spørgsmaal. Nu har du jo set saa meget af den store Verden; men jeg tror, at du vil komme til at længes efter en ganske lille Verden igen. Men den store er jo ogsaa god!

Din Ven

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (paa Herlufsholm).

Kære Georg!

Berlin, 1. Sept. 1880.

Nu tænker jeg, at jeg kommer til København paa Søndag. Jeg glæder mig til at fortælle dig om de Steder, jeg har set, især om Moskow; der var rigtignok mange Ting, som vilde have undret dig. Da jeg kom tilbage til St. Petersborg fra Moskow, tog jeg en Dag ud og saa Kejserens Slot og Have i Gatschina, som ligger omtrent saa langt fra Petersborg som fra København til Frederiksberg. De store russiske Herrer, ikke alene Kejseren, men ogsaa andre fornemme og rige Mænd have i deres Paladser smaa Theatre, hvorpaa de kunne spille Privatkomedie. —

Da jeg rejste fra Rusland, blev jeg holdt et helt Døgn tilbage paa Grænsen, fordi de tyske Embedsmænd ikke fandt mit Pas i Orden. Det er noget, Bismarck har fundet paa for at drille Russerne; han hader dem. Saa maatte jeg gaa omkring i en lille By, som hedder Werschbalowo paa Russisk og paa Tysk Verballen; den kender du nok ikke af Geografien. Ved den er der en lille krum Bæk, som man kan hoppe over, og den Bæk er Grænsen mellem de to store Kejserriger. At jeg maatte ligge der i 24 Timer, var Skyld i, at jeg ikke rigtig fik Marienburg at se, det havde jeg ellers bestemt. Der staar nemlig endnu den tyske Ridderordens Slot fra Middelalderen. Jeg kom forbi Marienburg en Morgenstund Kl. 5 paa Jernbanen; det saa' saa morsomt ud med sine gamle Taarne og Mure; men der blev ikke Tid til at komme derind. Danzig

derimod fik jeg at se en hel Dag, det var en morsom By. Saa kom jeg her til Berlin og gaar hver Dag hen og studerer de mærkelige Ting, som ere udgravede i Grækenland, især i det gamle Pergamon i Lilleasien, hvor der efter Alexander den stores Tid herskede græske Konger. Det er store, prægtige Marmorarbejder.

Farvel, min kære Dreng! jeg haaber, vi ses snart.

Din

Fader.

TIL REDAKTØR V. TOPSØE¹.

Kære Hr. Redaktør!

[Kbhvn. 1880] Onsdag Aften.

Da jeg læste Deres Artikel i Morges om den paagældende Sag, kunde jeg jo sige mig selv, at min indsendte Artikel var kommet paa urette Sted og i urette Tid. Derfor overraskede Deres Brev mig ikke.

Jeg skal ikke spille Deres Tid med frugtesløse Forsøg paa at omstemme Dem. Men da De altid har vist mig personlig Velvillie og atter i Deres Brev ytrer en saadan, kan jeg dog ikke lade være at anraabe Dem med hele min Sjæls Indstændighed om ikke at bruge Deres Talent og Deres Indflydelse til Bedste for en Opinions-Kristendom, der er værre end en Politi-Kristendom. Jeg véd, at det er frihedsfjendske Tider, vi leve i, maaske mere frihedsfjendske end nogen tidligere, fordi Friheden unægtelig er misbrugt og misbruges, og fremfor alt, fordi Tvangen gaar lige løs paa Hjerte og Aandedrag. Jeg har i nogen Tid været til Mode, som om jeg ganske blidt skulde kvæles i en Dyne.

Vi ere naturligvis i Dybden uenige. Men jeg beder Dem dog for alle Interessers Skyld, som vi have tilfælles, at se, hvad det fører til. Sprængninger, fortærende Had, Revolution, Dynamit osv. osv. Nu vel, det indtræffer maaske først paa langt Hold. Foreløbig haaber jeg — jeg nægter det ikke —, at den Fremgangsmaade, at Skolerne skulle offentliggøre Erklæringer om deres Orthodoxi, vil

¹ Under Striden i Anledning af Skolebestyrer Helms's Ytring (i hans Skoleprogram) om Lærere, der paa en opsigtsvækkende Maade havde udtalt heterodoxe Anskuelser.

kritisere sig selv saa grundig, at min svage Kritik bliver ganske overflødig. Mig forekom det, at allerede den første Erklæring (den fra de to Skolebestyrere) var meget lovende. Jeg forstaar ikke, at man fra noget Standpunkt kan begunstige den religiøse Reklame. Jeg kunde citere Bibelen imod den, og min Overbevisning forbyder mig heller ikke at gøre det — paa ingen Maade!

Men tilgiv mig — De har jo ikke havt Bud til mig om Belæring.

Med Højagtelse

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 26. Noobr. 1880.

Jeg tænker med megen Glæde tilbage paa mine korte Ophold i Stockholm, og deri har du og din Hustru en stor Part. Jeg vilde ønske, at jeg kunde gengælde dig det; men foreløbig maa jeg rigtignok gøre det ved at volde dig Ulejlighed. Du kender vistnok af Navn Hr. Eugène Plon i Paris, Forlagsboghandler, Bogtrykker, Ridder af et helt Regiment Ordener, Millionær, Forfatter af en paa alle Tungemaal oversat Bog om Thorvaldsen etc. etc. Jeg kender ham noget personlig og har besøgt ham i Paris. Han har nu kastet sig over Benvenuto Cellini og har i den Anledning skrevet mig et Par Breve til for at faa Oplysninger om Arbejder, som tilskrives Benvenuto Cellini, i Danmark og hvor jeg ellers maatte kende saadanne. Angaaende de vedkommende Stykker i Sverige (Rustningen i National-Museet i Stockholm og Skjoldet i Skokloster) henviste jeg ham til dig.

Kan du yde Manden nogen positiv Trøst i hans Tvivl og Uvidenhed? Jeg henstiller til dig, om du vil svare ham direkte eller gennem mig.

Jeg beder dig hilse først og fremmest din Hustru.

Din Ven

Jul. Lange.

TIL XYLOGRAF F. HENDRIKSEN.

*Kære Hendriksen!**Kbhvn., 23. Decbr. 1880.*

Vil du ikke tjene mig i at have gjort dine Beregninger osv., saaledes at jeg kan hente Honoraret for mine Artikler¹ i Morgen, Juleaftens Formiddag. Jeg haaber, du anerkender, at jeg ærlig har bestræbt mig for at hale dem saa langt ud som muligt for at fortjene et Par Kroner mere til Juletiden.

Din

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

*Kære Ven!**Kbhvn., 11. Febr. 1881.*

Jeg haaber, at du nu har faaet hele mit Manuskript om Pergamon-Skulpturerne og er nogenlunde tilfreds dermed. Jeg har tilsidst maattet være min egen Afskriver, da den, jeg havde faaet, blev mere og mere syg. Jeg er forresten en slet Afskriver, især hvad det orthografiske angaar. Kan aldrig lære »Stockholmer-Retskrivningen«, saa meget mere, som Guderne have nægtet mig orthografisk Sans og jeg i Grunden ikke giver en Pibe Tobak for orthografiske Finesser.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

*Kære Kleisdorff!**[Kbhvn., Foraaret 1881] Søndag Aften.*

Bær over med en meget optaget Mand, som oven i Købet kan skyde en hvid Pind efter Dyrtids-Tillæg! Det har kun været min Trøst, at Kongen har givet Folke-thinget en a Conto paa de Grovheder, det saa ærlig har fortjent; men hvad hjælper det? som den fordums Portner paa Charlottenborg sagde, naar han lukkede de unge Kunstnere ind paa Antiksalen.

Din hengivne

*Jul. Lange.*¹ om Thorvaldsen.

TIL MALEREN, GREV G. v. ROSEN (i Stockholm).

Kære Grev Rosen!

Kbhvn., 19. Juli 1881.

Tillad mig først og fremmest at takke Dem for Deres geniale Billede af Erik XIV og Karin Månsdotter, som er ankommet hertil! Jeg glæder mig over, at vort Galleri bliver forøget med et udmærket historisk Billede; hos os selv præsteres der saa lidt i den Retning.

Jeg vilde gerne bidrage mit til, at vort Publikum ret lærte at paaskønne, hvad det har faaet, ved at skrive en lille Artikel derom til vort »Ude og Hjemme«, den eneste Journal i Danmark, som nærmer sig lidt til at være en Kunstjournal. Jeg har talt derom til Redaktionen, som er glad ved at faa en Artikel om Deres Billede. Men paa Redaktionens Vegne skal jeg spørge Dem, om De ikke selv vil begunstige vort Foretagende ved at levere en egenhændig Tegning af Kompositionen, som kunde gengives i Facsimile i Bladet. Hvis De forlanger det, vil man sende Dem Tegningen tilbage, naar Gengivelsen er udført. De vil gøre en god Sag en god Tjeneste ved at sende os en saadan Tegning.

Vær saa god at hilse Prof. Saloman og paa mine Vegne at kysse paa Fingeren ad hele Stockholm, incl. Hasselbacken!

Med udmærket Højagtelse

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Grev Rosen!

Kbhvn., 4. Aug. 1881.

Efter at være kommet hjem fra en liden Ferietur i Jylland har jeg fundet Deres Brev af 26. Juli og den herlige lille Akvarel, som følger det. Jeg vilde ønske, at Ordet **Tak** var noget mere friskt og ubrugt; thi jeg mener det ved denne Lejlighed i Sandhed i en usædvanlig Betydning. Det gælder baade om Brevet og om Skizzen. Den sidstnævnte har jeg desværre maattet begynde med at overgive til Fotograf og Xylograf, inden jeg selv kan faa Lov at smykke min Væg med den. Naturligvis vil

Træsnittet ikke ganske tilfredsstillende hverken Dem eller mig; dog har jeg godt Haab om, at det vil blive saaledes, at De maa anerkende, at Opgaven er bleven behandlet med al den Respekt og Kærlighed, den fortjener. Jeg vil sende Dem nogle Numre af Bladet, hvori nogle Haandtegninger af Thorvaldsen ere gengivne og virkelig godt gengivne, for at vise Dem, at Bladet ikke hører til de sletteste.

Jeg ønsker først og fremmest at have Held med min Artikel. Det er mig kært at kunne meddele Dem, at alle de Kunstnere, som jeg efterhaanden har talt med om Deres Maleri, bl. a. Prof. Carl Bloch og gamle Roed, ere ualmindelig indtagne i Deres »Karin Månsdotter«. Jeg siger det, for at De kan vide, at Deres Hjertes Barn er faldet i gode Hænder og ikke mellem Røvere.

Vi udrette kun lidet godt hernede [i den Retning], men vi beflitte os paa at forstaa andre.

Vær saa god at hilse Prof. Saloman, som for nylig har sendt mig et nyt stort Hæfte om »la statue de Milo«.

Med Højagtelse

Deres meget hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 2. Sept. 1881.

Jeg haaber, at du og din Hustru have haft det saa godt i Italien, som saadanne Mennesker som I bør have det i et saadant Land. Men var der ikke forfærdelig hedt mod Slutningen? Rejser man til Syditalien (!) i Juli og August!

... Jeg har faaet en liden Notits af din arkæologiske Ven og Broder, Prof. C. Engelhardt, om Nordboernes sociale Forhold i Stenalderen. Mig forekommer Æmnet altfor bekendt, eftersom Gud og Hvermand véd, at Nordboerne paa den Tid holdt delikate Middagsgilder med Østers og Dyresteg i det frie (dog uden Vin), og at Møddinger var

deres eneste varige Institution; men det er vel bedst at tage den. Jeg skal lade hans Bidrag afskrive.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. L. LOOSTRÖM (i Stockholm).

Kære Dr. Looström!

Vadstena, 8. Oktbr. 1881.

Paa Säfstaholm var jeg fra Onsdag Middag til Torsdag Aften. Jeg nød — takket være Deres Introduktion — den behageligste Gæstfrihed hos Greven og Grevinden og brugte Tiden ret godt til at gøre mig bekendt med Samlingen. Af en Mængde blyantskrevne Notitser har jeg sammen-draget, hvad jeg mener at kunne have Interesse for Dem at læse, forsaavidt De vil tage Hensyn til mine Indtryk. Al Beskrivelse af Malerierne har jeg udeladt, da den jo var overflødig for Dem og kun har Værd for mig selv til Erindring. Jeg stiller mine Notitser fuldstændig til Deres Disposition uden anden Indskrænkning, end at jeg beder Dem ved Lejlighed sende mig dem tilbage, da de dog altid kunne have Interesse for mig; men det haster ikke.

Mine bedste Hilsener og Tak for alt udvist Venskab til Upmark og Göthe og Dem selv, overhovedet til hele Museet.

Med Højagtelse

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

Kære G. B.!

Kbhvn., 31. Oktbr. 1881.

Vær nu saa god at indrette dig paa at komme til mig Torsdag Aften! Jeg har sikret mig min Broder Carl og vil se at fange et Par Sjæle til.

Omstaaende vil du finde et lille Landkort over Østerbro-Egnen¹, bestemt til at udfylde mulige Mangler ved det

¹ tegnet paa den anden Side af Brevet.

dig af Naturen tilmaalte Kvantum Lokalsans. Betro dig trygt til dette Landkorts Anvisning og bevar i din Erin-
dring, at din Vandrings Maal er Kastelsvej Nr. 7,
1ste Sal! Au revoir.

Din Ven

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. GÖTHE (i Stockholm).

Kbhvn., 28. Nov. 1881.

Højstærede Broder! — eller, da vi ikke her i Danmark ere vante til at ære vore Brødre saa meget, hellere: kære Göthe! — Tak for dit sidste venlige Brev, med de Oplysninger, som deri findes om Sergels Relieffer i Upsala. Om jeg i mit Arbejde om Sergel (som gaar langsomt fra Haanden paa Grund af Embedsforretninger og Vrøvl, men dog nok bliver færdigt i Aar) gør Brug af disse Meddelelser, véd jeg ikke endnu med Vished. Som du let vil forstaa, søger jeg ikke mit Arbejdes Styrke i nogen Fuldstændighed i Anførelsen af hans Arbejder. I hvert Fald er jeg dig naturligvis særdeles taknemlig for Meddelelsen, der jo altid er et Bidrag for mig til Forstaaelsen af Sergels Produktion; desuden et Bevis paa, at du har mig og mine Forehavender i venlig Erindring. Jeg haaber, at jeg snart faar Lejlighed til at gøre dig Gengæld ved et af dine Forehavender, som du ved Lejlighed kunde meddele mig noget om. I kunde nok være lidt mere litterært flittige oppe ved eders Museum. Spejler eder i mit Exempel!

Vil du hilse Dr. Looström og takke ham for hans Brev og Meddelelse om Säfstaholm. Vil du sige ham, at jeg tilbagekalder min fremsatte Hypothese om, at det smukke venetianske Portræt, som henføres til Giorgione, skulde være af Moroni; det ligner ham alligevel ikke. Om mine andre Ytringer har min Samvittighed ikke ladet mig høre noget. Hils ogsaa dine andre Kolleger, først og fremmest naturligvis Upmark, som er en gæv Karl, men ogsaa kunde være lidt mere litterær. Du mærker, at jeg er meget stolt over, at jeg i Eftermiddag har faaet 4 Foliosider stillet op om Sergel.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Göthe!**Kbhvn., 10. Decbr. 1881.*

Tak for Brev og Oplysning! Det gør mig ondt, at jeg ved mine Friskfyrsbemærkninger er kommet til at minde dig om dit Helbreds Mangler; det var ikke Meningen med dem.

I den illustrerede Säfstaholms-Katalog findes et Omrids efter Fogelbergs Merkur omtrent taget over samme Kant som det flygtige Omrids af Thorvaldsen, jeg sendte dig. Er det muligt at faa en god Gennemtegnning af samme?

Du tror, at jeg vandrer paa Krigsstien imod Fogelberg. Aa ja, paa en Maade; jeg finder det at være en Pligt mod vort Fag at oplyse et i hvert Fald — hvordan man saa fortolker Sagen — interessant Faktum. Forøvrigt fortolker jeg den ikke som Plagiat; det har man for det første ikke Lov til at beskyldte Fogelberg for, og for det andet vilde det jo være altfor besynderligt at tilegne sig en af Thorvaldsens Ideer saaledes, at Resultatet kom ham selv for Øje. Der er jo ikke Tale om »Barnefødsel i Dølgemaal«. Rimeligst forekommer det mig, at der er et frivilligt Udlaan fra Thorvaldsen til Fogelberg, som dengang vitterlig var i en meget forknyt og betrykt Stilling, medens den saa meget ældre Thorvaldsen var i højeste Grad in floribus. Jeg begyndte engang paa en nøjere Undersøgelse, men kan ikke føre den igennem, fordi vore Bibliotheker ikke have Materialerne. Da du deler min Grundbetragtning af Sagen, vil jeg spørge dig, om du i denne Sag vil gaa i Kompagni med mig, saaledes at vi gøre Arbejdet og paa en eller anden Maade offentliggøre Udbyttet i Fællesskab.

Svar aldeles uforbeholdent herpaa!

Der har du faaet en temmelig besværlig Broder. Hvis jeg ligger dig mere til Byrde, end du synes om eller dit Helbred er tjent med, saa sig det ganske oprigtigt; i mit Venskab gør det intet Skaar.

Hilsner!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL XYLOGRAF F. HENDRIKSEN.

*Kære Ven!**Kbhøn., 30. Decbr. 1881.*

Du mærkede selv, at mine Fantasier over Ibsen og hans »Gengangere« bleve saa forbistret aabenmundede, at de faldt ud af vedtagen »parlamentarisk« Sprogbrug. Det var det, som fristede og morede mig selv: at sidde og nedskrive mine Indtryk ganske friske, som de kom ud af Potten. Maaske vilde det ogsaa mere andre at læse dem. Men naar jeg ikke vilde være anonym, hvilket i saadant Tilfælde var utilladeligt, saa vilde en saadan pludselig Optræden paa en mig uvant Skueplads i en yderst animeret Debat medføre Fortsættelser og Ogsaa-vidrer, som vilde føre mig for langt bort fra mit regelmæssige Arbejde. Det er ikke uden en vis Sorg, at jeg giver Afkald paa Ordet i Debatten — det kribler saa tidt i mig for at tage Ordet i mange Slags Debatter —; men det er alligevel det rigtigste.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

*Kære Ven!**Kbhøn., 16. Jan. 1882.*

.... Tak for din gode Mening om »Sergels« Brugbarhed. Jeg skal gerne gøre mit til for at forhindre ham fra at blive for korpulent. Men han har et vist Anlæg til Fedme.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Ven!**Kbhøn., 3. Febr. 1882.*

... Din Meddelelse om, at Bugge anerkender Overlegenheden af Rydbergs Kritik, glæder mig som et Symptom paa, at hans mythologiske Forstand begynder at komme i Orden igen. Gustav Storm fortæller, at Bang har været i Paris for at samle Vaaben til at fortsætte Sibyllinkrigen

— han skulde ellers hellere tie stille. Det morede mig, at gamle Madvig, som forud havde mere Tilbøjelighed til at holde med Nordmændene end med Rydberg, da han havde læst dennes første Artikler, fandt dem »aldeles knusende for Bang«. Bang burde gaa i Kloster og gøre Bod. Nu Farvel!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 4. Marts 1882.

Du maa endelig — beder jeg dig — være forsigtig med din Fortrolighed angaaende Akademi-Reformen. Sæt, at Ministeren ikke bliver færdig med sine Funderinger betimelig og at Akademiet ikke faar Sagen i Hovedet inden Plenarmødet paa Mandag, saa vil der — hvis der kommer Rygter om Sagen ud i Byen — være forønsket Tid for andre til Machinationer i kontrær Retning, hvilket vilde være galt.

Din

J. L.

Jeg aabner atter Brevet, efter at jeg — i dette Øjeblik — har faaet dine Linier. Jeg er — alt i alt — ret vel tilfreds med, at det gaar saaledes, fordi alle Per Nittengrynerne i Forsamlingen kunne lære, at endog en Mand, der er saa lidt mistænkt for Radikalisme som Scavenius, finder en radikal Omordning nødvendig. Jeg er ellers spændt paa nøjere at se, hvad det er, som han har pillet ved, og hvad han egentlig mener med en »Plenarforsamling« efter mit Forslag.

Men Gud fri os, hvilket Bombe-Spring paa Mandag! Tableau vivant! Ja det bliver vist særdeles vivant! ...

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kære Ven!

Kbhvn., 12. Marts 1882.

Hjertelig Tak for din Venlighed og dit gode Løfte, som jeg haaber, ikke berøver dig selv nogen Glæde og Fordel. »Sergel«¹ skal lønne dig det.

¹ Afhandlingen i »Nordisk Tidsskrift«.

Forresten skammer jeg mig slet ikke over, hvad jeg har bedt dig om. Jeg er i Henseende til Pengesager i højeste Grad besynderlig stillet, fordi jeg — paa Grund af Smaaligheden i vore Embedsforhold og litterære Forhold — kun kan fortjene saa lidt og alligevel næppe paa andre Maader kunde fortjene mere, døv og ensidig uddannet som jeg er, medmindre jeg vilde kaste min Dygtighed for Hundene. I saa Fald kunde jeg maaske fortjene meget mere et Par Aar; men det vilde alligevel være en daarlig Spekulation og desuden i hvert Fald for meget forlangt af mig. Jeg er visselig ikke nogen fin eller stræng Økonom og navnlig en daarlig Regnemester; men jeg er dog sandelig ikke nogen ødsel eller ligegyldig Mand.

Jeg véd meget godt, at der har udviklet sig en Slags Moral om, at det ikke er pænt at bede en Ven om Hjælp. Jeg nærer den dybeste Foragt for dette System, som er grundlagt af forsigtige Pengemænd — hvis Venner maaske heller ikke altid ere de bedste. Jeg har Ret dertil, fordi jeg selv i min Fattigdom har givet Afkald paa og hjulpet med større Beløb, end jeg egentlig havde Raad til; og jeg véd, at jeg ogsaa som Rigmand vilde hjælpe — dog, det kan jo være, at mit Hjerte vilde forandre sig, hvis jeg blev rig. I hvert Fald er det ikke i vore Dage, at Lukian har skrevet sin Afhandling: Toxaris eller om Venskab.

Din Ven

Jul. Lange.

TIL PROF. E. HOLM.

Kære Prof. Holm!

Kbhvn., 3. April 1882.

Den Velvillie og Retfærdighedsfølelse, som hører til af egen Drift at tage sig af en andens Tarv, er ikke saa almindelig i vore Dage, at den ikke skulde fortjene en varm og meget oprigtig ment Tak, hvad enten den gode Hensigt lykkes eller ej. En saadan sender jeg Dem her yderligere for Deres Løfte om at bringe min Sag paany frem for Carlsberg-Fondets Bestyrelse.

Her er dog virkelig ingen Fare for at føre Fondet ind paa den Afvej at bruges til Gageforhøjelser. Ingen

kan tvivle om mine redelige Bestræbelser som Videnskabsdyrker, og som saadan søger jeg. Det Arbejde og de Studier, som her kommer i Betragtning¹, har jeg defineret, ogsaa for Videnskabernes Selskab, og givet Prøver paa. Saa vilde det være haardt at regne mig til Skade, at jeg er Embedsmand. De Lønninger, jeg som saadan oppebærer, svare jo i Grunden slet ikke til Begrebet af Embedslønninger, der vækker Forestillinger om, hvad der er nok til at sikre en beskeden Existens (efter Alder og Udvikling); men dertil slaa mine Lønninger endog sammenlagte bevislig ikke til: jeg maa idelig søge UdenomsArbejde og maa takke min Gud til, om det ved megen Snildhed lykkes mig at bringe noget af dette i Samklang med min videnskabelige Stræben. Men faar jeg ikke Hjælp til hint Arbejde, kan jeg ikke fortsætte det.

Naturen har gjort mig den daarlige Tjeneste at gøre mig til et elastisk og for det meste sangvinsk Menneske, som gør Indtryk paa de fleste af kun lidet at trykkes af Forholdene. Forholdene lade sig dog desværre ikke i Længden imponere af »gode Miner«. Ganske uden Surmuleri er det mig indlysende, at min Existens som Videnskabsdyrker er alvorlig truet. Jeg ved ikke, hvorledes jeg skal komme ud af det.

... Jeg haaber overhovedet paa Fremtiden. Men Nutiden, Overgangstilstanden, gør mig for mange Knuder.

Vilde det være ubeskedent at ansøge om en aarlig Understøttelse for 3 Aar paa 1200 Kr. aarlig? (Kunstakademiets unge Stipendiater oppebære nu, naar de have vundet den store Guldmedaille, hvilket ikke beviser, at de blive store Kunstnere, for 3 Aar mindst 5800 Kr.). Det vilde være en virkelig Hjælp og til et ganske beskedent Liv — jeg ønsker overhovedet ikke at føre andet. En saadan Hjælp kunde vel ogsaa sætte mig i Stand til en for Studierne saa vigtig lille Udenlandsrejse paa en Maanedstid om Aaret. Man kunde jo, ved Udløbet af de 3 Aar, forlange at se et Bind af Arbejdet og faa det udgivet. Udgivelsesomkostninger ere mig ikke af Vigtighed; jeg venter endog, som en i mit Fag gerne læst Forfatter, at faa min Bog honoreret.

Deres hengivne

Jul. Lange.

¹ Forarbejderne til »Menneskeskikkelsen«.

TIL DR. PHIL. G. GÖTHE (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 10. April 1882.

Jeg er nu — først nu! — naaet til at gøre mit Arbejde over Sergel færdigt, saa at jeg da heller ikke skal rose mig saa meget af min Produktivitet. Det er fra min Side ikke mere end simpel og prisværdig Forsigtighed og skyldigt Hensyn til et svensk Publikum, naar jeg meget ønsker, at en af mine svenske Venner — naturligvis en litterært og kunstnerisk dannet Mand og helst en speciel sagkyndig — vil gennemlæse dette Arbejde, inden det befordres til Trykken. Det er vel mit ubrødelige Princip, som jeg ogsaa her har holdt mig efterrettelig, ikke at skrive om andet, end hvad jeg grundig kender; jeg ønsker ingenlunde at gøre nogen medansvarlig for mine Anskuelser og Synsmaader. Men da jeg skriver om et Æmne af Sverigs Historie og Kunsthistorie, vil jeg kunne have gjort en eller anden periferisk Uagtsomhedsfejl, som naturligvis burde undgaas. Muligvis kunde ogsaa en eller anden lidt vovet Udtryksmaade støde an mod svensk Smag, hvor jeg selv ikke havde ventet det. Jeg bliver vel nødt til at byde mig som Forfatter, saaledes som jeg nu engang er; men hvad der kan rettes med et Pennestrøg, bør rettes, naar ikke hele Fremstillingens Ærlighed og Sandhed kræver, at det bliver staaende. At jeg henvender mig først til dig, kommer af, at jeg ubetinget har talt mest med dig om dette Æmne. Hvis du i mindste Maade har noget imod Sagen, og især hvis du i allermindste Maade frygter for, at den skal bebyrde dig mere, end din Helbred vil have godt af, beder jeg dig indstændig at lade mig gaa til den næste. Det har ingen Hast med det hele. Montelius vil næppe faa Brug for Manuskriptet før om nogle Maaneder, Sagen kan altsaa tages i Ro, og et ganske lille, fuldstændig kortfattet Referat om de Punkter, hvori du tilraader Ændring, er mig jo nok. Undersøgelser maa du ikke indlade dig paa for den Sags Skyld: der er uendelig meget yderligere at undersøge, men det maa den offentlige Kritik gøre, hvis den vil.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania)¹.

Kære Ven!

Kbhvn., 16. April 1882.

Det glædede mig meget at høre fra dig igen; thi vel har jeg nok vidst, at du ikke ligefrem var forsvundet fra denne Klode eller faret heden — hvilket med saa berømte Mænd som os umulig kan gaa af i Stilhed —; men det er jo en noget tør Fornøjelse blot at vide, at man har en Ven deroppe hos Dovre-Gubben, naar man ikke faar nogen Gavn af ham. Nu glæder jeg mig til at faa Gavn af dig; thi mine Kundskaber i Æmnet »Antinous« ere saa begrænsede, at jeg paa ingen Maade vilde »gaa op i ham«, naar du skulde examinere mig.

Desværre har jeg ikke havt Held med mig som Underhandler². Det maa du ikke lægge mig til Last; jeg talte din Sag paa samme Maade, som jeg vilde have talt min egen, maaske endog — med Føje — lidt mere fordringsfuldt. Men da mine mangeaarige Studier i Rubens, Rafael, Grandville og andre Mestere i Udtrykket have lært mig at tyde Minen i et Fysiognomi, kunde jeg jo nok se paa vor storsmilende Justitsraad, at hans Tanker mindre gik i Retning af Kunstens og Videnskabens Tillokkelser end af et simpelt Regnestykke. Jeg læste det vedkommende Parti af dit Brev op for ham; han bad om at maatte beholde det nogle Dage, og efter Udløbet af disse modtog jeg det indlagte Svar. Jeg foreholdt ham i Samtalen, at din Bog om Kristusbilledet var bleven læst med største Interesse, især blandt Theologer (det véd jeg af Erfaring). Han svarede, at det troede han ogsaa, men at Theologerne læste Bøgerne i Læseselskabernes cirkulerende Mapper, men ikke købte dem. Den Nød kan jeg ikke knække. Fra sin Side var han overhovedet meget tilfreds med »Kristusbilledets« Modtagelse i Pressen; men blot ikke med Salget. — Og det maa jo ganske vist indrømmes at være en forbandet Verden, vi leve i, forsaavidt vi have Lyst til at stikke lidt dybere, end det rullende Døgn har Brug for.

Hvis jeg nu yderligere kan være dig til nogen Tjeneste

¹ efter Tilsendelsen af et Manuskript om »Antinous«-Fremstillingerne, der senere blev udgivet paa Tysk.

² med det Gyldendalske Forlag.

i denne Sag, saa haaber jeg, at du vil lade mig være det og ikke betragte mig som kompromitteret ved det mislykkede Stormløb paa Hegel.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kære Schwartz!

Kbhvn., 22. April 1882.

Eders¹ Komité-Betænkning var ret vel bekendt for flere Medlemmer af Akademi-Komitéen, da vi igaar holdt Møde.

Følgen af den var først og fremmest, at jeg i hele denne Forhandling har mistet alt Fodfæste og igaar udtalte, at jeg ikke længere uden haard Nødvendighed vilde deltage i Debatten. Der byggedes de mest smilende Luftkasteller i Retning af den gamle Sæbekælders Genoprettelse. Dette er virkelig sandt. Det er i Sandhed ikke min Mening, at man havde en Forpligtelse til at slutte sig til mig i alting; men man skulde alligevel i sin egen Interesse omgaas lidt økonomisk med mig, da jeg indenfor Akademiet har været den virksomste og dygtigste Talsmand for en Reform i frisindet Retning. Nu er jeg aldeles kastet ud af enhver Position i denne Sag, endog faktisk af mit Embede.

2) Eders Forslag indeholder, skønt det ikke positivt siges, at jeg for Fremtiden skal opgive min Stemme i Akademiet. Jeg synes dog, at jeg har underkastet mig noget for Reformens Skyld. Men jeg takker for Venligheden, særlig dig, hvem jeg ikke havde ventet den af; der er mange, af hvis hele Maade at betragte Litteratur og litterære Mænd paa jeg bedre havde ventet det. Jeg er ikke bleven rigtig opmærksom paa denne Sag før nu.

Ere I nu ganske visse paa, at Folk udenfor Kunsten ikke sige ligesom mange i Akademiet: »Ja, det er jo intet Under, at de, som ere Repræsentanter for Krethi og Plethi i Kunstens Verden, ikke holde Fanen højere og ikke se nogen Nødvendighed for at drage nogen bestemt Grænse mellem den gode Kunst og den ikke gode Kunst;

¹ Kunstnernes udenfor Akademiet.

det er jo ikke andet, end man kunde vente? Der findes ganske vist et Par Kunstnernavne i eders Komité, der som saadanne fortjene og nyde megen Agtelse; og jeg for min Del kan med Sandhed sige, at alle de i Komitéen, som jeg kender nøjere, ikke træffes af denne Beskyldning, da de netop have et mere idealt Sind for Kunsten end de fleste ældre. Men jeg tror alligevel, at den Situation, hvori I have staaet, da I lavede eders Forslag, har udøvet en tvingende Magt over eder: at I ikke have kunnet frigøre jer for at føle jer som Repræsentanter for meget blandede Interesser.

Din Ven

Jul. Lange.

EFTERSKRIFT.

Kære Ven!

Søndag Eftermiddag.

Jeg tænker paa, at mit Brev, om det end var et tro Udtryk for mine Følelser, dog ikke burde være skrevet. Det er i Sandhed ikke mit Ønske at betragte denne Sag fra mit Standpunkt, og jeg hører vel ogsaa til dem, der mest have holdt sig frie derfor. Jeg vilde ogsaa meget nødig, at det skulde hedde sig blandt jer, at »Lange er saa arrig« el. desl. — Tal ikke til de andre om min Stemning!

Din hengivne

Jul. Lange.

ANONYM BILLET TIL SAMME (under Forhandlingerne om Akademireformen).

(Slutn. af April 1882.)

Fundet paa Gaden.

Eftersom alle hidtil fremsatte Forslag — ikke alene Langes, men ogsaa Groths og alle andre — forekomme mig at være væmmelig aristokratiske, tillader jeg mig at gøre følgende Forslag:

- 1) Alle Kunstnere, hvis Arbejder forkastes til Udstillingen, blive herefter Medlemmer af Akademiet.
- 2) Selvfølgelig ophæves Akademiet og forlægges til

Ladegaarden, ligesom samme forlægges til Akademiet. Ladefogden ophæves. Ladegaardens Lemmer blive Medlemmer af Akademiet for at haane sammes Medlemmer, og Medlemmerne af Akademiet blive Lemmer paa Ladegaarden.

3) Alle Billeder, som indleveres til Udstillingen, skulle ogsaa antages; ellers faa vi igen en aristokratisk Examen og Dygtigheds-Prøve.

4) Stumann og Grauballe¹ ophæves. Ingen røde Uniformer mere! Portner Nielsen gøres i civil Dragt til Akademiets Direktør, og unge Nielsen til Akademiets Sekretær. Han skal holde sin Kæft, især naar han skal holde Taler ved Akademiets aarlige Højtid.

5) Tobaksrygning tillades paa Akademiets Skoler. Disse ophæves; men Skoleraadet, som er aristokratisk, afsendes fra Udstillingskomitéen, som er demokratisk.

Disse Grundtræk til en Reform af Akademiet maa Ministeriet benytte gratis. Hvis de ikke antages, gaar jeg til Rigsdagen med dem; den vil nok honorere dem.

Ærbødigst

Viridis.

TIL DR. PHIL. G. GÖTHE (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 27. April 1882.

Der er ingen, som jeg saa gerne sender mine Arbejder som dig, eftersom du 1) læser dem og 2) læser dem med saa megen Sympathi og tillige med saa uafhængig Kritik. Jeg er dig meget taknemlig baade for dit Brev om min Thorvaldsen og for dit Brev om min Sergel — for det sidste naturligvis mest, eftersom det giver mig positive Bidrag til at undgaa Fejl (Negationens Negation). Jeg er dog forresten sluppet naadig, mange periferiske Fejl synes der jo ikke at være. Din Bemærkning angaaende Ceres's Drager forstaar jeg ikke ganske. Dragerne kunne her dog ikke betyde andet end Forspandet for hendes Vogn, selv om de ere komponerede sammen med Figuren med en vis *licentia plastica*. Hvorledes Drager bære sig ad

¹ Akademi-Betjente.

med at trække en Vogn, véd jeg forresten ikke. — Du skulde ellers ikke have siddet oppe om Natten for at læse mine Papirer. Naar man ikke har en stærk Helbred, skal man ikke lege med den, og Hastværk havde det jo slet ikke.

Engang ved Lejlighed vilde jeg overmaade gerne høre fra dig, hvori den Differens mellem min Anskuelse og din, som du især har følt ved Læsningen af min Thorvaldsen, bestaar. I Aar kommer jeg ikke til Stockholm; det vil maaske vare flere Aar; men kommer du ikke engang sydpaa? Jeg tænker at gøre et lille Trip til Tyskland, Østerrig, Venedig især — kan du ikke løsrive dig? Flyv med!

Hils Vennerne, især Upmark og Börjessons, hvis du ser dem!

Hilsen og Venskab!

Din

Jul. Lange.

TIL PROF. E. HOLM.

Kære Prof. Holm!

Kbhvn., 24. Maj 1882.

Ubegrænset Tak for den glædelige Underretning¹ og for Deres hele Færd og Virksomhed i denne Sag, som visselig har en indgribende Betydning for mit Liv og for min Stilling. Det er virkelig velgørende til en Afvexling at have at gøre med ægte Følelse og ærlig og klar Villie, og jeg paaskønner det saa meget mere, som De véd, at forsaavidt nogen af os er Partimand — det er da Gud ske Lov ikke meget —, kan De knap engang regne mig for Partifælle.

Jeg er virkelig ogsaa hele Direktionen og ikke mindst Madvig taknemlig for Beslutningen. Der hører dog altid noget til, for at han skal anerkende Kunst som passende Genstand for Videnskab; saa meget mere maa jeg anerkende hans Beredvillighed ved denne Lejlighed.

Deres hengivne

Jul. Lange.

¹ om Understøttelse af Carlsbergfondet.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 7. Juni 1882.

Tak for dit sidste Brev! Jeg burde svare udførlig derpaa; men jeg tænker om et Par Dage at begive mig paa Udenlandsrejse til Holland, London og maaske lidt til Paris, og har derfor meget travlt. Undskyld mig da!

Georg Göthe var hernede, og jeg havde den Glæde at have ham hos mig en Dag. Han klagede lidt over, at København trættede ham; desværre har han jo ikke meget robuste Kræfter. Han sagde mig, at han havde deponeret mit Manuskript om Sergel hos dig. Efter at jeg, paa hans Anvisning, er bleven bekendt med G. A. Ehrensvårds Dagboksanteckningar, som er en god Bog, har jeg underkastet nogle Sider af Afhandlingen en let Omarbejdelse for at benytte et Par af Ehrensvårds Meddelelser. Jeg sender denne Omarbejdelse i Afskrift til dig om nogle Dage og beder dig blot at lægge den ved det øvrige Manuskript.

Hvis du ikke kender Manuskriptet, vil jeg bede dig anmode Göthe ved hans Tilbagekomst om at foretage denne lille Operation.

Lev vel! Gid du og dine maa have en fornøjelig Sommer. Hils din Hustru venligst!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kæmpesten London, 6. Juli 1882.

*Hans Durchlauchtighed,
I. F. G. Schwarz, Fürst v. Schwarzenberg, Ridder af det grønne
Støvleskift etc. etc., Vor Generaladmiralfeltrejssemarskal-
Løjtnant!*

Durchlaucht! Talrige Troppemasser omringe os saaledes fra alle Kanter, at jeg dagligen siger til mig selv — ikke med ét, men med flere Sukke! — ach, siger jeg, havde jeg kun min tro og brave Generaladm.-feltmltn. hos mig, for at hans prøvede Tapperhed kunde staa mig

bi i disse svære Batailler! Sagen er den, at naar man vil erobre det Land Engelland i Lighed med vor For-gænger paa Tronen, Knud den store, højlovlig lhukommelse, og besynderligen dets Hovedstad, ovennævnte Kæmpestad London, har man ej alene som andre Steder at gøre med store samlede Armeer, men ogsaa med detacherede Korpser, som underholdes paa Bekostning af Landets rigeste Adels-mænd, ja endog af Dronningen selv, hvilke Korpser ved Hjælp af udsendte Spejdere med megen Besvær maa op-søges i deres Huler, og naar de blive angrebne, ofte gøre den mest haardnakkede og obsternasige Modstand. De bestaa hartad allesammen af Udlændinge, som mod givne Stikpenge gøre Krigstjeneste; der er grumme mange af den hollandske Nation med en vis Rembrandt i Spidsen, en grov Karl af vild Tapperhed, hvem jeg allerede skylder mangt et blaat Øje, — Flamlændinge under Anførsel af en vis Rubens, som jeg allerede troede, at jeg havde faaet Bugt med for flere Aar siden, — endelig Spaniere, Franskmænd og Italienere under meget fornemme Hoveds-mænd, saasom den bekendte tapre Rafael og den ufor-færdede Tizian, der i et næsten hundredaarigt Liv har avlet en utrolig Mængde ægte Børn, der dog ere langt sjældnere end de uægte. Ja Kinesere, Japanesere og Assyriere, Indere, baade Bag- og Forindere, Ægyptere og Fønicilere have sendt betydelige Hjælpetropper, af hvilke jeg mest frygter den assyriske Konge Assurnazirpal den første og den ægyptiske Konge Thotmes den tredje, efter-som de spidde deres Fjender paa Pæle og trække Tungen ud af Munden paa dem eller behandle dem paa lignende uhøflig Maade. Og aller-allerværst er et mægtigt Invalide-korps af Grækere, som kampere midt i Byen. Man skulde ikke tro, hvad disse ældgamle Invalider, af hvilke mange have mistet Hovedet, de fleste Arme og Ben, undertiden Kroppen med, kunne udvise for en Tapperhed. Jeg sveder ved at tænke derpaa og gentager med et Suk: ach gid jeg havde min tro og brave Generaladm etc. etc. hos mig!

»Kommer du ej snart? (denne Linie foredrages syngende i en kælen og længselsfuld Toneart).

Jeg har bekæmpet Fjenden — men sandt at sige med lidet Held — i British Museum, National Gallery, South Kensington Museum, Hertfordhouse, Apsleyhouse, Bridge-

waterhouse, Grosvenorhouse, Buckingham Palace, Grosvenor Exhibition, Westminster Abbey og St. Paul, flere Steder i mange gentagne haarde Træfninger. Imorgen skal jeg gaa imod to nye Korpser, Burlington Gallery og Dudleyhouse. Det sidste er uhyre vanskeligt at komme i Kast med, eftersom Ejermændene, Earl of Dudley, har havt det Uheld at blive gal. Men da jeg er fin Ven med Præsidenten for Kunstakademiet, Sir Frederick Leighton, har jeg gennem ham faaet en Adgangstilladelse fra Grevinden, som har Ord for at være Landets skønneste Dame, og som jeg vil haabe, at jeg faar at se med det samme. (Men desværre maa jeg tilstaa, at jeg af det londonske højere Aristokrati hidtil — foruden Malerierne — kun kender Tjenerskabet). Der findes Rafaels Maleri af de tre Gratier, foruden Velazquez'er, Tizian'er, Zurbaran'er — er De med, Hr. Schwartz? — etc. etc., og berømte Rembrandt'er ej at forglemme.

Jeg var ogsaa i Holland, bl. a. i Haarlem, da jeg vilde opsøge en gammel bekendt, en duelig Maler, Frans Hals, som bor med sin Familie i en Udkant af Byen. Jeg havde aldrig før set ham i hans Hjem og var spændt paa, hvordan han tog sig ud. Jeg var der i to Dage paa hans nærmere Bekendtskab — naa, ja — hm! — ha! — hvad skal man sige? — Jeg véd virkelig ikke — jeg frygter kun for at misforstaas — nok sagt — det er en meget vidtløftig Historie. Jeg vil nødig sige noget, som kunde forklejne min gamle Ven; men jeg finder, at han har en maaske betænkelig Forkærlighed for de mest animerede Øjeblikke af et meget rundeligt Middagsmaaltid. Jeg fortryder forresten, at jeg ikke blev en Dag længere i Holland og gjorde ham endnu et Besøg i hans Hjem. Jeg tænkte paa det; men saa opdagede jeg, at jeg paa en Eftermiddag og en Nat kunde komme over til London for at give mig i Kast med de store og mange Armeer — og du kender min fortvivlede og uimodstaaelige Tapperhed, som dog engang gør det af med mig.

Naa, er du nu mør? Kan du taale mere? Hvis dette Brev ikke — aandelig talt — har lagt dig paa Bunden af en Morter og saa at sige pulveriseret dig, saa véd jeg ikke, hvorledes det Brev skulde være, som kunde opnaa dette Resultat. Er din Komplementfarve¹ kommet hjem?

¹ A. P. Weis.

Det antager jeg. Jeg havde et Brev fra ham fra Schweiz og havde egentlig Lyst til at svare ham paa det, skønt han slet ikke spurgte om noget; men naar man ikke véd, hvor saadan en Kopist er henne, hvorledes kan man da svare ham?

Hvad mener du om den ægyptiske Politik? Hvis Arabi Pascha virkelig — jeg vil nødig være indiskret — og hvis Gladstone eller Bismarck — saa kan vi saamænd alle faa meget at tænke paa. Alene Suez-Kanalen — naa, jeg vil ikke tale om den.

Din

J. L.

TIL SAMME¹.

[Efteraaaret 1882.] Citatelsvej 7.

Messieurs François Schwartz et Andrée Weis!

Le Secrétaire perpétuel de l'Académie R. des Beaux-Arts et Mademoiselle Slabransky resteront chez eux Mardi 1. Novembre. Mademoiselle S., à vrai dire, est un peu incommodée, parce qu'elle n'a ni tête ni queue, mais elle recevra tout de même avec une extrême joie ses amis et admirateurs. Estropiée elle reste toujours grande artiste et âme courageuse.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 13. Dec. 1882.

De gamle jødiske Dommere havde den stygge Vane, naar en bragte dem en ubehagelig Efterretning, at kaste et Spyd gennem Livet paa ham. Hvor meget mere maa da vi, som hverken ere Jøder eller Dommere, naar en bringer os en behagelig Efterretning, lade være at kaste et Spyd paa ham, men tværtimod, hvis Aarstiden og Afstanden tillader det, overrække ham f. Ex. en Rosenknop! Lad dette Brev gælde for en saadan! Lad en bly Rødme og en yndig Duft opstige fra det og fortrylle Andreas's Sanser.

Den stakkels daarlige Frøken² og hendes Familie, hvis

¹ Indbydelse til en Oplæsning af Scener af Forf.s Skuespil: »Hvorhen?« (hvori Figuren: Frøken Slabransky).

² Den nævnte Figur af Skuespillet »Hvorhen?«

Skæbne ligger mig saa meget paa Hjerte, ere nu komne under Fakultetets regelmæssige Behandling, skønt endnu kun under de underordnede Lægekræfters. Man kan sige, at de ere indlagte til Observation. Diagnosen lyder foreløbig ret lovende; men dermed er visselig ikke givet noget om, at de ikke alligevel kunne komme til at ligge paa Vartov Loft. Den gode Doktor af mit Bekendtskab, hvem jeg, som jeg sagde dig, først vilde forebringe Sagen, lovede ufortøvet at meddele den in extenso til en anden Doktor¹, der er en af de største Praktikere, og hvis Mening om det hele i Grunden er vigtigere end nogen andens, eftersom han paa Grund af sin kirurgiske Duelighed kommer til at spille Hovedrollen ved selve Operationen — hvis Fakultetet overhovedet mener, at en saadan bør foretages. Forresten har det altid været min Mening, at man paa sine Venners Vegne skal omgaas forsigtig med slige Ting og ikke mere sig med at give andre Gaader at gætte. Jeg forbliver din af Folkethingets Finansudvalg saa meget yndede

J. L.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 17. Febr. 1883.

... Hvornaar kommer saa din Afhandling om Nordens Bebyggelse? Nu synes jeg, at vi have ventet længe nok paa den. Og det er dog en meget vigtig Sag, denne med Nordens Bebyggelse. Thi hvis Norden ikke var bleven bebygget, saa sad vi jo ikke her og lavede et nordisk Tidsskrift.

Igaar Aftes holdt Worsaae i Videnskabernes Selskab her et Foredrag², der kunde have til Motto: Ingen Ornamentik mere, lutter Symbolik! Det var et meget interessant Foredrag, livligt, energisk, paastaaeligt og uhyre ensidigt, hvilket gjorde det saa meget mere interessant. Det fremkaldte nogen Diskussion, hvori jeg ogsaa deltog.

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ Nationaltheatrets Embedsmænd Pietro Krohn og William Bloch.

² om Billederne paa de to slesvigske Guldhorn.

TIL P. KROHN.

*Kære Ven!**Kbhvn., 22. Febr. 1883.*

Se paa vedlagte Fotografi¹ og læs Brevet fra Zahrtmann til C. Jacobsen!

Jacobsen har underhandlet med mig om at rejse til Rom strax. Jeg er ogsaa villig og haaber at kunne gøre mig fri. Men jeg har forestillet Jacobsen, at du med Kunstforstand forener en Forretningsdygtighed og Erfaring i at tumle Italienerne, som jeg mangler. Forretningen maatte jeg i hvert Fald overlade til en anden. Derfor spørger jeg dig paa Jacobsens og egne Vegne, om du kan og vil rejse strax — f. Ex. senest paa Søndag — og være til Disposition for denne Sag, indtil den er heldig afviklet. Han afholder selvfølgelig Omkostningerne.

Hvis du ikke vil, vil jeg. Du kan begribe, hvor meget der frister mig ved et saadant Foretagende; men jeg mener at skyldes Sagen selv at spørge dig først². Lad mig aldeles sikkert have dit Svar senest med Morgenposten imorgen tidlig! Hvis du ikke kan, bliver der jo saa mangfoldigt for mig at gøre. Jeg maa jo søge Permission m. m.

Din

Jul. Lange.

TIL UDGIVEREN.

*Rom, 25. Marts 1883.**Min kære Ven og alter ego i Letterstedtske Sager³!*

Er der noget Menneske, som jeg samvittighedsløst mishandler, er det visselig dig. Har du meget Vrovl af mig? — eller rettere: ikke af mig, men af min Fraværelse?

Ellers husker jeg ikke, at der foreligger noget preserende. Jeg tilstaar, at Rom er overordentlig egnet til at distancere København og Danmark. Min første Dag hernede var virkelig en psykologisk Mærkværdighed for mig; thi den gjorde mig lige med ét til en gammel Romer

¹ af Casali-Sarkofagen (nu i Ny Carlsbergs gamle Glyptothek).

² Resultatet blev en Fællesrejse til Rom, hvor Sarkofagen blev købt.

³ m. H. t. de løbende Forretninger ved Tidsskriftet under Langes Fraværelse.

og flyttede mig saa grundig herved, som om jeg aldrig havde været borte herfra i 15 Aar; men — senest om en Uge skal jeg jo igen herfra. Hvis du i de første Dage efter Ankomsten af »nærværende« har nogen Meddelelse til mig, saa send den til Konsulatet i Rom.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL P. KROHN (da i Kbhvn).

Kære Ven og Rejsefælle!

Röm, 25. Marts 1883.

Nu haaber jeg da, at du allerede forlængst sidder i Ro paa Overgangen mellem Theatret og Byen, og at din Mave opfører sig som en god Mave, og at Feberen har forladt dig paa en venligere Maade, end den forlod Manden hos Holberg. Din Hustru og Søn have sikkert givet dig en god Modtagelse. — —

Fra Jacobsen har jeg endnu intet hørt angaaende Palma. Hvis han ikke giver mig en bestemt Anledning til snart at rejse til Florents, tænker jeg ved Maanedens Slutning at rejse til Neapel, paa 10 Dage, derefter over Orvieto, Florents, Pisa, Genua, Turin og Frankfurt hjem, saa at jeg er hjemme sidst i April.

Det gør mig rigtignok ondt, at du havde saa lidt Udbytte og Fornøjelse af Rejsen. Nu er Vejret blevet dejligt her; jeg sidder og skriver for aaben Balkondør. Zahrtmann og Skovgaard ere rejste til Urbino. Ellers ved jeg ikke noget videre om Landsmændene, jeg færdes sandt at sige kun lidt imellem dem.

Jeg har et og andet Indfald henhørende til den kunsthistoriske Kritik, som jeg engang skal meddele dig.

Hils din Hustru og vær selv hilset paa det venligste fra

Din

Jul. Lange.

Jeg arbejder stærkt paa den almindelige Karakteristik af Renæssancens Menneskefremstilling. Men det er jo ikke saa let at faa Donatello og Watteau og Perugino og Bernini trukket paa den samme Traad. Og dog gaar der én Traad igennem dem.

TIL CAND. JUR. A. P. WEIS.

[Rom]. Lørdag 31. Marts 1883.

Du er en Perle — men det er jo det, som jeg altid har sagt.

Jeg rejser i Eftermiddag til Neapel for at blive der en halv Snes Dage, derefter Nord paa, bl. a. for at se Orvieto — for ikke mere at lade mig haane af Grøn-skollinger, fordi jeg ikke har set Signorelli.

Din

J. L.

TIL MØLLER A. WEIS'S HUSTRU (i Aarhus).

Kære Fru Weis!

Kbhvn., 7. Sept. 1883.

Lige som jeg kom hjem fra Jylland, tænkte jeg paa at melde Dem, at min Rejse var gaaet godt; men saa kom jeg i Tanker om, at en saadan Melding i vore Dage dog næsten maatte betragtes som overflødig. Men jeg synes dog heller ikke, at jeg kan lade være at sige Dem og Weis og Deres Børn en hjertelig Tak for det dejlige og forfriskende Ophold hos Dem, for Turen til »Ørne-reden« og meget mere. Jeg havde tilbragt en temmelig kedsommelig Sommer herinde i København med Arbejde paa halv Damp, medens min Kone og alle Børnene laa paa Landet; des mere oplivende virkede den lille jyske Tur til Afsked med Sommeren.

Jeg fandt alting i Orden ved Hjemkomsten; min Kone havde været med Børnene i Zoologisk Have og paa den nordiske Udstilling. Hun havde endog havt vor lille 2 $\frac{1}{2}$ -aarige Jens med sig; men han havde prostitueret sig paa Udstillingen og givet sig til at skraale over Præsident Sverdrups Portræt, som han opfattede som »Bømanden«. Der var noget i det.

Jeg haaber, at De og Deres Mand snart komme hertil; men det skal vel være Berlin. Hils imidlertid ham, Deres Datter og Svigersøn og Folket i Møllen, naar De ser dem!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. M. C. GERTZ.

*Kære Ven !**Kbhvn., 14. Sept. 1888.*

Jeg har idag faaet din Tilsigelse til et Fakultetsmøde Mandag Kl. 6. Igaar fik jeg en Tilsigelse til et Møde i Kunstakademiet til selvsamme Klokkeslet. I Akademiet er der som de første Numre paa Dagsordenen opført 2 Valg af Professorer, i hvilke jeg gerne vilde deltage. Blandt Fakultets-Sagerne er der én, som interesserer mig overordentlig meget, nemlig Rosenbergs Ansøgning om en Slags Professorpost. Ansér du det ikke for muligt at tage denne Sag sidst, for at jeg kunde komme med til dens Behandling? Jeg henstiller det kun under den Forudsætning, at Rækkefølgen i Sagerne ellers er ligegyldig, da jeg naturligvis ikke ønsker, at der skal tages noget særligt Hensyn til mig. Hvis du mener at kunne føje mig, haaber jeg ikke, du bekendtgør, at det er for min Skyld, du ansætter Rækkefølgen, da det kunde se noget fordringsfuldt ud.

Jeg vil med det samme udtale mig for dig angaaende den Rosenbergske Sag i det Haab, at vore Tanker kunne mødes om den. Jeg sympathiserer i det hele slet ikke med Rosenbergs Syn paa Tingene og betragter ham ikke som en Mand af gennemgribende Tænkning. Men jeg har megen Agtelse for hans rene og alvorlige Villie og store Flid. Jeg mener, at han har gjort nok til at fortjene en saadan Ansættelse som den, han ønsker. Hvad der kan og bør vække Betænkelighed imod ham, er, at han er en umaadelig ensidig Mand, næsten en Fanatiker. Det forekommer mig, at Fakultetet ikke kan lade være at gøre opmærksom derpaa og at fremhæve, at Staten formentlig bør være varsom med at give en saadan Ensidighed en begunstiget Plads ved Universitetet. Hvis Staten af Hensyn til Mandens Flid og Kundskaber vil være saa liberal at gøre det, saa synes der at være meget stærk Opfordring til med det samme at vise en lignende Liberalitet mod andre Ensidigheder, især naar de repræsenteres af en langt større Begavelse. Jeg sigter naturligvis til Brandes. Jeg tilstaar, at jeg for min Del vil betænke mig paa at give min Stemme til, at der indgives Universitetet en saa stærk Dosis Grundtvigianisme og

Nationalitets-Dyrkelse, som Rosenberg repræsenterer, uden at der med det samme indgives det et modvirkende Middel. Jeg fra min Side betragter det desuden som langt ønskeligere, at Brandes, end at Rosenberg ansættes, men finder det netop rimeligt, at de ansættes samtidig.

Mener du ikke, at der kunde være nogen Rimelighed heri? I saa Tilfælde tror jeg, at der kunde samles nogle Stemmer for en saadan Opfattelse, og at den muligvis, naar den strax meldte sig klart og moderat, ikke vilde have mange imod sig.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Gertz!

Kbhvn., 17. Sept. 1883.

Tak for dit Svar! Jeg skulde være særlig tilbøjelig til at gaa med dig i denne Sag og tænker ikke selv paa at optræde som Forslagsstiller. Men jeg tror, at den Vending, som du i dit Brev giver Sagen, indeholder en stor Fare, som jeg vil advare dig imod. Foreslaar Fakultetet i Almindelighed en Besættelse af det æsthetiske Professorat, udsætter man sig i høj Grad for, at Scavenius siger: Meget vel, saa have vi Ende paa den lange Snak, og derpaa besætter Professoratet med en eller anden gyselig Størrelse af sin egen Opfindelse. Jeg tilstaar, at jeg aldeles ikke interesserer mig for det æsthetiske Professorat som saadant, fordi jeg slet ikke tror paa Æstheten som filosofisk Videnskab. Derimod interesserer jeg mig meget for Brandes og for Problemet Brandes, og det er det, som det forekommer mig, at man maa tage fat i. Jeg indser ikke, hvorfor det skulde være urimeligt for Fakultetet som Helhed eller for dets enkelte Medlemmer at sige: En Ansættelse af Rosenberg alene vilde være en saa stærk Indrømmelse til grundtvigiansk Synsmaade, at vi ikke kunne stemme for den. Derimod ville vi gerne stemme for den, naar vi se Beviser for, at den kun bør opfattes som Tegn paa Liberalitet endog mod extreme Standpunkter, naar de repræsenteres med Dygtighed og

Talent. Men Beviset derfor kan alene gives ved en samtidig Ansættelse af Brandes som Docent eller som æsthetisk Professor.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 20. Noobr. 1883.

.... Selv arbejder jeg af al Kraft paa en Artikel om Udstillingen. Under Arbejdet udstøder jeg idelig de hæftigste Forbandelser mod dig, og gør det endnu mere, efter at jeg erfarer, at det skal være la pièce de résistance. Jo jeg takker! Men jeg haaber at skulle blive færdig i rette Tid.

Din

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN¹.

Kære Ven!

Kbhvn., 25. Noobr. 1883.

De er som Bækken, og jeg er vel ikke, men kunde frygte for at blive som Narcissus, hvis jeg i længere Tid skulde beskue et saa dejligt Billede som det, Deres Spejl gengiver mig. Imidlertid maa De slet ikke tro, at jeg er saa taknemlig, som jeg burde være det. Jo vel er jeg taknemlig — i Grunden ganske oprigtig og alvorlig taknemlig —; men jeg havde dog en svag Tilbøjelighed til at slaa fra mig, da jeg læste Deres Artikel. Jeg var vel meget glad, da jeg havde læst den; men selve Læsningen var mig pinlig som en Operation. At se sig saa velvillig og idealt forstaaet er næsten værre end at faa Grovheder; i sidste Tilfælde tager man nemlig sig selv i Forsvar, i første derimod kommer man i Tanker om alt, hvad der kunde siges fra en modsat Kant. Min Bagage er jo egentlig temmelig let; og det kunde dog være Tvivl underkastet, om jeg egentlig har hørt til Litteraturens flittige Dreng.

Men Tak, Tak for Deres Forstaaelse! og vær overbevist

¹ efter dennes Anmeldelse af et Skrift af Lange (»Billedkunst«).

om, at jeg ikke vilde have sagt Dem et Bogstav til Tak, hvis jeg ikke havde respekteret Deres Forstaaelse!

Deres Artikel i »Tilskueren«¹ har jeg tænkt at skrive et Par Sider imod, og ogsaa faaet Løfte om Plads dertil. »Vi ses ved Philippi!«

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

Kbhvn., Paaskedag 1884.

Det vilde nu rigtignok være for galt, om jeg længer blev tavs, efterat jeg igaar har modtaget din store og smukke Gave »Antinous«. Min hjertelige Tak for, at du har givet vor Videnskab denne Bog, og at du har sendt mig et Exemplar.

Hvad ellers min Tavshed angaar, som du undertiden har bebrejdet mig, saa har jeg egentlig ikke bebrejdet mig den selv. Naar man som vi komme noget op i Aarene, begynde Uhrene efter min Erfaring at gaa med en skrækkelig Fart; man begynder at føle, af hvor korte Øjeblikke hele Tilværelsen bestaar. De gode Timer, man har havt, de, hvori der har været nogen Uendelighed, ere temmelig faa, og de bevares som Kostbarheder i Erintringen. Om en Pause imellem dem er noget længere eller kortere, det gør i Virkeligheden ikke meget til Sagen; om der gaar et halvt Aar eller to Aar, inden jeg ser en Ven, jeg har kær, er det mig egentlig akkurat, som om jeg sidst havde set ham igaar. Dette er ikke Sofisteri, men ganske alvorlig ment.

Jeg modtog din Antinous igaar Middags; og da Lørdag før Paaske dog bør betragtes som en Feriedag, gav jeg mig strax til at læse den og læste ogsaa dens første Del igennem. Den interesserede mig overordentlig, og jeg kan ikke nægte, at jeg sætter den bestemt over »Kristusbilledet«. Saa mangfoldig Interesse ogsaa din forrige Bog frembød, har jeg altid forholdt mig noget skeptisk til Undersøgelsens hele Grundlag i den. Der er Grundspørgsmaal i vort Fag, som jeg opfatter paa en anden Maade end du; naar jeg faar mit længe paatænkte Foretagende

¹ for Jan. 1884: Bemærkninger om Nutidens Kunstvilkaar og deres Følger.

(om Forholdet i Billedkunsten mellem »Figuren og dens Navn») trykt — jeg tænker i vort Videnskabs-Selskabs Oversigter —, vil du bedre forstaa, hvad jeg mener. Dit nye Æmne »Antinous» frembyder for mig kun ringe Betænkelse i denne Retning — skønt ogsaa lidt et Par Steder; jeg har fuldt kunnet givet mig hen til Nydelsen af det mærkelige Indhold og den fortræffelige Fremstilling, som jeg ogsaa stiller højere end den i »Kristusbilledet», — uagtet den er tysk og jeg som »Inseldäne» er en god gammel »Deutschenfresser» (d. v. s. jeg æder ikke Tyskerne, fordi jeg ingen har at æde; men jeg har det ligesom Hera i Iliaden med Trojanerne: jeg kunde æde dem raat for al den Sorg, de har forvoldt os). Jeg kan ikke tro andet, end at du maa have rigtig Glæde af denne Bog, og at det meget store Arbejde, der er nedlagt i den, maa blive optaget ogsaa i Udlandet med en Paaskønnelse, der svarer til det.

Lev nu vel, kære Ven, og mindes

din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

[Kbhvn., 1884.]

En udfyldende Bemærkning til vor Samtale forleden Aften. Spørgsmaalet var om Menneskets Enhed med sig selv i Tidens Forløb, og om altsaa Navnet, der i hvert Fald forbliver det samme, betegner en virkelig Identitet med sig selv eller kun en Kontinuitet. Jeg mener nu, at der ikke kan være Tvivl om, at man bør holde paa Bestemmelsen Kontinuitet, fordi alle maa være enige om, at Mennesket fra Øjeblik til Øjeblik forandrer sig: mere og mere bliver en anden, og fordi det er Nonsens at sige, at et 1-aars Barn, en 30-aarig Mand og en 90-aarig Olding ere identiske, uagtet de benævnes med samme Navn.

Vi talte om den fysiske og sjælelige Forandring gennem Tiden og berørte løselig det Spørgsmaal, om der i moralsk Henseende ogsaa kunde siges at foregaa en Forandring.

Siden er det faldet mig ind, at Sagen bør opfattes saaledes:

At fastholde Menneskets (sin egen) Identitet gennem Tidens Forløb er selve det moralske.

Det er en Kendsgerning, at i Henseende til den sjælelige og legemlige Natur forandrer Mennesket sig; men det moralske protesterer til en vis Grad mod det naturlige og gør en Paastand paa en Identitet, som Naturen ikke godkender. Menneskets foranderlige Udseende svarer til det naturlige, er ganske simpelt et Resultat deraf; Menneskets uforanderlige Navn svarer til det moralske. Navnet er noget, der ikke kommer fra Naturen, det er en Paastand paa Identitet gennem Tidens Forløb. Den moralske staaar ved sit Navn (sin Underskrift), selv om den er 50 Aar gammel, og anerkender Identiteten. Loven kræver i Moralens Navn, at Mennesket skal staa ved sit Navn. Navnet er overhovedet Moralens Kælebarn, medens den bryder sig Pokker om Udseendet. Udseendet er derimod Kunstens Kælebarn, og den bryder sig Pokker om Navnet. Billedkunst og Moral staa her som saa tidt i Modsætning til hinanden.

Man maa fastholde, at det moralske bestaar deri, at Mennesket hævder sin egen Identitet, staaar ved sit Navn. Andre kunne ikke umiddelbart gøre det samme Krav gældende til ham udenfra. Andre skulle opfatte hans Liv som en sammenhængende (kontinuerlig) Forandring, kunne ikke med Rette kræve en Enhed af det. Saaledes forekommer det mig, at Loven maa stille sig til det enkelte Menneske.

Hvad bevæger et Menneske til at kræve en Enhed af sig selv, hvor der dog ikke i Virkeligheden er nogen Enhed? Det gør han i sin egen Interesse, af Selvopholdelsesdrift. Jo stærkere Enheden fastholdes, des rigere bliver Jeg'et, des mere hersker det over i Henseende til aandelig Ejendom. Et Menneskeliv, der opløste sig selv i lutter Atomer, Øjeblikke, vilde være absolut fattigt.

Din

J. L.

TIL PROF. J. STEENSTRUP.

Kære Steenstrup!

Kbhvn., 12. Decbr. 1884.

Det har glædet mig at modtage Deres Brev¹. Jeg er saa meget mere mere beredvillig til at deltage i en Aktion

¹ om en Protest overfor en paatænkt Lukning af det store kgl. Bibliotheks Læsesal efter Kristiansborgs Brand.

i Anledning af denne Sag, som jeg i den senere Tid stærkt har omgaaedes med den Tanke at skrive en dundrende Artikel om, i hvilken Grad Kristiansborgs Brand umiddelbart og middelbart har været til Ruin for Studiet af Kunst (og Kunsthistorie), vel kun foreløbig, men maaske dog for temmelig lang Tid. Deri vilde det kgl. Bibliotheks Læsesal jo ogsaa komme til at spille en Rolle, skønt — under Synspunkt af Kunst-Studium — ikke nogen Hovedrolle.

Men da dette Punkt i videnskabelig Henseende er saa umaadelig vigtigt, sætter jeg megen Pris paa en kraftig forenet Optræden og er altsaa ganske til Deres Disposition . . .

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FULDMÆGTIG I KULTUSMINISTERIET A. P. WEIS.

Kære Ven!

[Berlin¹; ved Nytaar 1885.]
Onsdag Morgen.

Min Kone har to Gange skrevet til mig, at der skulde komme et Brev fra dig, som skulde sendes »postlagernd«. Jeg hører hver Dag efter paa Posthuset og var nu lige derhenne, men der var intet. Er der noget gaaet tabt? Ellers ønsker jeg dig af Hjertet et glædeligt Nytaar! Du skulde helst komme herved med det samme. Vi have flunkende nye (o: gamle, men hidtil ukendte) Rembrandter af primissima Kvalitet — det er sandt! — og mange andre nye Ting, som ere mindre troværdige — dog meget smukt.

Venligste Hilsner.

Din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Ven!

Berlin, 8. Jan. 1885.
Torsdag Aften.

Tak for dit Brev, som jeg fik i denne Aften, vel sagtens samtidig med, at du har faaet mit. Du har ikke Uret i, at en medvirkende Grund til min Rejse herved er denne

¹ Lange var rejst bort, da hans Skuespil: »Hvorhen?« skulde opføres.

forestaaende Præstation paa Brædderne. Dog maa jeg sige, at Haabet om positivt Udbytte for mine Studier var mig det vigtigste, og det var netop for at faa nogen rigtig Luft for det, at jeg rejste; thi dermed alene kunde jeg modvirke den evige Forhalings drillende og forstyrrende Spænding, der i København, som for Øjeblikket hverken har Bibliothek eller Museum¹, vilde have spoleret hele Maaneder for mig. Men hvorfor skulde jeg i min Ansøgning om Rejsetilladelse have anført den specielle Extragrund, for hvilken jeg maaske ikke havde fundet et sympathetisk Hjertes Forstaaelse, i alt Fald ikke andres end dit....

Jeg vil være dig taknemlig for Underretning om, hvad der er nødvendigt for mig at vide om den Sag, men heller ikke for mere. Jeg gør mig netop Umage for ikke at tænke paa den, og det lykkes mig ved Hjælp af van Eycks gamle, kloge Mand og Hillebobbe og Madonna og alle Helgener og de antike Guder og de ægyptiske meget godt. Jeg forsikrer dig, at jeg ofrer ikke det Vrøvl mange Tanker hernede, og det var jo netop ogsaa det, jeg kom her for. Her er 3 nye Rembrandter, aldeles første Rangs Værker, mageløse i deres Art. Dem skulde du komme ned og se.

Venligste Hilsner.

Din hengivne

J. L.

TIL SAMME.

Kære Andreas Weis!

[Berlin, Jan. 1885.]

Tak for dit Brev, som jeg fik idag, og Tak for din venlige Omtanke for mine Affærer. Hvem véd, hvor mange af det kgl. Theaters Kunstnere der endnu kan falde ned fra Flyvemaskiner og udskyde Opførelsen til Paaske, Pintse, næste Sæson osv.?

Vil du takke din Søster for hendes Hilsen og hilse hende igen. Jeg kan ogsaa hilse fra Bismarck og Moltke. Jeg var forrige Lørdag paa Rigsdagens Tribune og saa' dem begge og saa' Bismarck holde en lang Tale; det interesserede mig meget. En dansk Jurist Sander og jeg

¹ paa Grund af Kristiansborgs Brand.

fik den slesvigske Deputerede Junggreen til at skaffe os gode Pladser paa de Abgeordnete's Tribune. Jeg har ogsaa været henne at se Ernesto Rossi spille Othello og — en anden Gang — en Scene af Kong Lear. Othello var i det hele en god Fremstilling; og hans Lear var storartet. Derimod har jeg paa Deutsches Theater set »Romeo og Julie«, pompøst udstyret, men daarligt i Kærnen.

Din hengivne

J. L.

De smaa Damer fra Tanagra raabte atter idag med deres spæde Terrakotta-Stemmer efter mig, at jeg skulde hilse deres trofaste Skjald og Lovpriser Andreas Weis.

TIL P. KROHN¹.

[Kbhvn., Stutn. af Jan. 1885.]
Tirsdag Morgen.

Kære Ven!

Jeg takker dig for det Besøg, du igaar gjorde i mit Hus. Jeg burde jo beklage, at jeg ikke var hjemme; men jeg var alligevel ret fornøjet med at sidde paa Universitetsbibliotheket, alvorlig fordybet i Latin og Græsk. Du véd, at jeg sætter den oprigtigste Pris paa dit Venskab og din Velvillie; men Samtaler om »Hvorhen« ere nu for Øjeblikket aldeles ikke tjenlige for min Diæt. Der foreligger, som Bismarck udtrykker det, ikke noget »praktisk Moment«, og naar der ikke gør det — og man heller ikke personlig staar ganske udenfor Sagen og kan tale om den fra et rent kunstnerisk Synspunkt, saa skulde man hellere tænke paa og tale om noget andet. Jeg længes virkelig efter at tale med dig om Berlin — saa' du Masaccios Predella'er?

Selve Overhalingen, Styrtebadet, var mig slet ikke saa forfærdelig imod, som du maaske tænker. Jeg læste paa en Kafé Mandag Morgen det hele igennem, og der var mig en ret forfriskende Lugt ved disse Næsestyvere.

Hils Kammerherre Fallesen og udtal min oprigtige Beklagelse for hans Skyld af Udfaldet! Jeg har nok engang imellem været utaalmodig over ham; men det gjorde

¹ efter Opførelsen af »Hvorhen?«.

mig ondt, at mine Bêtiser skulde hævnes ogsaa paa ham.

Hils din Kone! Man siger, at det egentlig er hende, der har skrevet »Hvorhen«. Er det sandt?

Din

Jul. Lange.

TIL XYLOGRAF F. HENDRIKSEN¹ (i Paris).

Kære Ven!

Kbhvn., 1. Febr. 1885.

Samme Dag, som jeg fik dit Brev, skrev jeg til den Herrens Mand Provst N. N. Jeg sendte ham Veltalenhed af prima Sort og anslog blidt gamle Erindrings ømme Strænge. Deraf er nu fulgt, at jeg har faaet et Svar, der er saa overvættets venligt — naar man først er trængt igennem en næsten utrolig Haandskrift —, at jeg næsten skammer mig ved at sende det in natura til dig. Om din Sag udtaler han heri: »Min Stemme kan han (nemlig du) være vis paa; faar jeg én med, hvad jeg ikke tvivler om, saa har han Majoritet; jeg haaber, at det vil gaa.«

Dette ser jo uhyre lovende ud; men jeg tør ikke fordølge for dig, at der senere hen i Brevet findes en Passus, som gør mig lidt betænkelig og synes mig at vidne om, at Hans Højærværdighed alligevel er lidt af et Verdens-Barn og en Politicus, og at han ikke ganske følger Evangeliets Bud om, at eders Tale skal være Ja, ja, Nej, nej, og hvad der er derover, er af det onde.

Han skriver: »Det er ellers underligt nok; samtidig med Deres Brev fik jeg en Skrivelse fra en af Kultusministeriets højere Embedsmænd, om jeg ikke kunde hjælpe en af Friherre Theophilus Hansen varmt anbefalet Haandværker (Stukkator), der som Haandværker ikke kunde faa ministeriel Understøttelse. Saa er det da godt, at der ad andre Veje kan aabne sig Understøttelse for det Slags Begavelser, af hvilke Landet dog vist ejer ikke ganske faa.«

Jeg havde ogsaa i mit Brev udtrykkelig fremsat, at du af Ministeriet ikke regnedes for at høre under det. Du ser, at dette modsiger aldeles ikke hans bestemte tidligere anførte Udtalelse, som jeg bestandig haaber at

¹ der søgte et Rejsselegat.

han staar ved. Jeg har ogsaa skrevet ham et lille Svar, hvori jeg udtrykkelig takker for den uden at tale om det andet. Men jeg er bestandig ængstelig for at blæse Triumf for tidlig.

Nu vil jeg haabe »que cela se flasquera«, hvilket er en dansk-fransk Talemaade, som du ikke skal byde Fransk-mændene.

Her lave vi til provisorisk Finanslov — Riffeforeninger paa Lolland og Sydsjælland — Formaninger fra »Dagsavisen« til, at Soldaterne skulle skyde deres Officerer — Forbud mod samme i Kaserne — Beregninger om, til hvilken Tid af Aaret alt Mandskab er hjempermitteret, saa at kun Rammerne ere tilbage — altsammen meget lovende for en større Forestilling i »Fortvivlelsens Selvtægt«. Jeg antager imidlertid, at der paa en eller anden Maade kommer »røde Plakater«. Dette er rigtignok et tvetydigt Ord, som ogsaa kunde betegne Forestillingens Begyndelse; men jeg tror alligevel ikke paa den.

Nu anmoder jeg dig om at have det godt og at faa godt Udbytte af din Rejse.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN EMIL HANNOVER.

Kære Hannover!

Kbhvn., 3. Febr. 1885.

Tak for det tilsendte! Jeg kan nok trænge til, at nogen aabner mine Øjne for Klingsers Storhed, eftersom jeg, overladt til mig selv, er meget udsat for at anse ham for en temmelig uselvstændig og tvivlsomt begavet Efterligner af Böcklin og Goya. Den meget stærke og omfattende Paavirkning fra Böcklin vil da intet Menneske kunne miskende, og jeg kan ikke finde det rigtigt, at der skrives om Klinger, uden at Böcklins Navn nævnes. Jeg finder heller ikke, at der hører særligt Mod til at træde tæt i en meget anerkendt Forgængers Fodspor.

Da jeg for 10 Aar siden først gjorde Bekendtskab med Böcklin som Kunstner, havde jeg meget at overvinde for at yde ham Retfærdighed. Der er noget ved hans Retning, som er mig meget frastødende, og som jeg aldrig vil kunne forsone mig med. Men jeg anerkender, at

Böcklin i en ganske særegen Retning, den landskabelige Komposition, er stor og genial, og at der ogsaa kan være udmærkede Ting i hans Figurer, betragtede under Synspunkt af Natur-Staffage.

Klinger derimod falder mig altfor vanskelig, jeg har ikke Hoved nok til at følge med. Hvis jeg ikke havde Venner ved Siden, som sagde mig, hvad jeg skulde tænke og føle om de forskellige Ting — med meget faa Undtagelser —, saa vilde jeg være rent forloren. Det er mig umuligt at være andægtig ligeoverfor saa aabenbare og fortvivlede Anstrængelser for at lave Etwasnochnieda-gewesenes, og som saa endda falder ud til Efterligning.

Deres hengivne

Jul. Lange.

Hvis De ikke finder mig altfor »umulig« med min Filistrøsitet, saa kunne vi jo ved Lejlighed tales nærmere ved om Fænomenet.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kære Ven!

[Kbhon., 1885.] Onsdag Efterm.

Hjertelig Tak for Indbydelsen; men det lader sig ikke gøre, virkelig ikke. Jeg kan i disse Tider ikke undvære en halv Dag, mindst i denne Uge og mindst Fredag. Lørdag Morgen Kl. 9 skal jeg holde en Forelæsning. Desuden har jeg til Mandag lovet en Afhandling færdig til det nye »kunstindustrielle Tidsskrift« — naa da! dejlig Afhandling. Men lovet! — Naar nogen kommer til mig og spørger, om han kan faa en Afhandling til den og den Tid, saa svarer jeg enten: nej, det kan De ikke, De maa henvende Dem til en anden om den Maskine; eller jeg svarer: ja, De kan faa den, og saa ligger den færdig i rette Tid. Saadan bær enhver aarentlig og regederlig Haandværksmand sig ad i disse Tider, ellers gaar Næringen fra ham.

Men Tak for Venligheden og mange Hilsener fra os alle. Nu ser man dig vel aldrig mere paa Aftenbesøg

med filosofiske, kunsthistoriske, nekromantiske, kiroman-
tiske, obstetriciske, laryngoskopiske eller andre Slags Med-
delelser af stræng videnskabelig Art, udstyret med Ra-
deringer og Fotografier saavel inde i Texten som tirées
hors du texte paa særlige Blade. Er du med?

Vær saa god at hilse Anna Reinhard og Assuncion,
og vær selv hilset fra

din

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

Kbhvn., Langfredag 1885.

... Kommer du ikke her ned i Aar? Jeg synes dog,
at et i konstitutionel Henseende saa mærkværdigt Land
som Danmark, nok er værdt at se noget nøjere til. »Et
lidet forvrøvlet Monarki«, som Bjørnson saa særdeles
træffende har kaldt os. Vi ere nu begyndte paa provi-
sorisk Finanslov (for anden Gang) og paa Riffelbevægelser
(for første Gang); men da jeg for et Par Timer siden
vandrede mellem Dyrehaven og Charlottenlund sammen
med min Søn, mødte vi Føreren for vort revolutionære
Venstre, Hr. C. Berg, der profiterede af det smukke For-
aarsvejr til at gøre en Familieskovtur og ryge en idyllisk
Cigar i det frie. Idyl og Revolution — Skovtur og Rifler
— alle slige formidable Modsigelser gaar i dette velsignede
Land op i Vrøvlets højere Enhed — dog saaledes, at Idyllen
og Skovturen faar Ret, Revolutionen lægges paa Hylden
og Riflerne hænges paa Knagen — indtil Søndagsjægere
tage dem ned for at gaa paa Lærkejagt med dem.

Tilgiv denne Digression! Naar du har det Uheld at
faa Brev fra Danmark i denne Tid, saa kan det ikke
undre dig at høre lidt Efterklang af de betydningsløseste
politiske Rumlerier, som Solen nogensinde er gaaet op
over.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS.

*Kære Ven!**[Kbhvn., Foraaret 1885.]
Tirsdag Aften.*

Tak for dit Brev! Jeg var ogsaa idag, som du maaske har hørt, hos Asmussen og leverede ham en Ansøgning, der forhaabentlig var skrevet med mere Effekt end mine Dramer; han stillede sig meget velvillig og, som det synes, ret haabefuldt til Sagen. Det indlagte Stempel anmodes du om ikke at glemme at sætte paa Ansøgningen, eftersom dens Tryllekraft ellers vil være tabt. Nu forlanger jeg blot, og gør det i fuld Alvor og meget indstændig, at hvis jeg faar Rejsepenge, saa skal du rejse med. Du gør jo gerne saadanne smaa Rejser, og jeg finder, at det ikke er mere, end Ministeriet skylder sine Stipendiater, at sende en af sine Embedsmænd med dem for at passe paa dem under Vejs. Jeg vilde virkelig saa gerne have dig til Rejsekammerat. — Da jeg gik fra den røde Bygning, mødte jeg Krieger og hilste paa ham. Da jeg spurgte, hvordan han havde det, svarede han: Aa, som sædvanlig, og hvordan lever De? — Aa, naturligvis lidt ringere end sædvanlig. — Hvad, tager De Dem det nær? raabte han, det havde jeg da mindst troet om Dem. — Jeg har faaet et Brev fra Direktør W. Bode i Berlin, som har gjort mig nogen forfængelig Fornøjelse. Jeg talte nemlig en Del med ham dernede om deres nye »Leonardo« og ytrede allerede dengang nogle afvigende Meninger, idet jeg sagde, at Halvdelen af Billedet var af Leonardo, den anden Halvdel ikke. Da jeg var kommet hjem, stillede dette sig klarere for mig som en Hypothese om, hvordan det hele var gaaet til, og derom skrev jeg et Brev til ham. Nu svarer han mig, at min Hypothese har vundet Anklang, navnlig hos Kunstnere, og beder mig om Lov til at trykke den i Bilaget til deres Jahrbücher. For sit eget Vedkommende tager han sine Reservationer, da han allerede er bundet ved en udførlig Afhandling om Billedet. Men jeg har nok Ret.

Venlige Hilsner.

Din

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Kære Gustaf Upmark!

Kbhvn., 2. Mai 1885.

Tak for dit venlige Svar paa mit Brev; jeg glæder mig over, at vi ikke behøver at være i Uro for vor Ven Oscar Montelius; men det lyder jo paa Afstand ikke behageligt, at han har Tyfus. Jeg haaber, at alt er gaaet godt fremdeles! Dagen efter, at jeg havde skrevet til dig, fik jeg en Korrektur til Tidsskriftet sendt fra ham med Udskrift til mig, som jeg vilde sværge paa, var skrevet med hans egen vel bekendte smukke Haandskrift, hvis han ikke engang havde sagt mig, at hans Hustrus Haandskrift i den Grad lignede hans egen, at han selv kunde tage fejl af dem. Jeg antager altsaa, at det er hende, som har skrevet min Adresse. Jeg vilde i Sandhed glæde mig meget til at se dig hernede, hvis jeg ikke netop selv stod i Begreb med at rejse. Jeg tænker allerede først-kommende Tirsdag at sætte mig i et Jernbanetog for at gaa over Belgien til Paris. *Men kunde vi ikke mødes der?* Jeg tænker at blive der omtrent fra den 15de Mai til 1ste Juni eller maaske lidt længere og saa gaa til London. Kunde vi ikke ogsaa mødes der? Der er ingen Steder, hvor jeg mere trænger til menneskeligt Selskab end i London. Jeg bliver der, saa længe Pengene strække til, vel omtrent til 20de Juni. Vil du ikke ogsaa tale med Georg Göthe, om vi ikke kunde indrette os paa at træffes i Udlandet. Han skrev til mig, at han tænkte paa at rejse.

Tak, fordi I vedblive at synes om de Smaapiecer, jeg sender eder!

Hils din Hustru og alle gode Venner fra

din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN E. HANNOVER (i Dresden).

Kære Hannover!

København, 3. Aug. 1885.

Jeg kommer uvilkaarlig ved at læse Deres sidste Brev tilbage til min Bemærkning i et tidligere om, at De burde

»nyde Deres Ungdom« — en Bemærkning, som jeg tror, förargede Dem en Smule. Den var dog fra min Side virkelig ikke ment som et Raad til at gaa paa Dansebal hver Aften el. desl. Men jeg mener vedblivende, at De er noget uforsigtig med Deres Helbred; det mener jeg virkelig. At sidde i Hundedagene og arbejde med lutter ganske nye Ting, det stiller Krav til Kræfterne, som forudsætter, at man har nok af dem og endda noget tilovers. Hvorfor dog ikke hellere gøre en Bjergtur eller en Sørejse? saa kan De jo forfrisket komme tilbage til Arbejdet.

Naa, det ligger nu udenfor min »Kompetence«. Men De kan jo dog ikke være tjent med, at Maskineriet en skøn Dag nægter at arbejde.

Ellers finder jeg megen Smag i det Æmne, som De har taget Dem for at behandle, og finder Deres Foretagende meget prisværdigt. Jeg har altid været fortryllet af »Zwinger«; og jeg er vis paa, at det er gaaet enhver, der har set den, paa samme Maade, selv i Tider, da det var halsløs Gerning at sværme for Rokoko-Arkitektur. Hvis De har Kræfter, eller naar De faar Kræfter, saa vilde jeg raade Dem til at affatte Deres Arbejde paa Tysk: jeg ønsker somme Tider for mit eget Vedkommende, at jeg i Tide havde valgt mig en beskeden Plads i den tyske Litteratur.

Jeg har skrevet en Afhandling om Correggio i de to sidste Hæfter af »Tilskueren« — det sidste Hæfte er da ikke udkommet endnu. Det er egentlig ment som et Afsnit af mit store Arbejde. Kender De Lermoljeffs (Morellis) Bog om de italienske Mestere i de tyske Gallerier? Han har deri et langt »Bevis« i dramatisk Form for, at den lille læsende Magdalene i Dresden ikke er af Correggio, men af en »dem A. v. d. Werff nahestehenden Niederländer« (hvilken?). Jeg gad nok vide, hvad Tyskerne sige dertil. Mig forekommer Morellis Redegørelse — med al dens Vid og, hvad mere er, dens virkelige Lærdom — umaadelig svag; og i det hele taget bliver jeg meget irriteret af at læse denne Forfatter, som nu udøver en saa stor Indflydelse.

Spørg engang Prof. Treu, om han kan huske mig fra Begyndelsen af Sept. 1880 i Berlin, vi talte dengang flere Gange sammen i Olympia-Afdelingen og andensteds.

Lev nu vel, kære Hannover, og bær Dem fornuftig ad med Helbreden!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ (i Sverige).

Kære Ven!

Kbhvn., 11. Aug. 1885.

Jeg glæder mig til at se dig igen, naar du endelig engang kommer hjem. Tak for dit Brev! Vær overbevist om, at der aldrig fra min Side har været Tanke om at bryde Venskabet med dig; det er underligt, at du kan falde paa sligt ude paa en Ø i Vettern.

Hils forresten Vettern fra mig og mind den om, at den opførte sig rigtig uforskammet imod mig sidste Gang, jeg havde den Misfornøjelse at se den. Jeg sejlede nemlig over den med et lille Dampskib i stærk Blæst, og den bar sig saaledes ad, at jeg var mere søsyg, end jeg har været paa Nordhavet eller Middelhavet. Men de foregaaende Dage havde den smilet fortryllende til mig. Jeg haaber, at du har opholdt dig lidt i Vadstena; det er en yndig By, og Kirken er mærkelig og har interessante Monumenter.

Din oprigtig hengivne

Jul. Lange.

TIL FILOLOGEN CHR. JØRGENSEN¹.

Kære Hr. Jørgensen!

Kbhvn., 13. Sept. 1885.

Jeg vil gerne holde et Foredrag i Filologisk Samfund og har ogsaa Ting liggende temmelig parate til Meddelelse. Men derfor kan jeg unægtelig ikke bestemt love at være til Tjeneste til enhver given Tid.

Den Figur, De spørger om, er en Dionysos² af den Stil, som man er tilbøjelig til at anse for den Polykletiske, men naturligvis en senere Kopi i Marmor, fundet for c. 5—6 Aar siden ved Tivoli i Ruinerne af Hadrians

¹ nu Dr. phil., Museumsinspektør.

² afbildet i Jul. Lange: Menneskeskikkelsen II. Fig. 38, jvf. Note 2.

Villa. Afstøbningen er en Foræring af den italienske Regering. Jeg saa' en Afstøbning i Sept. 1882 i Berlin; den var mig fuldkomment ny og fremmed, men gjorde et stærkt Indtryk paa mig ved sin Skønhed. Den havde dengang heller aldrig været offentliggjort. Da jeg spurgte Direktør Conze ud om den, fortalte han mig dens Historie og raadede mig til at skaffe os den til Foræring, ligesom Preusserne havde faaet den. Jeg skrev strax hjem derom til Baron Rosenørn-Lehn, som ogsaa satte sig i Bevægelse i Anledning af denne lille Sag. Et Aarstid efter havde vi den.

I 1883 saa' jeg i Rom Marmorstatuen selv i Billedhuggeren Tadolinis Atelier, hvor den var indlagt til Restauration (hvilken virkelig blev meget godt udført). Det venstre Ben er væsentlig nyt. Dengang syntes det at kunne have lange Udsigter med dens Anbringelse i et Museum, da et saadant først skulde bygges (nemlig for Staden Rom).

Den er omtalt i forrige Aargang af Monumenti dell' Instituto — af Michaelis, hvis jeg ikke husker fejl.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (der læste til Artium paa en Gaard i Skaane).

Kære Georg!

[Kbhvn., Okt. 1885.]
Søndag Formiddag.

... Klem rigtig selvstændig paa din Læsning, især din Mathematik! Det er den eneste Vej for dig til at lære at forstaa de Ting. Du maa jo i de stille Formiddage kunne løse en glubsk Mængde mathematiske Opgaver. Forresten taler jeg aldeles ikke for nogen forceret Fart i Arbejdet; det gaar nok, naar blot den daglige Gerning gøres. Men Pinedød skal du gaa ind i Livet som et Menneske, der kan og véd noget og navnlig virkelig véd, hvad virkelig Arbejde er.

... Moder og jeg vare igaar i Aftenselskab hos Dr. Vilh. Thomsen, indbudne paa den finske Skuespillerinde Frk. Ida Ålberg, desuden nogle andre (Zahrtmann, Carl Thomsen

med Frue, Overpræsident Schlegel med Frue o. fl.). Frøkenen, som jo af Herman Bang erklæres for Nordens ubetinget ypperste Skuespillerinde, var virkelig ingen Skønhed; men hun saa' klog ud og var livlig og elskværdig at tale med. Jeg tror knap, jeg vilde være faldet paa, at hun var Skuespillerinde; men de andre sagde, at der var noget ved hendes Brug af Stemmen, som røbede det. Hun gav desværre intet til bedste; jeg havde ventet en Sang eller lidt Deklamation. Jeg havde egentlig tænkt paa at faa hende à part og bede hende læse et Stykke, som hedder »den Logerende«, for at hun kunde indføre det paa et eller andet Theater; naar hun vilde spille deri, vilde Stykket, der jo lige med ét er blevet aktuelt, nok kunne gøre Lykke. Selvfølgelig vil dets Grundtanke i Modsætningen mellem Revolverskud og Arbejde i Frihedens og Udviklingens Tjeneste paa mange Maader komme paa Dagsordenen efter Attentatet paa Estrup. Da Frøkenen imidlertid lod til at betragte mig som alt andet end Dramatiker — formodentlig som Assyriolog eller Sanskritist el. desl., siden jeg var i Selskab hos Thomsen, — havde jeg ikke rigtig Mod og Lyst til at bekende mine Synder.

Du véd, at jeg altid har holdt en Klat af Estrup, og jeg blev derfor des glædere over, at han var kommet hel-skindet derfra, kun med Mangel af en Knap i Overfrakken — hvilket maa kaldes billig sluppet, naar der bliver af-skudt en Pistol lige mod ens Bryst. Derimod nærer jeg megen Frygt for, hvad der synes at skulle ske bagefter; thi det lader virkelig til, Regeringens Mening er, at hele Landet saa vidt muligt skal knebles. Jeg tror slet ikke, det behøvedes, og det faar Karakteren af en Hævn, hvilket er meget ulykkeligt. Men nu faar vi at se; det bliver maaske ikke saa slemt ...

Har du saa faaet læst Dostojewsky og Bjørnsons »Det flager«? Fortæl mig om dem! Er det ganske nødvendigt for mig at læse Bjørnsons Bog? Hans nye »Geografi og Kærlighed«, som er opført i Kristiania, synes at være lidt vaaseagtigt efter Referaterne.

Din

Fader.

TIL CAND. MAG. M. GALSCHIØT¹.*Kære Hr. Galschiøt!**Kbhvn., 6. Okt. 1885.*

Jeg paaskønner oprigtig Deres Venlighed. Men Deres Plan er mig fuldstændig imod. De kan jo vente, til jeg engang er død; saa skal jeg fra mit Opholdssted tilsmile Deres Forehavende og ikke spøge hos Dem.

Emil Hannover véd De, at jeg holder meget af; han bliver nok til noget godt. Men vi ere begge for unge: han som Subjekt og jeg som Objekt. Det vilde være mig som en Slags Jordefærd over mig selv at se mig i »Illustr. Tidende«; jeg ønsker heller ikke nogen anden Præst til at kaste Jord paa mig.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

*Kære Ven!**Kbhvn., 31. Okt. 1885.*

.... Jeg har naturligvis nok set, at du for Øjeblikket har en fremskudt Stilling i en hidsig Kamp², skønt jeg først af dit Brev ser, hvilke Invektiver der flyve dig om Ørene. Det glæder mig, du tager dem med en vis rolig Ironi, der er det bedste Panser mod den Slags Skyts. Til Opmuntring i Kampen vil jeg fortælle dig en Historie fra min Ungdom. Min Fader, Prof. Fr. Lange, var en ualmindelig rolig Mand, hvilket kom af, at han i sin Ungdom havde været meget hæftig, men med Aarene tilkæmpet sig et meget sikkert Selvherredømme. Det sidste havde han god Brug for, da han i mange Aar var Formand for »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme«, hvis Bestyrelse uafbrudt blev angrebet af »Jøden Levin«, »Sprog-Levin«, der i en Piece bl. a. kaldte min Fader »det værste Exempel paa litterær Usædelighed i det 19. Aarhundrede«. En Aften kom Fader, meget vel til Mode, hjem fra en Generalforsamling i »Samfundet«. Da han

¹ da Redaktør af »Illustreret Tidende«, hvortil han havde ønsket en Biografi af Lange.

² Ibsen-Fejden.

havde sat sig ved Thebordet, udbrød min Moder: »Men Gud, hvor er din ene Bakkenbart bleven af?« — »Hvad behager, min ene Bakkenbart?« — Det viste sig virkelig, at den var borte, afmejet som med en Le, skønt paa en noget uregelmæssig Maade. Han kunde, ved at huske sig om, ikke forklare sig Sagen paa anden Maade end følgende. Han og Bestyrelsen vare blevne paa det voldsomste angrebne af Levin. Det tilkom egentlig ham som Formand at svare; men et andet Bestyrelsesmedlem, der var og endnu er af en yderst hidsig Karakter, var strax faret op og havde taget Sagen paa en Maade, som Bestyrelsen slet ikke kunde være tjent med og som min Fader ganske misbilligede. Mens den anden havde Ordet, havde han siddet med en Papirsax og i Tanker, for at dæmpe sin Utaalmodighed, bearbejdet sin ene Kind med den. Nu vel, Utaalmodigheden blev dæmpet og Bølgerne bagefter bragte til Ro; men Bakkenbarten var foreløbig borte, et Offer paa »den danske Litteratur« Alter. — Det er altid et Husraad.

Venligst Hilsen til dig og dine.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

*Kbhvn., Søndag Middag
22. Nov. 1885.*

Kære Georg!

Tak for dit Brev, som gjorde mig glad! — Herregud! læser I endnu Cæsar! Jeg gratulerer dig til at komme til Catilinarerne, de ere meget morsommere; saa skulde I, hvis jeg maa raade, i Forbindelse dermed læse Salusts Catilina, det vilde da med det samme være en god Slump Historie efter Kilderne.

»Det er første Del, det vil knibe med«; men saa Herregud! Kil paa første Del! Løs mathematiske Opgaver i hundredevis! Naar man først har Grebet paa det, er det jo morsomt. Og det var dog visselig altfor ynkværdigt og latterligt for Alverden, om du dumpede til den første Del, og det skulde da vel snarest være i Matematik. Der er noget sjælelig godt i at kunne løse mathematiske Opgaver: saa véd man, hvad man véd, og at man

ikke er noget Vrøvlehed. Ønsker du flere Opgavesamlinger, skal jeg sende dig saa mange, jeg kan overkomme. Arbejd ret paa Sikkerhed i den Ting, gør det, jeg beder dig indstændig derom! Du vil have godt af det...

Hvis jeg havde nogen Popularitet blandt den yngre Kunstnerverden — hvilket er muligt, da jeg hver Forelæsning har mit Auditorium stoppende fuldt —, saa har jeg formodentlig sat den overstyr i Tirsdags, da jeg kom stærkt ind paa det Thema, at van Eycks Malerier hverken vare impressionistiske eller »viftede«, men meget bedre, end om de vare det. Jeg er bleven saa ked af denne Slisken for Ungdommen, som mange halvgamle Mennesker give sig af med, ret som om de derved fik Haarene til atter at gro frem paa deres skallede Isser. Jeg vilde ønske, at jeg havde Tid til at holde et Foredrag eller skrive en Artikel, betitlet: »Om det nye, det nymodens, det moderne, det unge, det ungdommelige, det gamle, det gammeldags, det forældede, samt om Fremskridt, Tilbage-skridt, Stilstand m. m. m.«...

[Slutningen af Brevet mangler.]

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kære Ven!

[Kbhvn., Nov. 1885.]

Allerede for 4 Dage siden fik jeg et stort fransk Indbydelseskort til Taffel hos Udenrigsministeren Lørdag d. 28de og har svaret Ja. Han har aabenbart ment, at et aktuelt Fænomen, som har gjort saa megen Opsigt og Lykke paa Brædderne, ikke burde savnes ved hans Bord. (Jeg finder det nu i Virkeligheden skikkelig og venlig ment af Manden).

Det er os altsaa ikke muligt at komme Lørdag. Men vi have begge megen Lyst til at komme og ville spørge dig, om du ikke kan faa en anden Dag til at passe.

Mange Hilsener til dig og Damerne.

Din

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

Min kære Dreng!

[Kbhvn., 29. Nov. 1885].

Det var dog godt, der engang kom Brev fra dig, dit Asen, eftersom du havde forsømt en hel Uge. Lad os være regelmæssige med Brevskrivning! Synes vi engang imellem, at vi mangle Indhold til et Brev, saa lade vi os nøje med nogle Linier om, hvordan vi have det og hvordan Arbejdet gaar. Lad os overhovedet endelig ikke forlange noget videre af vore egne Breve eller af hinandens! Faa vi det lidt fyldigere, saa kunne vi jo fra begge Sider være glade.

Igaar var jeg til det aarlige Taffel hos Udenrigsministeren og morede mig mod Sædvane ganske godt. Udenrigsministeriet er nu flyttet over i »Enkedronningens Palæ«, saa at Lokalet var forandret. Spisesalen var kortere og dybere; dermed fulgte, at Tafflet var dækket i Hesteskoform, saa at vi nedrigere Rangspersoner (Professorer, Docenter og Kunstnere) havde en lille Fløj for os selv, hvilket var gemytligere og hyggeligere; vi kunde godt sidde og skumle lidt. Jeg talte baade med den tyske og den amerikanske Minister og fulgtes med den sidste¹ fra Selskabet; han fandt Rosenørns Middage altfor overdaadige, havde ikke spist Mage til dem. Den tyske Minister sagde, at han vilde høre mine Forelæsninger, saa snart han havde lært Dansk; men da han ikke sagde, hvornaar dette Tidspunkt vilde indtræde, véd jeg ikke, naar jeg kan vente Hs. Excellence. Det var en yngre, fin Herre med nogle Stjerner og store Baand; han lyder Navnet Hr. v. Stumm, men taler alligevel ret godt for sig. Amerikaneren gør Nar af vort Rangvæsen og ser selv aldeles ikke ud som en fornem Mand, men som en lærd, hvad han nok ogsaa er. Imidlertid har han en meget bestemt Følelse af at repræsentere en Stat, der kan blæse Europa et langt Stykke og slet ikke behøver at lægge sig efter vore Noder og Unoder.

Det glæder mig, at du har læst »Guder og Mennesker hos Homer«²; det er en fornuftig Afhandling.

¹ Mr. Anderson.² af Jul. Lange, se tidligere Breve.

Forresten er der saa meget i Homer, som jeg oprigtig elsker.

Hils mange Gange!

Din

Fader.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

Kære Ven!

Kbhvn., 3. Decbr. 1885.

Jeg har glemt, hvad den lille tapre Dame hed, som oversatte »Adam Homo« paa Tysk. Vær saa venlig at underrette mig om hendes Navn, og ubinam gentium hun vil kunne findes!

Sagen er, at jeg søger en Oversætter af min egen »vile prose«, idet jeg endog har to Arbejder for, som skulde udkomme pr. Høst¹ i das grosse Vaterland. Gennem Vilh. Thomsen og Julius Hoffory har jeg faaet Anvisning paa en vis Wilhelm Lange i Berlin. Hoffory underhandler maaske i dette Øjeblik med ham paa mine Vegne, og jeg bliver muligvis bunden til ham. Men jeg vil dog for alle Eventualiteters Skyld gerne have en i Reserve. Desuden har jeg i din Bog om Berlin sét en meget haanlig Udtalelse om Reclams Udgave af »et Dukkehjem«, som han nok har oversat; det har indgydt mig Betænkeligheder. Mener du, at Oversættelsen, Langes Arbejde, er saa daarlig? Eller sigter du til Synder eller Mangler fra Forlæggerens Side? Tjen mig i en lille Vejledning i den Sag!

Venligste Hilsener.

Din

Jul. Lange.

TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS.

Kære Hassan!

Kbhvn., 10. Decbr. 1885.

Tak for din Efterretning¹, der jo for saa vidt er god! Hvad vi skulle købe for de 1500 Kroner, som I ville skænke os, det maa I virkelig være saa venlige at overlade til os selv at afgøre; det gaar dog virkelig ikke an,

¹ Boghandleren.

² et Tilbud fra Ministeriet til Malerisamlingens Indkøbskomite om en Sum til Køb af et bestemt Billede.

at der fra Ministeriet tilbydes os en Sum til Indkøb af et bestemt Billede.

Jeg tænker at gaa til Rosenørn Lørdag Morgen. Det kan falde meget vanskeligt at finde en Form, som han ikke vil betragte som for nærgaaende mod sin Værdighed som Komiteens Formand, men det vil jeg nu alligevel forsøge; at antyde for ham, at Bevillingen holdes aaben med Hensyn til et bestemt Maleri, vil jeg derimod vel vogte mig for, da det jo vil være det samme som at smække Døren i for hele Sagen.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære!

Kbhvn., 15. Decbr. 1885.

Under vor livlige Samtale forleden paa Udstillingen¹ sagde du til mig, at jeg var meget sensibel eller pirrelig el. desl.

I den Anledning vil jeg fortælle dig, at da jeg idag talte med Emil Bloch om Sagen, ytrede han, før jeg havde omtalt dig eller hentydet til dig, at han dog fandt det altfor galt, at du var kommet fra Kultusministeriet med en Henvisning til Penge, som Komiteen kunde faa til Anvendelse i et bestemt, fra eder paapeget Øjemed. Du ser altsaa, at jeg ikke er ene om min Opfattelse. Han bekræftede ganske min Mening, at det vilde være yderst vanskeligt at faa Rosenørn retvendt i en Sag, som var taget saaledes fra Begyndelsen. Imidlertid har han nu en Indstilling fra mig, der er saa forsigtig holdt, som jeg har kunnet gøre den.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære!

Kbhvn., 20. Decbr. 1885.

Tilgiv, at jeg ikke har et ordentligt Stykke Postpapir til at besvare dit kraftige manifesto!

¹ om Æmnet fra forrige Brev.

Breve fra Jul. Lange.

Hvem har sagt »taktløs«? »En grov Taktløshed«? — Staar det i mit Brev? — Du selv — haha! — det var was anders — det tages til Indtægt. Forresten har jeg ikke nærmest tænkt paa det Ord. Jeg, som forener Dramatikeren og Kunsthistorikeren i én Person, har, naar jeg tænkte paa hint »altfor gale« i din Maade at tage denne Sag, gaaet og ved mig selv indklædt din Stemning og Handlemaade i følgende yndede Replik: »Jeg skal den Onde lyne mig nok faa det Bæst af en Svamp til at fænge«. — Du har villet have det Bæst af en Komité til at fænge! Du har villet slaa Gnister af en kongelig Kommission!! — Naa, det skulde have været i Kong Frederik den sjettes Tider! Jeg siger ikke mere! — Men naar man vil have et Bæst af en Svamp til at fænge, saa skal man ikke sige det, saa at Svampen hører det; thi saa bliver Svampen — ikke vred; det bliver man ikke nuomstunder —, men bedrøvet. Tyranni, Despoti! det er Ordet! Du har — en Kopist, en Assistent i Kultusministeriet! — danset paa Næsen af en kongelig Kommission med en Excellence i Spidsen — du har bundet Bjælder i vort Skæg! — Du kan maaske endog til syvende og sidst — hvo véd, jeg haaber det ikke — have paadraget dig den Beskyldning — jeg vover næppe at udtale den — at have foranlediget, at vi gør et fornuftigt Indkøb, og da saadant aldeles strider mod vore Traditioner i den senere Periode, saa — saa maa du selv bære Ansvaret!

Summa Summarum: Hvis det gik til som i gamle Dage, saa vilde du have faaet Fortjenstmedaillen i Guld og samtidig en skrækkelig Næse eller maaske din Afsked paa graat Papir. Der er nemlig ubestridelig noget priseligt i din Adfærd; men der er — i Maaden — noget — altfor — galt — paa visse Punkter ...

At du »vil tage din Lære heraf for Fremtiden«, det er det priseligste af det hele. Maa jeg byde dig en Pris — drikker du Snus? — Og saa skælder du oven i Købet ud til Slutningen! Du danner dig efter Scavenius, du giver Næser, der ende med, »at saadant for Fremtiden ikke vil blive taalt«. — Ha! Ha! — Jeg kalder nødig Folk for »Øgler«; for naar det mellem Venner kommer til »Øgler«, véd De nok, — saa — —

Det gør mig forresten ondt, at du bliver nødt til at gøre en Rejse paa en halv Snes Dage til Berlin — det

vil sige: mig glæder det naturligvis; men du vil maaske nødig forstyrres i Juletiden. Jeg har nemlig under Dags Datum ansøgt Ministeriet om Tilladelse til at gøre en saadan Svip, og du véd, at Ministeriet har den prisværdige Vane at sende dig med mig for Kontrollens Skyld. Gør det, saa er du en rar Fyr! Du skylder dig selv ovenpaa den Historie en lille Opmuntring — Rembrandt — van der Meer — Tanagra — polykrom Skulptur!! — Hm!

Med ikke væsentlig forandrede Følelser

din

Jul. Lange.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 23. Decbr. 1885.

Til Grund for min Dom om Chr. Freunds »Modelleren om igen« eller »Bevaring« af H. E. Freunds Ragnarokfrise ligger alene et Stykke Frise, som var udstillet paa sidste Foraarsudstilling. Det var for mine Øjne tørt gjort og vilde i Sandhed ikke tjene til at give høje eller retfærdige Forestillinger om Originalen, et af vor Kunsts allerypperligste og mærkeligste Værker. Det ligger i Sagens Natur, at den brave og ærlige Chr. Freund ikke kan se Forskellen; han mener uden Tvivl virkelig, at han ved sin Gentagelse har frelst Frisen fra Undergang. Han saavel som den Skole af Billedhuggere, hvortil han hører, mene aabenbart, at Gentagelsen i Henseende til plastisk Stil og Methode slutter sig til Originalen. — Thorvaldsen havde her saavel som i andre Lande en Mængde Efterlignere, der ganske havde tilegnet sig hans plastiske Principer, men derfor bleve de virkelig ikke Thorvaldsen'er; der manglede dem nemlig det personlige Geni med den Friskhed og det Præg af Liv og Originalitet, som det medfører. Jeg er aldeles enig med den Betragtning, som du, saa vidt jeg skønner, antyder, nemlig at man i Ollriks Tegninger (udgivne i Lithografi af Kunstforeningen) nu har den eneste gode og paalidelige Reproduktion af Ragnarokfrisen; jeg for min Del vilde advare imod at danne sig sine Forestillinger om den efter Chr. Freunds modellerede Gentagelse, ligesaa vel som efter Sindings, der er friskere

end Freunds, men aldeles afviger fra Originalen i Henseende til Stil.

Men jeg skylder dog at bemærke, at jeg i en Forsamling af Akademiets Skoleraad stod selvanden med denne Mening imod de øvrige Medlemmer. Deri ligger en dybere Modsætning i Anskuelse, som det vilde blive for vidtløftigt at diskutere her.

Sonnes »Bryllup«, som ejes af R. Puggaard, er aabenbart et af Kunstnerens bedste og mest karakteristiske Værker og efter alt, hvad jeg har hørt og tror, det originale Exemplar. Det synes mig smukt at forene det med »Ligfærden«. —

Disse Gentagelser af Voxbusten i Lille er jeg ikke saaganske tryk ved. Jeg har aldrig set Originalen, men finder mere Udbytte ved at betragte en god Fotografi (navnlig Brauns) end af Vox-Reproduktionerne.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

Kære Georg!

Berlin, Mandag Aften 28. Decbr. 1885.

Jeg er træt og søvnig i Aften og har kun liden Lyst til at skrive; men jeg vil alligevel ikke lade være, da det nu er saa længe siden, jeg har skrevet til dig.

Jeg var i Formiddags, da jeg skulde fylde en ledig Time, inde i Vaabensamlingen i det gamle Tøjhus: smukt, storartet Lokale, utallige erobrede Kanoner og Faner, deriblandt — Gud bedre det! — Dannebrog i adskillige Exemplarer. Bronzeløven, som Tyskerne førte fra Flensborg 1864, saa' jeg ikke; derimod Flaget og Vimplen af Gefion, som de tog Skærtorsdag 1849 i Eckernförde. En hel Samling store modellerede Fremstillinger af alle de franske Fæstninger, udstillede paa store Borde. — Den Udstilling, for hvis Skyld jeg nærmest var kommet herved, interesserer mig meget og sætter adskillige Tanker i Cirkulation i mit Hoved. Der er et Pragtstykke af japansk Kunst, en Gruppe udført af Elfenben, Træ osv. af Kawamoto Shiguraku (som du nok kender). Det forestiller en berømt Krigshelt Teïto, der tillige er Virtuos som Kraftkunstner; han præsenterer for den ved Siden

staaende Kejser, hvorledes han ogsaa forstaar sig paa de aandelige og fredelige Kunster. Han løfter paa den ene Haand et vældigt og massivt Bronzekar, medens han med den anden skriver — kalligraferer meget sirlig — et Digt, et, som han ikke har lært udenad, men som han improviserer i det samme inspirerede Øjeblik. Det er Guld værd at se hans Udtryk af bramfrit Lapseri, idet han udfører denne Idræt, og at se Kejserens allernaadigst iagttagende og satisficerede Mine. Om det nu fra den japanske Kunstners (Kawamoto Shiguraku's) Side er Satire eller Skælmeri, det er jeg slet ikke saa sikker paa: det er maaske ren Beundring over Mandens alsidige Evne. Skade, at man ikke kan læse Digtet!

God Nat, min Dreng! Hils nu Tante Therese og Carl Bentzon og dem alle, og skriv saa!

Din

Fader.

TIL SAMME.

[Berlin, Jan. 1886.]

.... Da jeg efterhaanden paa mine Rejser har faaet mere Lyst til at gøre Bekendtskaber, gjorde jeg ogsaa Visit hos Direktøren for det store Galleri, Prof. Woermann, og gik med ham i Galleriet. Men jeg var lige ved at fortryde det igen, eftersom vi inden 5 Minutters Forløb kom saaledes paa Kant med hinanden i Samtalen, at det nær var blevet Skandale. Saa gik vi lidt og surmulede og afkølede os og blev artige mod hinanden igen, og da jeg inden min Afrejse sagde ham Farvel, var han rigtig elskværdig. Det var oven i Købet mig, der i det væsentlige havde havt Uret med Hensyn til Indholdet af vor Disput; men han kørte paa med et vist hertugeligt Grand-seigneur-Væsen, som irriterede mig, og som maaske hidrører fra, at han skal være en hovedrig Mand, der har store Besiddelser i Kamerun, hvilket jeg jo ikke kan rose mig af at have.

Her i Berlin omgaas jeg med min Landsmand Dr. Hofory, der er ansat som Docent i Oldnordisk ved Universitetet; han er en flink og begavet Mand, kun 30 Aar gammel; hvad jeg har imod ham, er, at han er aldeles tysk i sin Tænkemaade og ret godt har vænnet sig til at

se ned paa sit lille Fædreland. Jeg har ogsaa talt med den Mand, der skal oversætte mig paa Tysk, Wilhelm Lange, Oversætter af Ibsen, Bjørnson, Sardou osv. osv., saa at jeg forsaavidt kommer i godt Selskab. Han er et godt Hoved med en forbavsende Læsning i nyere Litteratur, bl. a. vor egen — han kendte ogsaa godt mig som Forfatter i Forvejen og karakteriserede mig meget fornuftig for mig selv. Men han fører nok ellers en løjerlig Menage. — Saa har jeg truffet mine ærede bekendte, de grossmægtige Direktører oppe i Museet, som jeg forresten holder meget af. Det er saa sundt for mig at komme herved og tale med Mænd, der kende saa meget i mit Fag, som jeg ikke kender. Bode er aldeles beundringsværdig i Henseende til skarp og nøjagtig og umaadelig omfattende Viden og desuden den gemytligste Berliner, man kan tænke sig. Han fortalte mig strax med det mest fornøjede Ansigt om, hvor skrækkeligt han var bleven skældt ud i et Tidsskrift, og vilde endelig have, at jeg skulde læse hele Artiklen, hvad jeg ogsaa maatte tjene ham i. — Idag har jeg specielt studeret den japanske Samling med særligt Hensyn til den Pligt, jeg har paataget mig, at skrive en større Anmeldelse af Karl Madsens Bog. Jeg har nu læst samme Bog nøjagtig igennem og finder den meget god. Der er mange særdeles træffende Ting i hans Karakteristik og Opfattelse. — Jeg besøgte ogsaa med særlig Tilladelse det mageløse ethnografiske Museum, der er under Omflytning og ellers utilgængeligt, — naar det engang bliver færdigt, naada! Alene en Samling af Sager fra det vestlige Nordamerika, indsamlet af en norsk Sømand, Jakobsen, der specielt udsendes af Berlinermuseet for at samle! Den Samling var næsten saa stor som Halvdelen af vort ethnografiske Museum.

Naa min Dreng, nu er Klokken halv 1, og jeg skal til Køjs. Imorgen rejser jeg fra Berlin og hjemad, tænker dog at blive en Dags Tid i den Stad Lüneburg, som skal være saa mærkelig og som jeg aldrig har set.

Din

Fader.

TIL SAMME.

*Kære Georg!**Kbhvn., Lørdag Aften, 31. Jan. 1886.*

Jeg længes rigtignok grumme meget efter at høre fra dig; hverken Moder eller jeg har hørt fra dig i den sidste Uge...

Selv er jeg stærkt optaget; nu er jeg af Ministeriet sat ind i Kommissionen til Forlig mellem Akademiet og de udenforstaaende. Det kommer just ikke til at høre til Livets Behageligheder, medfører formodentlig adskillige Uvenskaber til begge Sider og med højst tvivlsom Nytte; men det maa jo alligevel gøres. Man kan da i alt Fald bedre der tale fra Leveren end i Akademiets Forsamling, især da Assessor Koch er gaaet ind paa at være Formand.

Forresten arbejder jeg paa at faa min Bog om Sergel og Thorvaldsen ud. Jeg har ogsaa skrevet den lange Anmeldelse (en hel Afhandling) af Karl Madsens Bog om Japansk Malerkunst. Forleden, da jeg netop skulde skrive om Bogens Forfatter og hans Stil — jeg gør det sidste af Høflighed, fordi andre skrive om mig og min Stil, men ikke fordi jeg selv ynder den Slags Talen om Forfattere; man skal tale om Indholdet af, hvad de sige —, kommer Karl Madsen selv ind ad Døren. Da det var noget før Middag, blev han og spiste med os. Saa blev han hele Eftermiddagen og Aftenen, og vi samtalede til Kl. 1, hvorpaa han sov i din Seng med nogle af Moders og Bibbes Sengklæder — det hørte jeg først bagefter. Det var naturligvis morsomt; Arbejdet blev jo noget forsinket derved — maaske lidt bedre, da jeg havde Lejlighed til at gøre Studier i Marken. Jeg har ogsaa skrevet det Stykke til Vilh. Møllers »Norden«¹ og skal nu skrive om polykrom Skulptur — for ikke at tale om, at jeg skal have mit store Værk ud samt holde Forelæsninger hist og her. Sig saa, at det ikke er en flittig Fader, du har!!

Du maa absolut skrive til mig, Georg. Hils Tante Therese og Carl Bentzon mange Gange. Farvel, min Dreng!

Din

Fader.

¹ Artiklen blev ikke trykt i Tidsskriftet, men indgik rimeligvis i en senere, større Afhandling.

TIL SAMME.

*Kære Georg!**Kbhvn., Beg. af 1886.
Søndag Formiddag.*

Jeg finder det bedrøveligt, at du kun kan løse hver tredje matematiske Opgave. Det vil blive vanskeligt at skaffe Sikkerhed for, at de, som stilles til Examen, netop komme til at høre til de rette hvertredjer. Jeg beder dig indstændig om at holde tappert ud med den Sag i den Tid, der er tilbage inden Examen. Naar du paa et eller andet Territorium af Mathematiken ikke føler dig sikker og klar nok, saa gaa tilbage til Forudsætningerne for Forstaaelsen og opdyrk dem, saa kommer det andet af sig selv!...

Jeg lider temmelig meget af Gigt, især i denne gode Formiddag. Russiske Bade og Draaber hjælpe ikke synderlig, lader det til. Jeg kommer vel til at bide i Gulerødderne, skønt jeg ogsaa finder det »ondskabsfuldt«. Jeg skal ud til Middag til Carl Jacobsen, hvor vi formodentlig ikke faa lutter Gulerødder; forresten tror jeg ikke, at nogensomhelst Mad vil smage mig synderligt; jeg er utilpas....

Det at være et »æsthetisk« Menneske synes mig at have to Hanke. Et er en virkelig Dyrken og Studium af Kunsten, hvilket alle Mennesker bør respektere, om de end ikke kunne personlig sympathisere dermed; et andet er en Tilbøjelighed til at benytte Kunst og Litteratur som den Busk, Strudsen stikker sit Hoved i, naar den vil flygte fra en ubekvem Virkelighed. Ret at forstaa det virkelige som virkeligt er Grundlag for alt godt.

Hilsener!

Din hengivne

Fader.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

*Kære Kleisdorff!**Kbhvn., 13. Febr. 1886.*

Jeg har ikke set Puggaards Malerier endnu, og jeg tør ikke love, at jeg faar dem at se saa snart, at jeg i betimelig Tid kan sende dig en Udtalelse angaaende dem...

Herovre gælder jeg for at være noget retarderet; men

i Forhold til eder er jeg en sand Fremskridtsmand. Det forekommer mig, at I i eders Indkøb vel meget ignorere, at der dog virkelig siden den Slægt, som repræsenteres af Const. Hansen, Marstrand og Ernst Meyer (qvos omnes honoris causa nomino), er fremtraadt en anden Slægt af Kunstnere, hvis Arbejder det ogsaa kan være værdt at samle paa.

Men det er nægtelig ikke det, som jeg er spurgt om

Det forekommer mig, at du selv bør komme herover for at give mig den lovede Toddy, eller — mieux encore — drikke en dito hos mig.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

Kære Georg!

[Kbhvn., Marts 1886.]

Jeg vilde gerne takke for dit sidste Brev; men det var mig saa vanskeligt at komme over, at du havde skrevet Æschines i Stedet for Æschylos. — Klassisk Danelse, véd du nok!

.... Din Tegning! Naar jeg sammenligner den med de lidt ældre Ting, jeg har af dig, ser jeg forresten en Del Fremskridt. Gør nu en Figur, som jeg helt kan bruge, saa skal den nok blive brugt!

At Thorvaldsen somme Tider gjorde sine Hoveder lidt for store, kan ikke nægtes. Det kommer af, at han selv havde et stort Hoved. Det er en bekendt Ting, som tidt er iagttaget og desuden bekræftet ved udtrykkelige Udtalelser af Leonardo da Vinci, at alle Kunstnere, som fremstille Menneskikkelsen, have en Tilbøjelighed til at fremstille den i deres egen Skikkelse. Han giver udførlige og snurrige Raad om, hvorledes man skal lære at undgaa den Ulykke, hvilket er saa meget mere underligt, som han selv var en udmærket skøn Mand og der altsaa ingen Ulykke var i, om hans Figurer kom til at ligne ham.

Det skulde være mig umaadelig kært, om du ved egne Anstrængelser kunde faa lidt Færdighed i at læse Græsk. De fleste forholde sig saa ængstelig og slavisk

til den Opgave, som om der intet var i den ud over Examen. Det er der dog visselig, og du mangler jo aldeles ikke den Evne at kunne tilegne dig et Sprog og blive noget fortrolig med det. Om Tilegnelsen af et Sprog gælder det jo, at Færdigheden og Udbyttet tiltager i meget stærkt voxende Progression, saaledes at det lønner sig at gaa fremad

Jeg læser i denne Tid et stort Værk om St. Frants af Assisi og hans Betydning for Udviklingen af Kunsten. Deraf har jeg oversat det vedlagte, som er det eneste, man har ordret tilbage af ham. Jeg synes, det er saa inderligt og ejendommeligt. Men send mig det tilbage!

(Slutn. mangler).

TIL SAMME.

Kære G.!

[Kbhvn., April 1886]. Mandag Morgen.

Drengene have i denne Tid været meget sysselsatte med at tømre et Dueslag, hvilket jo kan være en sund Aands- og Legemsgymnastik. Det er ogsaa meget godt gjort; nu mangler der kun Malingen, som de forlange Extra-Bevilling til. Igaar havde de en Kammerat, en rar Fyr, hos sig den meste Tid af Dagen; han gjaldt for særlig sagkyndig i Duer og Dueslag. Vort Duepar har faaet en ung Livsarving, der voxer meget hurtigt; den have Drengene givet Jens til Foræring.

Nu er min Bog om Sergel og Thorvaldsen trykt helt færdig. Jeg har tilegnet den til Carl Jacobsen jun.; desuden skrevet en lang biderhvas Fortale til den.

Emil Hannover var her igaar paa Afskedsvisit. I Aften skal han nemlig rejse til Paris for at blive der i 2 Maaneder, og derefter, hvis Pengene ville slaa til, ogsaa til London. Han var naturligvis saa glad som en nyslagen Toskilling; det glæder mig ogsaa paa hans Vegne. — Jeg har forresten udfundet et sindrigt og simpelt og sikkert Middel til at komme — eventuelt med jer alle sammen — til Paris paa offentlig Bekostning. Man lader sig blot bide af gale Hunde, saa bliver man sendt til Pasteur. Det skal ikke være videre smerteligt og des-

uden aldeles farefrit, naar man blot strax gør fornødent Væsen af Sagen og bliver sendt til Pasteur.

Kærlige Hilsener fra os allesammen.

Din

Fader.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

[Kbhvn., Foraaret 1886].

Tak for dine venlige Linier! Du maa blot ikke fortælle mig, at jeg faar det ene Arbejde fra Haanden efter det andet; thi jeg gaar og bebrejder mig min Dovenskab og alt det, som jeg ikke faar fra Haanden. Jeg tror vel ikke, at Verden venter saa ivrig paa det; men jeg har nu lovet mig selv det.

Jeg glæder mig ogsaa i Sandhed meget til at besøge dig i Norge i Sommer; jeg haaber, det skal lykkes, skønt jeg egentlig endnu ikke er ganske vis derpaa. Det er smukt af jer, at I ville have mig, og hvad Guldberg angaar, finder jeg det virkelig rørende, at han vil fejre sin Halvhundredears-Dag paa Letterstedtsk Manér med at samle sine Kolleger fra Stockholm og København. Jeg har før nydt godt af hans gæstfri Aftensbord i Kristiania, men jeg har jo ellers kun havt liden Berøring med ham.

Venligste Hilsen!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN EMIL HANNOVER (i Paris).

Kære Hannover!

Kbhvn., 12. April 1886.

Tak for Deres venlige Brev! Hermed haaber jeg at kunne sende Dem Exemplarer af min Bog¹ til Dem selv, Plon, Jacquemont og Soldi — men jeg er ikke vis paa at kunne faa saa mange af min Forlægger.

Det glæder mig, at De fik Kassel og Frankfurt at se paa Udreisen, og jeg sympathiserer ganske med Deres Begejstring for det lille Frankfurter-Galleri, jeg har ogsaa

¹ »Sergel og Thorvaldsen«.

interesseret mig meget livlig for det de to Gange, jeg har været der. Det v. Dyckske Portræt vil forresten ikke behage at stige frem for mit Minde af Forglemmelsens Mørke — derimod Massys (eller hvem det er), v. Eyck, Holbein, Memling, Rembrandt og ypperlige Ting af Italicernerne og Spanierne. Det Portræt af »Sebastian del Piombo«, som De nævner (det smukke Dameportræt i den grønne Dragt) er af Lermolieff bestemt som Soddoma, hvilket tiltaler mig.

Ja, ikke sandt? Louvre er en meget stor Indretning, lige fra de gamle Kaldæere og Ægyptere til Watteau — eller endnu halvandet Hundrede Aar længer ned. Med Undtagelse af le Musée de la Marine — og jeg havde nær tilføjet Collection Thiers — har man nok at gøre lige fra Stuen op til Skorstenen i alle Fløjene. Jeg tror ogsaa, at det kan være godt for Dem at have den brave Watteau at holde Dem til, skønt han midt ude paa Søn kan være et temmelig skrøbeligt Anker, og det altid bliver noget vanskeligt at opfatte hele den øvrige Verdenshistorie som Forspil eller Efterspil for Watteau. Men hellere ham end Poussin, som var en kedelig gammel Tante af et noget eftermørknet Temperament, og som netop i Louvre opfører sig meget langtrukket og tvært. Har De ogsaa indgaaet Forpligtelser med Watteaus »contemporains«? Det forekommer mig snart altfor heroisk og minder om et advarende Sted i Faust, som her ikke er Plads til at citere. Med Undtagelse af Watteau selv forekommer i det hele Louvresamlingen af fransk Kunst fra Ludvig XIVs og XVs Tid mig temmelig uudholdelig, skønt jeg pligtskyldigst har tilbragt adskillige Dage af mit Liv i den. Saa ere Billedhuggerne dog i Grunden bedre end Malerne: Coyzevox, de to ældre Coustou'er (en Terrakottabuste af en Præst) m. m. interessere mig temmelig meget. — Aa det er sandt: Hils Houdons Buster fra mig, og fortæl mig ved Lejlighed om, hvad Fornøjelse De har af Trocadéro-Samlingen, og hvordan det sidste Compartiment i den tager sig ud.

Her hjemme fra véd jeg knap noget nyt at fortælle Dem. In rebus publicis synes der at være Vindstille, ligesom Blæsten lykkeligvis ogsaa netop idag er ophørt i Vejret, den Foraarsblæst har somme Tider næsten gjort mig halvtosset. Hvad det private angaar, har jeg ikke

havt det rigtig godt i de senere Dage. Jeg har havt, hvad Jens for et Aars Tid siden endnu kaldte »daarlig Feber i Maven« og derfor kun været lidet arbejdsdygtig. Men nu gaar det bedre — ligesom med Vejret.

Lev vel, skriv engang igen, naar De er godt oplagt, og anslaa et langsomt Tempo i Deres aandelige Marche!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

Kære Karl Madsen!

Kbhvn., 15. April 1886.

Vil du, naar jeg udtrykkelig beder dig derom, lade dig overtale til at tro, at jeg først i Aften har faaet din Afhandling om Michael Ancher¹ egentlig gennemlæst? Det er ikke til Ære for mig, men ligner mig kun altfor godt, Tværdriver som jeg saa tidt har været. Jeg takker for Læsningen. Den aldeles hensynsløse Ærlighed, som er ejendommelig for Artiklen, paaskønner jeg i høj Grad, og den bør alle paaskønne, ogsaa Michael Ancher. Man er egentlig strængest mod sig selv, naar man opstiller og fyldestgør et saadant Krav til Strænghed mod en af sine kæreste og nærmeste Venner. Enkelte Steder finder jeg, at du driver Strængheden lidt for vidt: jeg vilde f. Ex. have taget »Fattig Kristian udenfor sit Hus en Sommer-aften« (1884) noget i Forsvar. Jeg erindrer, at jeg saa det hænge Side om Side med et af la Cours bedst gennemførte Billeder — og det vil ikke sige lidt —, og at jeg filosoferede over Modsætningen: til den ene Side den fuldendte Form med det forunderlig kolde og lidet fyldige Indhold; til den anden Side unægtelig et Smøreri, men med en Fylde af Stemning, Aand og i Grunden ogsaa Farve, som der langtfra var hos la Cour (som forresten er min gamle og oprigtig ærede Ven). — Men det kan man jo have forskellige Meninger om.

Tillad mig at sige, at jeg i din Artikel til Forstaaelse af Michael Ancher savner en eller anden Skildring, en rolig, fordybet, bred Skildring af et eller andet frem-

¹ i »Tilskueren«.

trædende enkelt af hans Kunst. Det forekommer mig, at man med en saadan Skildring naar mere end med lutter oversvævende — som Rasmus Nielsen vilde have sagt — Karakteristik og Kritik. Forresten synes jeg, at du siger virkelig fortrinlige, overordentlig træffende følte og erkendte Ting om ham.

Men du havde jo bebudet mig et Besøg! Hvor blev du af? Jeg var oppe hos Scavenius og talte din Sag; han havde læst din »Japansk Malerkunst« og var den bevaagen. Gav forresten ikke noget Løfte; men det gør de Folk jo aldrig ved slige Lejligheder.

Venlige Hilsener.

Din

Jul. Lange.

TIL PROF. M. C. GERTZ.

Kære Gertz!

Kbhvn., 3. Maj 1886.

Tak for din Afhandling om Sparta, som jeg netop har gennemlæst med levende Interesse og med godt Udbytte for mine historiske Begreber. Naar du med lignende Klarhed i Opfattelsen og Bestemthed i Tegningen vilde skildre Livet i det øvrige Grækenland, saa vilde du give os en udmærket Bog. Jeg forstaar vel, at Sparta egner sig særlig for denne Art af Skildring paa Grund af Stabiliteten i dets Forhold; men det lod sig dog vel ogsaa gøre for Athens og de andre Stæders Vedkommende.

Jeg havde ventet lidt om Hestesporten, Vædekørslen, Agesilaos og Kyniska, et Punkt, som jeg tidligere har interesseret mig meget for og sat mig noget ind i; men efter din Mening med Afhandlingen kunde du vel ikke medtage det.

Ak ja! Hvis jeg var en rig Mand, vilde jeg lønne en rigtig udmærket Filolog til at bo ved Siden af mig, for at jeg frit paa ubestemte Tider af Døgnet kunde plage ham om Hjælp og Belæring.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL ARKITEKT E. SCHIØDTE.

*Kære Hr. Schiødt!**Kbhvn., 20. Maj 1886.*

Jeg sender Dem et Par Ord til Tak for Anmeldelsen¹. Idet jeg erkender, at den er altfor rosende, ønsker jeg alligevel Oplysning om Deres faa Indvendinger. Hvis De nu tror, at det er for at beklage mig, saa gør De mig Uret eller, rettere sagt, anser mig for en sygelig Sjæl; — men det tror De vel heller ikke. Jeg spørger alene, fordi jeg virkelig gerne vil kritisk oplyses.

1. De siger, at min Fremstilling af og til ikke undgaar en vis Søgthed. Tjen mig i ganske oprigtig at angive mig de Steder, som i denne Henseende have været Dem paafaldende; jeg vil være Dem taknemlig derfor. Nævn blot paginam og to Ord til Vejledning, saa forstaar jeg nok, hvad De mener!

2. Hvad sigter De til med Hensyn til min Uretfærdighed mod den gothiske Plastik²? De kender formodentlig i denne Retning adskilligt, som jeg ikke kender. Er der noget, som jeg ikke har nævnt, og som virkelig har større Betydning med Hensyn til Menneskeskikkelsen?

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

*Kære G.!**[Kbhvn., Forsommeren 1886.]*

Tak for dit sidste Brev, som glædede mig! Det fornøjede mig ogsaa, at din Fætter, som besøgte os Lørdag Aften, lejlighedsvis sagde, at hans Fader i et Brev havde rost dig for Flid. Det har maaske lidt været for at encouragere sin egen Pode til en ædel Kappelstrid; men det har vel heller ikke været grebet rent ud af Luften.

Igaar Morges gjordes der den triste Opdagelse, at alle vore Duer vare forlorne. En af dem laa dræbt paa Gulvet i deres Rum, med knækket Hals og et Bid i Nakken; de

¹ af »Sergel og Thorvaldsen« (i »Morgenbladet«).

² Anmelderen havde tænkt paa forskellige Alterbilleder i jyske Kirker.

andre vare væk, men paa Gulvet fandtes der Fjer af dem, som viste, at der havde været Forvirring derinde. Drengene havde ogsaa været uforsigtige, de havde ikke lukket ordentlig for Adgangen udefra. Formodentlig har det været Maaren (derpaa tyder den dræbte); den har da suget Blodet af en, og de andre ere fløjne. Maaske ogsaa først Maaren og derefter Katten, der saa har ført saa mange Lig bort, den kunde overkomme. Drengene vare naturligvis nedslagne, og lille Jens græd sine modige Taarer over Tabet af sin Chaleur; med dette fixe Navn var hans nu voxne Dueunge døbt. Moder og Bibbe stemte som Kvinder for, at den dræbte Mæfikke skulde begraves i Haven; men Drengene, som ringeagte Følsomhed, fik den stegt til deres Frokost ...

(Slutningen mangler.)

TIL KUNSTHISTORIKEREN E. HANNOVER (i London).

Kære Hannover!

Kbhvn., 15. Juni 1886.

Tak for Deres Brev, som det glædede mig at modtage! Hertfordhouse maa De naturligvis absolut have at se, og jeg ønsker Dem til Lykke med Nydelsen og Fornøjelsen, som jeg haaber, at De maa opnaa mere end én Gang. Jeg formoder, at Sir James Pagets Anbefaling vil være tilstrækkelig for Dem saavel til dette som til andre gode Huse (glem ikke Bridgewaterhouse), men jeg kan jo rigtig nok ikke vide det. Jeg havde i 1882, som jeg har fortalt Dem, stor Fordel af Falbes Anbefalinger, men alligevel har jeg paa en temmelig sikker Fornemmelse, at min Anbefaling til denne store Mand ikke vil have synderligt at betyde. Da jeg imidlertid ikke vil have paa min Samvittighed at have svigtet Dem, vedlægger jeg et Brev til Falbe for det mulige Tilfældes Skyld, at De ikke kan bane Dem Vej ved Pagets Hjælp. Kan De det, beder jeg Dem holde mit Brev til Falbe tilbage; kan De det ikke, beder jeg Dem bruge det. De bliver vist i saa Tilfælde nødt til at gøre ham en personlig Visit. Gesandter usurpere gerne Titel af Excellence.

Jeg havde et *ou ne peut plus* empresseret Brev fra Plon til Tak for min Bog, hvori han ogsaa beder mig

undskyldte ham for monsieur mon ami, fordi han havde været saa ganske særlig optaget, dengang De besøgte ham.

Ja, National Gallery!!! Selvfølgelig er jeg ganske enig med Dem i, at Afdelingen til højre mange Gange opvejer den til venstre; jeg kan den til højre ret godt udenad og føler alligevel en skrækkelig Længsel efter den, blot ved at skrive om den. Men det forekommer mig, at De gør Turner megen Uret, skønt han var lidt af en gal Mand. Naar De kommer ind i den første lille Turnerstue, saa kig til venstre for Indgangsdøren efter et lille moonshine — Ungdomsarbejde, svagt nok i det hele; men indrøm, at Maanen skinner i det som i meget faa Maaneskinsbilleder! Og naar De kommer ind i den sidste Turnersal, saa kig ligeledes om i Hjørnet til venstre for Indgangsdøren og se et Syndflodsbillede, som Böcklin og I. A. Koch maatte være stolte af at have komponeret! Jeg arbejdede mig ifjor et ikke lille Stykke ind i ham og fik megen Interesse for ham. Han er dog i det hele ingenlunde nogen Fejltagelse af Englænderne.

Jeg gætter paa, at den Landskabsmaler, som De har glemt Navnet paa, er John Crome (old Crome) — han er god!

Ser De ikke noget af Marinemaleren W. L. Wyllie? Ham fik jeg voldsom Interesse for ifjor — mest af Ting, jeg saa i Paris; men ogsaa af noget i London.

Glem ikke Dulwich-Gallery ude i Omegnen af Krystal-Paladset!

Hvis De overhovedet faar den i British Museum siden ifjor opstillede ethnografiske Samling at se, saa tjen mig i at tage et Oversyn over, om der findes meget af figurlig Kunst. At der findes noget, ved jeg nok; men jeg vilde være spændt paa, om der findes noget meget fyldigt. Men De maa ikke besøge Samlingen blot for det Spørgsmaals Skyld.

..... Jul. Paulsen har udstillet nogle kvindelige Modeller, som holde Hvil i et Atelier: et Billede uden Aand, Tanke og Sammenhæng, men navnlig for en enkelt Figurs Vedkommende saa stort og skønt malet og dejligt i Farven, at jeg aldrig har set Mage dertil paa en dansk Udstilling. — Hammershøj har en i flere Ting fint følt, men som Maleri betragtet aldeles affekteret gammel Kone. — Jo-

hansen et godt Portræt af Hostrup og en udmærket Børnescene i Akvarel.

Karl Madsen kommer vel snart over til Dem. Han venter blot paa, at hans Kone skal blive færdig med »noget, som kan indtræffe i de bedst ordnede Familier« — jeg venter hver Dag at høre fra ham.

Da jeg aldeles ikke hører til de sentimentale Politikere, saa kan jeg ingen venlige Hilsener sende til the great old man; derimod beder jeg Dem trykke Chamberlain i Haanden, hvis De ser ham.

Deres hengivne

J. L.

TIL FULDMÆGTIG A.P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 29. Juni 1886.

Jeg har ikke noget at bemærke og finder det hele meget smukt og rørende. Om en Minister egentlig burde være imødekommende paa dette Punkt¹, forekommer mig mindre sikkert; men jeg agter naturligvis ikke at ytre mig derimod. At Tiderne for den yngre Kunstnerslægt ere meget daarlige og mislige, er nok desværre en bevislig Kendsgerning, og en Kendsgerning, der netop har været til Skræk og Forbavselse i Aar. Er saa Øjeblikket heldig valgt til at aabne nye Indgangsdøre til Kunstens Tempel for den uerfarne Ungdom, som saa grumme gerne vil derind, og som lidet tænker over, hvordan den igen kommer ud?

Jeg finder i visse Henseender Kunsten udmærket egnet for Kvinderne; men jeg forstaar derved unægtelig netop Kunstflid, Kunstindustri, særlig de Opgaver af den, som kræve den nænsomste Haand og mindst fysisk Anstrængelse. Af figurlig Kunst [fra Kvindehaand] har jeg i den vide Verden ikke set meget, der har vakt min Opmærksomhed som noget egentlig betydeligt, skønt unægtelig ikke lidet, der røbede Talent og et vist Kald. Nu siger vel Stuart Mill, at det aldeles ikke kommer i Betragtning, hvad Kvinderne hidtil i Verdens Historie have udrettet eller ikke udrettet, fordi de ikke have havt partie égale

¹ Oprettelsen af en Kvindeskole paa Akademiet.

med Mændene. Og Stuart Mill var jo en stor Logiker. Men det forekommer mig, at hans Betragtning af Sagen er altfor logisk, d. v. s. altfor abstrakt. Der maa i Verdens hidtidige Samfundsorden, hvad Forholdet mellem Kønnene angaar, antages at være noget, som beror paa naturligt Grundlag. Hvorfor har der aldrig været nogen kvindelig Rafael eller Rembrandt? Det har, saavidt jeg ved, aldrig været Kvinderne forbudt eller forment at blive det: Politiken, Krigerstanden, Præstestanden, Lægestanden osv. osv. har været dem ligefrem afspærret, men ikke Kunsten. Hvorfor ere de da ikke blevne Kunstnere?

Om Forladelse, jeg blev nok for filosofisk. Jeg ser i Aanden en ung Malerindes smukke Øjne fæste sig bebrejdende paa mig og skammer mig over min Skepticisme.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN S. KRØYER (i Skagen).

Kære Krøyer!

Kbhvn., 9. Sept 1886.

Tak for dit Brev! Jeg var meget glad over eder og hele Verden oppe i Göteborg; bagefter har jeg rigtignok faaet en slem Katzenjammer og gaar endnu med en daarlig Mave. »Det var ikke Punschen, men det var Laxen!«

Jeg er ikke saa embedsmandig endnu, at jeg skulde ville formene dig og Michael Ancher at »blande jer« i Galleriets Affærer; jeg er endog villig til at anerkende, at jeg hellere lytter til eders Raad end til Diplomatiets og Bryggeriets og Artilleriets og Akademiet indenfor Komiteen om, hvordan jeg skal afgive min Stemme....¹.

Jeg har nu altid havt et ømt Hjerte, og det skærer mig i det, at den stakkels Enke ikke kan finde den Knaqe her i Livet, som hun skal hænge sig paa. Og det maa da ogsaa være kedeligt for Cederström, om han til evig Tid skal have sin egen Enke hjemme hos sig. Der er jo mange Exempler paa, at man har skilt sig fra sin

² det øvrige af Brevet handler væsentlig om et eventuelt Indkøb af Cederströms Billede: »Enken«.

Kone — at det saa skal være saa vanskeligt at skille sig ved sin Enke! — mange venlige Hilsener til Anchers!

Din

J. L.

TIL CAND. JUR. VALD. VEDEL.

Kære Hr. Vedel!

Kbhvn., 20. Sept. 1886.

Det skal være mig kært, ogsaa for min egen Skyld, at diskutere disse Spørgsmaal med Dem, engang naar vi begge have lidt Tid. Foreløbig kun dette.

Der forekommer mig ikke at være noget vundet ved, at De i Stedet for en objektiv Skønhedsnorm som Prøvesten opstiller et Ideal af en Læser eller Beskuer (den mest udviklede, mest fuldkomne Menneskesjæl); thi hvor har De ham?

Jeg tvivler ikke om, at de psyko-fysiologiske Undersøgelser (af Helmholtz, Wundt, Alfred Lehmann osv.) om de abstrakte æsthetiske Forhold (Liniers, Farvers osv.) have virkeligt Værd. Men foreløbig er der vel kun konstateret ganske enkelte Sandheder, og den hele Videnskab er egentlig endnu à faire og skal paa sit nuværende Stade ikke yde os synderlig Trøst. Og hvad der er det vigtigste: det bliver jo dog aldrig nogen Videnskab om fremstillende Kunst. Det kan blive en Videnskab f. Ex. om Versebygning, men ikke om, hvad Digteren vil sige og siger med sit Vers; en Videnskab om abstrakte Linier og Flader, men ikke om Michelangelos Skikkelser osv. osv. Det er jo ikke Meningen med nogen Digtning eller Kunstværk blot i Almindelighed at realisere det skønne.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PASTOR J. HELMS (i Skjellerup).

Kbhvn., 22. Nov. 1886.

— — Først fremmest maa jeg baade som Kunsthistoriker og som Redaktionsmedlem takke Dem paa det bedste

for Deres Afhandling¹, som med stor Dygtighed hævdede vor kunsthistoriske Skoles Overlegenhed over Nordmændene — og man kan vel tilføje: Svenskerne. Altsammen til des mere Ære for vor gamle Mester og Lærer, hvis Resultater De i det væsentlige ved selvstændig Forskning har bekræftet

TIL PROF. J. L. USSING².

Kære Professor Ussing!

Kbhvn., 11. Decbr. 1886.

Jeg maa bede Dem undskylde den Fejl, at jeg ikke sagde Dem, at Orthografien aldeles gik paa Redaktionens Ansvar, og at det derfor egentlig kun var med Hensyn til Indholdet, jeg bad Dem gennemse Korrekturen. Jeg plejer ellers at gøre vore Bidragydere opmærksomme herpaa.

Forøvrigt har jeg af Hensyn til Dem ladet Deres Rettelser staa. At De i Realiteten har Ret i, at der gøres Forskel paa Flertal og Enkeltal i Verber, tvivler jeg ikke om. Men De maa indrømme, at Redaktionen ikke kan indlade sig paa at undersøge de orthografiske Problemers Realitet: dertil savne vi Autoritet og Competence. Vi følge en vis modern Orthografi, som saa vidt muligt udjævner Forskellen mellem de nordiske Sprog indbyrdes, og søge vor Støtte i den saakaldte Stockholmer-Orthografi (vedtaget paa et Møde i Stockholm af nordiske Sprogforskere), ikke i Regler, der ere approberede af vort Ministerium.

Desværre nødsages jeg til at indrømme, at vi overhovedet ikke have vor Styrke i den strænge Konsekvens. Forsaaavidt som Sagen paahviler mig, maa jeg tilstaa, at jeg efter i Løbet af 40 Aar at have oplevet c. 40 forskellige orthografiske Systemer er aldeles ør i Hovedet og kun maa lade mig nøje med Bevidstheden om, at enhver enkelt Ting, som jeg skriver eller giver mit Minde til, har sin Hjemmel i et eller andet System, men at det er mig umuligt at indestaa for, at det altsammen har Hjemmel i det samme System. Hvis De finder dette Standpunkt — eller denne Mangel paa Standpunkt — lidt

¹ i Nordisk Tidskrift: »Naar er Thronhjems Domkirke bygget?»

² om en Afhandling af denne til Nordisk Tidskrift.

demoraliseret, saa maa jeg skyde en Del af Skylden paa min sædvanlige Skriftefader i slige Spørgsmaal, nemlig Vilhelm Thomsen, der, naar jeg forelægger ham et Problem til Afgørelse, for det meste indrømmer, at man kan se Sagen fra flere Sider og ikke bør være altfor paa-staaelig.

Til Slutning maa jeg takke Dem for den smukke og instruktive Anmeldelse, De har leveret os, og bede Dem tænke paa os igen ved Lejlighed.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

[Jan. 1887.]

(Brudstykke.)

— — Viggo Johansen har opfordret mig til at lade mig male paa et Aftenbillede, disputerende med Karl Madsen. Det kunde saamænd være ganske morsomt — for Fremtidens Granskere; men der bliver nu vel intet af, da jeg umulig kan ofre Tid til en saa ledig og uproduktiv Ting som at sidde for en Maler. — —

TIL PROF. H. HØFFDING¹.

Kære Høffding!

Kbhvn., 24. Jan. 1887.

Megen Tak for dine Bemærkninger til mit Kapitel.

Dit Krav til, at Kunsten skal give »virkelige individuelle Skikkelser«, forekom mig unægtelig i Begyndelsen »ultrarealistisk«, og jeg ved ikke, om det egentlig kan fra-

¹ Brevet er Svar paa nogle Bemærkninger om et Afsnit af Langes Skrift om »Menneskeskikkelsen«, som han havde bedet Prof. Høffding læse i Manuskript. Dette og to andre Breve til samme i det følgende ere offentliggjorte i »Tilskueren« 1898, hvortil ogsaa maa henvises m. H. t. to Breve af 1876 og 1878 til Prof. Høffding: et Svar paa dennes Kritik i »Nær og Fjern« af Langes Theori om »Kunstsværdi« — og en Udtalelse om Forholdet mellem Billedkunst og Digtekunst, der stemmer med den længere Udvikling i sidste Afsnit af Langes posthume Skrift: »Menneskefiguren i Kunstens Historie«.

lægge sig Beskyldningen. Det forekommer mig interessant som en kæk Ensiddighed. Jeg vil slet ikke nægte, at Fremtiden maaske vil give dig Ret; men foreløbig henhører det under »Fremtidsmusiken«. Du vil indrømme, at mit Standpunkt maa være noget forskelligt. Mit Kapitel henhører til Kunsthistoriens Propædeutik; det har in mente hele Mangfoldigheden af de faktisk foreliggende — allsaa af Fortiden producerede — Fænomener, og søger at fastslaa det rette Synspunkt for den videnskabelige Betragtning af dem. Derfor maa jeg nødvendigvis tage lige-saa meget Hensyn til den generaliserende, idealistiske Opfattelse af Menneskeskikkelsen som til den individualiserende og realistiske.

Fra Fortidens Historie kunde der maaske forøvrigt virkelig fremdrages Forhold, som pegede i den Retning, du antyder. I Retning af Generalisering synes allerede den græske Kunst i visse Gudebilleder (f. Ex. den Ludovisiske Hera) at have sagt le dernier mot, medens Individualiseringen, i alt Fald som Udtryk for en dybere psykologisk Opfattelse, mere tilhører nyere Tider. Det forekommer mig rimeligt nok, at Fremtiden ikke vil give sig meget af med Generalisering eller i alt Fald, hvis den skal bruge den, vil benytte Fortidens. Men jeg tilstaar, at det strider imod mine egne æsthetiske Erfaringer saavel som mod almindelige Anskuelser, at det individuelle skulde uden videre kaldes det bedste (det, hvor Forestillings-evnen havde naaet Højdepunktet af sin Funktion). Jeg er nu en uforbederlig Beundrer af Antiken og især Parthenonsfrisen, og paa den kan man dog vanskelig anbringe Begrebet Individualitet.

Den Galtonske Theori om Tilvejebringelsen af Gennemsnitsforestillinger havde jeg svær Lyst til engang at gøre Bekendtskab med. Men som umiddelbar Forberedelse til en Rejse i Grækenland vilde den vel heller ikke være anvendelig, til Trods for Gennemsnitsmenneskets Betydning for Grækerne.

Endnu engang Tak!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN ÆLDSTE SØN (i Skaane).

*Kære Georg!**Rom, 27. Febr. 1887.*

Tak for dit Brev, som fornøjede mig! Hæng godt i, min Dreng, saa gaar det nok!

Nu har jeg været her i Rom i 8 Dage og havt dejligt Vejr, mildt og forarsagtigt, for ikke at sige sommerligt, som man undertiden nok kunde kalde det. Idag har det været Scirocco (Søndenvind fra Afrika med mørk Luft, tungt og lummert), i Aften regner det stærkt. Rom er storartet som sædvanlig: stort, bredt og frit, mægtigt og prægtigt; her er saa dejlig megen Plads i Modsætning til disse snævert byggede, aandrige Byer Florents og Venedig. Og Solen skinner saa glad.

Du ved maaske, at jeg har truffet din tidligere Lærer, Hr. Chr. Jørgensen fra Metropolitanskolen hernede. Tirsdag Eftermiddag tænke vi at rejse sammen til Neapel, derfra over Brindisi og ind gennem den korinthiske Bugt til Korinth; saa over Landtangen til Athen.

Igaar var jeg ude i Villa Borghese udenfor Porta del Popolo, en stor, dejlig Park af Stenege og Pinier, med et temmelig stort Skulpturmuseum. En Masse Publikum fra alle Jordens Lande; den første, jeg saa ved Indgangen, var Coquelin med det kloge Hoved, som ligner Biskop Monrad. Han giver Forestillinger hernede (nemlig Coquelin, ikke Monrad). Da jeg gik derfra, mødte jeg Kong Umberto, kørende selv en lille Vogn. Jeg kan ganske godt lide denne Konge, som flere Gange har vist, at han har Mod og Hjerte, men rigtignok, hvad Grimhed angaar, i Verdenshistorien kun er bleven overtruffet af sin berømte Fader Victor Emanuel. Jeg har drevet Studiet af mine antike Mandsfigurer flittig og med en hel Del Udbytte; egentlig skulde jeg have længere Tid til Italien, hvor dog de fleste findes. Derfor ransager jeg næsten udelukkende Antiksamlingerne, har ikke engang været hos Rafael og Michelangelo i Vatikanet og kommer der heller ikke. Jeg har ogsaa faaet megen mærkelig og udmærket Arkitektur at se paa denne Rejse og faar mere og mere Interesse for den Kunst. Jeg beundrer saa meget den antike Arkitekturs Evne til at samle Sindet; i det moderne Væsen synes alting opsat paa at sprede det.

Jeg har truffet en hel Del flinke Kunstnere hernede: Hasselriis, Aarsleff, Joakim Skovgaard, Irminger, Kabell o. m. a. I Fredags Aftes gjorde de skandinaviske Kunstnere en lille Fest til Ære for min Ringhed i »Foreningen«. Hasselriis udbragte min Skaal, Irminger havde skrevet en lystig Vise og Joakim Skovgaard tegnet en Adresse til mig. Det var meget hyggeligt og venligt.

Det gaar ellers rask for sig med Roms Omkalfatring. Nede ved Tiberen blive hele Kvarterer nedrevne, disse Tilflugtssteder for den Bergsøeske Romantik. Men jeg klager ikke, saa længe de ikke forgribe sig paa noget af det udmærkede, og det har de endnu dog ikke gjort.

Lad mig nu se, at du tager dine sidste Skanser med Storm! Bajonetten paa, et livligt Hurra, saa vinder du nok Sejr.

Din

Fader.

TIL UDGIVEREN.

Kære Peter Købke!

Athen, 13. Marts 1887.

Tak for dit Brev og for dine Efterretninger fra København, jeg paaskønner sligt saa meget under Fraværelsen. Og særlig Tak for dine Letterstedtske Meddelelser!...

Akropolis er uhyre dejligt og Theseustemplet ligesaa dejligt — og Museerne! Men forresten er Athen en snurrig Rede, der mange Steder ligner en Provinsby af temmelig lav Rang. Butikerne ligne dem i Roskilde og Næstved, og Baggaardene »det København, som forsvinder«. Det, der gør Byer som Venedig og Florents saa noble og distinguerede, mangler her aldeles; men til Gengæld mangle de jo Akropolis, — og Naturen her er skønnere, skønt jeg ingenlunde svigter gammel Kærlighed til Italien, f. Ex. den romerske Campagne, fordi jeg har betraadt Hellas's Jordbund.

Endnu har jeg intet set til »Expeditionen« undtagen Adjunkt Jørgensen, som er fulgt med mig fra Italien; men om et Par Dage skal den jo være her. Skriv snart og fortæl bare!

Din bestandig hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

*Kære Karl Madsen!**Athen, 14. Marts 1887.*

Hermed mine bedste Lykønskninger til din Fødselsdag. »Dem Heldengreis im Siegeskranz« i Berlin agter jeg ikke at sende nogen Lykønskning, da jeg staar i et spændt Forhold til ham og ikke vil være med til at berolige hans slette Samvittighed; derimod ønsker jeg alt godt over Jens og over dig og haaber, at I maa blive 90 Aar (hver).

Jeg kunde hilse dig fra Parthenon og de andre gamle Bygninger hernede. De ere aldeles ikke byggede i japansk Stil, og de se ud, som om de vare ganske stolte over ikke at være det. De have heller ikke udtrykkelig bedt mig om at hilse dig; men jeg tror, at du kunde have godt af at komme ned og gøre Bekendtskab med dem, for at du om muligt kunde blive »vendt om«, inden det bliver for sent. Det er meget godt, at der — af Kunst — aldeles ikke er andet at se paa hernede, end hvad der er originalt og veritabelt gammel-græsk, uden nogen Forfalskning eller Restauration: det giver en dejlig Ro og Enhed i Indtrykket. Og deraf er der meget: foruden Monumenterne selv 3—4 udmærkede Museer. Der kunde endnu blive Haab om dig, hvis du kom herned; og hvad mig angaar, kommer jeg uden mindste Tvivl herfra som en endnu mere forstokket Gammel-Europæer, end jeg kom herned. Jeg rækker Næse ad Kina og Japan. Kunde jeg nu ogsaa komme til Ægypten, vilde jeg ikke alene blive forstokket, men aldeles forstenet, og maaske om 10 000 Aar blive udgravet — som en lille sort, men vel konserveret Statue — af et eller andet underjordisk Gravkammer. Hvis du saa til den Tid var bleven forvandlet til en lille gul eller sort japansk Figur, saa kunde det være morsomt at mødes og forny Bekendtskabet.

Hils din Hustru mange Gange, item Johansens, naar du ser dem. Jeg haaber, at Viggo Johansen har tilgivet mig, at jeg ikke kunde »staa« endnu en Gang; men det var mig virkelig en »fysisk Umulighed« — og der er intet, man mere maa respektere end saadanne.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN PROF. G. SALOMAN (i Stockholm)¹.

Kære Professor Saloman!

Kbhvn., 3. Noobr. 1887.

Maa jeg takke Dem meget for Tilsendelsen af Deres Afhandling om den mangefarvede Marmorskulptur. Den har i høj Grad interesseret mig; og jeg føler Trang til at meddele Dem, at jeg gennem egne Undersøgelser paa enkelte Punkter er kommet til Anskuelser, der afvige fra dem, jeg har udtalt i min Afhandling af 1886, og stemme mere overens med Deres.

Paa en Rejse, jeg i Foraaret gjorde til Italien og Grækenland, undersøgte jeg i Neapel Rigtigheden af den Paastand, som jeg tidligere har anført efter tyske Hjemmelsmænd, at Statuer, som vare fremstillede paa antike Malerier, vare fremstillede polykrome.

Jeg tiltræder ganske Deres Mening, at denne Paastand er urigtig.

Herved lægger jeg især Vægt paa Mosaikernes Vidnesbyrd, fordi Farven i Mosaikerne er bevaret saa frisk og saa fuldkommen. Blandt de ikke mange Mosaikbilleder i Museet i Neapel findes der to, som fremstille hvid Marmorskulptur. Det ene giver et Exempel paa en Marmorherme (med Kappe), som staar aldeles hvid mellem de levende Figurer, der have naturlige Farver. Det andet viser en hvid Statue af en Nævefægter, staaende paa et Postament. Der kan efter min Mening ikke være Tvivl om, at denne Farve skal gengive Marmor, især da de atletiske Figurers Hudfarve ellers paa antike Malerier som bekendt er meget mørk og brun.

At der paa antike Malerier findes Gengivelser af polykrome Statuer, kender jeg intet Exempel paa af min egen Iagttagelse. Thi jeg tror ikke, at det har været Meningen med disse enkeltvis, statuarisk, fremstillede Dekorationsfigurer, at de af Maleren konsekvent skulde fremstilles som Statuer. Stofferne i Klædebonnet ere ogsaa malede med en Lethed, som forbyder at tænke paa, at Kunstneren har villet efterligne Marmor. Den antike Malerkunst interesserer sig jo mere end den moderne for den enkelte Figs Skønhed og kommer derved til at give Figuren et statuarisk Præg, som vi fra et moderne Sys-

¹ Brevet forhen trykt i »Ord och bild« 1896.

punkt ere udsatte for at misforstaa, som om det havde været Hensigten at gengive en virkelig Statue. Dette har ogsaa tidligere været mig klart, og jeg har omtalt det i en Afhandling (1883) om antik Malerkunst.

Ved en omhyggelig Undersøgelse af Praxiteles's Hermes i Olympia (Originalen) er jeg ogsaa kommet til det Resultat, at hverken Haaret eller Øjets Iris har været malet, Haaret heller ikke forgyldt; det vil med andre Ord sige, at Figuren selv ikke har været malet, men at Farven har indskrænket sig til Sandalerne, maaske Ornamenter paa Klædebonnet o. desl.

Overhovedet tror jeg, at »Antiken« — dette vide og omfattende Begreb, som vi ere tilbøjelige til at opfatte altfor snævert — ingenlunde fra først til sidst eller fra alle Kanter har havt nogen sikker Lov og Doktrin om polykrom Skulptur; men at der har været mange forskellige Meninger om den Sag — tout comme chez nous. Og det glæder mig at finde, at De, med mange vægtige Argumenter, har udtalt Dem i lignende Retning, som sikkert er den sande og sunde.

Med Højagtelse og venlig Hilsen

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Prof. Saloman!

Kbhvn., 9. Nov. 1887.

Tak for Deres venlige Udtalelser om min »Sergel og Thorvaldsen«! Jeg har i det hele taget havt Glæde af den Maade, hvorpaa denne Bog er modtaget; men ganske særlig har det glædet mig, at den i Sverig er modtaget saa godt. Saaledes kan den ogsaa have bidraget en Smule til god indbyrdes Forstaaelse mellem Svenske og Danske.

Naar De kommer til København, haaber jeg at se Dem, senest i alt Fald til Sommer. Jeg lover mig noget af Udstillingen.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN E. HANNOVER (i Dresden).

*Kære Ven!**Kbhvn., 26. Jan. 1888.*

Jeg skylder Dem en Tak for Deres venlige Brev, ja endog en Nytaarshilsen tror jeg ikke, at jeg har faaet sendt Dem. Her har De den med mine oprigtigste og bedste Ønsker, og tillige med gode Forhaabninger; thi det forekom mig meget smukt og lovende, hvad De fortalte mig om Deres Arbejde. Jeg beder Dem jævnlig lade mig høre fra Dem og ikke være for stræng, hvis mine Svar ikke indløbe fuldkommen regelmæssig: de komme i hvert Fald nok. Dengang Vorherre skabte alting »efter Tal, Maal og Vægt« (som der staar i Bibelen), kom jeg desværre til at danne en beklagelig Undtagelse. Der kom noget uordentligt ind i min Natur, noget, som saa vanskelig kan rette sig efter Almanak og Klokkeslet, uagtet jeg forsikrer Dem, at jeg nærer den dybeste Ærefrygt for disse to Stormagter i Livet og ingenlunde mangler god Villie til at underkaste mig dem.

Nu har De vel set Kunstbladet, saa meget mere som De selv har skrevet en Artikel i det. Jeg læste Deres »Lenbach« med Fornøjelse, den syntes mig at være det bedste, jeg har set af Dem. Men er det rigtigt, at Rembrandt brugte Asfalt? Det var mig paafaldende, da jeg læste det. Jeg talte med Madsen derom; han mente heller ikke, at De havde Ret. Selv kender jeg jo ikke af Erfaring Suppens Tillavning; men det forekommer mig ikke, at Rembrandts Suppe smager af Asfalt.

Dolken¹ blev sendt til Berlin til Bodes og hans bekendtes Erklæring. Det var et Smæk for mig. Den viste sig virkelig at være Imitation i hvidt Messing i Stedet for Sølv. Bode fandt heller ikke, at den var »im Sinne der Renaissance gedacht« — deri tillader jeg mig at være ganske uenig med ham. Den Dolks Historie er endnu ikke afsluttet. Det glædede mig, og jeg paaskønner oprigtig, at Madsen, efter at jeg havde tabt Slaget, stillede sig frit og uforbeholdent paa min Side og erklærede, at han havde taget fejl, men ogsaa fastholdt Kompositionens Ægthed. Jacobsen har taget Sagen paa en fuldkommen

¹ om hvilken Lange havde skrevet Artiklen: »En gammel italiensk Dolk« i »Tskr. f. Kunstindustri« 1886; den findes nu i Kunstindustri-Museet i Kbhvn.

gentlemansmæssig Maade ligeoverfor mig. Men næsten ubegribeligt er det, at ingen i Danmark, end ikke Guldsmede, har betvivlet, at det var »drevet Sølv«.

Hvad siger De om min Polemik om de gamle Møbler¹?

Vær rolig for, at jeg ikke skal forstyrre Dem i Deres ømme tête-à-tête med det 18. Aarh.! Jeg ønsker naturligvis ogsaa, at De skal afslutte Deres Arbejde derom, og glæder mig til Udbyttet deraf. Naar man har taget alvorlig fat paa en Sag, skal man naturligvis ikke afbryde sit Forhold til den. Men jeg haaber, at Livet i en Verdensstad alligevel vil indskærpe Betydningen af det universellere. Tænk Dem min Forvovenhed: jeg mener at have fundet nye Synspunkter for Betragtningen af — — — — Laokoon!! Ikke sandt: det gaar virkelig for vidt. Men det kan vi altid tale om (det gyser i Dem ved Tanken!).

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

Kære Kleisdorff!

Kbhvn., 12. Marts 1888.

Det skulde være morsomt, om du kunde drive dine Leonardo-Studier noget dybere og udførligere. Jeg vilde ikke raade dertil, hvis han blot havde Betydning gennem sine Kunstværker; thi da vilde du være altfor langt skilt fra Materialet; men for et scientifik dannet — og taalmodigt — Hoved frembyde jo hans Skrifter et rigt og overordentlig interessant Stof. Du burde gaa i Færd med I. P. Richter's Udgave og engelske Version af hans Manuskripter, som det kgl. Bibliothek ejer, et prægtigt Værk. Tør jeg i al Beskedenhed henlede din Opmærksomhed paa et Par Afhandlinger af mig selv (i »Ude og hjemme« 1883 og »Tilskueren« 1885). Dermed ønsker jeg naturligvis ikke at bortlede din Opmærksomhed fra ham som Kunstner, og Fotografierne give jo virkelig meget Udbytte; men paa Afstand fra dig og fra Varerne selv at give dig nogen Anvisning forekommer mig meget for usikkert og voveligt.

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ i »Kunstbladet«.

TIL KUNSTHISTORIKEREN E. HANNOVER (i Dresden).

Kære Ven!

Kbhvn., Marts 1888.

Tak for Deres sidste Breve! Jeg er ganske enig i meget af, hvad De ytrer, jeg har ogsaa navnlig meget imod Tyskernes Videnskab i vort Fag, saa højt som jeg end skatter fleres, navnlig Bodes Viden.

Det fornøjer mig at høre om Deres Foretagender og Studier. Dog kan De nok forstaa, at jeg er lidt misfornøjet med, at De nu begynder at forsømme det vigtige Æmne Max Klinger: det bliver snart 3 Uger siden, at jeg læste Deres sidste Afhandling om denne Storhed, der for vort Publikums Bevidsthed dog vel nu udfylder de $\frac{9}{10}$ af Europas Kunst. Vi ere af særdeles Himlens Naade aabenbart forud for hele den øvrige Verden i Opfattelsen af Max Klingers rette Proportioner. Tænk, om De, mens De gaar dernede i Dresden og ser paa Rembrandt og Tizian og Rafael osv., skulde gaa hen og glemme Max Klinger! Ja De mærker maaske, at jeg er ganske forelsket i Navnet: der er noget ved det af en Bjælde, som jo har den specielle Egenskab evig at minde om sin beskedne Tilværelse, hvilket kun kan falde vantro Mennesker lidt trættende.

Naa, nu er De nok gal i Hovedet for Alvor! Men jeg forsikrer Dem, at jeg egentlig er mere gal i Hovedet (i denne Sag) paa Dem end paa Max Klinger. Det eneste, jeg har imod ham — foruden, at hans Raderinger for det meste ere temmelig daarlige, — er, at han hører til de Nutidsfirmaer, som driver en ligefrem Geschäft med Originalitet. Lad ham det! Fejlen er hos dem, som bide paa Krogen.

Naa, nu er De nok endnu mere gal i Hovedet — og jeg forsikrer Dem, at det var ikke min Mening. Men naar jeg ser paa vor egen nyeste Udstilling, saa er jeg slet ikke henrykt over den yngste Slægts Bedrifter. Den unge Kornerup har malet et ældre Bybud eller Kontorbud i afmagret Tilstand og ganske afklædt, pattende sin voxne Datter, og man maa haabe, at han finder bedre Smag i hende, end jeg gør. Knaldende Virkning à la Bonnat — Gud ved, hvor han har lært den! Dagslys over Overkroppen, Maaneskin over Benene; vel under-

rettede Personer paastaa rigtigt nok, at det skal være Koldbrand i Benene, men jeg paastaar, at det er Maaneskin — hvilke uhyre og uforudsete Vanskeligheder Kritiken har at kæmpe med! Det gamle Kontorbud, som ingen Klæder har og derfor heller ingen Lomme, maa alligevel have skjult en Lommekam et eller andet Sted; thi hans Haar er nylig friseret tværs over den skallede Isse fra det ene Øre til det andet — saaledes som ældre Kontorbude gøre det. Jeg ved naturligvis meget godt, at Billedet med alt det kunde være et Mesterværk, eller i alt Fald et indholdsrigt Værk; men det er det bare ikke. — Saa er der en forloren Søn ude ved sine Svin, af Christiansen — en fuldkomment pænt vadsket og selv i godt københavnsk Selskab præsentabel Model i en bedrøvet Stilling. — Og saa er der Hammershøjs Job! Ja hvor ondskabsfuld man end er af Naturen, maa man jo indrømme, at dette Billede har en Del mere at sige end de andre, at der er malerisk Klang og Tone i det. Men jeg kan ikke lade være at hviske ganske sagte og ængstelig: Mon det dog ikke skulde være en lille Smule saadan af det, som man i min Ungdom kaldte affektet ??? Ak, denne sagte Hvirken vilde løfte sig til et skrækkeligt Raab om en soleklar Kendsgerning: Geschäft und Originalitet! — hvis vi ikke vare saa bange for at blive spiddede paa Karl Madsens og Emil Hannovers spidse Penne. Men saa længe som disse Riddersmænd staa Vagt om de yngste og ikke taale nogen Mukken om noget muggent og usundt paa den Kant, saa vove vi kun at hviske.

Nej lad os holde os til de gamle; der er f. Ex. Professor August Schiøtt, Medlem af Akademiet, R. af D., som har malet den skønne Imogen, der belures i sin Søvn af den snedige Jachimo. Hun er sød, kan De tro, som om hun var bagt af Kagedejg. Jeg forsikrer Dem, at det er saa lidt usundt, at det kunde anbefales som den ferskeste og mindst hidsende Patient-Diæt.

Kære Ven! De maa ikke optage dette som første Levering af en gennemført Udstillingsanmeldelse, det kunde sikkert blive noget trættende for Dem. Men jeg har under mine Besøg paa Udstillingen tænkt en hel Del paa Dem og gjort Dem nogle Bebrejdelser, fordi De somme Tider er med til at se igennem Fingre med det affektete og

overhovedet ikke gør den rette Forskel mellem det, som griber med den naturlige Tilskyndelses Magt, og det, som udklækkes af Trangen til at hitte paa etwasnochniedagewesenes, som kan være en Plakat for én selv.

Der er en ung Debutant, Seligmann, som har malet smukke Ting, — jeg ved ellers intet om ham, ingen kender ham. Den unge Poul Blochs Portræt af sin Fader kan jeg egentlig ikke vurdere saa højt, som mange gøre det. — Zahrtmanns nyeste Leonore Kristine holder jeg mere og mere af, alt som jeg ser paa det; dog er vistnok Hovedfiguren her den ringeste.

Naa, nu har De nok af min giftige og galdesyge Passiar — behold nu ingen slem Smag i Munden efter den! Hils Prof. Treu, hvis De skulde se ham, og forsøm ikke at skrive til mig!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hannover!

Kbhvn., 13. Sept. 1888.

Det var kedeligt, at De ikke var paa Ny Carlsberg forleden Aften. Det vilde i alt Fald have glædet Dem at se Dubois¹ og «mes enfants», Fruen ikke at forglemme. Jeg har senere været med ham paa Thorvaldsens Museum, men ikke med større Udbytte for min Erkendelse, end naar jeg har gaaet der med Jens — De husker maaske min yngste Søn. Jeg ved virkelig ikke, om Dubois i en saadan Situation er meget klog eller meget naiv. Han er maaske bange for at faa Bank af os danske Barbarer, hvis han ikke finder alt charmant; eller maaske finder han det altsammen charmant, hvilket det jo ogsaa fra en vis Side set er, og han er uden Tvivl nok Mand for at se dets stærke Side. Men dette Ord kom lidt ensformigt fra ham. Endog Gratiegruppen fandt han charmant, men da jeg sagde, at den dog vist ogsaa var en Smule tør, var han ligesaa enig deri. — Forresten er jeg meget forlokket i hans Person ligesom i hans Værker. Man faar

¹ den franske Maler og Billedhugger.

Indtryk af, at han er en meget lykkelig Mand mellem Kone og Børn; men han er svagelig — c'est la vieillesse, siger han

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FILOLOGEN S. TUXEN.

Kære Ven!

Kbhvn., 10. Okt. 1888.

Dit venlige Brev og Tilbud takker jeg for. Min Utilbøjelighed til at holde Kursusforelæsninger for Damer maa ikke forstaas urigtigt, som om jeg betvivlede, at Kvinder have samme Ret som Mænd til at drikke af Kulturens bedste Brønde. Jeg fik navnlig i tidligere Aar en Mængde Anmodninger af den Slags fra mange Sider, ogsaa om journalistisk Arbejde, Oversætter- og Udgiverarbejde m. m. m. Jeg tror, at jeg handlede klogt og rigtigt mod mig selv ved at vise mig tilbageholden. Spørgsmaalet var om at leve enten fra Haanden i Munden med alle den Slags Ting, eller — endog med nogle Vanskeligheder til en Overgang — virkelig at leve med sit Videnskabsfag og at samle sig om en god Produktion, som holdtes i Ære og Anseelse. Jeg tror, at jeg i alle Henseender har staaet mig bedre ved det sidste. Og navnlig har jeg havt en ligefrem Aversion for at producere for meget i Tale og Skrift i mit Fag. Det hører til dem, som ikke bør behandles ganske tørt som Mathematik eller Grammatik; men naar der skal holdes vaagent Liv og Aand deri, saa kan man heller ikke give et større Antal Undervisningstimer i det om Ugen. Mit Hverv har det været at skulle holde Faget højt blandt de øvrige Videnskaber her i Landet, som i det hele slet ikke vare tilbøjelige til at se mildt paa det (saaledes i lang Tid Madvig, for ikke at tale om Schiern o. a.), og det er ikke rent mislykket for mig; men vær overbevist om, at det vilde være mislykket totalt, baade i det indre og i det ydre, hvis jeg ikke havde holdt det en Smule »fornemt« i videnskabelig Henseende! Det kan være, at en stærkere Kraft end jeg kunde have forenet det ene med det andet; men jeg tror ikke, at jeg vilde have kunnet det. Hvad Damer som Tilhørere ved Universitetsforelæsninger angaar, saa

har jeg kun engang imellem ved særlige Æmner gjort Indvendinger; men somme Tider har det nok ærgret mig lidt, at Damerne var i saa stort Overtal over Mændene; dog har min Ærgrelse mest gældt Mændene, der ikke syntes at betragte dette Fag som noget, der er værdt at rejse sig for.

Venligst Hilsen.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 19. Okt. 1888.

Hjertelig velkommen til dit Hjem! Tandem aliqquando. Jeg tænkte just paa at lade dig efterlyse i Europa. Det gør mig kun ondt, at vi ikke kunne udveksle Erindringer fra Hellas; thi »auch ich war in Arkadien geboren«. — Jeg sender med samme Post som dette Kort Korrekturen til »Et Motivs Historie«; den har længe ligget færdig.

Din Ven

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES¹.

Kære Ven!

Kbhvn., 20. Novbr. 1888.

Jeg er aldeles enig med dig i, at Pudelen var meget bedre, før den blev barberet. Men den kunde i sin tidligere Tilstand ikke slippes løs; der havde nemlig rejst sig saa megen Opposition imod de stærke Udtryk, at man enten maatte opgive det hele eller dæmpe Ordene. Offentliggjordes Erklæringen i sin første Skikkelse, vilde man forære Modstanderne den Triumf, at det hele Skridt endogsaa fra dansk Side fandt overvejende Misbilligelse. — Det skulde gøre mig ondt, om du ikke vilde være med, og jeg beder paany om din Underskrift til Søndag Morgen. I »Selskabet« findes alle [Slags] Folk med Undtagelse af

¹ i Anledning af en Protestadresse mod den Behandling, Dr. A. B. Drachmann havde lidt ved Besættelsen af en Professorplads i Kristiania.

de allertydeligste Undermaalere eller Vartovslemmer. Naturligvis ogsaa mange af dine Modstandere; men du har jo f. Ex. ved »Biografisk Lexikon« fundet dig i at staa paa Liste sammen med mange af dem. Tag nu mod Raison!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kbhvn., 29. Nov. 1888.

All right, kære Ven; du har ingen Attentat gjort paa min Tid, da jeg billigvis ingen Fordring kunde gøre paa at have et tomt Auditorium staaende til Disposition, naar jeg ikke engang havde til Hensigt at benytte det. Jeg læser Semestret ud i Malerisamlingens Lokale. — Mange Tak for din Rusland, som interesserede mig at læse. Dog sætter jeg den ikke saa højt som Polen, især dette ulykkelige Riges første Halvdel, der forekommer mig næsten det betydningsfuldeste, du har skrevet.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

Kære Madsen!

Kbhvn., 17. Febr. 1889.

Forleden Aften paa Kafeen anførte du en japansk Udtalelse, der gik ud paa, at de europæiske Malere tog for meget med paa deres Billeder, som hellere burde udelades. Vilde du ikke vise mig den Venlighed at opgive mig hele Citatet eller en Henvisning til, hvor jeg kan søge det. Jeg havde nok Lyst til i mit Slutningsforedrag, som bliver trykt, at indflette en Note derom, og jeg forsummer naturligvis ikke at anføre, hvem der har gjort mig opmærksom paa det.

Venlige Hilsener.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. VALD. VEDEL.

*Kære Hr. Vedel!**Kbhvn., 27. Febr. 1889.*

Jeg takker Dem for den tilsendte Anmeldelse og er fra min Side meget vel fornøjet med den, baade hvad Indhold og Toneart angaar.

I Deres Brev synes De at overvurdere min Kompetence med Hensyn til den foreliggende Opgave i en for mig beskæmmende Grad. Jeg vil paatage mig at læse en hel Del Filosofi af forskellige Arter; jeg er ikke bange for at bide paa nogen Naturvidenskab eller Mathematik — naar den ikke er altfor høj —; men noget, der tilsigter Definitioner af »det skønne«, kan jeg virkelig ikke indlade mig paa med nogen alvorlig Interesse. Jeg ved ikke engang, om jeg er saa loyal at sige som gamle Molbech, at »alene en udtrykkelig Befaling fra Hans Majestæt Kongen« skulde kunne formaa ham til at se et vist Theaterstykke; jeg tror ikke engang, at en allerhøjeste Befaling kunde faa mig til at studere systematisk Æsthetik. Saa hellere Galejslave.

Jeg har nok »kiget lidt« i min Ven Wilkens' Bog, og jeg mindes nok fra min Ungdom noget af den Slags; men fra den Tid, da jeg kom ud i Verden og fik de første Begreber om Historiens Virkelighed, har jeg faaet en uhelbredelig Afsmag for denne »impotente« Videnskab.

Dermed mener jeg ikke, at enhver Ting, som er kommet frem under den æsthetiske Videnskabs Etikette, skulde være kassabel — det vilde ogsaa være meget arrogant af mig at mene det —; men det forekommer mig, at Opgaven er den at faa de æsthetiske Problemer ind i Historien. De tilhøre den i Virkeligheden og have hvert til sin Tid været brændende og bestemmende for Udviklingen. Historien skal være noget mere end den tørre Biografi eller Katalog, den skulde være en forstaaende Genoplivelse af Udviklingen og de Tænknings Kamp, der have været Omdrejningspunkterne i den.

Det er min Mening, som jeg tillader mig at komme frem med, fordi De har spurgt mig.

Deres ærbødige

Jul. Lange.

TIL CAND. MAG. M. GALSCHIØT¹.*Kære Hr. Galschiøt!**Kbhvn., 1. Marts 1889.*

Jeg beder Dem være overbevist om, at jeg paa Grund af Arbejde, jeg allerede tidligere har paataget mig, umulig kan gaa ind paa Deres Forslag. Er De bedrøvet, saa er jeg sønderknust; er De nedbøjet, saa ligger jeg næsegrus i Støvet; græder De, saa drukner jeg Universet i et Ocean af Taarer; kort sagt: jeg giver Dem ikke Lov til at sejre i denne Sorgens Konkurrence, men stabler Pelion paa Ossa og gør Olymp til en Vorte.

Deres hengivne

*Jul. Lange.*TIL DR. PHIL. J. L. HEIBERG¹.*Kære Dr. Heiberg!**Kbhvn., 2. Marts 1889.*

Det brænder lidt paa min Samvittighed, at jeg sagde om N. N. i VI. Kl., at han forekom mig at »række Tunge indvendig«. Det var et graverende Udtryk, som jeg er uberettiget til at bruge, og som, nøjere beset, heller ikke svarer til mit Indtryk. Det gaar snarere ud paa, at han er en meget prosaisk Natur og derfor maaske noget utilgængelig for — og atter som Følge deraf noget uvillig imod — den Art Kundskab, som jeg er sat til at meddele (forsaavidt den ikke gaar ud paa blot positiv Kundskab). Heri tror jeg ikke, at mit Indtryk ganske skuffer mig; men jeg overvurderer virkelig heller ikke dette Indtryk, da jeg jo egentlig kender ham saa grumme lidt. Han ender maaske alligevel som en stor Digter.

Der er i begge Klasserne adskillige unge Mennesker, som jeg paaskønner meget og som virkelig bide godt paa Krogen — hvis jeg maa bruge dette Billede i god Betydning —; men jeg tror nok, at der er andre, som ikke

¹ der havde bedet Lange skrive en Artikel om Foraarsudstillingen til »Ill. Tid.« og spøgende yttret, at han vilde blive meget bedrøvet over et Afslag.

² dengang Medbestyrer i »Borgerdydskolen«, hvor Lange var Lærer i Kunsthistorie.

ere komne til Ro med det Problem, hvad de egentlig skulle med dette. Deriblandt er der ganske vist nogle løje Fyre, som overhovedet ikke have synderlig Appetit paa Videnskaben; men der er maaske ogsaa flinkere Folk iblandt dem, som have Anlæg i andre Retninger. Derover er der forresten intet at klage; og ved enkelte Lejligheder — navnlig naar jeg har forevist Samlingerne — har jeg en fornøjelig Følelse af, at alle ere godt med. Med Hensyn til det personlige har der aldrig været en Pille i Vejen, uagtet jeg et Par Gange har haanet de meget magelige.

Jeg kan ikke noksom opmuntre Dem til at give os Stederne af Aristofanes paa Dansk.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. VALD. VEDEL.

Kære Hr. Vedel!

Kbhvn., 31. Marts 1889

Det er en Fejl ved min litterære Virksomhed, at jeg næsten aldrig har interesseret mig for, at mine Arbejder bleve anmeldte eller offentlig omtalte. Paa en enkelt Undtagelse nær har jeg ikke opfordret nogen dertil, jeg har endog ved Lejlighed raadet fra. Det beror ikke paa Stolthed, men derpaa, at min Interesse i Reglen, naar mine Arbejder udkomme, er saa stærkt optaget af andre Ting, at det foregaaende staar for mig som noget, der ikke kommer mig synderlig ved.

Dette er jeg kommet til at tænke paa i Anledning af, at en Kunstner idag med megen Interesse omtalte for mig en lille Afhandling, som jeg har leveret i sidste Hæfte af Letterstedts Tidsskrift og som har til Overskrift: »Studiet i Marken. Skilderiet. Erindringens Kunst«. I første Øjeblik undrede det mig næsten, at nogen bragte det Æmne paa Bane, som stod for mig selv omgivet af Forbigangenhedens kolde Taage; men senere kom jeg til at tænke paa, at det ikke var rigtigt af mig at lade Udtalelser, paa hvilke jeg dog i Grunden selv lægger megen Vægt, saa ganske sejle deres egen Sø. Da de nu desværre i dette Tidsskrift let kunne blive meget upaaagtede i Dan-

mark, tillader jeg mig at spørge Dem, om De vil finde det Umagen værd at henlede Opmærksomheden paa dem, naar Lejlighed gives. Jeg ved ikke, om De har læst Stykket og om det interesserer Dem; men af en Artikel af E. Skram i »Tilskueren«, der handler om Udtalelser af Dem, som jeg ikke kender, slutter jeg, at den Tankegang, jeg har udtalt, maa være ret vel anbefalet til Dem.

Dette er naturligvis kun en Henstilling, og De maa endelig ikke tro, at jeg i mit Sind paabyrder Dem nogen Forpligtelse til at følge den. Personlig er der allermindst nogen Forpligtelse for Dem, eftersom jeg, hvis jeg maatte følge min egen Hu, blot ønskede uforstyrret at give mig af med andre Opgaver. Men det skulde glæde mig, om De kunde finde noget i selve Sagen, der kunde være frugtbart for videre Omtale.

Naar De har overvejet, hvad De vil, saa send mig et Par Ord til Svar!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Vedel!

Kbhvn., 11. Aug. 1889.

Jeg tror ikke, at jeg har misforstaaet Dem, naar jeg saavel igaar Aftes som under en tidligere Samtale har ment fra Dem at høre en Indsigelse imod, at den æstetiske Værdi skulde kunne henføres til et enkelt Forhold. Vi ere ikke komne nøjere ind paa en Diskussion om dette Punkt; og da jeg snart skal rejse, gives der maaske ikke god Lejlighed dertil for det første. Men jeg maa have Lov til at lette mit Hjerte med den Udtalelse, at jeg fra min Side meget bestemt fastholder, at den æstetiske Værdi bestaar i et enkelt Forhold og ikke kan betragtes som en Sum af forskelligartede Addender. Det forekommer mig ikke vanskeligt at vise, at den sidstnævnte Anskuelse ikke alene vilde være fejlagtig, men endog paa Forhaand maatte kaldes uvidenskabelig.

Jeg tør som sagt ikke opfordre Dem til nu at udfægte denne Sag; men jeg vilde være Dem taknemlig for en lille Meddelelse, om jeg ikke har opfattet Deres Mening

rigtig. Glem ikke, at De har lovet mig G. Brandes's Artikler om den Heibergske Æsthetik til hurtig Gennemlæsning!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Vedel!

Kbhvn., 12. Aug. 1889.

Tak for »Ny Jord«, som jeg tillader mig at beholde. Brandes's Artikel forekom mig betydeligere og bedre, end jeg *in casu* havde ventet. Den er vel ikke fuld retfærdig imod Heibergs tekniske Ledelse af vor Litteratur fra hans Samtid; men den er i Tonen næppe uartigere, end jeg selv ved Lejlighed har været mod Heibergs Kunstanskuelser, saa at jeg forsaavidt ikke har noget at lade den høre.

Hovedindholdet af Deres Brev er jeg ganske forfødelig uenig med. Hvad den »moderne Simplifikationsfeber« — er der egentlig et saadant pathologisk Fænomen i vore Tider? — angaar, maa jeg dog minde om, at der overhovedet ikke er Videnskab uden paa Betingelse af konsekvent og gennemført Abstraktion. Naar man ikke ubarmhertigt abstraherer Størrelsesbegrebet fra Begreberne om Vægt og fysiske Kræfter og materielle Forhold, er der hverken Mathematik eller Fysik eller Kemi. Det er en Grundbetingelse for, at disse Videnskabers Arbejde kan komme i Gang, at deres Begreb holdes fuldkomment rent. At man dermed kommer ind i Vanskeligheder, at man let kan tage Livet af Livet og gøre »Verdensbilledet fattigt«, det nægtes ikke — men hvem siger, at Videnskaben er let? Ved at afvise Kravet til konsekvent gennemført Analyse forekommer det mig, at man kommer til at operere med et ukritisk Sammensurium af Princip-Brokker, som kun slaar til for »Illustreret Tidende« eller anden litterær Konversation (De ved nok, at jeg ikke mener dette personlig mod Dem; men det hænder saa tidt, at en Mand er bedre end hans Meninger).

Desuden har Sagen sin overmaade vigtige praktiske og kritiske Side. Skulle vi f. Ex. indrømme, at visse Statuer i mindste Maade have Krav paa at anses for gode

Kunstværker, fordi der er en Kapital af hæderlig Nationalfølelse og Pietet mod store Mennesker indestaaende i dem? Skulle vi sige, at Katakombernes Kunst er god Kunst, fordi den paa hundrede Maader frembyder en overordentlig Interesse? Nej det er netop i historisk Henseende meget vigtigt at fastholde, at den egentlig slet ikke er Kunst, at det slet ikke er fra den Side, den skal ses.

Angaaende det, som er godt gjort — litterært eller kunstnerisk — har jeg andensteds udtalt min Mening. Lad mig blot minde om, at der aldeles ikke er noget, som saadan i Almindelighed er »godt gjort«! Er noget godt gjort, saa er det altid i en bestemt Retning, en bestemt Aand, o: Udtryk for en særlig Art Værdifølelse. Det daarlige Publikum anser undertiden det filede, slikkede, pilne for at være eo ipso godt gjort; det bedre Publikum anser det snarere for at være eo ipso slet gjort o: udtryksløst, tomt, pedantisk. Jeg kender ikke det Digt af Hugo, som De nævner; men efter hvad jeg ellers kender af ham, antager jeg dog, at det er godt gjort i en udpræget, energisk Aand.

Venlige Hilsener.

Deres

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. J. L. HEIBERG.

Kære Dr. Heiberg!

Antwerpen, 22. Aug. 1889.

Det var jo fra Begyndelsen af Aftale imellem os, at mine Skoletimer ikke kunde være til Hinder for, at jeg rejste udenlands, naar jeg kunde se Lejlighed dertil; og De var ogsaa specielt forberedt paa, at jeg skulde foretage min nuværende Rejse. Jeg tør vel derfor rolig gaa ud fra, at den ikke volder Forstyrrelse i Skolens Maskineri i det hele; men der er alligevel for mig noget utilfredsstillende i, at saa meget af en i Forvejen knap tilmaalt Tid gaar bort for Undervisningen i mit Fag. Jeg skal nok se at gøre mine Sager friskt og flinkt, naar jeg kommer tilbage.

Jeg haaber, at De er vendt rask og med godt Udbytte hjem fra Deres tyske Rejse. Min Rejse er hidtil gaaet godt; jeg har set saa mange Domkirker og Malerier og

Statuer, som jeg har kunnet overkomme, deriblandt mange mærkværdige Ting. Jeg vilde gerne høre et Par Ord fra Dem, men jeg kan ikke engang opfordre Dem til at skrive til mig, da min Rejse foreløbig maa gaa hurtig for sig gennem en hel Mængde franske Provinsbyer, og det er umuligt for mig at sige nøjagtig forud, naar jeg er paa de forskellige Steder. Til Paris kommer jeg vel senest den 8de Septbr. eller saa — maaske temmelig længe før.

Venligste Hilsener til Dem selv, Deres Hustru, Prof. Møller og f. Ex. Jens, naar De ser ham paa Skolen, fra

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL UDGIVEREN.

Kære Peter Købke!

Tournai, 25. Aug. 1889.

Idag kom jeg her til denne mærkelige By. . . . Har det forresten godt; alligevel maa jeg tilstaa, at det ganske ualmindelig raa og kolde Vejr, som har fulgt mig siden sidste Mandag, da jeg i Münster oplevede et første Rangs Tordenvejr, har taget noget paa mig, dog uden at gøre min Arbejdskraft eller Arbejdslyst noget Afbræk. I denne Eftermiddag synes netop Vejret at have fattet bedre Forsætter. Du kan tro, at der falder rigelig af til Forstaaelsen af Roskilde Domkirke. I Westphalen saa jeg Osnabrück og Münster, og begge Steder var der allerbedste Lejlighed til at studere den tredelte Vinduesgruppes Naturhistorie; dernæst saa jeg Roermond i det hollandske Limburg med en overmaade livlig og flot lille Kathedral, der ogsaa havde meget at fortælle om Slægtskab med Roskilde. Nu er jeg her i Tournai, som jeg saa længe har længtes til; idag har jeg kun faaet set paa, hvor meget der foreligger om min Opgave — og det er meget; i Morgen skal jeg nøjere i Færd med det. I Eftermiddag gennemsaa jeg Kathedralens meget rige Kirkeskat, hvor der bl. a. fandtes et med Perler og raa Juveler utrolig rigt besat, stort Guld kors fra Merovingisk Tid, der indeholdt en Splint af Kristi sande Kors. Jeg saa den og tør indestaa for, at det virkelig var en Splint — det er dog allerede noget! Man ser da heraf, at det ikke er den rene Løgn med

disse gamle Relikvier. Der var forresten mange reelt udmærkede Ting, bl. a. et dejligt Elfenbenskrucifix af Duquesnoy; en Pragtkappe som Karl den femte bar, naar han præsiderede i den gyldne Vlies's Ordenskapitler (det var et udmærket Stykke!), Elfenbenssager fra den tidligste Middelalder, et stort, glimrende udarbejdet Guldskrin fra det 13. Aarh. med Kirkens 2 Helgeners Relikvier m. m. m.

Jeg beder dig ikke at tale til Folk om mine Roskilde-Studier, og le ikke ad min Opfordring til at lade være!
Venligste Hilsener.

Din

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN EMIL HANNOVER.

Kære Ven!

Kbhvn., 5. Novbr. 1889.

I Realiteten er jeg enig med Dem deri, at de anførte Samleværker til fransk Kunsthistorie ere alvorlige desiderata — hvilket dog ikke kan motivere, at der raabes Ak og Ve over, at de ikke allerede findes i Bibliotheket¹. Saa dumme som vi andre ere, vilde vi dog have meget let ved at skrive en Liste ligesaa lang som Leporellos over desiderata hver i sin Retning. Et er at ønske, et andet er at faa.

Hvad Monografier over nyere franske Kunstnere angaar, synes mig, at man bør begrænse endog sine Ønsker til de allervigtigste.

Deres Forslag angaaende Bibliografi finder jeg virkelig paaskønnelsesværdige, om jeg end ikke kan indrømme Rigtigheden af, at Bibliotheket fuldkomment mangler Forsøg i denne Retning. Det forekommer mig, at man netop ved Bibliografier bør lægge mest Vægt paa de fortløbende, og i den Henseende yde jo flere Tidsskrifter, fremfor alle »Repertorium für Kunstwissenschaft« gode Tjenester. Men De har uden Tvivl Ret i, at der her er mere at gøre.

Af specielle Arbejder over nederlandsk Kabinetskunst mangler der jo meget i Bibliotheket, men paa dette Punkt kan man jo søge til Malerisamlingens Bibliothek, der virkelig er ret vel, om end ikke fuldstændig forsynet.

¹ Kunstakademiets.

I det hele har vor Methode, medens jeg har været med i Bibliothekskomiteen, været rigtig: nemlig først og fremmest at lægge an paa at anskaffe Kunstlitteraturens Gros, hvilket koster mange Penge, som ellers kunde være anvendte til mindre Sager. Der er ogsaa udrettet adskilligt i den Retning, lige til den allerseneste Tid. Men forsaa-vidt jeg har nogen Del i det hele, saa erkender jeg med Ruelse, at man tidt kunde have lagt sit Hoved bedre i Blød. — Ja, ja, bagefter kommer tyndt Øl, nu angrer man det.

Venlig Hilsen, jeg pønser paa snart at besøge Dem.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Ven!

Kbhvn., 29. Novbr. 1889.

Jeg paaskønner meget Deres Ihærdighed i Granskningen af Opgaven¹; men det staar klart for mig, at vi med de Midler, som nu staa til vor Raadighed, ikke kunne naa til et sikkert Resultat, og at det ikke vil være raadeligt at betro sig til Kombinationer og Konjekture. Det bliver under de givne Forhold min Opgave blot at undgaa at sige nogen Fejl om det omhandlede Punkt, der jo staar i et meget ligegyldigt Forhold til min Afhandlings egentlige Æmne.

Davids Præstationer i Veltalenhed har jeg i sin Tid gennemgaaet, oversat og exciperet, og jeg har ingen Grund til at tro, at noget af Betydning for mit Æmne er undgaaet min Opmærksomhed. Forresten er det et Æmne, man meget godt kunde gøre til Genstand for selvstændig Behandling, som et Slags typisk Exempel paa halvt vanvittig Idealisme.

Venligste Hilsener.

Jul. Lange.

¹ at nævne andre Fremstillinger af Marat end Davids Maleri af Drabsscenen i Badekamret.

TIL PROF. KARL WARBURG (i Göteborg).

Kbhvn., 2. Jan. 1890.

Kære Dr. Karl og Fru Betty Warburg!

Tro ikke om mig, at jeg er et utaknemligt Afskum, som kunde have glemt, hvor megen Glæde og Opmuntring jeg havde i Paris paa den Tid af Dagen, da man trænger til Selskab med levende Mennesker i Stedet for Malerier og Statuer! Tak for eders venlige Nytaarshilsen, som jeg gengælder af Hjertet! Jeg ønsker, at Doktoren i det nye Aar maa vinde mange litterære Laurbær, og Fruen ønsker jeg, at hun maa gøre Fremskridt i Respekt for os Augurer; thi jeg frygter for, at dette Organ ikke er saa udviklet hos hende, som Augurerne kunde ønske. Og mig selv ønsker jeg, at vi maa genses ad Aare.

Eders hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. VALD. VEDEL.

Kære Ven!

Kbhvn., 9. Febr. 1890.

Tak for Afhandlingen¹ om »Fantasterne« og Forfatteren, som har interesseret mig meget baade ved Æmnet og Behandlingen! Æmnet havde jeg forud meget tilovers for; og Deres Fremstilling har virkelig beriget og uddybet min Opfattelse af det. Særlig har det været mig slaaende, hvad De oplyser om Poul Møllers Betydning for Schack og hans Bog: der er her paapeget en meget ejendommelig national Udviklingstraad i vor Litteratur. Ogsaa Deres psykologiske Billede af Schack forholder sig saaledes til hans Bog, at det ene fortræffelig forklarer det andet.

En Ting har jeg dog vanskelig ved at forstaa, nemlig Schacks Forhold til det 19de Aarhundredes religiøse Genfødselse (Mynster). Af hans Bog havde jeg sluttet, at Religionen for ham ikke var nogen reel Livsfaktor; jeg har ogsaa baade, da Bogen var ny, og i de seneste Aar hørt den anklage derfor, som det forekom mig, ikke uden Føje fra Anklagernes Side. I den har jeg hverken fundet Spor af en »Overvorherre« eller »Undervorherre« som **virkende Magter** — i hvert Fald ikke i Skildringen af den for

¹ i Tidsskriftet »Litteratur og Kritik«, Jan. 1890.

Hovedpersonen afgørende Krise, der forresten staar for mig som det bedste, jeg har læst i Retning af nøjagtig og sandhedstro Analyse af en psykisk Krise. Jeg tvivler ikke om, at De har Hjemmel og Grunde for, hvad De meddeler om denne Side af Schacks aandelige Liv; jeg mener blot, at det er vanskeligt at forlige det med Indtrykket af Bogen.

Bør den utrykte, ufuldendte Roman ikke engang offentliggøres?

Til Slutning vil jeg blot have Lov til kortelig at udtrykke den Mening, at Fantasteri, om det end for den enkelte kan virke fordærveligt og som en Orm udhule Livet og fortære dets Kærne, alligevel har Krav paa en skaansom Opfattelse som en Sygdom, der nødvendig medføres af Menneskenes Lod i de nyere Tider af Historien. Menneskenes tætte Samliv i Civilisationen nøder den enkelte til at give Afkald paa en uhyre Mængde Krav til Virksomhed, til Lykke, til Oplevelser, til Udfoldelse af de naturlige Evner, for en Del ogsaa til Tilfredsstillelse af naturlige Drifter. Det virkelige Liv volder disse Krav en hurtigere eller langsommere — for det meste en langsom — Død; men de spøge efter Døden, og Spøgeriet er Fantasteri. Er Virkeligheden skaansom, kan det, som for en Tid var Fantasteri, ifølge den Drift, der oprindelig var i det, meget godt omsættes i reel Handling.

Fantasteri er Surrogat for Liv, Virksomhed, Begivenhed; men vel at mærke: Romaner, Dramer, Malerier osv. osv. ere ogsaa Surrogater for Liv. Ere vi saa lykkelige at opleve noget, som virkelig er Liv, saa indse vi med det samme, at ⁹⁹/100 af det, som vi kalde for Liv, er Surrogater for Liv. Men De finder mig maaske vel filosofisk.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

Kbhvn., 25. Febr. 1890.

Det var prisværdigt af dig at skrive mig til; jeg har aldrig tvivlet om, at vort personlige Forhold var det gamle og gode, men jeg havde forestillet mig, at vi vare komne meget længere fra hinanden i Anskuelser om Kunst,

end jeg af dine Ord om min Bog¹ ser at være Tilfældet. Det glæder mig oprigtig, at du finder noget godt ved den; men en god Bog er det jo i stræng Forstand ikke, eftersom det slet ikke er nogen Bog. Men tilsidst skal jeg nok faa en Bog færdig, og saa vil jeg da haabe, at den eneste Bog, jeg faar gjort, dømmes til at være god.

Du skriver, at du »slides op«. Deri er der noget, som er nobelt og godt; det viser, at Livet tager dig stærkt i Tjeneste, og at du gør din Nytte — hvilket jeg forresten heller ikke har betvivlet. Vi skulle helst allesammen slides op. Men jeg haaber dog, at det ikke sker for hurtig med dig. Din legemlige Modstandsevne staar uden Tvivl ikke i det rette Forhold til din aandelige Arbejdskraft og Arbejdsstrang, og derfor skulde du ikke byde dig altfor meget. Jeg finder, at 6 Forelæsninger om Ugen er en urimelig Byrde at slæbe; og jeg kan ikke forstaa, at det kan være nødvendigt for dig at paatage dig en saadan Forpligtelse. Kan du ikke samle dine Tilhørere fra forskellige Kanter i samme Auditorium, saa at du kan slippe med 2 Timer om Ugen? Jeg for min Del vilde ikke til Stadighed underkaste mig en Fordring om at holde 6 ugentlige Forelæsninger, uagtet jeg maa finde mig i at holde flere end Høyen, der regelmæssigt kun holdt 1 Forelæsning om Ugen, skønt han var Docent baade ved Universitetet og Akademiet.

At du vil tage Ordet om min Afhandling om »Studiet i Marken osv.«, regner jeg mig oprigtig til Ære. Jeg mindes jo godt, at du om min Bog om Kunstværdi skrev en Artikel, der var den grundigste og mest gennemtænkte, der blev skrevet om denne lille Bog, hvilket ikke vil sige lidet, da der blev skrevet om den af flere fremragende Tænkere. Dengang svarede jeg hverken dig eller de andre. Grunden laa i en psykisk Egenskab hos mig, en vis Frygt for ikke at bevare min Tænkning ganske uhildet, naar jeg ved at optage en Polemik ligesom bandt mig til en bestemt Synsmaade, som jeg gjorde mig til Advokat for. Den samme Egenskab vil maaske atter bevirke, at jeg ikke optager Kampen, selv om din Artikel kan opfordre dertil. I slige Sager mener jeg vel at kunne sige noget rigtigt; men det er himmelvidt fra, at jeg skulde mene at kunne udtømme det rigtige, og derfor er jeg

¹ »Bastien Lepage og andre Afhandlingere«.

— paa mine egne Vegne — bange for »Rethaveri«. Hvad min gamle Anskuelse om Kunstværdi angaar, holder jeg dog i det hele endnu fast ved den; den forekommer mig nyttig for Historien som Overgangsbestemmelse mellem Kunsten og Livet.

Venlig Hilsen til dig og din Hustru. Jeg haaber engang snart at møde eder et Steds i Verden.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS¹.

Kære Ven!

Kbhvn., 23. Juni 1890.

Gransk nu det vedlagte Papir med Nøjagtighed, Skarp-sindighed, Varme, Sagkundskab, Venskab og Visdom! Der kan jo heller ikke være noget i Vejen for, at du viser det til din Kontorchef eller andre, hvis du finder det fremmende for Sagen. I en lang Samtale med Jørgensen forleden Aften kom vi til det — rigtignok meget kalkulatoriske — Resultat, at Brutto-Udgiften til det hele vilde beløbe sig til 30—35 000 Kr., fordelte paa 4 Aar.

Hvor meget deraf tror du, at Staten vilde gøre sig en Ære og Glæde af at bestride? Det vedlagte vilde, naar Sagen engang indsendes, være at betragte som et Bilag til min Ansøgning. I denne selv vilde jeg naturligtvis fremhæve, at en saadan Bevilling ikke søges af mig paa mine Vegne, men paa hele mit Fags og alles her i Landet, som give gode Bidrag dertil, være sig som reproducerende Kunstnere eller som Forfattere.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL (i Baden-Baden).

Kære Doktor!

Kbhvn., 27. Juli 1890.

Da jeg idag kom hjem fra et lille Besøg hos min Søster i Sverig, forefandt jeg Deres venlige Brev og glædede

¹ i Anledning af et paatænkt illustreret Skrift om de betydeligste Kunstværker i vore Samlinger.

mig over, at De under den store Verdens Tummel havde husket paa mig. I Modsætning til Dem har jeg — som for det meste i Sommerferietiden — den dybeste Ro, da jeg er ganske alene i min Lejlighed, men er alligevel ikke rigtig oplagt til stærkt Arbejde, da jeg indtil for kort Tid siden har arbejdet temmelig strængt — med de gode gamle Ægyptere — og trænger lidt til at ligge brak.

Jeg misunder Dem ikke saa lidt at kunne vandre en Stund om i Bjergene og forstaar godt, at De foretrækker det for lige efter Berlin at give Dem i Kast med Dresden. For mig, der vel kan se, men ikke høre, er Livet i de store Byer egentlig altid — i alt Fald, siden jeg blev tunghørig — et Museumsliv paa en Hals: jeg har altid en Masse Spørgsmaal at stille til Museerne og maa hænge i med Tungen ud af Halsen for at samle Svar paa dem. Jeg sætter paa en Maade stor Pris derpaa og har ogsaa opnaaet noget i Retning af at bringe mit individuelle Jeg i intim Berøring med den hele Menneskeheds Udvikling. Man kommer ligesom de fromme Folk i Oldtiden til Delphi med sine Spørgsmaal om allehaande Ting, der ligge én paa Sinde; og jeg tror, at Museerne, naar man gør sig Flid med dem, i det hele taget har klarere og sandere Oplysning at give, end Pythia i gamle Dage havde, om hun end satte sig paa en Trefod. Overhovedet ere Museerne mageløse til alt, hvad det rent intellektuelle Liv angaar: der er Anskuelighed og Aand og Rigdom og Klarhed og Alsidighed; men der er tillige for det personlige Liv en overordentlig Ensidighed deri, at det er saa udelukkende intellektuelt: at det med saa stærke Kræfter drager Tanken rent bort fra det smaa, som personlig vedkommer ens Jeg. Forsaavidt var Pythia bedre, som hun dog gav sig af med at vejlede i rent personlige Spørgsmaal; men desværre vrøvlde hun jo — dog paa Hexametre.

Det morer mig, at De skriver, at De øver Dem i at beskrive Malerier efter Hukommelsen. Ja, det er egentlig det bedste; men det er tillige, naar det skal drives efter sin sande Mening, saaledes at man faar det vigtigste ved Sagen nøjagtig og rigtig med og giver Objektiviteten dens Ret, en meget vanskelig og haard Øvelse, næsten ligesaa slem som Bajonætfægtning. Men jeg tror, at man kan opnaa store Ting dermed.

Præterea censeo: naar De nu er i Baden-Baden og er træt af high-life-Studier i de nyeste Façoners af Damernes Hatte o. desl. — hvad man ellers faar at se i Baden-Baden: jeg har aldrig selv været der, men kender det kun af Turgenjef og andre Forfattere — saa glem ikke, at De i ikke altfor lang Afstand har god og stor gothisk Arkitektur: Strassburg, Ulm, Freiburg, Marburg osv. De ved nok, at jeg, skrækkelige Fritænger som jeg er, ved alle Lejligheder gør mig til Herold og Præst for den gothiske Arkitektur og paastaar, at man aldeles ikke kan forstaa Verden uden at kende Gothiken. Og det, som man paa den anden Side Alperne forstaa ved Gothik, er noget væsentlig andet end den nordiske Gothik; men det er denne, som er den oprindelige og egentlige. Det glæder mig ellers, hvad De skrev om Fiesoles lille Dommedag i Berlin — ja det er et dejligt Billede, og Italiens Kunst har ingen mere repræsentativ Mand end Fiesole.

For faa Aftener siden havde jeg Besøg af min unge Ven Emil Hannover, som netop kom fra Italien, hvor han havde tilbragt 5 Maaneder. Han sværmede paa Noder for Botticelli og blev vred paa mig, da jeg sagde, at Botticelli nu i 12 Aar havde været den mest moderne af alle gammelitalienske Malere — hvilket er sandt. Forresten vil jeg ikke være ondskafuld mod Emil Hannover, som jeg holder meget af. Endnu mindre vil jeg tale ondt om Botticelli, som kan være bedaarende nok, men som virkelig ikke er den største af sin Generation.

Petrarcas Breve og Selvbiografi kender jeg ikke, men derimod adskillige af hans Digte. Sidst var jeg i Færd med hans »Triumfer«; men det var mig ikke muligt at faa fat hverken paa Anskuelse eller Tanke i dem.

Og nu ønsker jeg Dem af oprigtigt Hjerte alt godt fremdeles, og at Verden vil oplade sine Skatte for Dem og ikke kræve for stor Tribut i Slid paa Deres Kræfter. Her passerer ingenting.

Deres hengivne

Jul. Lange.

Lad det Brev nu ikke være det sidste, men tænk ogsaa paa mig en anden Gang!

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN¹.*Kære Ven!**Kbhvn., 7. Septbr. 1890.*

Blot et Ord i Anledning af det Forsæt, du meddelte mig, at nævne mig i Forbindelse med Spørgsmaalet, om Jan eller Hubert v. Eyck er Autor til det lille Billede i Berlin. Min Mening gik ikke ud paa mere, end at Skyernes Form uomtvistelig antydede et tidligere Udviklingstrin end Alteret i Gent og hvad man ellers kender af van Eycksk Malerkunst. Paa det lille Berlinerbillede viser Gengivelsen af Skyerne aabenbart den konventionelle middelalderlige Form, som det er utænkeligt, at disse Malere skulde være vendt tilbage til, efter at de éngang vare komne ind paa den sandere Gengivelse af Naturen. Billedets ellers meget udtalte, endog smaalige Realisme kunde heller ikke betragtes som en Hindring for at tænke sig det som et Værk af Hubert, da han efter sin kunsthistoriske Stilling maa antages at have været en erklæret og begejstret Realist, selv om han ikke i alle Punkter og Opgaver er naaet til at gennemføre Realismens Program fuldstændig, men har maattet lade noget staa hen til Efterfølgerne.

Jeg beder dig om ikke at tillægge mig Æren eller Ansvar for mere end Iagttagelsen med Skyerne og det dertil knyttede kunsthistoriske Ræsonnement. Navnlig maa jeg erindre om, at den litterære Dokumentation af Huberts Navn, som du, saavidt jeg mindes, omtalte, har været mig ukendt eller i alt Fald ikke nærværende. Heller ikke har jeg bygget min Anskuelse paa andre Enkeltheder eller Egenskaber ved Billedet end den anførte.

Venlig Hilsen.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

*Kære Ven!**Kbhvn., 30. Septbr. 1890.*

Tak for Børstidende¹! Foruden Venligheden og Opmærksomheden i din Handling takker jeg ogsaa for Re-

¹ se Karl Madsen: *Hollandsk Malerkunst*, Side 39, Noten. [Billedet tilskrives stadig i *Berliner-Kataloget Jan v. Eyck*].

² med en Anmeldelse af Langes: »Roskilde Domkirke«.

feratet selv. Jeg kender nok ellers Referater, men mærker, at de ligesom alt andet helst maa skrives af en Mester.

Din

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL (i Italien).

Kære Dr. Vedel!

Kbhvn., 4. Okt. 1890.

.... v. Dyck og Spanierne? Ja, Murillo er stærkt paa-virket af visse v. Dyckske Passionsbilleder og har kopieret v. Dyck (De synes — urigtig — at tænke Dem Forholdet omvendt). En nøjere Forbindelse eller Paavirkning mellem de to jævndrende: Velazquez og v. Dyck, finder i det hele ikke Sted; men Muligheden er i begge Retninger ikke udelukket for enkelte Billeders Vedkommende. Om Paavirkning af Dürer paa Tizian har der været megen Tale endog fra gammel Tid. Jeg har altid været meget utilbøjelig til at antage den der, hvor den særlig er bleven paastaet (nemlig ved Tizians »Skattens Mønt« i Dresden), fordi jeg ikke kan tænke mig, at Dürer kan have tilfredsstillet Tizians Begreb om Malerkunst; men naar De mener at have iagttaget den, saa har De i hvert Fald en udbredt og stærk Mening at støtte Dem til. Af Deres Forkærligheder i italiensk Malerkunst sympathiserer jeg af ganske Hjerte med den for Luini, hvis Fresker i Milano ogsaa altid have henrevet mig (Englen med Katharinas Lig!! o. a. m.). Som digterisk Maler har han et Væld af Inspirationer og en naiv og yndefuld Lethed i at give dem Udtryk, som hans store ledende Forgænger Leonardo da Vinci egentlig ikke havde. Hvad Francia angaar, tilstaar jeg, at jeg for det meste ikke kan være fuldt med: hyppig gentagne, ensartede andægtige Miner og Lader bringe let Djævlens i mig til at vise sig fra sin uelskværdigste Side; dog faar Francias Engle og Helgener ogsaa tidt Bugt med denne slemme Djævel, og undertiden er han jo rent dejlig — vær saa god at hilse hans Portræt i Tribunaen (ved Døren henne til venstre) mange Gange fra mig. Andrea del Sarto interesserer kun sjælden Mennesket i mig; men jeg nærer den intensiveste Beundring for ham i alt, hvad malerisk Teknik og Praxis angaar. — Selv om vor Følelse ikke

altid stemmer sammen om slige Ting, gør De mig dog en stor Fornøjelse med at skrive til mig om dem, ligesom De vilde fornøje en Gourmand ved at tale til ham om Østers og Agerhøns. Ja, naar denne Jordklode engang skal smadres, saa kan den dog rose sig af at have frembragt nogle smukke Ting, som ikke fortjente at smadres, og deriblandt staa gamle italienske Malerier blandt de første. Og hele Staden Florents! Den snildeste og mest opvakte blandt alle Byer — gid jeg kunde være lidt sammen med Dem dernede!

De har vel som Radikaler med Jubel erfaret, at Krieger og Ploug ere gaaede baglænds ud af Landstinget, og at to Socialister ere gaaede forlænds ind i det; men Højre har spillet en Murmester ud imod dem.

Lev nu vel, kære Ven, og betænk mig med et Par Ord, naar De engang synes, at De har Tid og Lejlighed til lidt Passiar!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 1. Novbr. 1890.

Du maa finde dig i, at jeg igen imorgen kommer for at tale om Skulptursager¹. Jeg har foreløbig tænkt over, hvad der ligger for, og det stiller sig saaledes for mig: Der kunde vel være god Grund til at tage til Italien, navnlig Rom, hvis Gibser-Ateliers jo have megen Betydning. Men naar Kultusministeren vil have Sagen fremmet saaledes, at den allerede i denne Vinter kan præsenteres Rigsdagen, kan der ikke blive Tid dertil. Italien er desuden ikke særlig Afstøbningssamlingernes Land (skønt der findes en af de fortrinligste i det franske Akademi paa Monte Pincio). Jeg tror, at jeg særlig bør lægge mig efter Afstøbningssamlingerne og deres Direktører i Berlin, Dresden, München, Paris og London. Dertil vil behøves omtrent 50 Dage. Naar jeg rejste f. Ex. den 10de Novbr., kunde jeg være hjemme ved Nytaar, skønt det er lidt drøjt i Juledagene at sidde paa en fremmed Pind. Men

¹ Indkøb af Afstøbninger til det nye Kunstmuseum.

saa maatte der jo handles hurtig: det er ikke mig, men Sagen, der kræver det. Jeg maatte ogsaa snarest muligt have Grundtegning og Maal af Lokalet i den nye Museumsbygning. Pladsen i Lokalet bør jo for enhver enkelt Ting strax tages i Betragtning, og jeg tænker med det samme at forelægge en hel Plan til Ordningen. Forresten skal den hele Affære mere mig, og jeg haaber at faa noget godt ud af den. Vil du ikke overveje Penge-spørgsmaalet saaledes, at vi kunne være i Forstaaelse med Hensyn til den Ting, før du taler med Rosenørn. Det vilde være mig til overordentlig Lettelse, om Rosenørn var forberedt desangaaende, naar jeg skal tale med ham; ellers bliver det til evig Generthed og Dumhed.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

Kæreste Therese!

München, 27. Novbr. 1890.

Her sidder jeg i den Stad München og ønsker, at jeg maa kunne beregne Postens Gang saa godt, at jeg træffer det rette Øjeblik til at skrive, saaledes at du kan have det din Fødselsdag.

Jeg rejser paa Kultusministeriets Foranstaltning — og for dets Penge — paa lutter Gibs, for at samle Erfaringer til Bedste for et vordende Museum for Afstøbninger i København; der er noget af Opgaven, som interesserer mig selv meget, og som jeg er ret godt voxen, men andet, særlig Opstillingen af et kalkulatorisk Overslag over Omkostningerne, som jeg unægtelig endnu famler i et behageligt Tusmørke med; og Ulykken er, at det fra Ministeriets Side naturligtvis er det vigtigste af det hele. Jeg vil haabe, at Kunstens og Videnskabens Genier ved Hjælp af de dem tilhørende Fakler — eller Tællepraase — ville bringe Lys i den Sag for mig; thi ellers er jeg temmelig ilde daran.

Nu haaber jeg af et godt Hjerte, kære Søster, at det kommende Aar maa blive godt for dig og din Mand, som du venligst maa hilse. I have jo paa det seneste oplevet adskilligt, som vi kunde ønske bedre; men I have

taget Vanskelighederne som de to prøvede og udviklede Mennesker, I ere, saa at I kunne være en Lære for os andre

Her i München har jeg bl. a. besøgt Henrik Ibsen, som er faldet en hel Del af, synes jeg. Han er nu færdig med et Stykke, som paa én Gang udkommer paa Norsk, Engelsk, Tysk, Fransk, Italiensk og Ungarsk. Hans Øjne tindrede, da han fortalte mig det.

Og nu Farvel! Vil du gøre mig en Fornøjelse, saa skriv et Par Ord til mig poste restante, Paris; men du maa ikke vente for længe dermed og skrive tydelig uden- paa og frankere med 20 Øre. Kærlige Hilsener.

Din

Julius.

TIL UDGIVEREN.

Kære Peter Købke!

Paris, 12. Decbr. 1890.

Tak for dit Brevkort, som jeg rigtig har modtaget i Paris! . . .

Jeg har havt det ret godt her; engang var jeg til Middag hos Jonas Lie, som jeg tidligere aldrig havde set, og som fører et smukt Hus her. Dagen efter var jeg hos Walter Runeberg, hvem jeg kender fra gammel Tid og holder grumme meget af. Af nye Bekendtskaber paa denne Rejse sætter jeg overmaade megen Pris paa Prof. A. Michaelis i Strassburg, maaske til syvende og sidst den bedste klas- siske Arkæolog i Europa for Øjeblikket. I de to Dage, jeg var i Strassburg, var jeg meget sammen med ham, og han var mig paa mange Maader til Gavn. Levvel, og venlige Hilsener fra

din

Jul. Lange.

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

Kæreste Therese!

London, 21. Decbr. 1890.

Jeg glæder mig over, at du fik mit Brev til din Fødsels- dag — jeg havde været lidt bange for, at jeg ikke huskede Stationens Navn rigtig

Nu er mit Rejseliv snart til Ende, og jeg ønskede heller ikke at forlænge det. I videnskabelig Henseende er det jo udmærket at være i London — det véd jeg fra flere Gange før og finder det bestandig paany bekræftet —; men ved Vintertide er det just ikke nogen smuk By. Jeg bor i et boarding house, som holdes af en ældre dansk Dame, der har taget det i Arv efter Folk, jeg tidligere har boet hos. Hun er det rareste Menneske under Solen; men her er som i en Svinesti, for at bruge et ganske mildt Udtryk.

Lev vel og glædelig Jul! Hils din Mand!

Din

Julius.

TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 8. Jan. 1891.

Jeg tror, du fandt mig lidt ubehagelig idag, og det kan være, at jeg virkelig var det. Men det forekommer mig heller ikke, at du ganske var dig selv, naar du antydede, at, naar jeg fik mit Arbejde ordentlig betalt, saa kom det ikke mig ved, hvorledes det, naar det kom til Stykket, blev iværksat. Naar jeg er fundet mest egnet til det Hverv, der er mig betroet, saa er det dog til syvende og sidst, fordi jeg er den, som har mest Interesse for Skulpturens Historie, og jeg har virkelig megen Interesse for den. Og uden Sentimentalitet kan jeg ogsaa sige, at den Plan, jeg foreslaar, er fremgaaet af virkelig Interesse for Helheden og Enkelthederne, og jeg finder, at mit Faderhjerte har al Grund til at krympe sig noget ved at overgive den til de kongelige Plejemødre, idet jeg selv, efter at have givet mine Papirer fra mig og faaet mit Honorar, betragtes som en Sagen uvedkommende Person. Aldeles bortset fra personlige Hensyn vilde dette ikke være god eller tjenlig Administration og vilde ogsaa stride ganske mod Principerne i Udlandets Museumsforhold.

Er dette personlig fordringsfuldt? Nej, det ved Gud, det ikke er.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

*Kære G. B.!**Kbhvn., 9. Jan. 1891.*

Da jeg gik fra dig idag, kom jeg i Hu, at jeg havde en hel Bunke Hilsener til dig ikke alene fra Ibsen, men ogsaa fra Lies og Runebergs i Paris.

Selv maa jeg takke dig for dit sidste Bind »Hovedstrømninger«, som jeg havde med mig paa Rejsen og som gav mig Udbytte af min ledige Tid. Jeg skylder dets gode Vin, at jeg ikke bællede mig idiotisk i tysk Øl.

Din hengivne

*Jul. Lange.*TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS¹.*Kære Ven!**Kbhvn., 13. Jan. 1891.*

Tak for Brevet! Hvor stort et Kvantum Moralitet en Mand bør være i Besiddelse af for at stille Gibsfigurer paa deres Plads, er et Problem, som maa henregnes til Ethikens mest indviklede. Efter min Mening kan en Mand meget godt f. Ex. have slagtet sin Bedstemoder og fortæret hende i Form af Sildesalat — hvilket dog almindelig regnes for ganske utilladeligt — eller have gjort mange andre Ting, der i ligesaa høj Grad strider imod Moses's, Zarathustras, Confucius's, Manus, Lykurgs, Solons, Numa Pompilius's, Harald Heins og Kristian den femtes Love, og alligevel fortræffelig egne sig for det omtalte Hverv. Heller ikke vil jeg have omtalt vor fremragende Medborger N.N. som en i Almindelighed uhæderlig Person — navnlig har jeg høje Forestillinger om hans skjulte Dyder. Men det forekommer mig, at han som gammel og højt fortjent Prytanist sikkert er utilbøjelig til at underordne sig. Forresten er det jo for mig et uhyre »akademisk« Spørgsmaal. Men rent akademisk taget tror jeg ogsaa at turde paastaa, at nye Opgaver kræve nye Kræfter. Det kan ogsaa være, at jeg ligefrem siger til Rosenørn, at jeg haaber, jeg kommer til at lede Opstillingen; jeg antager,

¹ i Anledning af Afstøbningssamlingens Ordning.

han ikke kan finde det andet end rimeligt. Det, som i denne Sag for Sagens Skyld er mig magtpaaliggende, er gjort med, at jeg, hvis min Plan bliver accepteret, ogsaa kommer til at udarbejde den i Enkelthederne, det vil sige udvælge alt, hvad der skal indkøbes, og anordne det i Lokalet. Det er noget, som i Sagens og Fornuftens Navn virkelig ligger mig paa Sinde; forresten at kæmpe mod Vejrmøllerne i vort Statsliv er noget, som jeg vil overlade til Don-Quixoterne.

Men jeg synes, at I skulde bruge Becketts gode og friske Kræfter og loyale Villie.

Venlig Hilsen.

Din

J. L.

TIL PROF. L. DIETRICHSON (i Kristiania).

Kære Ven!

Kbhvn., 6. Marts 1891.

Jeg bør ikke tøve med at udtale min oprigtige Paa-skønnelse af dit og dine Kollegers ærefulde Tilbud¹, og jeg kan ogsaa strax udtale, at jeg haaber og venter at kunne modtage det. Det kan jo nok være en alvorlig Sag at skulle kappes med saa talentfulde Mænd fra Fortid og Nutid; men jeg kan nu ikke lide at sige Pas.

Ganske særlig og med et hjerteligt Haandtryk takker jeg for dit og din Hustrus Løfte om Gæstfrihed.

Dog maa jeg for at kunne tage en Bestemmelse vide noget nøjere om Arten og Mængden af, hvad der ventes af mig. Du siger vel, at Forelæsnningernes Antal ikke er bestemt; men der foreligger dog allerede Præcedentia, som man ikke bør fjerne sig for meget fra. Et saa stort Honorar kræver jo et alvorligt Arbejde. Desuden: skal det være Universitetsforelæsninger i strengere Forstand, eller skal man henvende sig til den almindelige Dannelse? Vær saa venlig at sende mig nogle Ord til Vejledning!

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ om at holde en Række Forelæsninger i Kristiania.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

*Kære Ven!**Kbhvn., 27. Marts 1891.*

Du vilde gøre mig en stor Tjeneste ved, naar du kommer i Berliner-Galleriet, at efterse et Par Ting for mig.

Med Hensyn til den gamle prægtige sienesiske Altertavle af Marias Himmelfart, Nr. 1122, ønsker jeg meget at vide, om Maria dér sidder paa en Trone eller paa Skyer (jeg antager det første). Skraas overfor hænger et lignende, men langt mindre, sienesisk Maleri af samme Æmne, Nr. 1089; sidder hun paa en Trone eller paa Skyer?

Spørgsmaalet er ikke saa pedantisk, som det kunde se ud til. Glem det endelig ikke; og naar du gaar fra Galleriet, saa skriv et Par Ord derom paa et Brevkort og send mig det!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Ven!**Kbhvn., 28. Marts 1891.*

Idet jeg tilbagesender Katalogen, vil jeg alligevel anmode dig om at besvare mit Brev af igaar, naar du kommer til Berlin. Udtrykket: »Maria auf Wolken thronend« giver nemlig ikke tydeligt Svar paa mit Spørgsmaal. Sidder hun paa en Trone, der staar paa Skyer? Eller sidder hun med sin Popo umiddelbart paa Skyerne. Det første findes der Exempler paa (et Relief af Donatello i Neapel); men det sidste er vistnok det almindeligere.

Din hengivne

*Jul. Lange.*TIL PROF. KARL WARBURG¹ (i Göteborg).*Kbhvn., Søndag Aften 21. Juni 1891.**Kære Karl Warburg og Fru Betty!*

Nu er jeg kommet til Ro i min egen gamle Stue, som jeg af lang Vane er kommet til at anse for virkelig —

¹ efter Kunstudstillingen og Kunstnermødet i Göteborg, hvor Lange var Adressaternes Gæst. Hentydningerne til Gudenavne bero paa en Spøg ved et Middagsbord.

skönt jeg virkelig ikke ved, hvad Filosoferne mene om den Ting. Den forrige Uge maa jeg formodentlig have tilbragt i en Drøm; men jeg maa indrømme, at Drømmen havde mange Fortrin for Virkeligheden. Den kommer mig for som en lystig Walpurgis-Nacht, dog med den Forskel, at man ikke red paa et Koteskaf, men kørte — endog ganske smaa Veje — i Droske, hvad der ogsaa er meget bekvemmere (man sidder aldrig ret behageligt paa et Koteskaf). At der var Guder tilstede, er endda ikke det underligste, men Guder fra rent forskellige Mythologier — kan sligt være andet end Trolderi? En fager Gude-søn med et ganske lille Overskæg, Søn af den nuværende Overgud i Nord, der er fulgt efter Alfader og Odin. Ogsaa Buddha, aandrig og veltalende, men aldeles ikke »ins Nirvana hinsinkend« eller asketisk, men tværtimod nær beslægtet med Grækenlands Bacchus, og Fru Buddha, eine noch nie dagewesene mythologische Erscheinung, klog som Pallas Athene og gratiøs som Gratierner — og endda meget mere udsøgt i Toilettet — og sikke Frokoster hun opvartede med. Det var skam en Gudinde, som gjorde Standen Ære. Og Assur med Vasa-Orden i Knap-hullet, og Sfinx, et daarlig konserveret Vrølelhoved, som gav Folk Gaader at gætte om noget, han kaldte »Erindrings-kunst«, og Brage, som anslog Harpen om »den evige Ungdom«; men det viste sig at være noget rent Brage-snak, eftersom Ydun, hans Mage, som han skal have den evige Ungdom fra, selv optraadte med graat Haar, hvad der beviser, at hun har tabt Ævlerne. Og Orphei Drånger, og Malerkunstens Frøkener og Fruer, og Thor — min Sandten med Æreslegion og i Skikkelse af Landskabsmaler, og Sif som en smuk Zigeunerjente. Og Plutus og Krösus og Merkurius og den kønne lille Frøken C.! — — Kann das natürlich geschehen? Nej, her staa vi ved noget, som den menneskelige Visdom ikke kan forklare. Filosoferne vilde her ikke kunne komme videre end Jeppe, da han skulde gøre Nille begribeligt, hvad der var hændt ham og hvor han havde været henne. Men morsomt var det nu alligevel, og jeg vilde gerne til varigt Minde om Drømmen engang ved Lejlighed have Billeder af Buddha og Mme Buddha for at sætte dem op i min Stue. Da vilde jeg sige til mig og mine Venner: Ogsaa jeg har været Buddhist. Jeg vil ikke yderligere takke dem; thi hvis de

ikke tro af sig selv, at jeg er dem taknemlig, saa maa de jo anse mig for et Asen, og det gør de alligevel ikke. — Men kære Guder! I maa huske at hilse O. og F. og L. fra mig, og Hurra for hele Göteborg!

Eders trofaste

J. L.

TIL PROF. H. HØFFDING.

Kære Høffding!

Kbhvn., 11. Septbr. 1891.

Din unge slesvigske Ven har jeg naturligvis paa din Anbefaling gerne givet Adgang til mit Kursus. Ogsaa hans Ansigt var en god Anbefaling, for ej at tale om hans Hjemstavn.

Jeg havde tænkt mig at opsætte min Tak for din venlige Tilsendelse af Knud Ipsens Diderot, til jeg engang saa dig personlig. Men for at det ikke skal trække for længe ud, saa aflægger jeg den herved. Jeg har læst Bogen med megen Interesse og godt Udbytte. Den er jo bygget paa en omfattende og grundig Læsning og vidner om et langt mere udviklet litterært Talent — et sjældent udviklet Talent —, end jeg havde forudsat hos Forfatteren. Bogen forekommer mig at være altfor færdig; men saaledes er det jo ikke sjældent netop med unge begavede Forfattere. Hvis Forf. havde oplevet at forsvare den som Disputats, saa havde jeg vistnok opponeret mod et Par Punkter i Kapitlet om Kunstkritiken. Hvad der egentlig ligger i det Omsving i Diderots Kunstanskuelser, som han omtaler saa udførlig, har han maaske ikke forstaaet ganske historisk rigtig.

Venligst Hilsen!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN E. WERENSKIOLD (i Norge).

Hr. Erik Werenskiold!

Kbhvn., 25. Oktbr. 1891.

De skriver, at det skulde glæde Dem meget at høre min uforbeholdne Mening om Billedet¹. Det er Ord,

¹ Mørkningsbillede: et Værelse med to kvindelige Figurer.

der egentlig er lavede til en Strikke om Halsen paa en stakkels Criticus. Jeg vil gerne gøre Dem en Glæde; men min Mening er maaske ikke egnet til at glæde Dem, hvis De da ellers bryder Dem om den, og saa skulde jeg jo egentlig hellere tilbageholde den.

Jeg synes, at der er mere Luft i Stuen paa Deres Billede, end der er paa andre malede Stuer i vor Malerisamling, og at der er en smukt følt Stemning i denne Stues Lys og Luft. Landskabet udenfor Vinduet kan jeg ikke ret faa til at gaa sammen med denne Stemning indenfor Ruderne; det er ligesom et selvstændigt Maleri; man føler heller ikke, at det er set gennem Rudeglas (hvilket ikke er en saa pedantisk Bemærkning, som det synes). Den udvortes Anordning af Figurerne synes mig ikke at virke godt. Og de to Figurers Stemning kan jeg ikke faa til at klinge sammen. Hun til venstre er hendsunken i Mindernes Stemning; men hun til højre synes mig ikke at være med, men at se ud efter Folk, der maatte komme forbi paa Vejen. Valget af de stærkeste Farver — rødt og blaat — er for mine Øjne ikke ret harmonisk og Farverne selv ikke rigtig noble. Figurerne derimod ere noble.

Jeg gaar ud fra, at det vilde være dumt mellem fornuftige Mennesker ikke at sige, hvad man mener, om end Meningen kan være mangelfuld nok. For mig hører dette Maleri ikke til det kæreste, som jeg kender fra Deres Haand. Men man ser jo altid, at det er malet af Weren-skiold; og jeg kunde gerne sige Dem Artigheder om et og andet enkelt Parti, som jeg ikke har nævnet før.

Hvis De vil sige, at De alligevel er en bedre Maler, end jeg er Kritiker, saa skal jeg ikke modsige Dem.

Jeg haaber i næste Maaned at have den Fornøjelse at hilse paa Dem i Kristiania, og at dette Brev ikke skal være nogen Skygge imellem os.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL P. KROHN.

*Kære Ven!**Kbhvn., 6. Novbr. 1891.*

Jeg er ganske enig med dig og E. Brandes i, at Kyhn egner sig meget godt baade til Hæder og Penge; som Kunstner er han en Perle.

Men jeg er alligevel ikke i Stand til at følge din Opfordring. Om 2 Dage skal jeg til Norge, vel at mærke for at holde Forelæsninger, og en Vrimmel af Smaating gør i disse Dage Krav paa min Opmærksomhed. Endog uden Hensyn dertil vilde jeg ikke føle mig kaldet til at tage Ordet i denne Sag. Det er jo nemlig kun et Aar siden, at jeg var Promotor af et Forslag til Bevilling til en udmærket Skribent¹; og efter den Skæbne, dette Forslag led, har jeg virkelig ikke Lyst til nu at paakalde Rigsdagens og Regeringens sunde Fornuft til Fordel for en anden. Det vilde ogsaa være en tvivlsom anbefaling.

Som sagt, jeg vil ikke direkte have med Sagen at gøre; men da jeg indrømmer, at Sagen er god, vil jeg henstille til eder, om I ikke kunde gaa samme Vej, som vi for faa Aar siden gik med Exner. Der affattedes en Adresse, som blev underskrevet af 100 Kunstnere (+ mig) og indsendtes til Regering og Rigsdag, og Sagen gik glat igennem.

Din

Jul. Lange.

TIL FORFATTEREN, CAND. JUR. NIELS MØLLER.

*Kære Hr. Niels Møller!**Kbhvn., 8. Novbr. 1891.*

Man giver, hvad man haver, naar man gerne vil vise sin Taknemlighed — og den vil jeg saa meget hellere vise, som jeg har læst Deres »Agamemnon«, endog læst den højt. Vedlagte Billede er en atheniensisk Fremstilling af Kassandra ved Athenes Alter i Troja; og det er fra Æschylos's egen Tid. Som det her foreligger, er det en Autotypi (udført til et Skrift af mig, som snart udkommer) efter en Tegning af Joakim Skovgaard efter en af de skønneste Vaser, Vivenzio-Vasen i Neapel. Det ser jo

¹ Georg Brandes.

ikke videre stadseligt ud — knap nok præsentabelt; men jeg tror, at De vil ære det for Kassandras Skyld — vor elskede Cassandra! Det er dog ikke af den Slags Ting, man finder paa Gaden, og det smager af Fugl!

Imorgen skal jeg rejse til Norge for at holde Forelæsninger og vilde hellere rejse til Grækenland og Italien og lade være at holde Forelæsninger.

Deres ærbødigt hengivne

Jul. Lange.

TIL DATTEREN.

Min kære søde Bibbe!

Hønefos, 22. Noobr. 1891.

Se nu er jeg da kommet til Hønefos! . . . I Kristiania bliver jeg som Gæst noget forkælet og har allerede faaet min Skaal drukket mange Gange, hvilket ogsaa er en af Grundene til denne Landtur, da jeg trængte til at vadske Forkælelsen af mig i Ensomhed og Fred. Til Forkælelsen derinde regner jeg, at jeg forleden Dag havde to Prinser, nemlig Kronprinsen og Prins Eugen, blandt mine Tilhørere (de opholde sig for Tiden i Kristiania). Derimod regner jeg det ikke til Forkælelse, men til en alvorligere Tilfredsstillelse, at Henrik Ibsen ikke alene kom til min første Forelæsning, men stadig er vedbleven at komme. Da jeg engang i en Samtale med ham paaskønnede det, sagde han, at han gerne vilde høre 20 saadanne Forelæsninger. Jeg har ogsaa andre Tilhørere, som jeg egentlig sætter ligesaa megen Pris paa, da de have et strængere Begreb om Videnskab; men deres Navne kender du formodentlig ikke (da du formodentlig ikke har noget strængere Begreb om Videnskab). Hils nu Moder og Jens mange Gange! Her er saa yndigt at se ud af Vinduet, og nu skal jeg ud og gaa en Afskedstur ved Hønefos.

Din

Fader.

E. S. Jeg var da ude at spadserere en lang dejlig Tur; og saa var der en fin norsk Odelsbonde, der inviterede mig til en Kanetur, som jeg var med paa »opover«. Norge er meget mere chic om Vinteren i Snevejr.

Breve fra Jul. Lange.

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

Kristiania, 28. Novbr. 1891.

Til Lykke med Fødselsdagen, kære Søster, og gid du maa have det godt i din landlige Stilhed, som du forresten saa tidt som muligt maa ombytte med lidt Københavnerliv! Du véd maaske, at jeg er heroppe i Norges Hovedstad og holder Forelæsninger; jeg vandrer omkring som en levende Løve og bliver naturligvis en hel Del forkælet. Selskabeligheden heroppe begynder forresten at blive mig lidt for stærk; jeg faar jo mere af den i 3—4 Uger her end et Par Aar rundt i København (bogstavelig!). Om mine Forelæsninger heroppe tør jeg sige, at de ere vel ansete; og til stadige Tilhørere har jeg Mænd som Henrik Ibsen og Sophus Bugge (den berømte Sprogforsker) foruden mange andre dygtige Folk.

Det har moret mig at forny Bekendtskabet med Fru Mathilde Schiött, født Dunker; jeg besøgte hende forleden og passiarede længe med hende, ogsaa om dig, som hun huskede meget levende (du vilde vist gøre hende en Fornøjelse ved engang at skrive til hende, da hun sætter megen Pris paa sine gamle Erindringer fra København).

For at se lidt af Norges Land tog jeg for 8 Dage siden et Par Dage op til Hønefos; det var en herlig Tur. Jeg bor hos Professor L. Dietrichson; han og hans Kone ere meget elskværdige mod mig. Om c. ti Dage venter jeg at være hjemme... Nu kom Dietrichson ind og bad mig ogsaa hilse dig og sige, at vi skal drikke din Skaal paa Mandag; han vidste dog ikke for ud noget om Fødselsdagen.

Lev vel, kære Therese, hils din Mand!

Din Broder

Julius.

TIL PASTOR J. HELMS (i Skjellerup).

Kære Pastor Helms!

Kbhvn., 19. Jan. 1892.

Der er for mig ingen Tvivl om, hvad De jo ogsaa selv er tilbøjelig til at mene, at Niels Langes og Abel Skeels Monument¹ ikke er af florentinsk, men af neder-

¹ i Hunderup Kirke.

landsk (flandersk) Kunst. Paastanden om, at det skulde stamme fra Florents, synes jo heller ikke at bunde i en Tradition, der kunde have nogen Autoritet. Det umiddelbare Indtryk af Skulpturens Stil, saaledes som den er gengivet af Koch i hans gode Tegning, peger for mig aldeles i samme Retning som Monumentet, De anfører, det paa Herlufsholm, eller som Kristian IIIs Monument i Roskilde, udført af Cornelis Floris i Antwerpen.

Dertil kommer endnu det højst usandsynlige i, at der i Florents mellem 1560 og 1570 skulde være udført nogen liggende Gravfigur i den fra Middelalderen nedarvede, strængt rette og stive Stilling. I Mellemitaliens Gravmæler afløstes denne Stilling allerede fra det første Aarti af det 16. Aarh. af en friere og mere bevæget. Jeg har paa flere Rejser i Italien havt særlig Opmærksomhed for denne Udvikling; og det første Exempel, jeg har set, paa den friere Stilling i slige Figurer, er et Gravmæle fra 1505 ved Sideindgangen til Ara Celi i Rom. (Jeg formoder, at Michelangelos oprindelige Projekt til Julius II's Gravmæle, der netop hidrører fra dette Tidspunkt, allerede har indført Forandringen ved Pavens liggende Figur; men jeg kan ikke dokumentere det). Fra 1508 have vi saa Andrea Sansovinos berømte Kardinalgrave i Sta. Maria del Popolo med liggende Figurer i fuldt bevægede Stillinger. Her er vel Tale om Monumenter i Rom; men de ere udførte af florentinske Billedhuggere, og Florents som den egentlige Fremskridtsby blev da heller ikke tilbage i denne Udvikling. Og naar man tænker paa Udviklingens Fart og Retning, tør man nok sige med temmelig Sikkerhed, at der halvhundrede Aar senere ikke vilde findes nogen florentinsk Billedhugger, som vilde have forholdt sig konservativt til den middelalderlige Tradition, som Tilfældet er med Gravfiguren i Hunderup. Derimod bibeholdt Nederlændere og Tyskere hele Aarhundredet igennem — og endnu længere — den gamle Strængthed i de liggende Gravfigurers Stilling, medens de i andre Henseender aldeles fulgte den italienske Renæssances Stil i Behandlingen af Formen, hvad der jo ogsaa gælder om det her omhandlede Monument. Hvis man vil indskrænke sig til at sige, at det er udført i italiensk Stil, saa er det ikke aldeles uden Føje.

.... Jeg haaber nu, at De er fri for Influenza, og at De vil føje Deres Venner i at befinde Dem vel. Selv forbliver jeg med venlig Hilsen

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FULDMÆGTIG A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 22. Jan. 1892.

Du synes at gaa ud fra, at Hørup og jeg i det hele kende hinanden og undertiden tales ved. Det forholder sig ikke saaledes: det eneste i den hele vide Verden, jeg har talt med ham om, er Bevillingen til Brandes: da den Sag laa for, søgte jeg ham udtrykkelig ad hoc og talte længe og ret venskabelig med ham; senere ved Nytaars-tid 1891 vexlede jeg paa Gaden nogle Ord med ham om det samme Æmne, voilà tout. Hvis jeg nu søgte ham i Anledning af Bevillingen til Afstøbningerne, vilde han muligvis respektere den videnskabelige og kunstneriske Interesse, jeg har for Sagen; men denne Interesse er jo allerede vitterlig for ham gennem de til Rigsdagen indsendte Bilag. I hvert Fald vilde det være meget vanskeligt at fingere, at jeg her var upaavirket fra Kultusministeriets Side, da jeg jo ikke er indviet i Finansudvalgets Hemmeligheder, og da jeg desuden virkelig har ondt ved at fingere nogetsomhelst. Jeg maatte jo desuden for at udrette noget hos ham optræde som en Slags Partifælle af ham, og det ønsker jeg aldeles ikke at udgive mig for, da det er meget langt fra, at jeg er det, om end hans og mine Anskuelser har enkelte Berøringspunkter.

Venlig Hilsen.

Din

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

Kære Ven!

Kbhvn., 31. Jan. 1892.

Jeg takker for den nye Bog¹ og ønsker dig til Lykke med den, mere til Lykke end med nogen af dine tidligere

¹ »Studier fra Sverige«.

Bøger. Jeg vilde have besøgt dig idag, men det var mig umuligt at naa det, og de nærmest følgende Dage vil det næppe lykkes mig. Hvis du ikke strax oversætter din Afhandling om den store Rembrandt i Stockholm paa Tysk eller Fransk, saa er du et større Fæ, end jeg havde anset dig for at være.

Din hengivne

J. L.

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL.

Kære Dr. Vedel!

Kbhvn., 27. April 1892.

Tak for Deres venlige Brev! Jeg er virkelig rent forvirret og bedrøvet ved at tænke paa vort personlige Forhold. Thi hvad enten det nu er min Fejl eller Deres — saa har De ved flere Udtalelser i Deres Artikel¹ (og min Opfattelse af disse Udtalelser bekræftes af Deres Brev) stødt mig saa stærkt fra Dem, at jeg ikke kan anse en Diskussion imellem os for tilraadelig, før nogen Tid er gaaet. Jeg tror og haaber, at vi saa ville finde hinanden igen; men skulde vi nu udtale os, blev det bare til Forargelse.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME,

Kære Dr. Vedel!

Kbhvn., 7. Maj 1892.

Igaar havde jeg med Prof. Høffding en Samtale, der til Dels handlede om Dem. Han meddelte mig, hvad jeg aldeles ikke før havde vidst, at De i Studenterforeningen havde holdt et Foredrag, der svarede saaledes til Deres Foredrag i Samfundet, at De paa hvert af Stederne havde sagt, hvad man efter Deres Mening mindst ønskede, men mest trængte til at høre. Dette har for mig kastet et nyt og forsonligere Skær over det Foredrag af Dem, som jeg læste i »Tilskueren«. Jeg anerkender gerne det frimodige i, at man staar frem i en Forsamling med Ytringer, der gaa stik imod Forsamlingens forud givne

¹ i »Tilskueren« (et Foredrag holdt i »Studentsamfundet«).

Mening, skønt jeg tilstaar, at flere af Deres Ytringer — fremfor alle den, at den frie Forskning til syvende og sidst er et Dogme som ethvert andet — ligefrem oprøre mig. Deres Taktik har næppe været heldig valgt, naar De ønskede at blive forstaaet, og fremfor alt har De gjort Dem selv Uret ved at offentliggøre det ene Foredrag uden at offentliggøre det andet.

Jeg havde paa Spidsen af min Pen at tilføje, at jeg jo nok véd, at De ikke staar mig til Regnskab for Deres Handlemaade; men jeg tror alligevel, at De vil være enig med mig i, at De paa en vis Maade staar enhver fornuftig Læser til Regnskab for den, især en Læser, der mødte med forud given Sympathi for Dem.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kbhvn., 9. Maj 1892.

Jo, kære Dr. Vedel, det er virkelig »Rigtigheden af det udsagte«, jeg benægter, nemlig Rigtigheden af den Sætning, at den frie Forskning er et Dogme som ethvert andet. Hvis Sætningen var sand, skulde jeg med Glæde se paa, at De »kastede den ud mellem Folk«. Jeg véd med mig selv, at Sandheden ikke finder mig hellig; men jeg véd ogsaa med mig selv, at jeg finder Sandheden hellig — saa naiv og simpel er min Tænkemaade. Det geraader mig maaske ikke til Ære, at De, som dog kender mig gennem flere Aar, uden videre gaar ud fra som en sikker Sag, at jeg i mit Hjertes inderste er en Diplomat og Opportunist — ligesom De vedkender Dem at være —; men jeg forsikrer Dem til, at jeg er det ikke, saa løj og svag jeg end kan optræde. Jeg mener, at Sandheden har absolut Værdi; og gid jeg maa dø en forsmædelig Død den Dag, jeg ikke skulde mene det længer! Jeg ved meget godt, at man kan begynde at bygge Argumenter op mod denne Sætning, eftersom Erfaring lærer, at man somme Tider maa deponere Sandheden ligeoverfor umyndige, vanvittige eller Kæltringer, som kunne misbruge den. Jeg maa overlade mine Modstandere at ville bygge disse Argumenter op; men jeg paastaar, at de aldrig ville kunne virkelig

angribe den Sætning, at Sandheden har absolut Værdi. Den har det, selv om den dræber; og den kan være en meget stræng Herre; men Menneskene skulle ikke tage Sandheden i deres Tjeneste — den kan overhovedet ikke være Tjener —, men de skulle tjene Sandheden. Endog Morderen og den skyldbetyngede føle en Trang, der hyppig nok har overvundet Livstrangen, Selvopholdelsesdriften, til at bekende Sandheden. Og hvad maa Sandhedens Martyrer, som have sat Sandheden over Livet, være i Deres Øjne? — Tossehoveder.

Og tilmed Sandheden i den højeste Betydning, den som er den frie Forsknings Genstand, den skal røres sammen i én Vælling med Dogmet om Jomfru Marias ubesmittede Undfangelse og den Slags Ting — De maa for mig gerne tage mere almindelig ansete Dogmer til Exempler. Men De vil aldrig kunne faa det Arrangement i Stand; thi Dogmerne ville fra deres Side frabede sig Sel-skabet, og den frie Forskning vil opføre sig aldeles udog-matisk mod Dogmerne.

Men det er for os, der ikke betragte Sandheden fra det opportunistiske Synspunkt, saa heldigt, at den, som erklærer, at han gør det, med det samme bryder Braadden af sine egne Ord. Mener han, hvad han siger? Eller er det noget, som han stiller op i et eller andet pædagogisk Ojemed? Vi ere i det hele taget tilbøjelige til at frabede os at blive behandlede pædagogisk og hygiejnisk som Børn eller Hospitalslemmer. Lad enhver Mand sige Sandheden, og lad dem, der ikke kunne fordøje den, faa ondt i Maven! Forholdet til Sandheden og Spørgsmaalet, om den har absolut Værd eller ikke, synes mig ikke at henhøre under Erkendelsestrangen. Den er af ethisk Natur og Rettesnor for Handlemaaden. De har maaske Ret i, at Erkendelsestrangen for mange Mennesker nu om Stunder spiller en for stor Rolle; jeg vil navnlig gøre Dem den personlige Indrømmelse, at Erkendelsestrangen i mit eget Liv har en saadan Overhaand, at den undertiden virkelig kan forstyrre dets Ligevægt. Jeg dyrker for meget det kontemplative Liv. Men Spørgsmaalet om, hvor stor eller hvor liden en Plads man vil indrømme *investigatio veri* for den enkelte eller for Samfundet, er ikke et Spørgsmaal om Sandhedens absolute Værd. Meget eller lidt — det, som vi have Brug for, er i hvert Fald den ægte og

uforfalskede Sandhed, og med fromme Illusioner kunne vi ikke lade os nøje.

Der er ved Deres Afhandling noget sygt, noget blaseret, hvilket ikke mindst kommer frem ved Deres Betragtning af Videnskaberne Enkeltheder. Der er ikke den Enkelthed i Videnskaberne, som man i og for sig har Lov til at gøre Nar ad. Over en lille Enkelthed kan en stor Theori vælte; og af Enkeltheder, der ere saa ubetydelige, at man undrer sig over, at nogen kan faa Øje paa dem eller gider pille dem op fra Gulvet, har f. Ex. Darwin opbygget Theorier, som ere grundlæggende for hele Tænkemaaden. Det er ikke Enkelthederne, der er noget at sige imod; det er imod det smaalige og aandløse Sind, som ikke forstaar at bringe noget ud af dem. Men hvorledes kunne f. Ex. vi Litteratur- eller Kunsthistorikere vurdere f. Ex. Naturhistoriens Enkeltheder eller tilade os at tale med Mangel paa Respekt om Bænkebiderne? At Deres Afhandling røber en vis Mangel paa Appetit, en vis svækket intellektuel Fordøjelse og dermed følgende Modløshed og Slaphed i Betragtningen af de større Problemer, er et Indtryk, som ikke alene jeg har faaet, men ogsaa andre, der i adskillige Henseender tænke anderledes — mere til højre — end jeg. Derimod er Artiklen bleven hilst som et sandt Trøstens Budskab — »en yndig Afhandling« — af en gammel Dame af mit Bekendtskab, der lever i permanent Angst for, hvor vor forskrækkelige Tid vil hen. Det er ikke noget, jeg laver, det er Sandhed. Men den Alliance under jeg Dem til Straf. Det er som et Led i Dagens Debat, at jeg har beklaget Deres Afhandling. Jeg skulde have taget de fremsatte Meninger med største Ro, hvis de ikke netop kom fra Dem. Man har jo hørt slige Meninger før fra mange Sider; men at der hejses det Flag fra den frie Forsknings egen Lejr — hvorledes kan det andet end misforstaas?

Opfat ikke denne Skrivelse som Hovmod og lad være at »se op til mig«! Jeg haaber ogsaa, at der kommer en Tid, da vi kunne mødes i fuld Forstaaelse.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Dr. Vedel!**Kbhvn., 13. Juni 1892.*

Tak for Deres Løfte om at komme Onsdag Aften! — Hvad det »kriminelle« Foredrag angaar, saa var det jo det, jeg havde at indvende imod det, at det efter de nu herskende Forestillinger var altfor lidt kriminelt. Men lad os nu ikke tale om det! N. N. kender jeg godt; han er et fint Hoved og en talentfuld Pen. Men i Tider som vore, da flere af vore dygtigste Naturforskere ere ivrige Indre-Missionærer, ses det tydeligt, at man maa gøre Forskel mellem Videnskabsmænd som Fagmennesker og Videnskabsmænd, som ere villige til at tage Konsekvenserne af deres Viden og Videnskab for Livsanskuelsen. Man kan arbejde fortræffelig i sit Fag — som Astronom eller som Filolog eller som Skomager eller som Skrædder — og tillige fortræffelig forstaa at holde Faget ude fra Mennesket.

Deres hengivne

Jul. Lange.

Forresten er der jo meget i Deres Foredrag, som ogsaa jeg paaskønner.

TIL KONTORCHEF A. P. WEIS.

Rouen, 4. Juli 1892.

Tak, jeg har det godt og ønsker at høre det samme fra dig, naar du senest den 10de Juli skriver til M. Julius Lange, poste restante, Paris. Fortæl mig lidt om, hvordan det ligger med Danmarks Rige, som nu er forfremmet til at være permanent Aftrædelsesrige for Kejseren af Rusland. Da jeg rejste bort, truede det med Borgerkrig i Maribo¹, hvilket paa Fagets Vegne interesserede mig overordentlig, fordi det, saavidt mig bekendt, vilde være første Gang, at rent dekorativt-kunstneriske Problemer vilde have ført til Borgerkrig. Har det kirkelige Kontor fundet Olien, som kan dæmpe Bølgerne? Her er interessant, middelalderligt, men ikke bakteriefrit.

Din

J. L.

¹ paa Grund af Byens Stemning overfor Kirkens Restauration.

TIL DEN YNGSTE SØN (i Sorø).

*Min kære Purk!**Kbhvn., 17. Septbr. 1892.*

Du ved vel nok, siden du er saa lærd og læser Latin, at Ordet Purk kommer af porcus og betyder en Gris. Det haaber jeg ikke, at du er. Men en Purk er du alligevel.

Tak for dit Brev og hils ogsaa Tante Charlotte og tak hende for Brevet med Karaktersedlen! Deraf ser jeg, at det gaar ret flinkt i de fleste Fag, hvilket glæder mig højlig, men at du dog endnu er en Del tilbage i Retskrivning og Regning... Jeg haaber da, at du huskede at skrive til Moder til hendes Fødselsdag i Onsdags; hun skrev til mig, at hun endnu om Formiddagen intet Brev havde faaet fra dig og var ked af det.

Vil du hilse Miss Florence Dale fra mig og sige hende, at jeg husker hende saa grumme godt, da hun var en lille Pige, og jeg har jo ogsaa set hende siden. Men da jeg skulde med hendes Forældre til Madame Tussauds Voxkabinet, maatte hun og hendes Søstre ikke komme med; derimod kom hendes Broder Henry med, og da han skulde gaa, gjorde han sig vigtig mod sine Søstre og raabte: Good night, children! — Og saa raabte de til ham: good night, child!

Naa Purk! Nu kommer du jo snart ind til os, saa skal du bare se Løjer!

Din

Fader.

TIL OVERLÆRER L. KLEISDORFF (i Aarhus).

*Kære Kleisdorff!**Kbhvn., 24. Sept. 1892.*

Tag mig nu venskabelig og overbærende! Jeg er i dette Efteraar ligesaa indeklemt af Arbejdsforpligtelser, som jeg nogensinde har været; og der har endda været Tale om et Engagement til Stockholm ad modum det ifjor til Kristiania (om det bliver til noget, véd jeg ikke). Dertil kommer, at jeg, alt som jeg bliver ældre, unægtelig ikke føler mig ret oplagt til Udenomsforedrag udenfor de Serier, som jeg paa Embedsvegne eller i Medfør af min hele Virksomhed skal og maa og bør holde. Jeg hører aldeles ikke til dem, som har Lethed ved — knap nok Mulighed

for — »at rive et Foredrag af mig«, og det vilde jo heller ikke være passende at byde Aarhus noget saadant af-sig-revet Tøj. Naar jeg holder et godt Foredrag, saa er det i Sandhed, fordi jeg har taget mig den Sag, det Æmne, meget nær; men des vanskeligere er det for mig at gøre det.

Men hvis du tager det som en Ulyst til at vise Aarhus skyldig Ære og sige Tak for Mad fra ifjor, saa gør du mig virkelig Uret. Det kan jo ogsaa være, at der kan falde mig en Idé ind til at gøre Fyldest for Opfordringen i Løbet af Sæsonen — men som sagt: vær taalmodig og overbærende!

Hils Møllerfolket og Adjunkt Lund fra mig!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

Bedsteste Therese!

Kbhvn., 3. Okt. 1892.

Du er en ligesaa mærk-som elskværdig Brevskriverske. Til dine Mærkværdigheder hører — foruden den Egenskab, at du somme Tider lader være at skrive Breve, naar man allermest venter dem (en Egenskab, som forresten ogsaa andre have) — ligeledes den, at du ingen Besked giver om det, som man allermest venter Besked om og som man netop har spurgt om

Jeg takker dig dog meget for Brevet, som jo indeholdt adskilligt andet, der interesserede os begge. F. Ex. om, at din Søn gør i Kulminer — jeg er formelig stolt over, at jeg har en Søstersøn, der er kommet saa vidt i det praktiske Liv; og jeg haaber, at han ikke, som sal. Mr. Pipchin, faar nogen Sorg af »Oppumpningen af Vandet i de peruvianske Bjergværker«. Det glæder mig virkelig ogsaa, at Carl har Fornøjelse af min Bog¹; vil du ikke meddele ham, at jeg har Sort paa Hvidt fra en af de betydeligste Førere i den klassiske Arkæologi og Professor ved Universitetet i Berlin² for, at min »Gesetz der Frontalität« er »eine Entdeckung, die immer eine grundlegende Bedeutung

¹ »Menneskeskikkelsen«. L.

² Prof. Furtwängler.

für dieses Gebiet haben wird«. Ser du det! Har du gjort saadanne »Entdeckungen«? Nu haaber jeg ogsaa, at du læser min Bog, som du meget godt vil kunne have noget Udbytte af, skønt noget af det med smaat Tryk strængt taget ikke er for Damer.

Jeg haaber, at Fredy snart kommer sig; han har naturligtvis rigtig godt af at være lidt daarlig under Mamas Varetægt. Det var da i Ungdommen en af de reelle Fornøjelser at være daarlig og hjemme....

Papiret er ude.

Din

Julius.

TIL KUNSTHISTORIKEREN E. HANNOVER.

Kære Hannover!

Kbhvn., 27. Okt. 1892.

Min oprigtigste Tak for det tilsendte. Jeg kunde visselig ikke ønske den udtalte Dom om min Bog¹ fordelagtigere, frygter snarere for, at den er altfor gunstig.

Deres Indvending² har interesseret mig meget; den var mig saa ny, at jeg, under min mangeaarige Syslen med disse Opgaver, næppe nogensinde selv er faldet paa den. At den har egentlig reel Betydning, tror jeg dog ikke; og jeg skal være villig til engang at forsvare min Anskuelse nærmere for Dem. Derimod indrømmer jeg strax fuldt ud, at den har en ikke ringe formel Betydning med Hensyn til min Fremstilling, og at det er en Mangel ved denne, at Indvendingen ikke er diskuteret i den.

Venlig Hilsen.

Deres hengivne

Jul. Lange.

¹ »Menneskeskikkelsen«. 1.

² mod Langes Anskuelse: at den frontale Holdning i Statuerne blev fastholdt, fordi den ansaas for den Mennesket mest værdige, havde Hannover (i »Politiken« 27/10) indvendt, at Frontaliteten, hvis den skyldtes en ethisk Betragtning, ogsaa maatte være herskende i de med Statuerne samtidige Fladebilleder; men disse gengive meget ofte (og højst ufuldkomment) Vendinger af Legemet i Hals og Underliv, hvad Lange selv har paavist. »Hellere end at opfatte Frontaliteten som en Form for et Menneskeideal maa man da vistnok nøjes med at opfatte den som et særligt Statueideal for en primitiv statuarisk Kunst.«

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

Kbhvn., 1. Novbr. 1892.

Kæreste Therese og Carl Bentzon!

Jeg vilde saa gerne have været over til eders paa eders Festdag; men jeg har saa mange Pligter med ordinære Foredrag og ekstraordinære Foredrag og tilmed i denne Tid en svag Mave, saa at jeg ikke ret tør vove Turen, for at ikke Maven og de ekstraordinære og ordinære Foredrag skal lide derunder — hvilket utvivlsomt vilde blive Følgen. Nu maa I skriftlig modtage mine sandelig meget varme Lykønskninger og min kærligste Tak for alt godt, som I og eders Børn og hele eders Husliv har skænket mig og mine gennem mange Aar. Jeg har det ikke alt sammen opskrevet, og der er vist adskilligt af det, som jeg i dette Øjeblik ikke engang husker; men der er i hvert Fald meget af det, som jeg ikke glemmer, saa længe jeg overhovedet har en Hukommelse. Jeg takker ikke alene for enkelte og positive Velgerninger, men for hele Aanden og Hyggeligheden.

Og endelig sender jeg mine inderligste Ønsker for Fremtiden, for jer og eders Børn.

Eders

Julius.

TIL KUNSTHISTORIKEREN F. BECKETT (i Paris).

Kære Beckett!

Kbhvn., 21. Nov. 1892.

De har gjort mig en stor Fornøjelse ved Deres Brev fra Paris, som viser mig, at De har det godt og indrikker Nydelse og Belæring i fulde Skaaler. Deres Ytring om »en Fornemmelse af at drømme en smuk Drøm« passer akkurat ind i min Erindring fra mit første Ophold der i Juli og August 1867 — dengang var De nok endnu ikke født. Der er unægtelig en vis kunstnerisk og aandelig Tæthed i denne By, som jeg ikke kender fra andre Byer; og naar man blot kan undgaa l'embarras de richesse, saa behøver man ikke at frygte for Hungersnød. Jeg har ogsaa ligesom De været taknemlig for at have Mesterværker fra de forskellige Skoler hængende ved Siden af

hverandre i Salon carré; det er virkelig den Slags »Saloner«, hvor man bedst faar Synspunkterne anviste, og jeg fantaserer somme Tider om en stor universel Salon carré af udvalgte Sager fra hele Jordkloden, det kommer der vel ogsaa nok engang, naar Menneskeheden har faaet sig hyggelig arrangeret henimod Nærheden af Dommedag. Forresten finder jeg, at den i Louvre lader ikke lidt tilbage at ønske, saavel hvad Lys som hvad Udvalg angaar; og det er vel ogsaa en anerkendt Sag. Da jeg i Sommer gik i Louvre, lavede jeg mig i Tankerne et andet Udvalg, hvad der kan være et ganske lærerigt Tankeexperiment. Det hele Galleri har Stof nok til en bedre, — hvorvel jeg indrømmer, at den, som er der, er en meget fed og spækket Steg.

Igaar Aftes var jeg i Theatret sammen med mine Sønner og saa »Maria Stuart« — jeg saa, de andre saa og hørte. Jeg fik hændelsesvis min Plads ved Siden af min gamle Ven Kr. Zahrtmann, og vi førte i Mellemakterne — afbrudt af Akterne — en livlig Disput om van Dyck, som Zahrtmann ikke vilde levne Ære for 2 Skilling, hvorimod jeg paastod, at han var en af Verdens største og fuldkomneste Malere, nærvæd at være den største af alle i Henseende til den maleriske Stil — skønt jeg ikke er blind for, at han undertiden melder sig som noget af en Laban. Men i Louvre findes der virkelig storartet skønne Ting af ham, som jeg tout bonnement kan staa og glo paa en hel Time ad Gangen, blot fordi de ere en saadan Vellyst for Øjet. Har jeg ikke Ret?

Præterea censeo, at De, inden De forlader Paris, en klar Morgen før 9 indfinder Dem paa den nærliggende Gare Montparnasse og tager Tur og Retur til Chartres — ingen Udgift at tale om! Hvorfor ikke tage et saa betydningsfuldt Indtryk med? Nu vel — der gives jo ogsaa andre betydningsfulde Indtryk, og jeg bør maaske ikke forstyrre Dem i Deres mere specielle antike Studier; men De véd nok, at jeg for Øjeblikket færdes i Middelalderen, og De har maaske nok bemærket den slemme Egenskab ved mig, at jeg vanskelig kan have Øje for andet end det, jeg netop færdes i. (Det glæder mig, at De af Dem selv har set, at Referatet af mit middelalderlige Foredrag var meget slet — men man kan jo ikke anlægge Sag mod en slet Referent).

Ja, hvad skal jeg raade Dem til m. H. t. Belgien og Holland? Glem endelig ikke i Brüssel det vældige Museum i Palais du Cinquantenaire, og pas paa, at der ikke bliver stjaalet 50 francs fra Dem paa et Hotel! Det er mine Leveregler. Og god Fornøjelse af »la grande place«, som virkelig er dejlig! Og god Fornøjelse af Malerisamlingen i Antwerpen — men det kommer vel af sig selv! Men gaar Deres Plan ikke ud paa at sluge altfor meget i for kort Tid? Jeg har faaet det Indtryk. Holland kender jeg saa lidt: jeg har kun været der paa to korte Besøg à en halv Snes Dage, og sidste Gang for allerede 10 Aar siden. Men Kendere sætte jo megen Pris paa dette Land.

Jeg pønser paa Muligheden af en Sviptur til Berlin henad Jul. — Lev nu rigtig vel! Alle gode Ønsker fra

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL KONTORCHEF A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 28 Nov. 1892.

Ja naturligvis: »ældre Forpligtelser« — den Historie kende vi — det var, ligesom om jeg havde friet, og du beklagede, at du paa Grund af »ældre Forpligtelser« ikke kunde tage mig. Nuvel, en anden Onsdag! Jeg finder, at din sidste geometriske Attrape¹ er altfor meget for Børn og barnlige Sjæle.

Din

J. L.

TIL PROF. H. HØFFDING.

Kære Høffding!

Kbhvn., 22. Dec. 1892.

Du har gjort mig en alvorlig Glæde ved dit Brev om min Bog². Jeg har fra Fagfolk i Udlandet faaet smukke Breve om den (deriblandt f. Ex. et fra Ægyptologen Er-

¹ Se Note 1 S. 148.

² »Menneskeskikkelsen«. I.

mann i Berlin); men de handlede jo væsentlig om, hvorledes Bogen forholdt sig til Faget. Jeg sætter nok saa megen Pris paa, hvad du fremhæver, Forstaaelsen af det menneskelige, og det er i Sandhed ogsaa mit Maal, naar jeg arbejder. Jeg glæder mig ogsaa over — og jeg takker dig for —, at du anbefaler mine Skrifter til den danske Ungdom. En rigtig rettroende Akademiker faar man aldrig ud af mig; og jeg tror, at vi i denne Henseende ere Medkætttere. Videnskaben kommer mere og mere til at trænge til en mægtig Udvidelse af sin Papirkurv til at optage den ørkesløse Lærdom og alle de Diskussioner, som har deres Rod i den — forsaavidt som dette kan kaldes at have en Rod. Denne Ytring maa ikke forstaaes som Hovmod; men jeg kan ikke nægte, at jeg tidt føler en dyb Utilfredshed med en stor Hoben Diskussionsæmner, om saa end Diskussionen er nok saa lærd og subtil. Og derfor stræber jeg at knytte mine Studier saa tæt som muligt til den menneskelige Interesse.

Du taler om min »Nedstemthed« i Forsommeren. I det hele er jeg ikke personlig nedstemt — det ligger ikke til min Natur; og jeg har Gudskelov bestandig meget at være glad over. Men jeg maa indrømme, at jeg med Hensyn til Forholdene her i Landet — de offentlige, politiske og aandelige Forhold — er mere og mere malkontent. Der sidder jo vistnok en hel Del Dygtighed omkring i Krogene — men det, som breder sig og taler det store Ord!!

Det sidste, jeg læste af dig, var din Artikel om Hedske Sandhedssøgere¹, som jeg lærte meget af og var meget glad over. Det glædede mig ikke mindst, at du tog Kristendommen — o: som historisk Livsmagt og Plejemoder for Menneskeheden — saa bestemt i Forsvar i Sammenligning med Stoicismen.

Og dermed et hjerteligt à revoir og de bedste Ønsker for Jul og Nytaar fra

Din hengivne

Jul. Lange.

Jeg haaber da, at vi faa den unge Dr. Jespersen til Professor efter Stephens! Hans Afhandling om Sprogets Oprindelse læste jeg med ualmindelig Interesse.

¹ Tilskueren 1892.

TIL PROF. NICOLAI BØGH.

*Hr. Professor!**Kbhvn., 22. Dec. 1892.*

I det nys udkomne 4. Bind af Fru Heibergs: »Et Liv osv.« findes S. 82 et Digt i Anledning af hendes Afsked fra Theatret 1858 (Digtet havde været trykt i »Fædrelandet« 13. April s. A.). Forfatterinden skriver, at hun »havde en Anelse om, at det skrev sig fra en af vore første lyriske Digtere«, og Udgiveren siger (S. 371), at det er af Chr. Winther.

Da jeg nu véd, at det hverken er af Chr. Winther eller af nogen anden af vore første lyriske Digtere, henvendte jeg mig til Udgiveren, Rigsarkivar A. D. Jørgensen, som jeg godt kender, og bad ham om Oplysning om, hvorpaa han grundede sin Angivelse. Han svarede, at Fru Heiberg engang i Nærværelse af Gehejmeraad Krieger og ham selv havde sagt, at Prof. N. Bøgh havde meddelt hende, at Chr. Winther var Forfatteren¹.

Jeg tillader mig altsaa at bede Dem, Hr. Professor, venligst at ville oplyse mig om, hvad der ligger til Grund for Anskuelsen om Chr. Winthers Forfatterskab til dette lille Digt. Det er mig bekendt, at Digtets Forfatter, som var et ganske ungt Menneske, og hele hans Familie paa hin Tid vare nære Omgangsfæller af det Chr. Wintherske Hus; og jeg formoder, at Forfatterens Moder har betroet Fru Julie Winther, hvem han var, — og at denne atter paa en eller anden Maade har talt med Fru Heiberg derom, saaledes at Fru Heiberg af Fru Winthers Hemmelighedsfuldhed kunde faa det Indtryk, at Chr. Winther var Forfatteren. Men det sidste er jo kun Formodninger. I hvert Fald drister jeg mig til at antage, at der ikke kan foreligge nogen positiv Erklæring om, at Digtet hidrørte fra Chr. Winther, da en saadan Erklæring vilde være en Usandhed.

Til Slutning maa jeg gøre Dem en Undskyldning for, at jeg henleder Deres Opmærksomhed paa en saa ubety-

¹ Under en Samtale med Bøgh havde Fru Heiberg opfattet hans Ord ganske fejlagtigt som en Bekræftelse paa, hvad hun havde hørt af andre, at Digtet skyldtes Chr. Winther. At Jul. Lange var Forfatteren, oplyser Bøgh i Skriftet: »Chr. Winther«, 3. B., S. 141.

delig Sag. Men jeg har en bestemt Grund til paa Forfatterens Vegne at være noget nøjeregnende paa dette Punkt.

Deres meget ærbødige

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kbhvn., 23. Dec. 1892.

Jeg takker Dem meget, Hr. Professor, for Deres Meddelelse. Slutningen af den, om Deres Sygdom, beklager jeg oprigtig og beder Dem saa meget mere undskylde, at jeg har gjort Dem Ulejlighed med denne i og for sig saa ubetydelige Sag. Dens eneste, Offentligheden vedkommende, Betydning vilde da i alt Fald være at have befriet Chr. Winthers Forfatterskab fra Paahæng af et Vers, der i Virkeligheden hidrørte fra en ganske grøn Dilettant, og hans Minde fra en ufortjent Beskyldning for Fejghed¹.

Med mine bedste Ønsker for Deres snarlige Helbredelse forbliver jeg

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL PROF. E. HOLM.

Kære Professor Holm!

Kbhvn., 15. Jan. 1893.

Da jeg skrev mit sidste Brev² til Dem, var jeg — som altid, naar jeg skal skrive Ansøgninger om Penge (Tiggerbreve i videre Betydning) — til Mode omtrent som en Japaner, naar han skal efterleve den sørgelige Borgerpligt at sprætte sin Mave op. Sligt kommer for mig saa lidet som Stemningsudbrud, at jeg tværtimod har en virkelig stærk Kamp mod min Stemning at bestaa for at skrive disse Breve. Det er jo undertiden en Nødvendighed, om

¹ Under den ovennævnte Samtale havde Fru Heiberg sagt om det anonyme Digt: »Naar Winther ikke har sat sit Navn under, er det af Fejghed overfor det Nielsenske Parti«, hvortil Bøgh svarede, at, saavidt han vidste, havde Chr. Winther aldrig skrevet Digte uden med sit Navn at vedkende sig dem.

² om en fortsat Understøttelse fra Carlsbergfondet til »Menneskeskikkelsen«.

ikke just for Existensens, saa for det videnskabelige Arbejdes Skyld.

De maa ikke tro, at Deres Brev i mindste Maade har svækket min Tro paa Deres Interesse for mig personlig eller for mit Arbejde — en Interesse, der, ligesom i sin Tid Madvigs, har havt en stor og uforglemmelig Betydning for mig. Naar De ikke mener, at det lader sig gøre, saa maa jeg jo ikke tvivle om, at De, med Henblik paa alles Tarv, har Ret, og det gør jeg i Sandhed heller ikke. De maa heller ikke tro, at jeg har tabt Modet; tværtimod har jeg lige efter at have modtaget Deres Brev taget med frisk Mod og ret haardnakket fat paa Fortsættelsen af mit Arbejde. Og for Tiden har jeg ikke Grund til at plage Dem og ønsker allermindst at gøre det; men jeg kan kun sige saa meget, at jeg dog ikke med rigtigt Haab kan imødesee Fuldendelsen, der vil kræve mere Tid og Ro — og derfor gunstigere Forhold, end jeg nu tør gøre Regning paa.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Professor Holm !

Kbhvn., 18. Jan. 1893.

Det har interesseret mig meget at læse Deres Udtalelse om de store Arbejders Betydning, og i det væsentlige ere de talte ud af mit Hjerte. Jeg vover næppe at anvende Ordet paa mit eget Arbejde, selv naar jeg tænker paa det som Helhed, men paa mit Forehavende, min Opgave, tør jeg vel anvende det og saa haabe og tro, at mit Arbejde dog vil byde noget væsentligt, i Forhold til Opgaven. Deres Ord »asketisk« er meget træffende; dog vil jeg kalde det lidt for strængt og mørkt, forsaavidt som det større Arbejde, jeg har for, virkelig byder mig en aandelig Tilfredsstillelse som intet andet og forekommer mig mest udviklende for mit indre Menneske.

Men forsaavidt der er Tale om noget asketisk, saa vil den, hvis ydre Vilkaar ikke ere mere trygge, end mine ere, ikke engang kunne gennemføre Askesen uden at løbe

Panden mod sine borgerlige Forpligtelser og Pligterne mod sine nærmeste. (Dog skal dette ikke være ment som en Ansøgning).

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

Kæreste Therese!

Kbhvn., 23. Marts 1893.

Man kan dog engang imellem ogsaa gøre en Skælm Uret. Da jeg havde modtaget dit sidste Brev, skrev jeg et langt Brev til dig, der vist ikke var synderlig indholdsrigt — det handlede bl. a. om Ildebranden paa Kongens Nytorv 6¹ —, men som i hvert Fald var godt ment. Jeg tilkendte dig ogsaa nogle Laurbær og Medailler for din gode og menneskekærlige Færd under Epidemien derovre. Det gør mig ondt, at du ikke har faaet dette Brev. Jeg tror ikke, at jeg selv har glemt det; min Ungdoms Anlæg til Distraktion er grundig rystet af mig paa mine grumme mange og hyppige Rejser, hvor der er svær Straf, endog Livsstraf, for Distraktion. Somme Tider betror jeg Pigerne her i Pensionen Breve til at besørge i Postkassen, og det er jo muligt, at de have gjort sig skyldige i en Forømmelse.

I Aften faar jeg ikke Tid at skrive synderlig mere; Kl. 8 skal jeg hen paa Charlottenborg og holde en Forelæsning. Mathilde Schiøtts lille Hæfte om Henrik Ibsens »Solness« har jeg anskaffet; men oprigtig talt tror jeg ikke, at du skal blive klogere af det. Det er naturligvis livligt og kløgtigt og indeholder mange Meninger (i Dialogform), men ingen rigtig Mening. Jeg for mit Vedkommende er ellers en intensiv Beundrer af Stykket, nemlig Ibsens eget, og betragter ham som frygtelig stor. Om jeg forstaar det? Ja, saaledes som man forstaar Poesi: den bedste Poesi kan ikke udtømmes ved »Forstaaelsen«.

Hils din Mand mange Gange!

Din

Julius.

¹ Huset, hvor deres Barndomshjem var.

TIL PROF. KARL WARBURG (i Göteborg).

Kbhvn., 21. April 1893.

Kære Ven! Hjertelig Tak for den tilsendte Begyndelse¹, som jeg strax har læst. Det er netop noget for mig. Det har ikke mindst interesseret mig at gøre et noget nærmere Bekendtskab med Masreliez. Det har været en hel Karl, som har havt det æsthetiske Mod at beundre Signorelli og Nicolo Pisano!! i Aaret 1780. Ehrensvård selv er heller ikke bange af sig — dog mere i Abstraktioner end i Domme om bestemte Ting (Kunstværker). Hans Tegning paa sidste Side er meget interessant. Skulde du ikke have et Særtryk af den (og af de tilsvarende, du nævner)?

Din

J. L.

TIL DATTEREN.

[Berlin, 1893.]

(Brudstykke.)

... Her i Galleriet er der et mageløst Billede af Giovanni Bellini: Kristus siddende i den aabne Sarkofag, som Lig og med lukkede Øjne, og dog egentlig tavst levende. Bag hver af hans Skuldre en lille Engel, der holder ham oprejst, ikke disse snottede Fedtklumper som de senere Engle, men gode, artige venetianske Børn med Haaret kæmmet pænt ned i Panden. En af dem tager hans Arm og viser hans gennemborede Haand frem for Beskueren til Skam og Bebrejdelse for de onde Mennesker, som have baaret sig saaledes ad imod ham. Og saa ser Englen ikke ligefrem, men drejer Øjnene lidt til Siden — ud i det blaa, rigtig som et uskyldigt Menneske kan gøre, naar Talen er om noget hæsligt og afskyeligt. Sligt havde disse gamle Malere Følelse for.

Farvel, kære Bibbe! Jeg hører hver Dag paa Posthuset efter Brev fra eder.

Fader.

¹ af Skriftet: »Karl August Ehrensvård«.

TIL KUNSTHISTORIKEREN A. AUBERT (i Kristiania).

Kære Hr. Aubert!

Kbhvn., 3. Juni 1893.

Ved min Hjemkomst fra en lille Udenlandsrejse fandt jeg til min Glæde første Levering af Deres store Arbejde om Dahl — om Forladelse! jeg skulde sige: Professor Dahl¹. Jeg siger Dem min bedste Tak for det første for Tilsendelsen, for det andet for Hæftet, som jeg nu har gennemlæst. Biografien forekommer mig udmærket fortalt og har meddelt mig meget, som var mig nyt, ogsaa om Æmner, der ellers ikke ere mig nye, hvilket jeg særlig paaskønner. Fortsættelsen udbedes om ikke altfor længe. Venligste Hilsener fra Deres

Jul. Lange.

TIL PROF. M. C. GERTZ.

Kære Ven!

Kbhvn., 25. Juni 1893.

Jeg vil dog ikke alene i Tankerne, men ogsaa i Ord, takke dig for Tilsendelsen af dine Oversættelser, som i mig altid have en opmærksom og taknemlig Læser. Desuden mener jeg — ogsaa bortset fra mig selv —, at du gør stor Gavn med dem og paa denne Maade anvender din Lærdom meget bedre, end om du berigede Viden-skaben med nok saa mange Konjekture. Mest er jeg dig taknemlig for Apologien, som jeg paany har gennemlæst med stor Opbyggelse. Din friske Oversættelse har givet mig et nyt Blik paa dette Skrifts historiske og litterære Karakter. Det er mig navnlig paafaldende, i hvilken Grad det bærer Præg af det aldeles frie, mundtlige Foredrags Ejendommelighed. Det er flere Gange hændt mig — som vel ogsaa dig og mange andre —, at jeg har skullet gennemgaa stenografiske Referater af Foredrag, jeg selv har holdt, og jeg er bleven slaaet af Forskellen mellem skreven og mundtlig (ikke forud skreven) Foredragsform. I den sidste bliver Periodebygningen ikke alene paa mange Maader anakolutisk, men ogsaa — mærkeligt nok — tungere, mere indviklet, mere overlæst med Indskuds- og Mellemsætninger — ganske som i Apologien (sans comparaison forresten!). Naar man taler frit, udmaser man, uvilkaarlig sine Tanker for at gøre dem indlysende og

¹ Bogens Titel.

faa dem til at glide ned: deraf merc Bredde og flere Gentagelser, end naar man arbejder med Pennen i Haanden — ganske som i Apologien. Jeg ser nok, at du i Noterne, vistnok med Rette, udhæver, at Apologien ikke er et stenografisk Referat; men maa man ikke antage, at Hukommelsen under de antike — forholdsvis naive og enkle — Tilstande har gjort langt bedre Tjeneste, end under Nutidens intellektuelle Overlæsselse med saa mange forskelligartede Ting? Er Hukommelsen i det hele ikke en Evne, som er i temmelig stærk Dekadence? Desuden maa man jo anse det for en Selvfølge, at Platons Opmærksomhed ved en saa enestaaende Lejlighed som denne har været aarvaagen til det yderste, og at et Hoved som hans i Ungdommen ogsaa har havt en sjælden Hukommelse (til Trods for Sætningen i Sibberns Psykologi: *ingeniosis non est admodum fixa memoria*). Hvis han da strax har nedskrevet, hvad han har hørt, saa have vi vistnok en meget stærk Tilnærmelse til Stenografi.

Hvad der gør Skriftet opbyggeligere end noget andet, jeg kender, beror paa Indtrykket af Sokrates's Personlighed: hans ethiske Soliditet, hans Mod, hans rolige Overlegenhed, hans Forening af Stolthed og Beskedenhed. Hans Følelse ligeoverfor Døden er et stort og ophøjet Exempel. Derimod forstaar jeg ikke, at nogen (f. Ex. vor Ven Heiberg) kan lade det bero ved hans theoretiske Betragtning af Døden (endog bortset fra de Rester af speciel græsk Mythologi, som findes i den). Overhovedet synes Skriftet — som vel er det troværdigste Vidnesbyrd om Sokrates, der haves tilbage — ikke at vidne om, at han var en modig Tænkner, modig paa Theoriens Omraade. Deri har vel Anaxagoras været større, og jeg kan ikke beundre Sokrates's Iver for at tage Afstand fra ham i Spørgsmaalet: »om Solen og Maanen ere Guder«. Naar Anaxagoras derom havde udtalt Sandheden, saa forekommer det mig, at det var Pligt for et lyst og klart Hoved at anerkende den og slutte sig til den. Hans ligefremme Overtro med Hensyn til sin »Dæmon« har vel sine poetiske Sider, og man kan holde en stor Mand den til Gode; men til syvende og sidst er den dog ikke noget Smykke for en Filosof.

Tilgiv denne lange Snak!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL.

*Kære Dr. Vedel!**Kbhvn., 14. Okt. 1893.*

Tak for Deres sidste Besøg hos mig og kom snart igen! Det er ikke Talemaader, naar jeg siger, at jeg trænger til Deres Omgang. Jeg forbeholder mig vel enhver Slags Uenighed med Dem — om jeg end naturligvis foretrækker Enighed i det væsentlige —; men i alt Fald har det altid været en stærk Trang hos mig at udvekle Tanker med et Menneske, som har ren og ideel Villie til at tænke og som kan det. Jeg indrømmer endog meget villig, at De har en strængere filosofisk Dannelse end jeg — des bedre for mig, naar vi tale sammen. Men det er saa sjældent at træffe et Menneske, som har Evne eller endog blot Lyst til mere end Konversation, der, om den end ikke er rent overfladisk, dog bevæger sig paa et og samme Plan. Og det er egentlig meget længe siden, at jeg har havt et Bekendtskab, som gav mit dybere Reflexionsliv Næring og Korrektiv paa én Gang. Efter Deres sidste Besøg tænkte jeg virkelig lidt paa at foreslaa Dem, at vi i Forening med nogle ganske faa udvalgte skulde stifte en liden fri-filosofisk Forening (jeg er lidt bange for Ordet »filosofisk« og har maaske ikke videnskabelig Ret til at bruge det for mit eget Vedkommende; men jeg kan ikke erstatte Ordet med »fritænkerisk«, da det vilde give Planen en Farve, som jeg ikke tilsigter — i alt Fald skulde »fritænkerisk« her være ment saa fuldkomment liberalt, at det ogsaa skulde omfatte Modsætningen til, hvad man i Reglen forstaar derved). Men jeg kan ikke fastholde denne Plan; thi hvis Samtalen blot førtes mellem 3, 4 eller 5 Personer, vilde jeg paa Grund af min Tunghørighed sidde ganske udenfor den; og saa ædel og uegennyttig vil jeg ikke være at stifte en Forening paa disse Vilkaar. Jeg kan kun føre Samtaler paa Tomandshaand; og det kan maaske i Længden blive et lidt kedeligt Spil for min Makker. Jeg vil derfor være taknemlig for, hvad der falder af ved Lejlighed; men jeg haaber dog, at Lejligheden ikke vil falde for sjældent.

Det forekommer mig vedblivende, at De gør for meget af Begrebet Civilisation. Civilisationen bestaar dog fak-

tisk for en stor Del i at erstatte Livsværdierne med Surrogater, f. Ex. Smør med Margarine og Blod med — — allehaande Ting, som ikke er Blod, navnlig Vand. Naar man engang imellem oplever noget, som rigtig rømmer op i ens personlige Liv, da indser man strax, at man i sin daglige Tilværelse lever saa fortvivlet meget paa Surrogater. Saaledes er f. Ex. Kunst-Interesse for det meste slet ikke andet end Surrogat for Livs-Interesse. Nej, maa jeg bede om Blod!

Venlig Hilsen.

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Dr. Vedel!

Kbhvn., 16. Okt. 1893.

... Hvad mener De med, at man skal acceptere Kultur-udviklingen? »Sluge den med Hud og Haar«? Nej, det mener De sikkert ikke. Men saa skal den altsaa udrenses, opmudres, beskæres — ikke saa lidt endda! Og i Kraft af hvad? Dog vel af Interesse for de oprindelige menneskelige Drivfjedere i den. Jeg maa vedgaa, at naar jeg talte om Kulturliv som Surrogatliv, saa mente jeg Begrebet Surrogat i slet Betydning som en uvirkelig Erstatning for det virkelige (»Margarine« var et daarligt Exempel og faldt mig kun i Pennen, fordi det har faaet en vis typisk Værdi som Reklameord: hvis Margarine forresten har ligesaa megen Næringsværdi som Smør, saa kan Smørret for mig gerne gaa ad Helvede til). Jeg, der blandt alle Kunster foretrækker og forholder mig nærmest til Billedhuggerkunsten, har ogsaa tilegnet mig denne Kunsts Dyrkelse af det nøgne Menneske; og De maa indrømme, at Skulpturen ved denne Kultus netop er Filosoffen blandt Kunsterne. Den ypperste Kunsts (Grækernes, Michelangelos, Revolutionstidens) Betydning ligger i dens Anvisning paa det nøgne Menneske, det vil sige: at Kulturen er højest, hvor den negerer sig selv. Hvis den ikke holder sig saa tæt som muligt til Elementerne: Liv (Blod), Død, mister den sin Springkraft og bliver »akademisk«. »Blut ist ein ganz besonderer Saft«, staar der i Faust, og det er sandt: Blod er Blod og kan ikke omsættes i andre

Materier. Hvorfor skal det være »sentimentalt« at proklamere det oprindelige som = det egentlige? Jeg mener virkelig, at det oprindelige altid er det egentlige ved Tingene.

Jeg siger ikke alt dette for at disputere, men fordi det virkelig er den Erfaring, jeg har høstet af Livet.

Jeg mener ogsaa, at vi skulle gøre Aftaler om at træffe hinanden, da vi ellers kunne gaa fejl af hinanden, eller den ene træffe den anden optagen af nødvendige Gøremål. Men vær bare overbevist om, at jeg er taknemlig for Besøgene!

Venlige Hilsener.

Deres

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

Kære Ven!

Kbhvn., 20. Novbr. 1893.

Jeg takker dig hjertelig for Tilsendelsen af din sidste Bog, hvorefter jeg allerede har læst din livlige Ungdoms-erindring fra Italien og dit meget lærerige Stykke om Renan. Jeg forefandt den i Aftes, da jeg vendte tilbage fra en lille Udflugt, og glædede mig over Modtagelsen, der dog ogsaa samlede lidt gloende Kul paa mit Hoved. Der er nemlig nogle Smaating af mig, som jeg ikke har sendt dig: 1) en Piece om vore Museers Ordning, 2) nogle Iagttagelser om gamle danske Gravmæler og 3) en Afhandling: »Et Blad af Koloritens Historie«. At jeg ikke har sendt dig de to førstnævnte Nummere, skal du nu ikke beklage dig over. Den første gaar ud paa noget rent praktisk, og den anden indeholder nogen Mikroskopi af Ting af liden almindelig Interesse. Derimod vilde jeg meget ønske, at jeg havde sendt dig min lille Kolorit-Afhandling, som jeg selv lægger megen Vægt paa; men jeg slødede strax med de ganske faa Exemplarer, jeg fik til min Raadighed.

Der er meget, som jeg engang ved Lejlighed havde Lyst til at tale med dig om.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN EMIL HANNOVER (i Paris).

*Kære Hannover!**Kbhvn., 1. Dec. 1893.*

..... Jeg har rigtig modtaget Deres »Christen Købke« og er Dem oprigtig taknemlig for denne Gave — ikke alene til mig, men til vor lille Kunsthistorikatur. Jeg har paany gennemlæst Deres Fremstilling og paany faaet et smukt Indtryk af den; mine enkelte tidligere Indvendinger kan jeg ikke rent lade falde. Men de ere traadte mere i Baggrunden for mig ved Læsningen af den trykte Bog — et Manuskripts Læsning er altid forbundet med smaa Forhindringer, der ikke forskønne Indtrykket. Med de venligste Hilsener

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. J. L. HEIBERG (i Italien).

*Kære Prof. Heiberg!**Kbhvn., 1. Dec. 1893.*

Siden jeg modtog Deres elskværdige Brevkort, har det ligget mig meget paa Sinde at skrive til Dem — daglig kunde jeg sige; og naar jeg har opsat det, saa er det væsentlig Deres egen Skyld, fordi De stillede et Par Interpellationer til mig (Rafael og Lorenzo Lotto), der nøjere besete virkelig var ganske forfærdelig vanskelige at besvare, naar det skulde gøres solidt, ja egentlig umulige at besvare for mig, fordi vi herhjemme aldeles ikke have alle — ikke engang alle gode — Kunstdidsskrifter til vor Raadighed. Paa den anden Side var det ærgerligt for mig ikke at kunne besvare et Par Spørgsmaal fra Dem, som redebon og venlig har besvaret saa mange Spørgsmaal for mig. Men nu maa De være saa overbærende foreløbig at lade Dem nøje med den Besked, at jeg ikke har fundet de Sager omtalt, som De nævner, men at min Jagt efter Oplysning rigtignok ogsaa langt fra har strakt sig over hele Linien.

Det fornøjede mig meget, at mine Raad og Anvisninger med Hensyn til fransk Gothik vare komne Dem til nogen Nytte, og at De har anset det for Umagen værd — hvilket

det visselig ogsaa er — at optage Gothikens Fremstaaen i Deres historiske Erkendelse. Ja, er det ikke en af de mærkeligste Ting paa Jordens Overflade? Og er ikke Kathedralen i Laon en af de stolteste Bygninger, som gives? — Vel egentlig talt mere marvfuld og mere mandig end nogen italiensk Bygning fra Middelalderen, — men i Italien er der jo rigtignok det ejendommelige, at Oldtiden vedvarer til midt ind i Middelalderen.

Jo, De er rigtignok kommet ganske godt til Fadet. De forudsætter vel om mig, at jeg er gul og grøn af Misundelse, skønt De vist selv gerne vilde unde mig ogsaa at komme til Fadet. Men hvis jeg nu maatte vælge ganske efter egen Lyst, saa tror jeg dog næppe, at jeg vilde gøre en saadan stor Rundrejse. Jeg er for gammel, og jeg har dette Foretagende, som nok kræver Rejser, men ogsaa kræver Ro. Mange tro, at jeg driver med det; men jeg arbejder paa det hver eneste Dag, naar jeg nogenlunde kan, og det er mit egentlige Kærneliv. Men paa en vis Maade trænger jeg paa dette Foretagendes Vegne ligesaa meget til et Ophold paa Anholt eller Læsø som til et Ophold i Rom. Saaledes kan man i alt Fald trøste sig. Alligevel vilde jeg have god Appetit ved Fadet.

Furtwängler har udgivet en vældig Tamp af en Bog (767 Sider stor Oktav): »Meisterwerke der griech. Sculptur« — har De faaet den at se? Jeg har pløjet en hel Del i den og beundret adskillige Ting og korset mig over andre. Han er vistnok Nr. 1 i sin Retning; men han er ikke det mindste hævet over det, som man dog med Rette kan indvende mod Tyskernes Methode i den antike Kunsthistorie. Jeg lærer aldrig at forsone mig med deres Forhold til det i Kunsten, som er tabt; og Læsningen i hans Bog giver mig en vældig Lyst til at skrive en Afhandling om Tabte Kunstværker, hvori jeg nemlig vilde vise, at man enten maa finde dem igen, hvis man kan, eller ogsaa maa virkelig betragte dem som tabte og ikke tale om at rekonstruere dem. Og man kan blive ganske ør i Hovedet af at se, hvor uendelig lidt der staar fast paa dette Omraade, saaledes som Tyskerne tage det, og hvorledes der tumles om med det i nye og bestandig nye Hypotheser. Men det kommer af, at de ikke holde sig til det i hvert Fald givne. Jeg opholdt mig i Sommer i 7 Uger i Berlin og Dresden og kilede

tappert løs paa det givne; men der hører nogen Stædighed til at holde sig til det, naar de toneangivende Magter bestandig bevæge sig paa et andet Omraade.

Her i Danmark have vi ikke ganske ladet Vrøvlet fare, siden De rejste; men det har De maaske heller ikke ventet. Hvad der sorterer direkte under Ministeriet, er særlig udsat for Havari paa Vrøvlets Hav, f. Ex. Sagen om Afstøbningsamlingen; og ved dette Vrøvleri og Mangel paa fast Haand ovenfra gaar det paa en syndig Maade ud over min stakkels Tid; jeg skriver Piecer og Betænkninger og Artikler, og lige lidt nytter det.

Fra Skolen faar De naturligvis bestandig Underretninger. Jeg for min Del har den Ære at indberette, at jeg synes meget godt om femte Klasse, som forekommer mig at være et flinkt Hold; der er en lille Fyr med store Øren og Øjne, som jeg bedst kan lide, det er et klogt Barn. Den nuværende sjette har jeg altid holdt en Kende mindre af, forresten ere vi meget gode Venner, og jeg har ikke et Fnug at klage over. Jeg er — naturligvis efter Aftale med Tuxen — begyndt at læse »Faust« i Peter Hansens Oversættelse højt for dem; jeg mener, at den bør foretrækkes for Shakespeare. Saa tager Drachmann bagefter nogle Partier af Originalen med dem; han besøgte mig just for et Par Timer siden, og vi gjorde nærmere Aftale derom. Det var aabenbart, at Klassen følte sig bæret, da jeg sagde, at jeg vilde læse Faust for den, og fandt, at det var en brillant Idé. De høre ogsaa udmærket efter. Jeg havde nok Lyst til 'ved en aandelig Obduktion at komme efter, hvor meget og hvorledes den fordøjes af dem.

Jeg holder Forelæsninger paa Universitetet mest over Parthenon-Skulpturerne; de høres bl. a. af Deres lærde Broder. Det er godt for Dem, at De er in salvo i fremmede Lande, da De ellers i denne Tid vilde være aldeles overrendt af mig med filologiske Interpellationer.

Lev nu vel og lang dygtig til Fadet og husk, at der er andre Boller i det end codices — skønt det behøver De jo ikke at mindes om! Hils Colosseum og Peterskirken, og naar De faar lidt Stunder tilovers, saa betænk mig med et Par Linier!

Deres hengivne Ven

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN A. AUBERT (i Kristiania).

Kbhvn., 30. Dec. 1893.

Hjertelig Tak for Deres Nytaarsbrev, hvori jeg helt genkender Deres varme og fyrige Sind og Deres Venskab for mig, som jeg sætter saa stor Pris paa. De har sat meget ind paa »Dahl« og givet Afkald paa noget meget og noget stort¹ for hans Skyld; men jeg finder, at det er nobelt gjort og bør holdes i Ære, hvad det sikkert ogsaa vil blive. Gid vi andre, som have slaaet et større Brød op, kunne naa til at faa det saa godt færdigt, som De har faaet Deres! — Maa jeg bede Dem hilse Deres Hustru og vær selv hilset fra

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

Kære Ven!

Kbhvn., 15. Febr. 1894.

At Sætningen: le Danemark s'efface er mig vel bekendt fra gammel Tid, er ganske vist; men hvorfra jeg oprindelig kender den, er det mig umuligt at huske. Jeg tror ikke, at du har Ret i, at jeg har citeret den paa Tryk, men tør heller ikke bestemt benægte det; jeg mindes det ikke. Cherbuliez's Kritik (i Revue des deux Mondes) af vor Kunst paa Verdensudstillingen 1878 husker jeg ret vel, skønt naturligvis ikke i alle Enkeltheder. Sætningen har maaske været nævnt der, men næppe været lagt til Grund for hele Betragtningen, der ikke var os ugunstig. Det bæres mig desuden for, at Sætningen er ældre.

Naar du mener at mindes den fra en Artikel af mig, forvexler du den saa ikke med St. Beuves Replik til O. Lehmann (»Faites quelque chose et on s'occupera de vous«), som jeg har citeret i en Artikel, der bl. a. handlede om H. C. Andersens Monument (det Letterstedtske Tidsskrift 1878, »Billedkunst«)?

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ nemlig paa »Italien« og »de store Tiders store Kunst«, som Adressaten havde skrevet.

TIL MALEREN FRANTS SCHWARTZ.

Kbhvn., 21. Febr. 1894.

Min kære Generaladmiralfeltmarskalløjtnant!

Kan du ikke i Morgen (Torsdag) efter at have diet af Videnskabens Bryster deltage i en borgerlig Bezique i Forening med et beskedent Stykke Smørrebrød og en Bajer?

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 24. Febr. 1894.

Tak for »Gustaf Vasas porträtt«, som har interesseret mig i høj Grad! En udmærket Karakteristik af Portræternes Karakter i de forskellige Aarhundreder, S. 5! Men er det sikkert, at Maleriet paa Gripsholm er Originalen til Trærelieffet sammesteds? Er ikke Relieffet ældre? Det fremstiller Manden som yngre, og det forekommer mig, foruden at være smukkere og stateligere, at bære Præg af Sandhed og Individualitet. Det svarer godt til Per Brahes Beskrivelse. Det er kun et Spørgsmaal fra en opmærksom Læser, du kender jo Sagen langt bedre. — Hvorledes mon Sagerne staa med Karl Xs Monument?

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

Kære Karl Madsen!

Kbhvn., 2. April 1894.

Efter at jeg har læst dit Gensvar i »Tilskueren«¹ (som det forekommer mig, at Redaktionen eller Forlaget burde have sendt mig), vilde jeg gerne trykke din Haand og udtale Haabet om, at denne Smule Polemik maa være overgivet til Forglemmelse. Jeg havde ønsket allerede

¹ om Nutidens Kunstvilkaar og deres Følger.

før at gøre det; men jeg frygtede for, at det skulde forstaas som et Forsøg paa Indgreb i din Frihed til at sige, hvad du vilde, i dit Gensvar; derfor opsatte jeg det. Hvad min »Replik« angaar, fremgik den vel af et noget irriteret Sind, hvortil det forekommer mig, at du havde givet Anledning; men jeg blev selv overrasket ved at høre mange sige, at den var saa hvas; deraf vil du se, at mine Ord have lydt hvassere, end de vare mente.

Jeg haaber snart at se dig. Venlig Hilsen.

Din

Jul. Lange.

Jeg vil dog for min egen Skyld bemærke, at jeg, medens Krigen stod paa, greb Lejlighed til paa en Forelæsning at vise dine Fortjenester og din Dygtighed skyldig Retfærdighed.

TIL DR. PHIL. KR. NYROP.

Kære Dr. Nyrop!

Kbhvn., 14. Apr. 1894.

Tak for Deres meget lærerige og morsomme og fortræffelig skrevne Afhandling¹.

Maa jeg anføre et Fænomen, der nærmest kunde høre hjemme paa Afhandlingens S. 46. — J. N. Madvig skriver (Letterst. Tskr. 1879, 414, Note): »det hele opløser sig i sin fulde Tomhed, naar man bemærker« osv. Dette har altid forekommet mig som et stivt Stykke af et Exempel paa, i hvor høj Grad den store Sprogmand manglede naturlig Sprogsans, i alt Fald naar han selv skulde udtrykke sig paa Dansk. Og det bringer mig til at tænke over, om Katakreserne² ikke i Almindelighed maa opfattes som sproglige Misgerninger, der sanktioneres af praktiske Hensyn. De har naturligvis fuldkommen Ret i, hvad De S. 43 udvikler om Katakresens Nødvendighed og Nytte for Sprogets praktiske Brug; men dette forhindrer ikke, at Opfinderen af enhver ny Katakrese burde straffes om ikke med Radbrækning, saa dog for

¹ i Festskriftet til Prof. Vilh. Thomsen: »Et Afsnit af Ordenes Liv«.

² Anvendelser af et Ord i modsat Betydning af den almindelige.

Radbrækning (af Sproget). Alvorlig talt: ligger der ikke altid en sproglig Hungersnød, en Mangel paa Finfølelse paa Bunden?

Naar jeg har skrevet om en Dame, at hun var »Kone for»¹ osv., saa er det halvvejs Spøg og halvvejs Ængstelighed (som De forresten ogsaa antyder). Jeg har i det hele megen kritisk Formsans og føler det somme Tider som en Lidelse. Derfor er jeg ogsaa langt mere ængstelig end vovet i min Sprogbehandling (og slægter heri min Morbroder Fr. Paludan-Müller paa). Hvis jeg var saa samvittighedsfuld med alting som med det Sprog, jeg skriver, saa vilde jeg være en Engel. Forresten burde da Sproget i den Afhandling ikke roses.

Men derfor kan jeg dog ikke taale Fornærmelser, ikke engang fra Venner. Husker De ikke, at Poul Møller et Sted har sagt, at »Stilist» er det værste, man kan være? Og naar De saa oven i Købet giver mig »Udmærket godt» for saadan en Last, saa kan det nemt blive enten til Duel eller Proces.

Imidlertid er jeg bestandig

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

Kære Ven!

Kbhvn., 23. Apr. 1894.

I Morges fik jeg Besøg af to unge Elever af Modelskolen, en mandlig og en kvindelig. Den sidstnævnte var ikke den omtalte interessante Ellepige, men et lille skrap Pigebarn, der ikke saa ud til at trænge til Jern. Den mandlige begyndte med at udvikle Planen om et illustreret Modelskole-Skrift; og da jeg virkelig i Øjeblikket troede, at Meningen var at bede mig om et Bidrag, faldt jeg i hans stammende Tale med en Erklæring om, at det kunde jeg nok have Lyst til. Saa blev de forlegne og kom frem med den skumle Plan om at faa dig til at »beskrive» mig, hvortil de mente at burde have mit Minde. Jeg sagde, at jeg syntes, det var meget morsommere for mig selv at være med om at skrive end at blive beskrevet

¹ i Piecen: Om vore Skulptur- og Malerisamlinger. 1893.

(endog af dig). Det syntes de at gribe med Fornøjelse, og jeg lovede mit lille Bidrag, som min ene Søn, der er Elev af Akademiet, skulde illustrere med et Par beskedne Gengivelser.

Jeg frygter nu ikke for, at du skal blive bedrøvet over, at en saa herlig Model som jeg unddrages din portrætterende Pensel. Men for de unge Menneskers Skyld beder jeg dig om i alt Fald ikke at lade dem bøde derfor ved at unddrage dem din Medvirkning til deres vist meget uskyldige og prisværdige Foretagende.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN E. WERENSKIOLD (i Norge).

Kære Hr. Werenskiold!

Kbhvn., 18. Mai 1894

Det er en Skam af mig, at jeg nu først kommer til at besvare Deres to venlige Breve; men det trøster mig, at jeg i alt Fald dog ikke derved har forsømt noget, der kunde have væsentlig Betydning eller Interesse for Dem. De har naturligvis »ad officiel Vej« faaet at vide, at vort Galleri har taget imod Byttet; jeg tror, at der herom har hersket Enstemmighed.

Naar De nu gør mig den Ære at spørge mig specielt om min Mening, saa slutter jeg mig til den almindelige (jeg maa dog gøre opmærksom paa, at Publikum endnu ikke har kunnet danne sig nogen Mening — hvis det ellers nogensinde kan det —, da Galleriet med alt, hvad dets er, for Tiden ligger i sit Sommerhi). De maa ikke tro, at jeg slet ikke føler mig tiltrukket af det forrige Billede¹; nu da vi skulle skilles fra det, har jeg en levende Følelse af, at der er et menneskeligt Mysterium i denne fortrolige, søsterlige Samtale henad Tusmørket, at det stille jamrer og vaander sig som af et skjult Saar. De vil maaske sige, at det havde været bedre, om jeg noget før havde tænkt derpaa, og deri har De vel Ret. Men jeg holder alligevel mere af det nye med dets friskere Luft, dets skønnere Farve og elskværdigere Motiv. Jeg kender

¹ omtalt i Brevet af 25/10 91.

mere heri den Werenskiold, som jeg sætter størst Pris paa. Jeg er meget indtaget i disse Børnefigurer, især maaske den forreste lille Gut.

Men en Maler som De bør ikke leve til evige Tider i en Sandørken, maaske ikke engang i Norge. Jeg er ellers Nationalist; men det kommer deraf, at jeg er en uforbederlig Idealist, der betragter Nationerne som de burde være, ikke som de ere. De smaa Nationer ere saa udsatte for at stille, hvad man kunde kalde Provinsfordringer, til deres Kunstnere; og endog de bedste Kunstnere kunne ikke være helt uafhængige af deres Milieu. Luften er dog altid lidt dorsk ude i Provinserne; og skal man bestandig søge Landets ypperste Kunstner ude paa Landet, saa vil det engang hænde, at man træffer ham slumrende paa sin Trone, med Sceptret bagvendt i den venstre Haand.

Men hvorfor henfalde i slige abstrakte Betragtninger?
Med venlig Hilsen

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. GEORG BRANDES.

Kære Ven!

Kbhvn., 26. Mai 1894.

At du virkelig vil foretrække 1 forbandet theosofisk Fruentimmer¹ for 4 Fornuftvæsener! Men — Smag og Behag! Mands Villie Mands Himmerig! Nu foreslaar jeg, at vi ansætte vor glimrende Diner til Kl. 4¹/₂ (halv fem) —; hvis vi saa ikke har drukket dig paa Pelsen, og Theosofien beholder sin uimodstaaelige Tiltrækningskraft, saa kan du jo i al Venskabelighed forlade os. Hvis du finder Behag heri, er Svar jo overflødigt.

Din

J. L.

TIL DR. PHIL. G. UPMARK (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 31. Aug. 1894

Vær saa venlig med et Par Ord at oplyse mig om, hvorledes Nationalmuseum hos eder forholder sig til Gaver,

¹ et Foredrag af Fru Annie Besant.

navnlig af moderne Kunstværker (sp. Malerier). Er det Princip hos eder at modtage alle Gaver fra private og — for kortere eller længere Tid — at udhænge ethvert foræret Maleri? Hvem raader for Modtagelsen af Gaver: Direktøren eller Indkøbs-nämnden? Med hjertelige Hilsener

din

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN EMIL HANNOVER.

Kbhvn., 31. Aug. 1894.

Ja, kære Hannover, det er ogsaa mit Ønske, at vor nu afsluttede Polemik¹ ikke skal efterlade Bitterhed mellem os personlig. Jeg maa ogsaa tillade mig at fastholde, at det var Dem, der begyndte med det »personlige«, hvormed jeg naturligvis ikke mener den private Personlighed, men den offentlige. Jeg minder herom, fordi Ordet »personlig« forlød fra Dem i en anklagende Tone imod min Polemik.

Med Ordet »Frisind« mener jeg naturligvis ikke, at man — fra det Standpunkt, man mener at burde indtage — bør stille sig tolerant til hvadsomhelst. Det kan De jo alene se af min Optræden mod Skovgaards Billede, naar De vil bortse fra Forskelligheden i vor Dom derover. Jeg mener med Frisind nærmest en aaben Sans for og Villie til at anerkende Værdier, fra hvilken Kant de end monne komme.

De vil af det vedlagte uendelig snurrige Brev se, at De har en trofast allieret i Byen Leipzig. Jeg siger en allieret; thi at han paastaar at tale »i fleres Navn« burde vel foreløbig anses for en lille Fiktion, der klæder godt i anonyme Breve.

Og hermed besvarer jeg Deres venlige Hilsener og kalder mig bestandig

Deres oprigtig hengivne

Jul. Lange.

¹ om Joakim Skovgaards Maleri: Kristus i de dødes Rige.

TIL CAND. JUR. NIELS MØLLER.

*Kære Hr. Niels Møller!**Kbhvn., 4. Sept. 1894.*

Hjertelig Tak for Deres Oversættelser, af hvilke jeg strax har læst Herondas, som jeg tidligere kun kendte »von Hören sagen«. Han er jo en mærkværdig og begavet Dekadent og meget god at faa Forstand af som Vidnesbyrd om Grækernes Opfattelse af Mennesket i den alexandrinske Periode. Oversættelsen læses som en Original.

Jeg har ogsaa læst Deres smukt og fint skrevne Fortale eller Indledning til »Antigone«. Tillad mig at bemærke, at den berømte Statue i Lateranet, som utvivlsomt skal forestille (repræsentere) Sofokles, ganske sikkert er og ogsaa antages at være et Værk fra det 4. Aarh.s Midte eller sidste Halvdel, og at det, som De træffende kalder det næsten kokette ved den, langt snarere maa opfattes som et Vidnesbyrd om denne Tidsalder end om Sofokles's virkelige Personlighed. Det saakaldte Æschylos-Portræt har ingen historisk Værdi; derimod maa Euripides-Hovedet anses for et baade kunstnerisk og historisk meget værdifuldt Portræt¹.

Er det dog ikke lidt Synd at bruge Adjektivet »nydelig« i Forbindelse med Sofokles? Forfatteren af »Oedipus rex«?

Men jeg vil slutte med at tilgive Deres Synder og med en fornyet Tak.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Hr. Niels Møller!**Kbhvn., 5. Sept. 1894.*

Det er mig en Glæde og Lettelse, at jeg ganske kan tiltræde den Betragtning, som De udtaler — og udtaler meget fint og træffende —, af de paagældende Kunstværker (Æschylos, Sofokles, Euripides, Demosthenes, Æschines). Differencen mellem os angaar alene den historiske Karakter.

Det er min velbegrundede Mening — der forresten

¹ Æschylos 525—436, Sofokles 497—406, Euripides 480—407.

ikke ganske kongruerer med den almindelige —, at der i den græske Kunst før c. Aar 430 ikke har været nogen egentlig portrætagtig individualiseret Menneskeskildring, om end nogle Tilløb dertil. Altsaa taler Sandsynligheden imod, at der skulde være noget virkeligt Portræt af Æschylos. Den malede Figur af ham i Marathon-Slaget i Stoa poikile har ikke været et Portræt i den Betydning, hvori vi tage Ordet. Senere er der gjort tilbagedigtede Portrætter af ham, frie kunstneriske Udtryk for hans Digterpersonlighed, saaledes som ogsaa De mener. Men naar den moderne Arkæologi har udnævnt en Buste paa Kapitol m. m. til at være et Æschylos-Portræt, saa er det kun moderne Hypothese, som muligvis træffer det rette, men ikke har nogen Autoritet, hvorpaa der kan bygges en Slutning (endog blot om de senere Grækeres Opfattelse af ham).

Sofokles-Typen er bedre (skønt ikke ganske sikkert) garanteret, navnlig ved en Stump Indskrift paa en Buste i Vatikanet, der har fysiognomisk Lighed med Statuen i Lateranet. Deres Formodning, at Statuen er en Gentagelse af den i Dionysos-Theatret, er i Virkeligheden almindelig antaget og vistnok sandsynlig. Men Statuerne af de tre store Tragikere i dette Theater vare oprejste efter Forslag af Taleren Lykurgos i Aarene 350—340.

At der for Sofokles's Vedkommende kan ligge en virkelig Portrætttype fra det 5. Aarh. til Grund, tør jeg ikke erklære for ganske umuligt, skønt jeg ikke tror det. Men det, hvorpaa det her kommer an, er ikke selve Trækkene, men dette »lapsede«, »kokette«, som De kalder det, dette »comme il faut«, som jeg paa Forelæsninger har kaldt det. Og det maa jeg med fuld Overbevisning henføre til det 4. Aarhundredes Kunst. Nu vel — kan De sige —, saa har Sofokles altsaa staaet saaledes for det 4. Aarhundredes Opfattelse, hvilket dog ogsaa har noget at betyde. Men Spørgsmaalet bliver da, om ikke netop det Træk, hvortil vi sigte (og som er meget vigtig), betegner en karakteristisk Modsætning mellem det 5. og det 4. Aarhundredes Menneskeskildring. Og det er det, jeg tror. Den ældre Kunst fra Sofokles's egen Tid forekommer mig kemisk ren derfor, og jeg kan heller ikke finde det i det 5. Aarh.s Poesi, saa vidt jeg kender den; hvorimod det forekommer hyppigere i den senere Tids

Kunst (sammenlign f. Ex. den Lysippiske Apoxyomenos med en hvilkensomhelst Athlet fra 5. Aarh.!). Men De har fuldkommen Ret i, at det ikke forekommer altid i denne (senere) Periode, og som Modsætning minder De meget træffende om Demosthenes-Statuen, der er den rene og troværdige Alvor.

Nu skal jeg ikke sætte Deres Taalmodighed paa yderligere Prøve, men lade Dem slippe for Aktors videre Tiltale.

De giver os da Fortsættelsen af Herondas! Det maa De endelig!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FILOLOGEN S. TUXEN.

Kære Tuxen!

Kbhvn, 26. Sept. 1894.

Du var saa venlig at ville hjælpe mig til nogle Fotografier paa din Rejse. Jeg anmoder dig da om at købe følgende Blade i Athen (engang, naar du ikke spilder din Tid derved)....

Jeg véd ikke, hvad Bladene koste; men da de ere temmelig smaa, kan det vel ikke være meget i hine klassiske Himmelegne, hvor Fotografier gro op af Jorden til Akkompagnement af Musernes Strængespil og om Kap med Druer og Appelsiner.

Det skulde være morsomt, om vi kunde mødes i Italien, f. Ex. i Kuplen over Peterskirken. Venlige Hilsener, ogsaa til din Hustru!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL UDGIVEREN.

Kære Peter Købke!

Napoli, 15. Nov. 1894.

Saa mange Tak for dit lille Brev. Og Tak for al din Virksomhed til sal. Jakob Letterstedts Bedste! — — —

Jeg sidder og skriver dette Kl. 7 Morgen for aaben Balkondør med Udsigt lige over Bugten til Vesuv, som ryger sig en Morgenpibe. Igaar var det Regnvejrsdag

hernede; men idag er det smukt. Her er forresten prægtigt ogsaa i Regnvejr. Jeg begynder denne Gang at vise Neapel som By Retfærdighed — det kommer vel af, at Rom skuffede mig saa meget. Her er saa mægtig livligt og folkeligt — om end lidt vulgært —, aldeles ikke fornemt; men Rom er Folkeligheden saa sørgelig gaaet af. Jeg tilbragte naturligvis Formiddagen igaar i Museet og fandt alt paa sin Plads, men — mærkeligt nok! — ikke ét nyt Stykke (i alt Fald af Betydning). Det staar maaske i Forbindelse med, at der, som det i Sommer blev opdaget, i Løbet af de senere Aar er foregaaet Defraudationer for flere Hundredetusinder af Lire ved Museumsbestyrelsen — Bestyrelsens Nidkærhed har taget en fejlagtig Retning Farvel for denne Gang!

Din hengivne

J. L.

TIL DEN YNGSTE SØN (i Sorø).

Min kære Jenne!

Assisi, 29. Nov. 1894.

Assisi er en lille By og maa derfor findes paa et stort Kort over Italien; den ligger midterst paa Halvøen. Her er saa smukt, uagtet vi ikke have havt rigtig godt Vejr. I Rom havde jeg fra mit Vindue kun Udsigt tværs over en smal Gade; her har jeg Udsigt over en Slette, der ligger dybt under mig, og over fjerne, fjerne Bjerge, vistnok mange Mil. Her er saa fredeligt og rart, men koldt, og smaa Dreng paa 8—10 Aar gaa med en Slængkappe kastet op under Næsen og en spids Filthat og se ud som rigtige italienske Røvere. Her er naturligvis ikke saa koldt som oppe i Danmark, og de allerfleste Træer staa med deres grønne Blade; men der er dog kommet en stor Forandring i Vejret fra den Varme, vi havde i Neapel. Assisi er en By omtrent saa stor som Sorø, men ser ganske anderledes ud; den ligger paa en Bjergskraaning, og øverst oppe har den store Ruiner af en gammel Ridderborg. Inde i Byen ligger der et Minervatempel fra Oldtiden med meget smukke Søjler, og paa Udkanten ligger det store og meget mærkelige Kloster, som den hellige Franciscus, der var her fra Byen, stiftede for sine Graabrødre. Det er forresten ikke saa gammelt som Klosteret

i Sorø, der jo ogsaa er smukt og mærkeligt; men det har mange udmærkede gamle Malerier. Og i den anden Ende af Byen ligger den hellige Claras Nonnekloster. Der er nogle, som sige, at hun var en Søster til Sankt Franciscus; andre sige, at hun kun var hans Veninde, som stiftede et Nonnekloster, der skulde svare til hans Munkekloster. Nedenunder hendes Kirke ligger hendes Lig endnu helt bevaret, altid omgivet af brændende Kerter; jeg har set det før og var igaar igen nede og saa det. Hendes Ansigt og nøgne Fødder ere i Løbet af 6—700 Aar blevne ganske sorte.

Jeg gik mig i Eftermiddag en Tur udenfor Byen. Alle Bønderne have nu travlt med at høste Oliven. Oliven-træets Løv har nogen Lighed med Piletræets; men dets Grene ere mere krogede. Imellem det graagrønne Løv hænge de sorte Olivenbær i stor Mængde. Bønderne holde mange sorte Svin, og næsten enhver, man møder, fører et Svin i en Snor; Svinet er meget kælent og gnider sig paa en Maade, jeg vilde frabede mig, op ad sin Herre. I Morgen tidlig rejser jeg til Perugia og, naar jeg har været en Dag der, til Florents, hvor jeg venter at finde Breve fra jer allesammen. Jeg har flakket meget omkring i den sidste Tid, været i Capua, Rom, Orvieto (som er berømt for en dejlig Domkirke og en dejlig Vin).

Nu bliver du vel hjulpet noget med den slemme latinske Stil; forresten er det allerbedst at hjælpe sig selv. Hils alle Ibsens meget fra mig! Om 3 Uger i det højeste er jeg hjemme i Danmark.

Fader.

VERS TIL DATTEREN.

Kbhvn., Juleaften 1894.

Til Bibbe.

Paa Sletten udenfor Assisis Høje
et Kloster ligger fjernt fra Verdensvrимlen.
I Haven, gemt imellem Klosters Fløje,
der voxer Rosenbuske, som af Himlen
— saa siger man — fik den Vidundergave:
at Roser vel, men Torne ej de have.

Sankt Frans har plantet dem, og du maa vide,
de havde dengang Torne, saa der stænkede
lidt af hans Blod paa Bladets grønne Side
— det ses endnu —; men ham Madonna skænkede
den Naade, at blandt Roser hans alene
gro uden nogen Torn fra deres Grene.

Saalunde lønnede hun hans fromme Hjerte,
og fin og kvindelig var hendes Gave;
Symbol paa Salighed foruden Smerte
blev denne torneløse Rosenhave.
Hvo elsker ikke Roser! Hvo vil ikke
helst være fri for Tornene, der stikke!

En høstbrun Morgen, medens Skyer svæved
om Bjergets Side, saa jeg Rosengaarden,
vel gitret til — og Gitret ej jeg hæved —;
saa fik jeg Tvivl, om alting var i Orden:
om torneløse Rosers Aabenbaring
dog ikke stred for meget mod Erfaring.

Hvem véd, om ikke fromme Fingre piller
de Torne væk, som denne Kvist mon bære!
Jeg plukkede den ej selv, jeg har kun villet
til dig den bringe med den lille Lære:
tro ej, der Roser uden Torne gives;
pluk Rosen, selv om du af Tornen rives!

Jeg ønsker ikke Torne dig — hvor kunde
jeg ønske dem! — Jeg ønsker dig kun Glæde.
Men fuldt og fast jeg tror, at ingenlunde
den Vej bli'er torneløs, som vi maa træde.
Vær modig! Lad fra Rosen ej dig skræmme,
om end du Tornens Stik faar at fornemme!

Fader.

TIL CAND. MAG. VILH. ANDERSEN.

Hr. Vilhelm Andersen!

Kbhvn., 27. Dec. 1894.

Læsningen af Deres højst interessante Bog om Poul
Møller giver mig Anledning til en lille Bemærkning, som

ikke gør Krav paa videre Betydning, men som en Mand med Deres Kundskab til og Interesse for alt, hvad der vedkommer Poul Møller, dog ikke vil ringeagte.

Det er ikke nøjagtigt, naar De (S. 318) siger: ogsaa Lange — var borte (nemlig da Poul Møller i Maj 1831 vendte tilbage til Danmark). Min Fader boede dengang i København, giftede sig Aaret efter (April 32) med Louise Paludan-Müller, boede som nygift Mand paa Vesterbro i Poul Møllers Nærhed og flyttede først 33 til Vordingborg som Overlærer ved Latinskolen.

Det har glædet mig af Deres Bog at erfare (S. 278 ff.), at min Faders Venskabsforhold med Poul Møller var dybere og fortroligere, end jeg havde vidst eller man af Olsens Biografi skulde formode. Men sikkert har et Par Aars fornyet venskabelig Omgang haft mere Betydning for min Fader end for Poul Møller, der jo var den ældre og betydeligere. For min Fader var Poul Møller vistnok den kæreste og ypperste Mand, han havde fundet paa Livets Vej.

Jeg lægger særlig Vægt paa Aaret 1832—33; thi derfra skriver sig min Moders meste eller hele personlige Bekendtskab med Poul og Betty Møller. De to unge Familier besøgte hinanden. Min Moder holdt meget af Betty (som var et Aar yngre end hun). I det væsentlige har hun sikkert ogsaa sat stor Pris paa Poul Møller; men hun fandt dog, at hans Person lignede »en Slagter«, og hun følte sig trættet af hans idelige og — som hun har fundet — smaalige Hang til psykologiske Iagttagelser over sine Omgivelser. Dette har hun udtalt og, hvis jeg ikke husker fejl, med en Bibetoning af, at han blærede sig lidt med denne Observationsgave. Da min Moder nu ikke var »den første den bedste«, tillægger jeg hendes Vidnesbyrd nogen Værdi. Men mulig har hun havt et »lille Horn i Siden« paa ham. Hvorfor? En nidkær ung Kone er maaske ikke tilbøjelig til at sværme for sin Mands beundrede Ven og Orakel. Heller ikke har hun maaske været til Behag for Poul Møller, som turde have fundet, at hun med sin stærke og dristige Reflexionsevne, der gik i Lag med alt i Himmelen og paa Jord og mellem Himmelen og Jord, betydelig overskred de Grænser for Kvindelighed, som han — lidt bornert — havde behaget at afstikke. Dette er dog fra min Side kun en Hypothese, om end

en rimelig. Mere paaviseligt er det, at han maa have saaret hende noget ved sine kritiske Udtalelser over hendes yngre og højt elskede Broder Frederik Paludan-Müllers første Arbejder. De berører selv dette Punkt (S. 351 f.), idet De med Hensyn til hans Dom om Fred. Paludan-Müller mere synes at føle Dem frem til det rigtige end at have Dokumenter for Dem. Men jeg erindrer at have hørt af mine Forældre, at Poul Møller har udtalt sig ringeagtende om »Kærlighed ved Hoffet«, hvori han blot saa en Efterklang af Shakespeare og Gozzi — hvad der vel forresten ikke var saa uretfærdigt endda. (Snurrikt nok, at Christian Winther netop roste »Kærlighed ved Hoffet« stærkt og erklærede det for sin Forfatters bedste Arbejde — hvad der visselig var meget uretfærdigt!)

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. J. L. HEIBERG.

Kære Ven!

Kbhvn., 8. Jan. 1895.

De husker vist, at jeg inden min Rejse talte med Dem om den antike Kunsts Fremstillinger af den voxne Kvinde med det lille Barn, som interessere mig særdeles meget, og som jeg ogsaa i min Bog om Menneskefigurerne gerne vilde behandle fra et overvejende menneskelig-kunstnerisk Synspunkt, kun med sekundært Hensyn til det mytologiske¹. Paa Rejsen har jeg samlet mere — og betydningsfuldt — Stof til dette vigtige Æmne, i Rom, Neapel, Pisa og Capua (Capua gjorde De mig jo opmærksom paa i denne Sammenhæng, hvilket jeg er Dem meget taknemlig for). Idet jeg nu tager mine Notitser frem til rent foreløbig Behandling og Sammenarbejdelse, kommer jeg til at tænke — med lidt Vemod — paa mine sædvanlige Mangler med Hensyn til den litterære Undersøgelse af antike Æmner. Jeg mener vel, at jeg ved egne Kræfter kunde udrette noget, der ikke var rent overflødigt for Opfattelsen af Oldtidens Kunst; men jeg maatte dog i en saadan Sag være ængstelig forsigtig og kunde kun naa til et meget mangelfuldt Resultat. Jeg formoder, at Forholdet mellem Moder eller Fostermoder og det lille Barn

¹ Jvf. Langes posthume Skrift: »Menneskefiguren«, S. 24—35.

maa være berørt — muligvis behandlet — paa mange spredte Steder i Oldtidens Litteratur ligesom i dens Kunst; men jeg kender ikke disse Steder og har ikke Forudsætninger til at finde og udnytte dem. Med Hensyn til denne Opgave handles der om meget mere end om at yde mig lidt venskabelig filologisk Hjælp. En saadan kunde jeg i dette Tilfælde ikke engang modtage — dertil er Opgaven fra den litterære Side for stor og vanskelig, da den vel ikke engang fra filologisk Side er forberedt og tilrettelagt. Derimod vil jeg tillade mig at spørge Dem, om De maatte have Tid og Lyst til et virkeligt Samarbejde til Opklaring af denne Sag baade fra litterær og kunstnerisk Side. Hvorledes Udbyttet af et saadant Samarbejde engang skulde publiceres, maatte vi jo nærmere tale om; men i hvert Fald maatte det da fremtræde lige meget under begge Navne. Jeg véd nu for det første ikke, om De fra Deres Side anerkender Opgavens Betydning — hvad jeg dog efter tidligere Udtalelser af Dem formoder —; dernæst véd jeg heller ikke, om De har Tid at ofre paa den. Jeg véd kun, at De, hvis De overtog den, vilde tage den med fuldt Alvor og være den bedste Mand til at faa noget ud af den, i alt Fald fra den litterære Side, og at De ogsaa kunde gavne den fra den kunstneriske. Opgaven berører jo ogsaa de attiske Gravmæler.

Betænk Dem paa, om De vil gaa ind paa et saadant Samarbejde, og meddel mig det en Morgenstund paa Skolen! Med Sagens Udførelse har det jo ikke stor Hast; foreløbig har jeg fra min Side kun liden Tid at ofre paa den, da jeg skal holde Forelæsninger baade her og der om ganske andre Æmner. Men jeg vilde imidlertid blive glad og stolt, om De vilde svare ja paa dette Frieri.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL FRU C. IBSEN (i Sorø).

Kære Tante Charlotte!

Kbhvn., 13. Jan. 1895.

Du maa ikke tro, at det elskværdige og morsomme Brev, som jeg fik fra dig paa Rejsen — var det ikke i Florents? — har været spildt paa mig. Jeg besvarede

det ikke strax, og jeg var i det hele taget ikke videre tilbøjelig til paa min Rejse at skrive egentlige Breve. Grunden var ganske simpelt den, at der ikke er nogen Fornøjelse ved at skrive Breve — og heller ikke nogen Fornøjelse ved at læse Breve, som ere skrevne — i en kold Stue, ved Skinnet af ét Lys (eller en Lampe, der ikke brænder bedre end ét Lys) og med Papiret liggende paa et Bord, der vakler ynkeligt paa sine Ben. Saaledes og ikke anderledes ere Forholdene paa italienske Hoteller — i alt Fald paa Hoteller af den Rang, som passe for mine Rejsepenge. »Naar Taaen er kold og Ryggen vaad, kun lidet Tankerne due.« Ved Dagens Lys ere mine Tanker spilvaagne, naar jeg rejser i Italien, men saa ere de rigtignok ogsaa optagne af mange Ting; om Aftenen maa jeg saa finde mig i at vegetere, spise og drikke, læse Aviser paa Kafeer og kede mig, hvilket man ogsaa finder sig i, naar man skal være saa extra aarvaagen, saa længe Solen er paa Himlen. Godt Selskab falder der jo kun ganske sjældent af; men træffer man Folk, man kan passiare med, modtages de ogsaa som Engle fra Himlen.

Senere tænkte jeg paa at besøge Sorø; men det blev der nu intet af. Og nu sidder jeg til Halsen i Forberedelser til alle de Forelæsninger, jeg skal lyksaliggøre Folk med i Foraarshalvaaret — »Foraar«! ja det lyder saa kønt i Midten af Januar.

Jeg har forresten læst Poul-Møller-Bogen, som du skrev til mig om, og moret mig meget godt over den. Den er unægtelig skrevet med Aand og Talent. Dog finder jeg — og jeg fik det Indtryk, at det ogsaa er din Mening —, at Forfatterens Granskninger over, hvad og hvem Poul Møller paa ethvert Punkt har ment, undertiden ere altfor superfine. Fremfor alt, hvad han skriver om Poul Møllers Digt: »Revue«, der forekommer mig, uden at jeg kan bevise det, saa temmelig at være en Efterklang af tysk Romantik. Overhovedet var nu Poul Møller vist ikke saa forfærdelig selvstændig og bestandig »ud af sig selv«, som Forf. vil gøre ham til. Men vist er det, at Bogen er fin og morsom.

Har du sét Fru Sødrings Erindringer? Det er virkelig ogsaa en morsom Bog, uagtet der er saa meget Smaasnak i den; den ligner akkurat sin Forfatterinde, og hun var morsom og »gediegen«. Deri overgik hun da Fru Hei-

berg til Trods for sin baade i Bredde og Dybde ringere Begavelse.

Skriv mig nu engang, naar du har Tid og Lyst, et lille Brev! Venlige Hilsener til Ibsen og Sigrid.

Din hengivne

Julius L.

TIL. CAND. MAG. M. GALSCHIØT¹.

Kære Hr. Galschiøt!

Kbhvn., 15. Jan. 1895.

Jeg véd godt, »hvad der kommer ud af det«, naar vi stenograferer det. Man gyser ved at se det, saa væmmeligt ser det ud, og det koster en skrækkelig Hyre at bringe det i en nogenlunde anstændig Form. At tale og at skrive er to ganske forskellige Ting, og jeg tror, at selv et godt Foredrag i stenograferet Form ligger langt fra en vel skreven Fremstilling.

En anden Sag er det med Ting, som man à tout prix vil have ud, hvortil for mit Vedkommende høre mine Foredrag ifjor om Kunstsamlingernes Indhold; men det gælder ikke om de Foredrag, jeg skal holde i Aar i Kunstforeningen.

Vær nu ikke vred for dette! Deres Tilbud har været meget smigrende for mig, og jeg vilde gerne være imødekommende, hvis jeg overhovedet havde Lyst til ved denne Lejlighed at give noget i Trykken.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN F. BECKETT (i Florents).

Kære Beckett!

Kbhvn., 15. Febr. 1895.

Tak for Deres Brev! Mit Ildebefindende er nu »en saga blott« — indtil det kommer igen; thi det var ganske rigtig af samme Slags som det, jeg havde i Florents, og synes at ville gæste mig med et Par Maaneders Melle-

¹ der havde ønsket at lade nogle Foredrag af Lange stenograferer til »Tilskueren«.

rum (jeg har ogsaa havt det tiere); men sligt er ikke en værdig Forhandlingsgenstand, da det vistnok intet har at betyde.

Jeg vilde meget beklage, om De ikke kom til Rom og enkelte andre af de sydligere Byer; men naar man netop har havt Uheld og ikke faar sine Penge rigtig tilsendt, saa er det da et Held i Uheldet, at Opholdet i Florents derved bliver forlænget. Det forekommer mig endogsaa, at et Par Maaneders forlænget Ophold dernede maa kunne blive særlig frugtbart ikke alene for det, som De tænker paa at give ud¹, men ogsaa med Hensyn til at tage ind. Naar De forud er saa godt orienteret, maa det jo falde Dem langt lettere at accentuere Deres Opgaver — og Opgaver kan man jo aldrig mangle i en saadan Verdens-Hovedstad for Kunsten. Summa summa-rum: jeg misunder Dem.

Jeg er nu begyndt paa Universitetet at læse over den italienske Billedkunsts Udvikling fra det 13. til det 16. Aarh., og jeg er begyndt med et stuvende fuldt Auditorium, hvilket aldrig er hændt mig før. De vil indrømme, at det ikke godt gaar an rent at eliminere gamle Mester Giotto af denne Udvikling: den gamle Herre kunde, af Interesse for sit Ry i Nordeuropa, lægge Sag an imod mig for Kunsthistoriens Højesteret og vilde ganske sikkert vinde Processen. Men vi kunne sige til hinanden som Hesten i Speckters Fabel siger til den artige Spurv, der beder om at maatte pikke et Korn af dens Krybbe:

Tag, kære Fugl, saa meget du vil:
Der er nok til os og mere til!

Jeg bliver da ogsaa nødt til at sige noget om Giotto i den store Bog, De véd nok.

Mit slettere Jeg føler en Slags Skadefryd over, at De ogsaa har en stræng Vinter nede i Florents: vi maa her Dag ud og Dag ind trækkes med 10—12 Graders Kulde; og Regn, som De har faaet, vilde her være et Mirakel. Men mit bedre Jeg ønsker Dem alligevel, at Firenze snart vil svare bedre til sit Navn og Italien til sit Ry, og at De maa faa det rigtig godt og smukt dernede: der er jo intet i Vejen for, at Slutningen af Februar kan

¹ »Florentinske Kunstnere«. 1897.

blive et rent Foraar. Fremdeles vil jeg ønske, at Folke-thinget vil komme til Fornuft til 3dje Behandling af Finans-loven og bevilge en lille Skilling til Afstøbninger.

Vær saa elskværdig at skrive lidt jævnlig til mig! Hvis De nogensinde gæster Padua, vilde jeg gerne bede Dem efterse en Enkelthed for mig.

Venlige Hilsener og gode Ønsker fra

Deres

Jul. Lange.

TIL FRU OTTILIE JACOBSEN.

Kære Fru Jacobsen!

Kbhon., 12. Marts 1895.

Hjertelig Tak! Jeg havde nu egentlig glædet mig til at komme af mig selv om Formiddagen d. 27.; men naar jeg nu kommer til Middag, saa véd De altsaa, at jeg kommer ikke alene efter Indbydelse, men ogsaa efter Indskydelse og egen Tilskyndelse. Det er forresten meget glædeligt, at De nu tænker paa at gøre Selskab: saa er De da stærk og kraftig igen, da jeg forudsætter, at De har »rette Vedkommendes« (o: Lægens) Tilladelse dertil.

Og Deres Mand og Andreas Weis, som agte sig til Grækenland! Naar nu blot A. W. faar Lov dertil af sin Fuldmægtig!

Venligste Hilsener til Dem og Deres Gemal.

Deres

Vesuvius,
forhenv. Vulkan.

TIL KUNSTHISTORIKEREN F. BECKETT (i Florents).

Kære Beckett!

Kbhon., 19. Marts 1895.

Jeg ønsker Dem til Lykke med, at De har en saa energisk Søster, som i en snæver Vending kan klare Deres egne Forsømmelser. Jeg har set »Deres« Ansøgning, men end ikke faaet mindste Mistanke om, at den ikke var skrevet med Deres Haand; dens lakoniske Kortfattethed

var mig et Øjeblik paafaldende (og virkelig i den Slags Ansøgninger ualmindelig); men jeg sagde til mig selv: Ja hvorfor skulde den egentlig være længere? Det vigtigste er, om den viser sig at føre til Maalet, og det maa vel efter Fakultetsmødet igaar anses for at være overvejende sandsynligt. Men hvis De nu slipper for at blive »afleveret« og »hjemsendt« eller at »fægte« Dem frem som en Vagabond eller Tiggermunk, saa kan De virkelig takke den energiske Søster derfor.

Tak, fordi De vil have mig in mente i Padua! Sagen er følgende: i mine Notitser angaaende Guisto Padovanos Fresker i Domkirkens Baptisterium (1380) staar følgende Bemærkning: »I Kuplens midterste Cirkel et stort Brystbillede af Kristus, velsignende. Nedenunder: en himmelfarende Maria (allerede med Krone paa, men virkelig fremstillet som himmelfarende). Hun ser ganske lige ud med Hoved og Øjne — uden nogen »Løftelse«; derimod ere Hænderne strakte opad i Højde med Skuldrene og med Fingrene rettede i Vejret«.

Her har jeg uheldigvis glemt at notere — og min Hukommelse svigter mig nu —, om denne Assunta-Figur sidder eller staar. Jeg antager, at hun staar, og i saa Fald turde der vel være et vist Forhold mellem denne Figur og den uden Tvivl af Mantegna malede for Enden af SS. Jacopo & Cristoforo's Kapel i Eremitani (skønt jeg i saa Fald knap kan forstaa min Forsømmelse af at gøre en Bemærkning derom). — Vilde De nu ikke, da De kender min Interesse for Assuntafigurerne og i Hovedsagen véd, hvorpaa denne Interesse gaar ud, hjælpe paa min Forsømmelse paa dette for mig meget vigtige Punkt? (De véd, at jeg ikke misbruger andres Arbejde.) Eremitani besøger De jo i hvert Fald; men ogsaa Baptisteriets Fresker vil De ikke fortryde at have set, for Deres egen Skyld, da de frembyde et ualmindeligt Exempel paa en hel og vel bevaret Interims-Dekoration fra Middelalderen. De opholder Dem dog vel et Par Dage i Padua?

Folkethinget har ved Finanslovens 3dje Behandling vedtaget en Bevilling paa 5000 Kr. til Afstøbninger til det nye Museum

Det glæder mig af Hjertet, at De har faaet en lang, god Tid i Florents til at lægge Fundamentet for Deres italienske Studier — det er det ene rigtige, og De har

jo benyttet Tiden paa det bedste. Hils Italien og fælles Venner i samme, og lad mig snart høre fra Dem! Men hvilket Nag til Ghirlandajo!!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. KARL WARBURG (i Göteborg).

Kære Ven!

Kbhvn., 19. April 1895.

Efter at jeg i 2 Dage har grundet paa dit Brev og din Opfordring, som jeg bestandig finder elskværdig og paa-skønnelsesværdig, maa jeg nu tage mit Parti og meddele dig, at jeg ikke kan følge Indbydelsen. Aarsagen er kun én, men desværre aldeles tilstrækkelig, nemlig Mangel paa Tid. Jeg havde saa smaat lagt et Æmne til Rette, som ikke var uinteressant og tilmed var nyt, og Lyst til at besøge eder i Göteborg har jeg sandelig altid — og hvorledes kunde det være andet efter Erfaringen fra mine tidligere Besøg! Tilmed vilde jeg virkelig sætte Pris paa i Gerningen at kunne vise eder min Taknemlighed for den Opmærksomhed og Ære, I have vist mig ved at optage mig i eders Selskab; og jeg skulde nok have holdt Gubberne vaagne i en Timestid.

Men det er et ganske simpelt Regnestykke: der ligger netop i Foraarsmaanederne en Mangfoldighed af Pligter over mit syndige Hoved, som ikke vil tillade mig at at fjerne mig fra København i en 3—4 Dage. Jeg har i disse Dage faaet nye Pligter i Retning af Indkøb af en Afstøbningssamling, oven i Købet en kær Pligt. Forstaa nu dette i al Venlighed og hils Madame Betty-Buddha og vær selv hilset hjerteligst fra

Din

Jul. Lange.

Jeg forlangte af min yngste Søn, Jens Paludan-Müller Lange, 14 Aar, at han skulde gøre mig grammatikalsk Rede for det i dit sidste Brev forekommende Ord: *tuis-simus*; han fandt ogsaa ud af det, men var paa Madvigs Vegne skrækkelig forarget.

TIL KONTORCHEF A. P. WEIS (i Athen).

Kære Ven!

Kbhvn., 28. April 1895.

Vor Hilsen tilforn, og Lykønskning til, at du kan faa din Aand noget poleret i Pallas Athenes Stad. Da jeg var der, gik jeg gerne om Morgenens op paa Akropolis og saa Solgudens Høge svævende højt i Luften over Templerne, og det forekom mig, at jeg blev et bedre Menneske deroppe og kom en vis guddommelig Fornuft nærmere. Jeg haaber ikke, at det er gaaet altfor meget af mig siden den Tid. Jeg skriver nærmest til dig for at bede dig benytte din Nærværelse i Athen til at skaffe dig Underretning om, hvordan det forholder sig med Gibsformerier og Afstøbningshandel. Naar du køber Fotografier, saa tag et og andet af det nyeste med til mig — de ere jo saa billige, og derfor skal jeg gerne erstatte dig Omkostningerne; var de dyre, vilde jeg lade dig bære dem alene. Der er f. Ex. et dejligt, ualmindelig aandfuldt Marmorhoved, der vel har lidt nogen Skade paa sin Næse, men næsten ingen paa sin Skønhed. Tag heller lidt for meget (af det billige) med (navnlig Skulptur); selv om jeg har et og andet af det i Forvejen, saa er Skaden jo ikke saa stor. Og hvis du kommer til Konstantinopel (hvad man siger), saa køb til mig de bedste Fotografier, der er at faa, af de sidoniske Sarkofager og andre gode Ting, som findes i Museet der! Iforgaars var jeg ude hos Fru Jacobsen og fik eders Adresse. Det var en Fornøjelse, saa hun saa rask og frisk ud; hun længtes jo nok efter »sin gamle«, som hun sagde, men undte ham ret af Hjertet Rejsen.

Der fægtes vedvarende i Piecer og Artikler mod Hr. L. Lund, som i sin sidste Udgydelse kaldte alle os Professorer »Koraldyr« — jeg be'r dig: er det nu ikke krænkende? Kan man ikke faa en Mand straffet for det Ord?

Udstillingerne ere noget sløje iaar. Joakim Skovgaard har et yndigt Portræt af sin lille Søn, og Slott-Møller et virkelig meget talentfuldt Billede af sin Kone, Svigerinde og Tjenestepige, vandrende i Gaasegang i et dansk Landskab, belyste af Aftensolen. — Nu vil jeg ikke skrive mere, som Jens siger i Slutningen af sine Brève. Mange hjerte-

lige Hilsener til Jacobsen og Ønsker om Lykke til hans Expeditioner! Skriv engang et Par Ord til mig!

Din

Jul. Lange.

TIL MUSEUMSDIREKTØR ELLING HOLST (i Kristiania)

Kære Dr. Elling Holst!

Kbhvn., 26. Maj 1895.

De har meddelt mig, at en Kreds af ansete Mænd i Norge paatænker at andrage hos Stortinget om en aarlig Bevilling til Forfatteren Andreas Aubert, og De har opfordret mig, som kender Hr. Aubert og dyrker lignende Studier som han, til at udtale min Mening om Deres Forehavende.

Jeg har dertil kun at svare, at jeg inderlig ønsker, at det maa lykkes. At jeg er personlig bekendt med Aubert og nærer Venskab og Højagtelse for ham, kommer jo ikke Sagen ved; jeg tænker her alene paa hans offentlige litterære Virksomhed, som jeg har havt Lejlighed til at følge, ikke alene gennem hans store Bog om Joh. Chr. Dahl og hans Tidsskriftsartikler, men ogsaa gennem mange Bidrag fra ham til Dagspressen. At Aubert har Talent som Forfatter, at han fører en fin og god Pen, er vel almindelig anerkendt; og derom kunne mange andre dømme bedre end jeg. Hvad jeg særlig kan udtale mig om, er hans rige og fortrolige Kendskab til den nyere og samtidige Kunst i Europa; for et Par Aar siden havde jeg Lejlighed til at udtale, at jeg i denne Retning anser ham for at være den første i alle de nordiske Lande; og uagtet han i de allerseneste Aar paa Grund af andre Arbejder maaske ikke har kunnet følge med som tidligere, har jeg i alt Fald ikke set nogen Grund til at tilbagekalde min Mening. Jeg, som ogsaa har set en Del af Nutidens Kunst og har forsøgt at trænge ind i dens Væsen, har paa dette Omraade lært meget af Aubert: han kender ikke alene vor Samtids Kunst paa Overfladen, men ogsaa i Dybden af dens Bevægelser. Og det er indlysende, at det for et Land, der har en saa kraftig kunstnerisk Udvikling i Nutiden som Norge, har reel Betydning at have et saadant Kendskab til sin Raadighed.

Fremdeles har Aubert ved sin omfangs- og indholds-
rige Bog om Joh. Chr. Dahl givet et af de vigtigste Bidrag
til den norske Kunsts og Kulturs Historie. Denne Bog
vidner ikke alene om overordentlig flittige og omhyggelige
Undersøgelser af alt, hvad der vedkommer Dahls Liv og
Værker; men den vidner tillige — hvad jeg navnlig tror
at burde fremhæve — om en højt udviklet Kunstsans og
om et solidt og udbredt Kendskab til Landskabsmaleriet
i det hele.

Aubert har i Løbet af sine kraftige Ungdomsaar af et
rent og uegennyttigt Sind ofret meget paa sine kunst-
neriske Interesser, hvilket ogsaa er kommet hans Fædre-
land til Gode. Det forekommer mig derfor at være ganske
i sin Orden, at Landsmænd, som paaskønne hans Virk-
somhed, ønske, at der til Gengæld maa ofres noget paa ham.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. KARL WARBURG (i Göteborg).

Kære Ven!

Kbhvn., 3. Juni 1895.

Tak for »Bellman og Danmark« — der er bra! Jeg
har læst den idag til min store Underholdning og til Be-
læring oven i Købet.

Er det med Villie, at du har forbigaaet Christian Winther
som Efterligner af Bellman? Han har da i alt Fald
leveret én Bellmaniade (paa Mel. »Ren kalad«). Den findes
i hans anden* Digtsamling (»Nogle Digte«, saa vidt jeg
husker; jeg har ikke Bøgerne ved Haanden) og kaldes
vistnok Vandring ved Furesøen el. desl. (»Skønt for-
vænt til By og Bur — Skal De gaa med mig en Tur —
De skal se en kraftig, fyndig, — Frisk og yndig — Skov-
natur, osv.). Det er maaske hverken Fugl eller Fisk,
hverken Bellman eller Chr. Winther; men forresten an-
befaler jeg en Sammenligning mellem disse to Digttere til
din Opmærksomhed, da Chr. Winther i alt Fald havde
en eminent Evne tilfælles med Bellman, nemlig Evnen
til poetisk Landskabsmaleri. I denne Henseende
er han vistnok den af alle vore Digttere, som bedst kan

maale sig med Bellman — skønt næppe ganske; han er mere udpenslet og har ikke Bellmans magiske touche.

Jeg sympathiserer naturligvis med, at du giver Erik Bøgh Ret i hans Polemik mod Rosenbergs halvgale Halvfilosofi. Erik Bøgh har (indenfor meget snævre Grænser) en udmærket klar Forstand og er desuden en virkelig Virtuos med Hensyn til Sprog- og Versekunst. Allerede derved har han jo en Adkomst til at tale med om Bellman, og hans Definition af Bellmans tekniske »Opfindelse« forekommer mig udmærket. Ikke desmindre tvivler jeg om, at han nogensinde ret har forstaaet det bedste ved Bellman — hans Hjertes dirrende Strænge, eller hvad jeg skal kalde det (det besynderlige længselvækkende, som Heiberg kaldte det). Thi Erik Bøgh er i al sin Herlighed en tør og flad Aand, en Stok-Filister, og jeg har aldrig forstaaet, at I Svenskere, som kunde kalde den aldeles unique Bellman eders Landsmand, kunne døje Erik Bøgh saa godt, netop fordi der er Berøringspunkter.

Jeg haaber, du har tilgivet mig, at jeg ikke fulgte din Indbydelse — det kunde ikke være andet denne Gang. Mine allerbedste Hilsener til Fruen! Jeg haaber at faa eder at se i Sommer.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL KUNSTHISTORIKEREN E. HANNOVER.

Kære Hannover!

Kbhvn., 1. Juli 1895.

Vel er vore Veje som Kunstbetragtere for en stor Del skilte; men jeg sætter bestandig saa megen Pris paa Deres Intelligens og Deres Karakter, at det glæder mig, at De paaskønner at have været min Discipel og viser mig, at De ønsker at bevare det gode og venskabelige Forhold til mig.

Tak for de skønne Blomster! Besøg mig ved Lejlighed!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL BESTYRELSEN FOR

DET FILOLOGISK-HISTORISKE SAMFUND

*(Svar paa Lykønskningen til Langes Jubilæum som Docent)¹.**Kbhvn., 1. Juli 1895.*

Tak for det venskabelige Minde om min fordums Virksomhed i det historisk-filologiske Samfund! Fra den Tid af, da det filologiske Studium ved Universitetet forvandlede fra et væsentlig historisk til et væsentlig lingvistisk, antager jeg vel, at det er ude med mit Fags og dermed ogsaa min Betydning for de filologiske studerende; men til de ældre Slægtled af Filologer er jeg knyttet ved mange for mig meget kære og betydningsfulde Baand. Har jeg kunnet gøre Filologerne opmærksomme paa ét eller andet, har jeg atter fra deres Side faaet rigelig Gengæld i Oplysning og Lærdom. Det har været en indbyrdes Undervisning, som heller ikke er bleven ganske uden Frugt...

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL.

*Kære Vedel!**Kbhvn., 11. Aug. 1895.*

De synes vel somme Tider, at jeg er altfor underlig. Saaledes som jeg er stedet, bliver jeg vel sagtens Aar for Aar haardere og skarpere, og jeg frygter for, at alle de Venner, som jeg holder mest af, bære Skrammer af min mindre behagelige Nærhed — det er saa meget mere prisværdigt af disse samme Venner, at de alligevel holde af mig og endog gøre Festmaaltid for mig. I Deres eget Liv gjorde jeg jo for faa Aar siden et Indsnit, som jeg véd, smertede Dem i Øjeblikket, og hvoraf Arret maaske endnu kan smerte. Det kan ogsaa gøre mig ondt, naar jeg tænker derpaa; min Undskyldning er kun den, at jeg mente det oprigtig, men derfor behøver man jo ikke at fare saa voldsomt frem, som om man særlig egnede sig til at optræde som Retfærdighedens Engel med Flamme-sværd, — hvilket jeg slet ikke egner mig til.

¹ trykt i Udsigten over Selskabets Virksomhed Okt. 1894—Okt. 1899. Kbhvn. 1900.

Med Weis¹ blev jeg paa Grund af hans Elskværdighed og gamle Venskab for mig let forsonet; vi græd naturligvis ikke, men lo — og aftalte at forære hinanden Psalmebøger til gensidig Forbedring af Sindelaget.

C'est le ton qui fait la musique. Og Musiken er Sindelaget. Det er Stilen (og ikke Indholdet), som er Mennesket.

Forresten er der ogsaa noget i vor Tids og vort Folks Karakter, som nok kan irritere, naar man har et Hverv at udrette. Det er jo ganske rigtigt, at enhver — bogstavelig talt: enhversomhelst — har Lov til at blande sig i hvadsomhelst, i alt Fald i offentlige Sager. Dette Princip er jo en af vor konstitutionelle Forfatnings Juveler. Men man kan dog vente af virkelig dannede Mænd, at de gøre Forskel paa denne rent formelle (og saa at sige brutale) Rettighed og den indre Adkomst, der bestaar i at være fortrolig kendt med Sagen selv. Forresten er jeg Koch meget taknemlig for den rolige og klare Maade, hvorpaa han har ledet det hele. Men jeg tror ikke, at De havde følt Dem opbygget over Kunstakademiets mundtlige og skriftlige Forhandlinger om Sagen for et Aarstid siden. Dog lad nu alt det være glemt og begravet!

Deres hengivne

J. L.

TIL CAND. MAG. M. GALSCHIØT (ved Helsingør).

Kære Hr. Galschiøt!

Kbhvn., 11. Aug. 1895.

Den smukke Dag ude hos Dem og Deres Hustru ved Krogen af Øresund gav mig Lyst til lidt mere Landliv, og jeg tog over til Sverig for at opsøge nogle Punkter ved Vestkystbanen, som jeg i længere Tid har havt i Kikkerten. Men allerede den næste Dag blev jeg pisket hjem af Stormen og Regnen, der aldeles ikke vilde give deres Minde til Landlivets Glæder, og siden den Tid har jeg atter været paa mit Hjørne af Bredgade og St. Annæplads.

Vær saa venlig at meddele mig Deres Mening om

¹ Det følgende sigter til Forhandlingerne i den af Kultusministeriet til Ordning af »Afstøbningssagen« nedsatte Kommission, i hvilken Højesteretsassessor Koch var Formand.

2den Del af min Afhandling¹. Det bliver man nødt til, naar man er Redaktør. Og man maa være oprigtig. Jeg er allerede en meget gammel Forfatter og Docent og har holdt Jubilæum; men jeg har altid Lampefeber.

Farvel, og bring Deres Frue min venligste Hilsen!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DEN YNGSTE SØN (i Sorø).

Kære søde Jenne!

Brennerbad, Tirsdag 10. Sept. 1895.

Jeg har rigtig faaet det Brevkort, du sendte mig til Venedig², og blev glad derover. Du har vel ogsaa faaet et Brevkort, som jeg sendte dig en Aften fra Markuspladsen. Der var dejligt i Venedig, som der altid er; men der var saa umaadelig varmt, at jeg hele Tiden gik som i en Drømmetilstand og ikke altid havde det rigtig godt. Der har i hele Sydeuropa i denne September været en Hede, som man ellers ikke kender Mage til; det er jo hændelsesvis det Vejr, som jeg nødigst vilde have til denne Rejse; men saadant noget maa man jo tage, som det falder. Folk vare frygtelig artige og venlige imod os, der vare Medlemmer af denne Jury i Venedig; der blev gjort et storartet Middagselskab for os, og om Aftenen derefter var Markuspladsen illumineret. Vi belønnede 9 Kunstnere, deriblandt Julius Paulsen fra Danmark, som fik en Præmie paa 5000 lire (= 3300 Kroner) — det var ikke saa daarligt for ham, da han vist aldrig havde ventet det.

Da jeg nu havde lidt noget af Varmen i Venedig og var sluppet derfra et Par Dage, før jeg havde ventet, har jeg gjort Holdt her paa Brennerpasset i Tyroleralperne. Det ligger omtrent 4000 Fod over Havets Overflade, netop paa den Linie, som skiller mellem de Floder, der løbe til Middelhavet, og dem, som løbe til de nordiske Have, altsaa paa Grænsen mellem Syd- og Nordeuropa. Her er naturligvis meget friskere end i Venedig; og i Morges

¹ »Et Udtryks Historie« i »Tilskueren«.

² Lange havde været Jurymedlem ved den internationale Kunst-udstilling.

tidlig, da jeg gik ud at spadserer, var det endog ret koldt; men nu ved Middagstid er det alligevel blevet meget hedt. Her er høje Bjerge til begge Sider med mange Graner og rislende Bække og smaa Vandfald ned ad Skraaningerne. Gennem Dalen gaar den store Brennerbane, som forbinder Tyskland og Italien (München og Verona); men den mærker man ikke synderlig til, og her er meget fredeligt og landligt. Men her er saa forfærdelig mange Fluor.

I Morgen Formiddag tænker jeg at rejse herfra i ét Køre væk til Berlin, hvor jeg saa bliver 2 Dage, og kommer hjem om Lørdagen. Og dig faar jeg at se en af de første Dage i Oktober, naar jeg kommer ned til Ibsens. Saa haaber jeg, at du har en pæn Karakterbog og et anstændigt Nummer i Klassen.

Farvel, min kære Dreng, hils alle Ibsens venligst fra mig!

Fader.

TIL PROF. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 22. Sept. 1895.

Jeg erfarer med største Overraskelse og med virkelig Sorg Victor Rydbergs Død — jeg vidste intet om, at han var syg. Vel kendte jeg ham ikke meget personlig; men han har sidst, jeg var sammen med ham, gjort mig den Ære at drikke brorskål med mig, og jeg bevarer flere meget elskværdige Breve fra ham. Vil du vise mig den Tjeneste paa mine Vegne at sende en Krans til hans Kiste, hvis det endnu er Tid (og lade mig betale den)?

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. G. GÖTHE (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 11 Nov. 1895.

Tak for dit Brev! Da du ønsker at erfare noget lidt-rært fra mig, sender jeg dig en liden Afhandling efter min Manér. Metoden forekommer mig selv at være rigtig, men det maa jo andre bedømme.

Ved Akademiet i København er der ingen Slags Examen i Kunsthistorie.

I min første Tid som Docent ved Akademiet forsøgte jeg at indføre Examinatorier, men gjorde sørgelige Erfaringer. De unge Mennesker kendte ingen Forskel mellem Konstantin den store, Justinian den store og Karl den store. Saa drog jeg Lærdom af den ædle Ridder fra la Mancha: han prøvede først, hvad den Hjælm, som han havde lavet sig, duede til, ved et vældigt Sværds slag, hvorved Hjælmen gik rent i Smadder; derpaa lavede han meget taalmodig Hjælmen i Stand igen — men prøvede den ikke anden Gang.

Som Docent ved Kunstakademiet gennemgaar jeg hver Vinter et eller andet vigtigt og betydeligt Kapitel af Kunsthistorien saa livligt og anskueligt, som jeg formaar det; jeg har altid mit Auditorium fuldt, undertiden overfuldt — og saa lader jeg Vorherre sørge for Resten. Frugten af Undervisningen bliver vel den, at de unge Mennesker modtage en vis Lyst til at raadføre sig med den gamle og store Kunst — og derved er altid noget vundet i en Tid, der hyppig har ligefrem Afsmag for den.

Forresten mindes jeg, at ingen af de store Kunstnere, om hvem jeg taler paa mine Forelæsninger, har været en examineret Kunstner, og at vor største Kunstner ved enhver omhelst Examen vilde være erklæret for rejectus.

Venligst Hilsen til Upmark, og hvem der ellers mindes mig oppe hos eder.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. MAG. M. GALSCHIØT (ved Helsingør).

Kbhvn., 22. Nov. 1895.

Kære Hr. Martinus og Fru Henriette Galschiøt!

Nu, da jeg sidder rolig i København, efter at mine Udskejelser først til Strandhuset og senere til Sorø ere forbi, maa jeg dog sende Dem et Par Ord med venlig Hilsen og Tak for sidst. Men jeg maa desværre med det samme melde, at min Værtinde paa min Forespørgsel, om hun kunde have Dem i Begyndelsen af næste Aar,

svarede, at det kunde hun ikke, forsaavidt som hun kunde overse Forholdene. For mig var Tanken om at have Dem i Nærheden i Vintermaanederne saa tiltalende. Og hvilke Resultater vilde der ikke kunne naas for Udviklingen af min Dygtighed i L'hombre¹! Endnu er jeg dog kun, hvad jeg vil kalde skruphøvlet — det er allerede store Ting; men jeg mangler dog aldeles den finere Afpudsning, dette kunstnerisk sammensmeltede, som Kendere sætte allermest Pris paa.

Der er ingen Tvivl om, at Opholdet ude hos Dem har hjulpet mig meget i Retning af regulær Helbred. Helt færdig er jeg vel ikke; men idag har jeg fra den tidlige Morgenstund havt det meget godt, gaaet rask henad Veje og Gader, ja endog op ad min ret stejle Trappe. Ja, gid det nu maa vare ved! Det var saa smukt af Fruen at foreslaa mig at besøge Dem, naar jeg var bleven rask; med Besøget har det ganske vist grumme lange Udsigter, fordi der er saa megen daglig Gerning — hvad jeg forresten ikke beklager; men jeg sætter megen Pris paa den tillidsfulde Betingelsessætning.

Mange venskabelige Hilsener til hele Strandhuset og Anmodning om at bevare mig i venlig Erindring!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL.

Kære Ven!

Kbhvn., 22. Nov. 1895.

Da jeg modtog Deres Brev, satte jeg mig strax til at skrive en Billet, hvori jeg ganske oprigtig udtrykte min Glæde over Deres Plan at komme til mig Onsdag Aften. Det var den unge Mand i mig, som gav sig Luft — der er nemlig endnu en saadan Herre indeni mig, som Englene eller Djævlene engang, naar Vejret rent er gaaet fra mig, ville hale ud af Munden paa mig for at svide og knibe ham paa forskellige Maader. Men saa slog den gamle

¹ Lange blev undervist i L'hombre under det nævnte Vinterbesøg og var saa ivrig allerede den første Aften, da det lykkedes ham at gøre en Modspiller bête, at han triumferende bad Galschiet mindes det, naar han engang vilde skrive hans Biografi.

Mand indeni mig til Lyd og holdt med svag og sprukken Stemme et længere og meget kedsommeligt Foredrag om, at naar jeg havde holdt Forelæsning Tirsdag Aften (paa Akademiet) og skulde holde Forelæsning Torsdag Morgen (paa Universitetet), saa kunde der ikke Onsdag Aften blive tilstrækkeligt Forraad paa Vejr og Liv til at turnere med en saa drabelig Ridder som Dem, saaledes som det ellers er min Lyst. Det gamle Fæ endte sit Foredrag med at opkaste det Spørgsmaal: »om gamle Folk ikke ogsaa skulde leve«, hvilket han øjensynlig ansaa for en Vittighed. Da jeg nu maa holde Styr baade paa den gamle og paa den unge, vilde jeg som fin Politiker foreslaa et Kompromis, der skulde gaa ud paa at lokke Dem til mig en Torsdag eller en Fredag Aften — saa skikke vi den gamle Mand betids i Seng og beholde kun den unge tilbage. Det slemme er, at det saa kan falde Dem mindre bekvemt; men det sande Venskab skal man kende paa, at det overvinder Hindringer.

Vær saa elskværdig at gaa ind paa mit Kompromis!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL CAND. JUR. NIELS MØLLER.

Kære Hr. Niels Møller!

Kbhvn., 13. Dec. 1895.

Tak for Deres »Koglerier«! — Naar en elskværdig Dame, en Værtinde i et Selskab, byder en sin Mad og spørger, hvordan den smager, svarer man naturligvis i hvert Fald med et galant Buk og en Kompliment for hendes kulinariske Talenter. Men vi er jo her mellem Mandfolk; og derfor vil jeg ogsaa være saa mandfolkelig aabenhjertig at tilstaa for Dem, at jeg nærmest havde Lyst til at give Dem en rigtig Næsestyver i Anledning af den Bog — naturligvis under Forudsætning af, at De ikke vilde optage Næsestyveren som en Personlighed eller som Mangel paa Paaskønnelse af det Venskab, De har vist mig ved at sende mig Deres Bog. Jeg taler kun som Tilhænger af en gammeldags Æsthetik til en Repræsentant for en nymodens, der er mig en skrækkelig Torn i Øjet. Og De — Oversætteren af Æschylos — er endda

den haardeste Hals, jeg hidtil har truffet paa blandt Forkæmperne for dette nye — det lærer man af Deres »Kogleriet«.

Jeg sværger Dem til, at jeg endnu ikke er bleven saa stivbenet eller asthmatiske, at jeg ikke af fuldt Hjerte kan følge med noget nyt. Men jeg vil have Lov til at spørge det ud om, hvad det vil.

Vorherre maa vide, til hvis Fornøjelse De bogfører syv lange og syv brede, hvad en stakkels sur og arrig og aldeles aandstom københavnsk Frue tænker paa, naar hun ligger i en klam Seng med kolde Fødder og ikke kan falde i Søvn. Der gives aldeles ikke nogen Situation, i hvilken Mennesket er mindre til Velbehag for sig selv eller andre. De vil maaske svare, at Kunsten er »Ej blot til Lyst«, og at det er gammeldags at forlange »Fornøjelse« og »Velbehag« af den. Men er der da nogen aandelig Ernæring ved en saadan Suppe paa en tør og vissen Gulerod? Eller skal Suppen betragtes under Synspunktet af Medicin, hvilken Menneskene jo til deres eget Bedste skulle sluge, selv om den smager nok saa forbandet? Nej, dertil er Suppen ikke koncentreret nok. Eller er det det, man kalder l'art pour l'art? Det er jo muligt, og med den Formel kunne alle Indvendinger afvæbnes. Giv Kunsten, hvad Kunstens er! Nu vel, men hvad kommer saa Kunsten Menneskene ved? Saa kan et saadant Værk opbevares i et Slags Museum eller Herbarium; men det kommer ikke til at cirkulere i Menneskenes Blod, det bliver Menneskene i Grunden uvedkommende. — Nej, maa jeg bede om l'art pour les hommes!

Jeg beundrer ligesaa meget som Berlingske Tidende i Aften Deres Stilkunst, Deres æsthetiske Kogekunst, og jeg finder Deres Browningske Monologform meget interessant; men jeg spørger om Indholdet, hvad Suppen er kogt paa, hvad der staar i Monologerne. Ansé mig for Deres Ven!

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Niels Møller!

Kbhvn., 18. Dec. 1895.

De har samlet gloende Kul paa mit Hoved først ved at sende mig Deres meget smukke Anmeldelse af »Over

Evner, som er sendt til Stockholm, saasnart jeg havde læst den; dernæst ved Deres Brev. Det Brev vil jeg gemme rigtig godt paa; det burde maaske helst trykkes. Jeg kan ikke lade være at vurdere det en hel Del højere end den Bog, som det handler om. Dermed mener jeg slet ikke, at jeg vurderer Bogen saa lavt — jeg har megen Respekt for den; men jeg vurderer Brevet meget højt.

Er nu Sagen den, at De har mere Talent for Tænkning og Videnskab end for Digtning? Eller at jeg har mere Sans for Reflexion end for Poesi? Jeg tror vel, at jeg har havt Sans for Digtning; men jeg bliver jo ældre. I hvert Fald interessere Deres Brevs 3 Sider mig nok saa meget som Deres Bogs 304.

Med Hensyn til Fru Agnete er navnlig Forklaringen i Brevet mig meget mere værd end Fremstillingen i Bogen, der mærkeligt nok ikke forekommer mig at svare til Forklaringen. De har i Bogen været utydelig, De har ikke gennemført, hvad De vilde, og jeg tror heller ikke, at De kunde faa Deres egentlige Tanke (vide Brevet) ind i den Ramme, som De har valgt for Fremstillingen. Thi er der her virkelig Tale om *ny Væxt*, om at *den gamle Bark brister*, saa er det noget, der maa bevises af Livet, som følger efter. Naar Digteren ikke giver mere end denne Nattemonolog, efter at man er gaaet i Seng og inden man falder i Søvn, saa kan man ikke kende Forskel mellem ubestemte og intetsigende Velleiteter og virkelige Gennembrud.

Forresten maa jeg bede Dem om Undskyldning for, at jeg i mit første Brev altfor ensidig holdt mig til dette Stykke. Der er andre, jeg holder meget mere af, især de to maritime Ulykkeshændelser: Forsoningsbægeret og William.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL KONTORCHEF A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 17. Dec. 1895.

Det er rasende ærgerligt for mig at komme i Tanker om, at jeg har forfejlet et Stævnemøde med den elskede Kontrolkommission, der maaske har siddet paa Stenten

og spejdet som Glenten og tilsidst er bleven ked af den Venten. Hvad er herved at gøre! Hævn dig nu ikke ved at udeblive fra L'hombren paa Lørdag Aften! Det er dog meget vigtigere.

Din

J. L.

TIL CAND. MAG. M. GALSCHIØT.

Kære Hr. Galschiøt!

Kbhvn., 18. Dec. 1895.

Tak for Deres Opfordring¹ — eller egentlig Utak! Sagen er den, at jeg netop nu var i Færd med at lægge alle »Allotria« til Side og atter fremme Udviklingen af mine »Menneskefigurer«, hvilket er mit kæreste og bedste Arbejde, der kun altfor tidt maa afbrydes for Smaaarbejders Skyld. Det maa De have lidt Sympathi med! Imidlertid glemmer jeg ikke, at baade De og Karl Madsen vente sig noget af mig; og jeg mangler ikke Følelser for mine Venners Forventninger.

Venlig Hilsen til Deres Frue.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL KONTORCHEF A. P. WEIS.

Kære Ven!

Kbhvn., 23. Dec. 1895.

Der er i Museet opsat et Bræddeskillerum (Tremmestakit) foran en Kælder. Regningen for det nævnte Skillerum andrager 138 Kr., som jeg herved ærbødigt henstiller, at Kontrolkommissionen betaler, eftersom Talen er om noget til Bygningen henhørende og der ikke gives nogen Konto, hvoraf Skulptursamlingen kan afholde Omkostningen for et Bræddeskillerum. Dette maa ethvert rettænkende Menneske indrømme. Jeg betragter det ikke engang som spurgt, men som afgjort, ligesaa afgjort som den bedste Solo; og det skulde undre mig meget, om du paa Kommissionens Vegne ved denne Lejlighed vil sige Nolo. Undskyld, at jeg Juleaften besværer dig

¹ hvortil, erindrer Adressaten ikke.

med et Rykkerbrev i Stedet for en smuk Present; men du véd nok, at »in Geldsachen« ... osv. Ellers Tak for sidst; jeg er rasende taknemlig for, at to unge Mennesker som I ville tage eder af en Gamling som mig og paa L'hombrens Vinger hæve ham et Stykke op ad Vejen til Elysium. Glædelig Jul!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL PROF. J. STEENSTRUP.

Kære Prof. Steenstrup!

Kbhvn., 30. Dec. 1895.

Maa jeg til Deres velvillige Opmærksomhed anbefale det vedlagte Udkast til en Prisopgave for »Videnskabernes Selskab«. Jeg vil sætte megen Pris paa, om De, naar Tiden kommer, vil være Medforslagsstiller; i det hele indser jeg, at Sagen maa tages med Forsigtighed — hvorfor jeg ogsaa er tidlig paa Færde med den —, hvis den ikke skal forvolde, at nogle af vore Kollegér faa et »Poppelsi-slag« over den. Med de bedste Ønsker om et glædeligt Nytaar

Deres hengivne

Jul. Lange.

Det medfølgende Udkast til en Prisopgave:

Balletten og Theaterdansen, i den Form, som den i Danmark har faaet af August Bournonville, er et kunstnerisk Fænomen, der har fyldt en anselig Plads paa Scene og kendelig havt megen Indflydelse paa Dannelsen af Nationens æsthetiske Smag, og som tillige har staaet i et Vexelvirkningsforhold til den dramatiske Litteratur og til Musiken. I Forhold til Fænomenets Betydning er hverken dets kunstneriske Væsen og Værd eller dets kunsthistoriske Oprindelse blevet tilstrækkelig opklaret i de Fremstillinger, som haves af det kongelige Theaters Historie. Bournonvilles egne Skrifter give Oplysninger, der ikke kunne forbigaa; men hans Syn paa Sagen kan selvfølgelig ikke gælde for uhildet. Forøvrigt foreligger der i Litteraturen spredte Udtalelser paa første eller anden Haand fra Personer, hvis Mening har stor Interesse og

nødvendig maa kræve Opmærksomhed; men nøjere set pege disse Domme i forskellige Retninger og sige for en Del hinanden imod. I Betragtning af Sagens nationale Betydning udsætter Selskabet en Præmie af . . . for:

»en videnskabelig Undersøgelse af den æsthetiske Karakter og Værdi og den kunsthistoriske Derivation af den Bournonvilleske Ballet og Theaterdans og af deres Betydning for den danske Scene«.

TIL FRU OTTILIE JACOBSEN.

Kære Fru Bryggerkone!

Kbhvn., Onsdag 15. Jan. 1895.

Det er en ældgammel Skik i gamle Danmark, at jeg holder Forelæsning paa Kunstakademiet Tirsdag Kl. 8 — det er jo ikke saa behageligt som at spise luculliske Maaltider i Selskab med Sybariter ved Deres Middagsbord; men det maa jo gøres: Danmarks vordende Kunstnere maa have deres kunsthistoriske Affodring til regelmæssig Tid. Derfor bliver jeg nødt til at bede Dem og Bryggeren undskylde mig for denne Gang; men jeg maa have det til Gode til en anden Gang.

Venligst Hilsen til Dem begge.

Deres¹

TIL KONTORCHEF A. P. WEIS.

Kære!

Kbhvn., 23. Marts 1896.

Hvis jeg ikke fejler meget, har Dahlerup en anden og dog lidt bedre Redaktion af den Indskrift², som du nævner i dit Brev. Han har engang nævnet den for mig, men jeg har glemt dens Ordlyd; den forekom mig dengang nogenlunde at gaa an, uagtet den just ikke er overdrevent poetisk, og skønt det er en underlig Forestilling, at Kunsten skal »gemmes« i Museet: den skulde jo dog netop aabnebæres og ikke skjules. Man kunde jo ogsaa gaa den prosaiske Vej og skrive: For Statens Kunstsamlinger el. desl.

¹ som Underskrift Tegning af en Vulkan.

² til det nye Kunstmuseum.

Hvis jeg faar en Ide i de første Dage, skal jeg meddele dig den.

Nærværende Brev ønskes ikke in natura forevist Kultusministeren.

Din hengivne

Jul. Lange.

Udhyttet af mine Nattetanker over en Indskrift paa Kunstmuseet. Ubrugelige Forslag:

- 1) Yd Fortidskunsten Hæder,
Gør Nutidskunsten bæder (o: bedre)!
(strider mod Kultusministeriets Retskrivning).
- 2) Her mangler de skønne Kunster Plads;
Dog vil man finde et lille Das.
(ubestridelige Sandheder, men pøbelagtigt).
- 3) Ej blot til Lyst.
(Ideen laant).
- 4) Af Sundheds- og Renlighedshensyn er det ikke tilladt
at berøre Kunstværkerne eller spytte paa Gulvet.
(Ideen ligeledes laant).
- 5) Den konst. Direktør for Skulptursamlingen¹ træffes bedst
Onsdag og Lørdag 2—4. — Opgang til højre. — Bank
stærkt paa Døren!
(maaske det mest brugelige Forslag).
- 6) Skønt Mejslen har hugget og Gravstikken stukket,
Er det hele dog hverken hugget eller stukket.
(lidt for pessimistisk).
- 7) O, hvilken Lykke!
Herinde finder man Hoffmanns »Psyche«!
(altfor optimistisk).
- 8) Her serveres gratis ældre Malerier i varme Farver og
med brun Sauce, samt moderne Grøntsager.

¹ Lange selv.

TIL DEN YNGSTE SØN (paa Øvelsesskibet »Georg Stage«).

Kbhvn., Tirsdag Morgen, 5. Maj 1896.

Min kære, søde Dreng!

Idag er det koldt her, og jeg frygter for, at du fryser ude paa dit Skib. Vi holde »kongeligt Ægteskab« her idag og flage hele Byen over af alle Livsens Kræfter. Jeg har læst det Brev, du har skrevet til Moder, og jeg finder, det er meget rigtigt af dig, at du beroliger Moder med Hensyn til den skrækkelige Ting at gaa op i Masten — ja jeg tilstaar nu forresten, at jeg ikke vilde holde af at gaa derop; men jeg er nu ogsaa lidt gammel til det.... Jeg glæder mig storartet til at se dig omkring den 19de Maj. Senere, i Begyndelsen af Juni eller saa omtrent, haaber jeg at rejse ned til Tyskland (Nauheim) for at se at anskaffe mig et nyt Hjerte; det gamle gør tidt saa væmmelig ondt; og jeg maa jo savne dig til at hale mig op ad Trapperne.

Lev nu vel, min kære Jens, vær flink og god; og naar du har lidt Tid, saa skriv et Par Ord til mig!

Fader.

TIL SAMME.

Kære søde Jens!

Bad Nauheim, 7. Juni 1896.

Nu har jeg været her i 2 Dage og vil skrive dig et Par Ord til i Haab om, at du snarest muligt gør Gen-gæld. Rejsen fra København gik meget behagelig; vi sejlede Øst om Møen, og Klinten tog sig saa udmærket ud. Den prægtigste Solnedgang med Farver som Ild og Guld. I Lübeck havde jeg det godt i 3 Timer; jeg fik en Del af Byen at se og var endog længe inde i den store Mariekirke. Derefter paa Jernbane i 12 Timer fra Lübeck til Bad Nauheim....

Her gik jeg den første Morgen Kl. 7 til en Læge, som undersøgte mig nøje og gav mig en aldeles nøjagtig Op-skrift paa, hvorledes jeg skulde tilbringe hele Dagen, og hvad jeg skulde spise og drikke, og hvad jeg ikke maatte spise eller drikke. Det er rigtignok længe siden, jeg har været under saa stram Kommando; men det har man

vel godt af, og jeg har ogsaa svoret ham blind Lydighed. Jeg faar nogle Bade, som have en ret fæl Kulør som Møddingevand; men Kuløren kommer kun af, at der er Jernrust i Vandet; saa gør det jo ikke saa meget. Naar man har øvet sig med dem i nogen Tid, saa avancerer man op til Sprudelbæder, der ere ligesom Sodavand og skulle være meget delikate. Jeg har truffet nogle brave Mennesker hernede, deriblandt en lærd Svensker, Dr. Elof Tegnér, som jeg kendte en lille Smule i Forvejen, og af hvem jeg for nylig har læst en meget stor Bog, som er udmærket.

Lad mig nu se, du skriver, min Dreng, jeg vil gerne have alt muligt at vide, løst og fast, ogsaa om din Maves Tilstand, som nok er afvejlende fast og løs. Skriv ogsaa om, hvor eders Fart skal gaa hen, forsaavidt du véd noget derom!

Kærlig Hilsen fra

Fader.

TIL SAMME.

Min kære, søde Jenne!

*Bad Nauheim, Hotel de l'Europe,
19. Juni 1896.*

Nu har jeg rigtig faaet dine to Breve, begge til min store Fornøjelse; jeg er inderlig taknemlig for, at du er rask og stærk og trives godt. Og nu skriver jeg til dig igen, fordi jeg ikke vil lade det være; men jeg siger til mig selv, at det vist kan være meget længe, inden du faar det, eftersom du jo agter dig paa de lange Rejser, over Nordsøen til Skotland og Hamburg. Hernede har jeg det saa forskelligt, som man tænke det, fra dig; her er ikke det mindste Hav; og jeg tripper ængstelig omkring paa tørt Land og gaar aldrig til Vejrs, undtagen ad en Elevator, — hvis du véd, hvad det er for en (»ein Personenaufzug«, som det hedder paa Tysk, »a lift«, som det hedder paa Engelsk) — der hejser hjertedaarlige Folk fra Stueetagen op i de øvre Regioner. Den styres her i Hotellet af en flink Dreng paa 14 Aar, som jeg godt kan lide i Mangel af dig; og naar jeg faar Brev fra dig, saa giver jeg ham Drikkepenge til hans Sparebøsse.

Forresten er her rigtig smukt og venligt, en dejlig Park at spadserer i, med saa mange forskellige Slags Træer,

som jeg vist aldrig før har set paa én Gang, og mangfoldige smukke Fugle; om Aftenen ser man ogsaa mange Ildfluer flyve omkring mellem Buskene som smaa, meget klart grønlig lysende Prikker; jeg kan ellers ikke huske, at jeg har set dem andre Steder end i Italien (og maaske Grækenland). Her er to gamle rare Folk fra Aalborg, en Tobaksfabrikant Obel og hans Kone; de ere nok temmelig rige. De invitere mig til Køreture og deslige. Ogsaa nogle flinke og rare svenske Herrer og Damer.

Nu er jeg avanceret op til de rigtige Sprudelbæder, der ere fulde af Kulsyre ligesom Sodavand eller Champagne; de ere meget behagelige, og erfarne Folk sige, at det skal være de kraftigste Bade, man faar nogensteds. Naar de nu blot ville hjælpe mig! Endnu har jeg dog meget tilbage af de stygge Smerter om Hjertet, som jeg havde i København; men det kan vel ikke komme alt-sammen paa én Gang. Jeg staar op hver Morgen Kl. 6 og drikker Mineralvand og spadserer lidt, og det er i hvert Fald meget godt.

Saa Farvel, min kære Dreng, jeg tør jo ikke regne paa snart igen at faa Brev fra dig, da du vel nu faar nok at gøre med de store Bølger paa Nordsøen; men jeg stoler paa, at du skriver, naar du har en Smule Tid dertil. Fortæl mig om alting!

Fader.

TIL KUNSTHISTORIKEREN KARL MADSEN.

Kære K. M.!

Bad Nauheim, 21. Juni 1896.

Tak for dine to Meddelelser hertil! Jeg skriver selv til Dresden angaaende Betalingen; men jeg antager, at I allerede have modtaget Varerne¹. Mon ikke ogsaa dem fra Berlin? Hvorledes gaar det mon med Skærmene i den store Skulptursal? Forresten har sligt ingen Hast; du kan jo skrive derom, naar du faar Tid og Lyst. — Her er skrækkelig kedeligt og koldt oven i Købet. Naar man endda kunde bruge Tiden til noget nyttigt; men det er forbudt.

Din hengivne

J. L.

¹ Afstøbninger.

TIL FRU BENTZON (i Skaane).

*Kæreste Therese!**Bad Nauheim, 21. Juni 1896.*

Hjertelig Tak for Brevet, som rigtig indtraf til min Fødselsdag. Din sangvinske Betragtning af min Helbreds-tilstand, »som jo Gudskelov lader til at være ret tilfredsstillende«, kan jeg nu egentlig ikke dele: det er noget, som I kærlige Kvinder have aftalt for at opmuntre mig, og det paaskønner jeg af fuldt Hjerte for eders Kærligheds Skyld — og den er dog det bedste! — men selv tror jeg ikke videre derpaa. Det kan maaske nok blive bedre ved en eller gentagne Kure her i Nauheim; men det er Knaald og Fald alligevel. Lad os bare ikke leve paa Illusioner! Sagen er, at disse Kure forudsætte, at man herefter skal leve for sit Helbred som en Slags Hospitalslem. Det er mig væmmeligt at leve bare for at holde Livet i sig, og det indlader jeg mig ikke paa. Naar jeg tænker paa, hvad jeg tidligere har lært og opnaaet paa Udenlandsrejser, og at jeg nu maa trippe om blandt Lazarus'erne her i Nauheim, skammer jeg mig ordentlig, saa at Taarerne komme mig i Øjnene. (Jeg har en Følelse af, at du finder mig meget urimelig og forbeholder mig en Sparlagenspræken til næste Lejlighed; og den kan jeg maaske ogsaa have godt af) Hils Carl!

Din

Julius.

TIL UDGIVEREN.

*Kære P. K.!**Nauheim, 28. Juni 1896.*

Tak for dit elskværdige Brevkort — det er ligesom at se dit Ansigt i min Dør. Og Tak for de Letterstedtske Anliggender . . . N. N. maa vente til min Hjemkomst!

Her er Kedsommelighedens Land; og om her udrettes noget, er vist et stort Spørgsmaal. Badene er mystiske og meget behagelige; men Pokker tro paa deres Virksomhed! Gymnastiken tror jeg da en Smule mere paa; men den kan man nok ogsaa faa ved Holmens Kanal. Nu har jeg vel 2 Uger til; de kvikke af os Nauheims La-

zarus'er rejse allerede i denne, navnlig den unge Dr. Finsen (Opfinder af »det røde Værelse«) og hans Kone. Finsen tror heller ikke synderlig paa Kuren.

Din

J. L.

TIL DEN YNGSTE SØN (paa Øvelsesskibet »Georg Stage«).

Kære, søde Jenne!

Nauhelm, Onsdag 8. Juli 1896.

Jeg blev rigtignok glad igaar Aftes, da Liftdrenge bragte mig dit Brev fra Aberdeen. Og det var maaske nærværdigt, at jeg ikke havde faaet det; thi du havde udenpaa skrevet »Deutschland«; og hvis ikke en anden Haand havde rettet det til »Germany«, saa var Brevet maaske ikke gaaet rigtig....

Jeg er glad over, at du allerede paa den første Tur faar saa meget smukt og mærkeligt at se. Tænk engang, om du kommer gennem hele Skotland og til Liverpool! I de Egne har jeg aldrig været — og Liverpool er jo en af Verdens betydeligste Handelsbyer; jeg tænker mig, at den er meget prosaisk og forrøget, men alligevel storartet og morsom....

Engelsk lærer du vel ikke noget af, skønt det kunde være saa rart, nu da du er i engelsk Farvand og engang imellem sætter Foden paa dette stolte og berømte Land, der hersker over den halve Verden omtrent. Hvis du skulde træffe den engelske Premierminister Lord Salisbury, saa maa du naturligvis bukke ærbødig for hans Herlighed; men vil du ikke strax efter give ham en Næsestyver med Bemærkning om, at den er fra din Fader, som glæder sig, hver Gang hans Herlighed bliver til Aal (og det bliver han hyppig i den sidste Tid). Disse high-tories holde vi slet ikke af. Ned med dem!

Nu er jeg snart færdig her i Nauheim. Jeg er vel nok bleven lidt bedre, men somme Tider synes jeg rigtignok, at det er grumme lidt; dog man siger jo, at Virkningerne først ret komme bagefter. Paa Fredag rejser jeg atter Nord paa; jeg standser en Dags Tid i Kassel for atter at se den store og udmærkede Malerisamling der, og lidt i Lübeck, men ellers ikke før i København. For en Ugestid siden var jeg en Dag sammen med Pro-

fessor Heiberg i Frankfurt; vi havde sat hinanden Stævne der, og det var meget fornøjeligt; vi saa i Forening Galleriet og Domkirken og spiste Frokost og Middag, inden jeg tog tilbage til Nauheim. For et Par Dage siden tog jeg en Tur til Marburg, der ligger en Times Jernbane mod Nord fra Nauheim. Marburg har jeg set før; det er en af de morsomste og smukkeste beliggende Byer, jeg kender, bygget ved en Flod, op og ned ad Bjergene, der ellers ere helt skovbevoxede. Der er en dejlig gammel Kirke til Ære for den hellige Elisabeth, som levede omtrent samtidig med Valdemar Sejr og var en virkelig udmærket Kvinde, der grundede mange milde Stiftelser og var god mod de fattige. Jeg skal vise dig Fotografier af hendes smukke Monument inden i Kirken.

Men nu maa jeg holde op med mit Brev, da jeg snart skal hen og gøre Gymnastik; det bestaar ikke i, at vi springe paa Hesten eller desl., men vi blive hakkede paa Ryggen og dunkede paa Maven og lide alle Slags sunde Fornærmelser. — Farvel for denne Gang, min kære Dreng, vær rask og flink og god og husk altid paa mig, naar du har lidt Tid til at skrive et Brev!

Fader.

TIL DR. PHIL. VALD. VEDEL.

Kære Ven!

Kbhvn., Fredag 14. Aug. 1896¹.

I Tirsdags Aftes, efter at jeg havde set Dem om Formiddagen, fik jeg et stærkt Anfald af min Sygdom, hvilket forvoldte mig en meget lidelsesfuld Nat. Siden den Tid har jeg maattet holde mig inde — nu skal vi se, hvad min Doktor siger idag. Jeg mener selv atter at være lidt i Opadgaaende; men jeg tør paa ingen Maade sætte disse heldigere Konjunkturer paa Spil igen ved en intensiv Aftensamtale i vor tidligere Stil. Jeg er vel temmelig opsat paa at leve mit Liv, saa længe jeg har det; og til at leve mit Liv (i god Betydning) regner jeg i Sandhed ogsaa at se Dem og samtale med Dem; men foreløbig maa jeg dog tage lidt Reb i Sejlene, hvis jeg ikke vil udsætte mig for at blive tugtet af onde Smerter og Hjælpeløshed hele Natten.

¹ Lange døde Natten mellem 19. og 20. August.

Derfor kom ikke i Aften — eller, hvis De har Tid og Lyst, saa kom engang i Dag eller i Aften, naar De bedst kan, og sid en halv Timestid hos mig — jeg vil ikke sige: som en af Jobs Venner, for det første, fordi det lyder saa sentimentalt, og for det andet, fordi Jobs Venner vare nogle kedelige Skolemestre, som hellere maatte være blevet borte.

Deres hengivne

Jul. Lange.

BREVE TIL

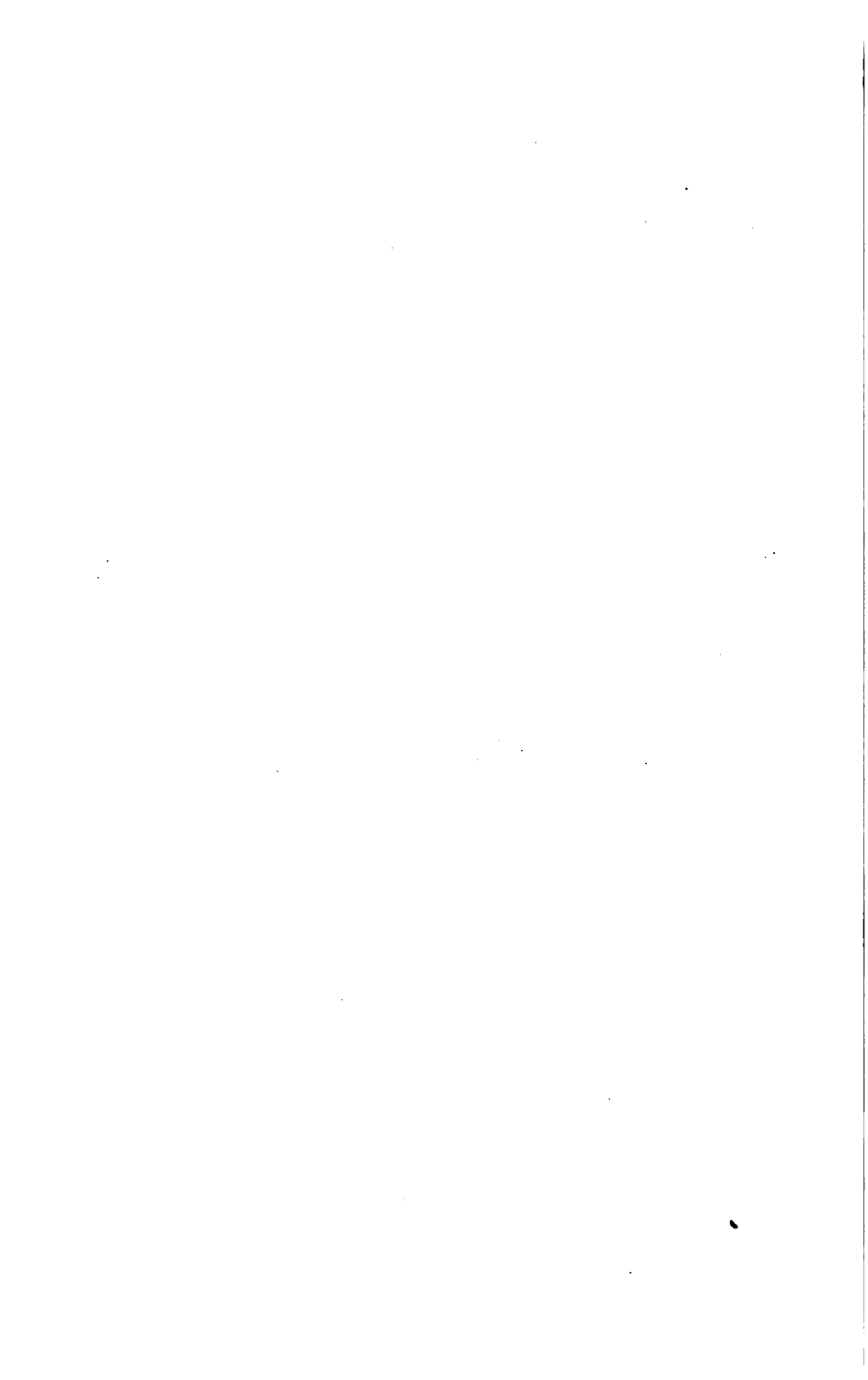
- Arkitekt L. Fenger S. 1. 2. 27. 31. 54.
Redaktør C. Ploug S. 3.
Langes Hustru S. 4. 5. 10. 11. 12. 13. 13. 15. 21. 22. 24. 26. 34. 35.
47. 47. 50. 64. 78. 135.
Prof. J. L. Ussing S. 4. 15. 30. 37. 49. 93. 229.
Cand. theol. A. C. Larsen S. 6. 100. 102. 107. 112. 115. 123. 128.
130. 131.
Fru C. Ibsen S. 36. 61. 75. 317.
Overlærer L. Kleisdorff S. 38. 51. 54. 55. 58. 60. 67. 68. 70. 91. 136.
146. 161. 211. 216. 238. 282.
Prof. M. Hammerich S. 42. •
Pastor, Dr. phil. J. Helms S. 44. 53. 56. 65. 228. 274.
Prof. Vilh. Thomsen S. 64. 88. 148.
Redaktør V. Topsøe S. 67. 98. 138. 159.
Prof. L. Dietrichson S. 69. 72. 78. 81. 82. 89. 99. 139. 144. 147. 172.
188. 197. 204. 219. 255. 257. 267.
Møller A. Weis S. 73. 76. 84. 87. [184].
Museumsdirektør P. Krohn S. 79. 84. 86. 89. 96. 182. 183. 193. 272
Kontorchef A. P. Weis S. 83. 94. 136. 137. 143. 153. 153. 168. 180.
184. 191. 191. 192. 198. 208. 209. 209. 226. 257. 262. 265. 266.
276. 281. 287. 324. 336. 337. 339.
Skolebestyrer, Dr. phil. S. Tuxen S. 93. 97. 109. 242. 311.
Maleren S. Krøyer S. 105. 117. 140. 227.
Maleren, Prof. L. Tuxen S. 111. 155.
Maleren F. Schwartz S. 125. 150. 154. 168. 173. 174. 177. 180. 189.
196. 201. 206. 303.
Xylograf F. Hendriksen S. 146. 161. 167. 194.
Udgiveren S. 147. 182. 233. 251. 264. 311. 344.
Prof., Dr. O. Montelius S. 148. 155. 161. 163. 167. 167. 181. 187.
243. 331.
Dr. phil. G. Upmark S. 149. 151. 160. 177. 199. 303. 307.
Langes ældste Søn S. 158. 202. 205. 207. 212. 213. 215. 216. 217.
218. 223. 230. 232.
Maleren, Grev G. v. Rosen S. 162. 162.
Dr. phil. L. Looström S. 164.
Dr. phil. Georg Brandes S. 164. 208. 243. 244. 260. 266. 298. 302.
305. 307.

Dr. phil. G. Göthe S. 165. 166. 171. 175. 331.
 Prof. E. Holm S. 169. 176. 290. 291.
 Prof. M. C. Gertz S. 185. 186. 222. 294.
 Kunsthistorikeren Karl Madsen S. 187. 221. 234. 244. 260. 268. 268.
 276. 303. 343.
 Prof. J. Steenstrup S. 190. 338.
 Kunsthistorikeren E. Hannover S. 195. 199. 219. 224. 237. 239. 241.
 252. 253. 284. 299. 308. 327.
 Museumsinspektør, Dr. C. Jørgensen S. 201.
 Cand. mag. M. Galschiøt S. 204. 246. 319. 329. 332. 337.
 Arkitekt E. Schiødte S. 223.
 Dr. phil. Vald. Vedel S. 228. 245. 247. 248. 249. 254. 257. 261. 277.
 277. 278. 281. 296. 297. 328. 333. 346.
 Prof. H. Høffding S. 230. 270. 287.
 Maleren, Prof. G. Saloman S. 235. 236.
 Prof. J. L. Heiberg S. 246. 250. 299. 316.
 Prof. Karl Warburg S. 254. 268. 293. 323. 326.
 Langes Søster, Fru T. Bentzon 263. 264. 274. 283. 285. 292. 344.
 Maleren E. Werenskiold S. 270. 306.
 Forfatteren, cand.jur. Niels Møller 272. 309. 309. 334. 335.
 Langes Datter S. 273. 293. 313.
 Langes yngste Søn S. 282. 312. 330. 341. 341. 342. 345.
 Kunsthistorikeren, Dr. F. Beckett S. 285. 319. 321.
 Prof. N. Bøgh S. 289. 290.
 Kunsthistorikeren, Prof. A. Aubert S. 294. 302.
 Prof. Kr. Nyrop S. 304.
 Dr. phil. Vilh. Andersen S. 314.
 Fru Ottilie Jacobsen S. 321. 339.
 Museumsdirektør Elling Holst S. 325.
 Det filologisk-historiske Samfund S. 328.

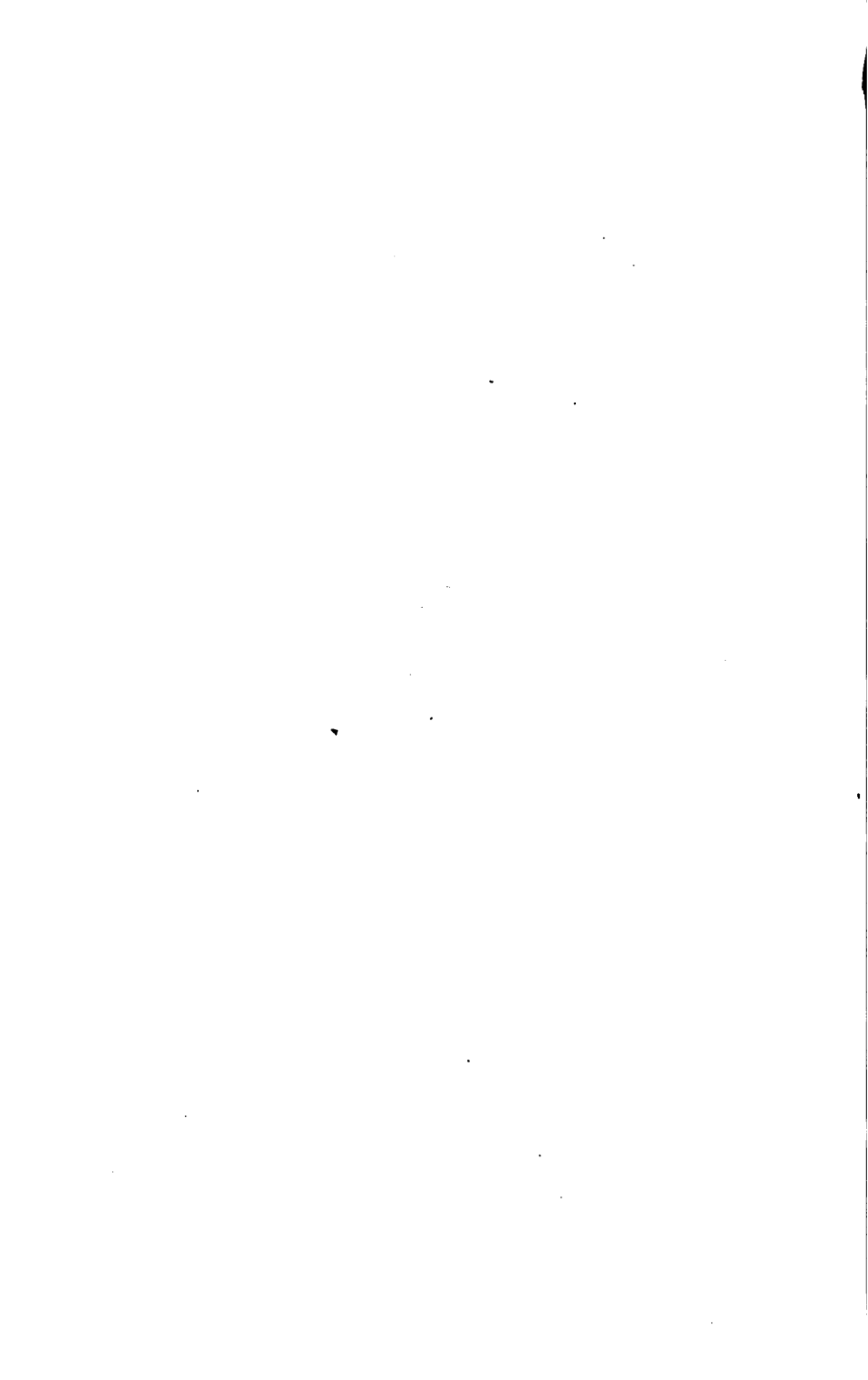
ANMÆRKNINGER OG RETTELSE.

Note til S. 51—52. Langes Artikel om Rafaels hellige Cæcilia
 stod i »Fædrelandet« Nr. 201 og er optaget i Forf.s »Billedkunst«.
 S. 57 Lin. 16 f. n. »forekommet«, læs: »forkommet«.
 S. 227 Notetegnet 2, læs 1. --

Af Langes stockholmske Korrespondenter vare følgende an-
 satte ved Nationalmuseums Kunstafdeling: Dr. G. Upmark, fra 1883
 Intendent († 1900), Dr. G. Göthe Amanuensis og Dr. L. Looström
 Sekreterare (nu Intendent).

BREVE FRA
JULIUS LANGE
— EFTERSLÆT —

BREVE FRA
JULIUS LANGE

— EFTERSLÆT —

UDGIVNE AF P. KØBKE

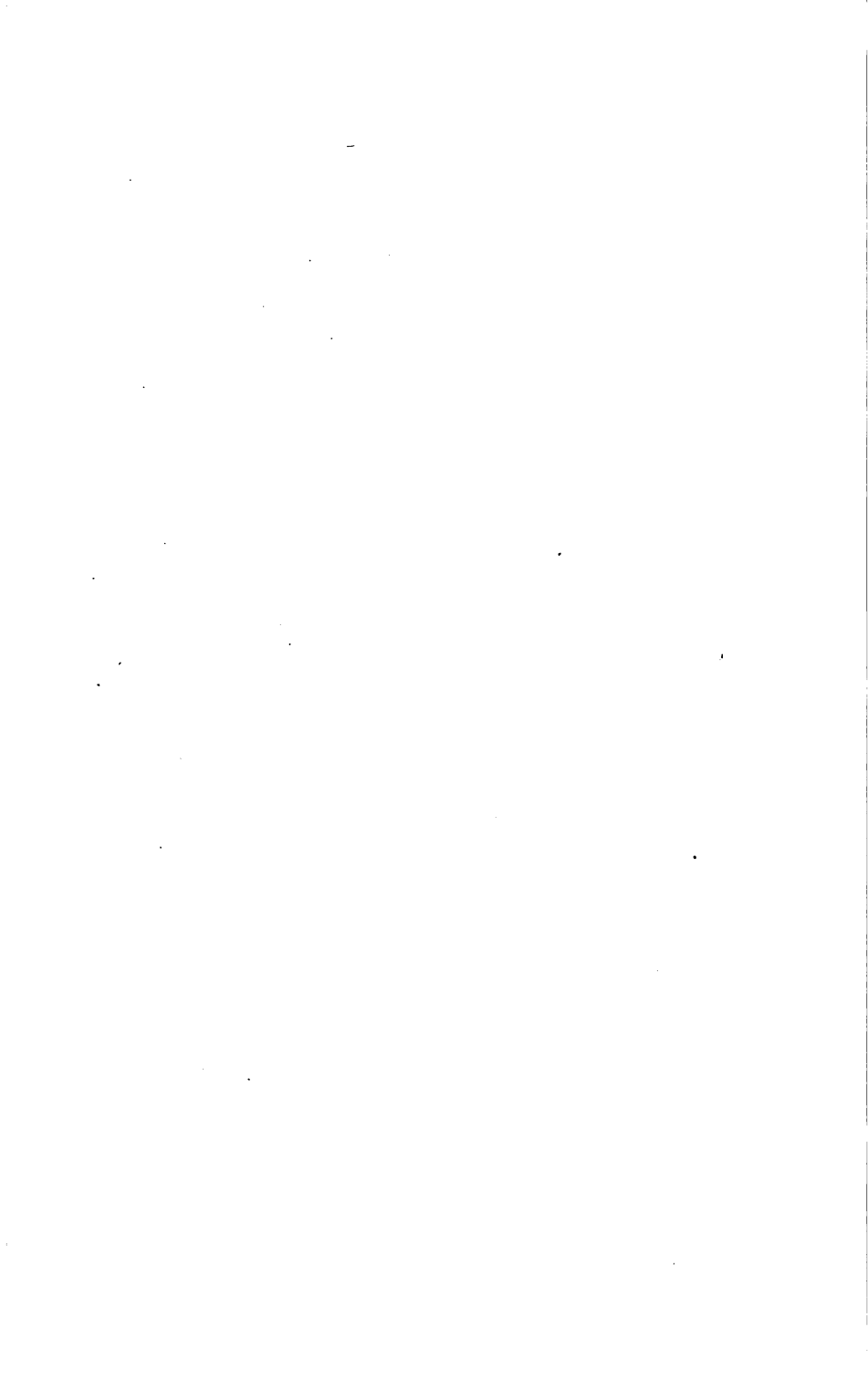

KØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
ERNST BOJESEN

1903

**TRYKT I 1000
EKSEMPLARER
H. H. THIELES
BOGTRYKKERI**

*Den venlige Modtagelse, som
mødte de ifjor udkomne Breve fra
Julius Lange, har fremkaldt dette
Supplement, — det sidste Ord, der
høres fra den afdøde Forfatter.*

BREVE TIL

Chr. Richardt S. 1. 2. 9. 41. 45. 59. 60. 63.
Arkitekt, Prof. L. Fenger S. 4.
Langes Hustru S. 4. 5. 6. 27. 33.
C. Ploug S. 11. 15. 22. 23. 25. 40. 58. 58.
A. F. Krieger S. 13. 31. 50. 56.
Dr. phil. F. Knudtzon S. 20.
Forfatteren, Etatsraad P. Hansen S. 21.
Pastor, Dr. phil. J. Helms S. 25.
Assessor W. A. Maribo S. 26.
Professor H. Høffding S. 36. 42.
Maleren, Prof. A. Helsted S. 44.
Victor Rydberg S. 47.
Prof. Kr. Nyrop og Hustru S. 48. 49. 63. 64.
Professor O. Montelius S. 50.
Forfatteren Otto Benzon S. 51.
Maleren Viggo Johansen S. 51. 51. 57.
Langes Tvillingsønner S. 52. 53. 54. 56. 59. 61. 67. 68. 69.
Professor Otto Jespersen S. 65. 65.
Sceneinstruktør, Prof. W. Bloch S. 66.
Malerinden, Frk. L. Schjelderup S. 68.
Kultusministeriet (Brudstykke af en Erklæring) S. 70.
Docent, Kontorchef H. Gram S. 70. 71. 71.

RETTELSE OG ANMÆRKNINGER

til de tidligere udkomne »Breve fra Jul. Lange«.

S. 4. Det andet Brevs Overskrift: »Højnel«, l. »Højme«. — S. 10—11: Begge Breve ere fra Okt. 1866; S. 47—49: begge fra 1871, vistnok Slutn. af Juli (burde altsaa følge efter Brevet S. 50). S. 95, Lin. 18: »fanatisk«, l. »fonetisk«. S. 108: i Noten tilføjes: Hele Brevets følgende Udvikling er fri Fantasi over det lille Faktum, at der blev givet de nyvalgte Borgerrepræsentanter Ridetegn til Fælleden. S. 122, Lin. 11: »Hvad er vi Mennesker andet end Lysestøberskilte og Oste?« er et Citat. Oehlenschläger fortæller i sine Erindringer, at hans Lærer Dichmann spøgende brugte dette Udtryk, som han havde optaget efter en Frisør (»Lysestøberskilte« svaje frem og tilbage for Vinden, og »Oste« fortæres af Orme, begge Dele ligesom Menneskene — i Livet og efter Døden). S. 182, Note 1—2: Rejsens egentlige Formaal var at købe et Maleri af Rafael, hvad der ikke lykkedes, hvorimod Sarkofagen blev købt. S. 240, Lin. 25: »und«, l. »med«. S. 322, Lin. 11: »Guisto«, l. »Giusto«.

TIL CHR. RICHARDT (i København).

Kære Richardt!

Odense, 1. Sept. 1864.

Da jeg af din Haand modtog Runebergs Tragedie¹, antog jeg det naturligvis for et Laan, og først da jeg kom ind i Vognen og fik Tid til at se paa Bogen, saa jeg, at du havde skrevet mit Navn paa den. Desuden bemærkede jeg, at du havde glemt dette Ark Papir indeni den. Du maa undskylde, at jeg ikke sender dig det tilbage hvidt og rent og uskyldigt, som jeg fik det; men da det laa der som en i sin Tavshed talende Paaminder om at takke dig for din Gave, saa forekom det mig, at det selv kunde bringe min Tak til dig.

Bogen, som jeg ikke fik læst, før jeg kom tilbage til mit Kantonnement i Højme pr. Odense, vilde have gjort mig god Tjeneste blót i sin Egenskab af en trykt Bog, selv om den ikke var en god Bog. Men selv i Højme pr. Odense er en god Bog bedre end en daarlig Bog. Mig synes, at den paa en Maade hensætter én i en nu hos os forsvunden Periode af Litteraturen, i de Tider, da Poesien var sig selv nok, da man ikke forlangte andet af et poetisk Værk, end at det skulde være Poesi, og ikke stillede den Fordring til det, at det paa nogen Maade skulde gribe ind i Tiden og dens Strømninger, hverken de dybtgaaende eller de overfladiske. Hos os vilde en saa alvorlig Mand som Runeberg ikke have Ro til at gøre Studier efter Sofokles; dertil hører der i vore Tider, der ere saa bevægede og stormfulde, næsten en overvunden Nations Ro. Gud fri os fra den!

Jeg forstaar ikke dine Blyantstreger rigtig. Det er altid morsomt at finde smaa Blyantstreger i en Bog, især naar de hidrøre fra en god Læser. Der staar Streger ved de skønneste lyriske Steder, men ogsaa ved

¹ Kungarne på Salamis.

nogle, som forekomme mig at være spidse, retoriske og moderne; enten har du ment de sidste som Dadel, eller du har læst Bogen med andre Øjne end jeg, hvad jeg unægtelig fra dit Standpunkt maa finde tilgiveligt. Det skønneste i Bogen forekommer mig at være Tekmessas Fortælling om sin og Eurysakes's Skæbne og den Maade, hvorpaa Eurysakes, da han vaagner op efter Skibbrudet, lader denne Fortælling klinge igen i sine Ord; desuden Scenen, hvor den gamle Fisker, der er en herlig Figur, graver Vaabnene ned, og den, hvor Tekmessa hører sin »ledsvens«¹ Fortælling om Kampen. Alt dette er stort og skønt og simpelt, kort sagt græsk (uden at være Efterligning). Men den gamle Tyran og især hans abstrakte Legitimist af en Søn mere mig rigtignok mindre. En Figur som Leontes, der har forelsket sig i en aldeles abstrakt Kategori »det rätta«, synes mig baade i og for sig unaturlig og desuden dramatisk uheldig; han skulde ud af en Tragedie og anvises Plads i Landstinget imellem Andræ og Krieger. »Kungarne på Salamis« er dog vist alligevel den mest græske af de modern-græske Tragedier. Goethes »Iphigenia« og Schillers »Braut von Mes-sina« ere maaske finere og dybere, men den sidste i alt Fald ogsaa langt mere kunstig og spidsfindig; »Baldur hin Gode« er vel den genialeste af dem alle, men har da kun det ydre Snit efter Grækerne; »Langbardernes«, som jeg ogsaa af en Hændelse traf i Højme, kunde vist være bleven en udmærket Tragedie i ægte græsk Stil, men synes mig rigtignok altfor meget at bære Spor af at være skrevet i en Fart imellem Middagsmad og Aftensmad. Kleists »Penthesilea« kender jeg desværre ikke. Hils din Kæreste, dine Svigerforældre og den hele Familie. Jeg har faaet Kvarter hos et Firma i gammelt Jern. Det er et slemt Hul.

Din

Julius Lange.

TIL SAMME.

Kære Richardt!

Kbhvn., 22. Jan. 1865.

En ubehagelig og skummel Sag, jeg har at foredrage dig! Du maa ikke lade mig høre ilde for den, hvis jeg

¹ Tekmessa er blind.

ikke skulde have Held med mig; det er da ikke mere end et Spørgsmaal.

Der existerer her i Byen en Forening af yngre Mennesker, som plejer at holde Møde paa Borchs Kollegium hveranden Tirsdag Aften Kl. 8^{1/2}. Nogle af de mere fremtrædende Medlemmer ere: Cajus Branth, Chr. Frederiksen, Octavius Hansen, A. C. Larsen, G. Brandes, J. Nørregaard, Brødrene Zeuthen (en Theolog og en Mathematiker), Emil Elberling osv. osv. Et lille Foredrag holdes, eller et Thema bringes paa Bane, og der diskuteres og diskurreres derom bagefter. Vi have nu tænkt paa at formere os eller rettere at søge Styrke indadtil ved at faa lidt mere vægtige Personligheder med op at køre og have godt Haab om flere, deriblandt ganske skaldede Folk som Gabriel Sibbern; og jeg tror, at jeg kunde indlægge mig stor Fortjeneste ved lig en Kaperkusk at presse dig til at køre med. Om du end ikke synes saa godt om de Navne, jeg hidtil har nævnet dig, saa husk paa: Hvor Godtfolk er, kommer Godtfolk til!

Foreningen bindes ikke af nogensomhelst Love eller Former andre end dem, som gælde i almindeligt selskabeligt Samkvem. Den kan blive til, hvad det skal være og hvad man kan bruge den til. Dens stadige Ønske er at blive brugt. Den har endnu, trods Elberlings Bestræbelser, ingen udpræget revolutionære Tilbøjeligheder, som »at rydde Kongen af Vejen m. m.«¹ Der er i det Aar, hvori den har været i Virksomhed, hørt en Mængde Vrøvl, men i mine Tanker ogsaa enkelte gode Ting. Du maa erindre, at den Ulejlighed, som vilde kræves af dig, at gaa op paa Borchs Kollegium 1 eller 2 Aftener om Maaneden, ikke staar i noget Forhold til din Værdi for Foreningen. Hvis du engang vil skænke os en æsthetisk eller theologisk eller politisk Bemærkning, som du har tilovers, saa ere vi glade og taknemlige. Hvis du er hjemme Tirsdag Formiddag til Besøgstid (Kl. 2—3), saa vilde jeg gerne have mundtligt Svar af dig. Da du ikke er nogen synderlig vredagtig Mand, saa haaber jeg i alt Fald ikke, at du smider mig ned ad Trappen for Spørgsmaalets Skyld.

Din

Julius Lange.

¹ Titlen paa Etatsraad Liebenbergs bekendte Piece.

TIL ARKITEKT L. FENGER.

[Kbhon., 15. Marts 1866.]

Med megen Tilfredsstillelse erfarer jeg i Aften af de offentlige Blade, at det kgl. Akademi for de skønne Kunster har paaskønnet dine Fortjenester af Arkitekturen i Almindelighed og Landarsenaler i Særdeleshed ved at tilkende dig sammes store Guldmedaille!

Unge Mand! Bliv ved, som du har begyndt; da vil Kritiken faa Glæde af dig og derved kunne trøste sit Faderhjerter for al den Sorg og Græmmelse, som andre vanartede Kunstnersjæle forvolde den. Stræb kækt videre paa Kunstens Bane! Betragt den ikke forfængeligt som en Keglebane; thi da vil den blive dig en Glidebane! Forlang ikke af den, at den skal være dig en Rutschbane til Ære og Berømmelse; vær glad, om den kan være dig en Jernbane til varig Fortjeneste! Bring dig kækt op til de skinnende Højder, hvorfra Viktorien udslynger sine Kranse og Kritiken ved hendes Side med Sagas Griffel og uforgængelige Bogstaver optegner de sande Kunstneres Navne i Dagbladene! Vær ikke overmodig i Lykken, men tænk stadig med Ærbødighed paa dine foresatte, Akademiet og Kritiken!

Idibus Martiis MDCCCLXVI.

Med venlig Storsnudethed

Din

Julius Lange.

Hr. Arkitekt L. P. Fenger, St. Gmd.

TIL HUSTRUEN (under hans Examensdage i Forlovelses-tiden).

Min Elskede!

[Kbhon., Okt. 1866.]

Jeg er, hvad man kalder midt i det. Du kan tro, at det er en ringe Fornøjelse at sidde om Morgenens fra Kl. 9 til 1 og være lukket inde med en Opgave, udklækket af en Professorhjerne. Vil du høre de to, som jeg har faaet og skrevet: 1) »I hvilket Forhold bør den kunsthistoriske Fremstilling optage videnskabelige og kunstne-

riske Elementer?« Den har Rasmus Nielsen lavet; jeg synes, den kan kaldes en dansk Stil; og 2) »At anstille en Sammenligning mellem Bygningskunsten i Athen i det 5. Aarh. og Bygningskunsten i Rom paa Augusts Tid«; det er i Grunden en græsselig Barnemads-Opgave. Using har lavet den — eller muligvis Høyen i et lidet inspireret Øjeblik. Jeg gad nok vidst, hvad de kloge Herrer mene om det, jeg har lavet sammen. — Paa Mandag skal jeg have en Opgave, som jeg antager er af Høyens Fabrik, og jeg tror, jeg kan regne mig til, at den bliver om Malerkunsten paa et eller andet Sted til en eller anden Tid. Bare det ikke bliver noget i Middelalderen! Louise, jeg tilstaar dig, at i Middelalderen er jeg meget svag. Det hele er noget ækelt Sejgpineri, som jeg vilde ønske, var forbi med det samme; men ve mig, det skal vare hele Maaneden ud; det var da ikke for det gode, om jeg blev færdig før.

Din

Julius.

TIL HUSTRUEN (i Zürich, under deres Rejse som nygifte).

Min elskede Hustru!

[Basel, Slutn. af Juni 1867].

Jeg har nu faaet set adskilligt til Basel; Byen er ikke saa stor, at man jo nok kan overkomme den. Kathedralen er meget smuk og interessant; den morer mig meget mere end den i Mainz, der ogsaa var saa slemt oversmurt af moderne tyske Malere. Bagved Kirken er der en aaben Plads med Lindetræer; den vender ud til Rhinen, som bruser og skummer afsted en 20—30 Alen dybt nede; hinsides Floden atter en Del af Byen og fjernt borte Bjerge og Skove. Bagsiden af Kirken, der er meget gammel og bygget af røde Sandsten, er alvorlig og mærkværdig — saa hele denne Plads er meget smuk. Naar man saa gaar gennem en lang Spidsbue, kommer man ind i nogle gamle, gothiske Klostergange med Gravmæler i og en snæver lille grøntbevoxet Gaard imellem — ogsaa meget smukt. Kirken saa ogsaa godt ud fra den anden Rhinbred, hvor man kan sidde i en højtliggende Have og sé ned ad de høje, maleriske Flod-

bredder. Der sad jeg idag efter Middag og drak Kaffe og læste Aviser til Akkompagnement af Lynild og Torden, som dog holdt sig i en passende Afstand. Jeg har gjort den mærkelige Opdagelse, at de fleste Folk i Basel hedde Merian — flere Kunstnere, Læger, Millionærer, man træffer Navnet allevegne. De, der ikke hedde Merian, hedde for det meste Burckhardt eller andet deslige. Jeg har paa Galleriet truffet nogle Ting af en gammel Kunstnerinde fra for 200 Aar siden, Maria Sibylla Merian, hvoraf ses, at denne Dame har været stor — virkelig stor — i at male Græshopper med Vandfarve. Jeg har set Værker af en anden berømt Schweizer-Kunstner, Gotfried Mind, kaldet »Katzen-Rafael«, fordi han var en sand Rafael i at tegne Katte. Jeg kendte nok hans Ry i Forvejen; men nu, da jeg har set Tegninger af ham, maa jeg indrømme, at han ærlig har fortjent sin Berømmelse. Forresten var jeg ved mit Besøg paa Museet saa fornøftig at begrænse mig til Holbein, som jeg ogsaa fik set godt og fuldstændigt; her er 31 Malerier og 86 Tegninger af ham. Hvis du forfærdes over Massen, maa du ikke maale det med Rubens i Antwerpen, de fleste Ting ere smaa, men ganske udmærkede Ting findes der. Der er f. Ex. Portrætter af en gammel Borgmester Jacob Meyer og Hustru. Først et fra deres og Holbeins unge Dage, hvor Manden er en rigtig kvabset og saftig Borgmester med dobbelt Hage, kloge, livlige brune Øjne og stort, stærkt, brunt krøllet Haar, forresten en smuk Mand; og Konen stærk, sund, smuk og blomstrende. Saa er der Tegninger af de samme Folk fra deres gamle Dage, til et Billede, som forestiller dem og deres store og smaa Børn knælende for Madonna. Der er Manden blevet [Slutningen mangler].

TIL SAMME (i Zürich).

Min Elskede!

Paris, [Juli 1867].

Jeg skulde og vilde egentlig have skrevet til dig igaar. Men jeg lod mig friste til at gøre det endnu, galere med mit aandelige Svireliv her i Paris og at gaa i Théâtre français, hvor de, som en Avis meldte mig, gav to af

Molières bedste Stykker; hvert 5 Akter, paa én Aften, det kan man da kalde at faa noget for Pengene. Det var »Tartuffe« og »Les femmes savantes«. Jeg maatte tilbringe hele Dagen i: den Tid af Dagen, som jeg ikke tilbragte i Louvre, med at læse Stykkerne igennem for at følge des bedre med. Jeg fik kun Tartuffe læst, og den kendte jeg endda i Forvejen. Les femmes savantes fik jeg ikke Tid til at læse. Men da jeg havde set Tartuffe og moret mig fortræffeligt, var mit Øre allerede saa meget vænnet til at høre det franske, at jeg fulgte ikke ilde med les femmes og morede mig endnu bedre over den. Det er rigtignok meget længe siden, at jeg har set saa fortræffeligt Komediespil. Jeg troede, at de her spillede med en vis Stivhed, Fornemhed; men ingenlunde — det var umaadelig ligefrem og umaadelig morsomt. Og det mærkelige er; at de spillede allesammen godt, og at der endda var en helt forskellig Besætning til de to Stykker. Hjemme hos os vilde saadanne to Stykker naturligvis være besat med de selvsamme Skuespillere. Det var som to udmærkede Stykker hjemme, spillede af lutter Rosenkilder, Wieher, Phistere og Fru Heiberger osv., og det er ikke ilde at se paa. Forresten overraskede det verdensberømte Theater mig ved at være temmelig lille; det er mindre end vort, slet ikke prægtig udstyret; især vare Dekorationerne paa Scenen gamle og forslidte. Derimod vare Kostumerne meget pragtfulde og morsomme. En af de foregaaende Aftener var jeg ogsaa paa et mindre Theater, »Odéon«, og saa et morsomt Stykke, som jeg tror, jeg har set engang for flere Aar siden paa Kasino. — Men jeg kommer nok til at moderere mig lidt med Hensyn til Theatre; thi det er egentlig for dyrt.

[Fortsættelse] Lørdag Morgen.

Iforgaars Aftes var jeg igen i Théâtre français og saa det berømmelige Stykke Hernani under hele Husets stormende Jubel. Skuespillerne bleve fremkaldte efter hver Akt, og det var snurrt nok at se de to elskende, just som de havde taget en evig Afsked med hinanden, komme frem sammen; eller Kejser Karl d. 5te bukkende for Publikum et Øjeblik efter, at de to Konger have indfundet sig hos ham og proklameret ham som romersk Kejser.

Samme Kejser blev forresten i mine Tanker spillet ganske fortræffelig af Bressant, der ogsaa er en af deres første Skuespillere. Der er kun 4 egentlige Roller i Stykket; de bleve naturligvis alle spillede af berømte Skuespillere. Men jeg har aldrig set noget saa besynderligt og i ret egentlig Forstand afskyeligt som dette, trods Skuespillernes glimrende Talent og Stykkets lyriske og theatraliske Pragt. Det var 5 meget lange Akter igennem en saadan ild- og lavasprudende Vulkan af den horribleste Lidenskab; vi stakkels flegmatiske Danske have ingen Forestilling om noget sligt. Elskeren, Hernani, en som smagfuld spansk Røver forklædt Hertug, der i sin Sjæl aldeles ikke bestaar af andet end det mest hvidglødende, destillerede Had plus den mest rødglødende, sublimerede Elskov. Elskoven var dér saa sørgelig uægte uden at have mindste faste Bestanddele i sig af den Slags, som ellers hører til for at danne en Mand; det var mig til Slutningen en saa modbydelig Figur, at jeg havde stor Lyst til at spytte ham i Ansigtet. Han havde ikke mere Holdning og Ro end et Strømpeskift — for at bruge Plougs Udtryk —, han var aldeles opløst i Lidenskab og rasede og flammede og spyede med en saa mærkværdig Dygtighed, at man vanskelig kunde sidde rolig paa sin Stol. Elskerinden — Mlle Favart — var rigtignok vel gammel; men der var egentlig noget meget mere karakterfuldt og bestemt ved hende end ved hendes rasende Elsker. Endelig var der en gammel Hertug, som til Slutningen kommer og tuder i et Horn og præsenterer Elskeren og Elskerinden Gift i en lille Flakon; de drikke den med Appetit og omkomme under skrækkelige Krampe-symptomer, hvorpaa den gamle Skælm meget passende afliver sig selv med en Dolk. Det var ærgerligt, at det er det samme Theater, hvor de spille Molière saa fint og morsomt og yndigt. Da jeg gik derfra, fremstillede sig for min Erindring Billedet af Michael Wiehe, som kunde staa ganske stille . . . [Slutningen mangler].

TIL CHR. RICHARDT (paa Højskolen i Tune).

Kæreste Richardt!

Kbhvn., 30. Dec. 1868.

.... Saa har jeg din skønne lille Bog¹ at takke for. Det glædede mig meget, at den kom, og det glædede mig ikke mindre, at du sendte mig den, skønt jeg denne Gang ikke i mindste Maade havde gjort mig fortjent til den; den forrige Samlings Fødsel havde jeg dog assisteret ved, skønt jeg rigtignok aldrig har kunnet opdage, hvad jeg egentlig gjorde ved den Lejlighed. Gudskelov, at vi endnu hist og her have en Digter, som kan vække positiv Glæde ved, hvad han skriver, som giver noget, og som ikke gør fortrinsvis Krav paa Respekt, Overbærenhed, Undskyldning paa Grund af fordums Fortjenester; thi det forekommer mig, naar en Bog kommer ud af en af vore Digtere i de senere Aar, for det meste at være saaledes, at man eftertrykkelig maa huske paa, at Manden, der har skrevet den, er en udmærket Mand, for ikke meget hurtig at have nok af den. Jeg ved ikke, hvor meget der har været trykt før; men som Bogen foreligger, synes mig dog ikke, at »Tornerose« saaledes uden videre tager Luven fra det andet. Blandt de første Digte har jeg især glædet mig over »Den gamle Skovvej«, »Dragonhesten«, »Normannen«, »Smålandspigen« og især »Helene« (navnlig Slutningen, der skal læses med lidt Eftertanke, men ogsaa, saaledes læst, er udmærket skøn); af de sidste holder jeg ganske besynderlig af »Koncertindledningen«, især den Solo, hvormed den begynder, der forekommer mig at være et af de skønneste Vers, jeg har læst; men ogsaa Sangene fra »Nordisk Højtid« (alle tre), »Kirsten Piil« osv. Men »Tornerose« er vel nok det paa en Gang betydeligste og bedste. Jeg synes overhovedet, at det tilhører en Art Digtninge, som maa ligge særlig for dig, hvad enten de nu bleve stemte i en religiøs-romantisk Tonart som her, eller i en humoristisk-romantisk, eller — du maa ikke tage mig det ilde op — i begge disse Tonarter paa én Gang; thi det synes mig ikke, at det religiøse behøver at udelukke det humoristiske, og ikke engang, at det havde behøvet at udelukke et vist humoristisk Element i »Tornerose«. Der

¹ »Texter og Toner«.

er Steder, hvor det synes mig at ville have gjort ganske godt, skønt det naturligvis altid skulde være holdt underordnet. — Der var ogsaa noget, som jeg havde Lyst til at bekæmpe dig lidt for; jeg kan allerede gøre det ved til en vis Grad at slutte mig til, hvad Brandes skrev i »Dagbladet« om det — i ædleste Forstand — tendentiøse ved nogle af dine Digte (f. Ex. »Lærken« og »Sædemanden«). Jeg tilstaar, at jeg er Naturalist: for mig er Antiken skønnere end Gothiken, for mig er en Rosenkrans i Ordets egentlige Betydning, 3: en Krans af rigtige, naturlige, røde Roser, skønnere end en Rosenkrans i symbolsk-katholsk Betydning. Alligevel mangler jeg ikke ganske Gehør for Skønheden af det mystisk-symbolske, — f. Ex. »Korsets Vej« fra den første Samling, et Digt, som jeg altid mindes med særlig Kærlighed, ogsaa fordi min Moder elskede det saa højt. Men i dine Digte fra i Aar, i alt Fald de to nævnte, synes du mig at begynde med at slaa en ren Naturtone an, (som især i »Lærken« er saare skøn); men naar du saa fortsætter og ender i en anden — en ethisk-religiøs — Tone, saa fordærver for mig det ene det andet. Den ubeskrivelig vederkvægende Magt, som Naturen, den friske, naturlige Natur har i sig selv, ophæves for mig, naar der bliver den underlagt Betydning. Det synes mig, at man tager Kuløren fra Naturen, naar man symboliserer den. Der forekommer mig at være to berettigede Standpunkter, enten at dyrke den naturlige Rosenkrans — eller den symbolske Rosenkrans; men det synes mig ikke berettiget at behandle en Krans af naturlige Roser og Knopper, som man behandler Kransen af Træperler; fordi det naturlige i sig selv har en æsthetisk Værdi, som det skærer en i Hjertet at se bortkastet. — Naa, men her er naturligvis en Forskel imellem to Standpunkter, to Tendenser, og derfor maa du heller ikke forstaa ovenstaaende som et Forsøg i Kritik, men snarere som en personlig Uenighed, der dog ikke i mine Tanker behøver at føre til Slagsmaal, Fjendskab el. desl.

Kommer du aldrig herind til Byen? Jo, det gør du vel nok; men faar du aldrig en Times Tid tilovers til et lille Besøg hos os? Det kan ikke siges at ligge af Vejen, eftersom vi bo lige umiddelbart ved Frederiksberg-Stationen. Det var rædsomt morsomt at se dig — og

Marie, hvis hun nogensinde kommer til Byen, — engang hos os. Men enten du nu kommer eller ikke, saa kommer jeg engang ud til dig, og det varer ikke længe.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹,

Hr. Redaktør C. Ploug!

*Kbhvn., Lørdag Aften
4. Apr. 1869.*

Da jeg, som bor saa langt ude af Byen, ikke kan vente i de første Dage at kunne træffe Dem paa »Fædrelandets« Kontor, og da De formodentlig ønsker Svar snarest muligt, saa vil jeg skrive Svaret. Jeg er Dem taknemlig for Deres Tilbud, men jeg kan ikke modtage det. Jeg har i denne Vinter faaet en foreløbig Ansættelse ved Kunstakademiet som Docent i Kunsthistorie for Eleverne, og jeg har godt Haab om, at denne Ansættelse kan blive definitiv, noget, som De véd, vil være af stor Vigtighed for mig. Det er meget muligt, at D'Hrr. ved Akademiet vilde være frisindede nok til ikke at fornægte min Ret til at optræde som Anmelder samtidigt med, at jeg er Docent; men det modsatte er ogsaa muligt. De vil maaske overhovedet bebrejde mig, at jeg tager slige Hensyn, at jeg lader mig min Frihed til at tage offentlig til Orde fratage. Men dertil svarer jeg, at jeg for det første ikke har saa forskrækkelig megen Lyst til Anmeldelser, og for det andet, at en Kritik hverken vilde vinde i indre Værd, i den Frihed for Hensyn, som den skal have, og heller ikke i ydre Kredit ved at være skrevet af en embedssøgende. Qvæ quum ita sint, tager jeg stærkt i Betænkning at udsætte min Stilling ved Akademiet for nogen Risiko ved at optræde som Anmelder. Som Sagerne nu staa, vilde det oven i Købet være mig en Umulighed at paatage mig et saadant Arbejde; jeg har i dette Øjeblik begge Hænder fulde.

Jeg er egentlig glad ved med det samme at have faaet en Lejlighed til at gøre Dem en ærlig Meddelelse,

¹ der havde anmodet Lange om atter at anmelde Foraarsudstillingen i »Fædrelandet«.

som jeg skyldte Dem. Ved min Tilbagekomst fra Udlandet i November Maanedes Begyndelse var jeg i Øjeblikket fuldstændig brødløs — eller rettere arbejdsløs. Jeg saa mig om efter Arbejde og deriblandt ogsaa journalistisk. Det laa i mange Henseender naturligt for mig at henvende mig til Dem, hvem jeg ikke alene skylder de Følelser, som vi alle skyldte Dem, men ogsaa personlig Taknemlighed og Hengivenhed, fordi De i forrige Tider drog mig til Dem og behandlede mig fortræffeligt. Naar jeg alligevel ikke gjorde det, saa kom det til Dels af nogle personlige Grunde, som gjorde, at jeg i Øjeblikket kun med Ulyst kunde have sluttet mig til »Fædrelandet« — jeg kan gerne gøre Dem Regnskab for dem, hvis De netop skulde ønske det, — dels af, at jeg ikke sympathiserede med hele den æsthetiske Retning, som paa den Tid forfægtedes af »Fædrelandet«, navnlig i Polemik med »Dagbladet«. Jeg var saaledes et let Bytte for Paavirkning af Brandes og Molbech og henvendte mig til Bille, som modtog mig med megen Velvillie, og til hvis Blad jeg nu leverer Anmeldelser af Bøger om Kunst, Billedværker o. desl. — alt i alt en ren Bagatel. Baade Bille og jeg havde i Begyndelsen tænkt os mere Virksomhed til »Dagbladet« fra min Side; men strax efter fik jeg Tilbud om større, sammenhængende Arbejder, som jeg maatte lægge meget mere Vægt paa og langt maatte foretrække for det i hvert Fald ikke betydelige journalistiske Arbejde, der kunde falde af til mig. Billes Opfordring om at levere den aarlige Udstillingsanmeldelse til »Dagbladet« har jeg afvist af de samme Grunde, som jeg ovenfor har anført til Dem.

»Saa mange vare Ordene« — som De maaske for lang Tid siden er bleven ked af. De vil muligvis finde, at der er altfor mange Ord om den Ting, at jeg ikke har henvendt mig til Dem, da det jo ikke er givet, at De har havt Brug for mig før nu. Men jeg har egentlig blot skrevet dette for mit eget Hjertes Beroligelse, og jeg haaber ikke, at De deri vil finde noget, som strider imod, hvad jeg virkelig er Dem skyldig. Det skulde i alt Fald gøre mig meget ondt.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL A. F. KRIEGER¹.*Hr. Etatsraad A. F. Krieger!**Kbhvn., 9. Maj 1870.*

Jeg tillader mig at tilskrive Dem et Par Ord, da jeg nødig vil, at De ved vort Brudstykke af en Samtale igaar Morges skal have faaet en fejlagtig Forestilling om mine Hensigter, og da jeg desuden gerne vilde knytte et Par Bemærkninger til det, som De udtalte.

Min Tanke har virkelig aldrig været den at trøste Verden over Tabet af Høyen ved at sætte mig selv i hans Sted. Men jeg tror ikke, at man ved jævne og fordringsløse Forelæsninger, som holdt sig til Sagen uden affekterte Forsøg paa at tale med Høyens Røst, udsætter sig synderlig for nogen Sammenligning. Høyen har engang ytret for mig, at han ønskede, at jeg maatte træde i hans Sted ved Akademiet og Universitetet, og jeg hører nu, at han ogsaa har ytret det for andre. Jeg véd meget vel, at dermed er min Adkomst ikke givet, og overhovedet har denne Tanke ikke ligget mig saa nær, allermindst de første Dage efter Høyens Død. Jeg er af to Mænd, som ikke staa ganske udenfor Sagen og af hvilke den ene er en vel anset Professor ved det filosofiske Fakultet, bleven opfordret til at sætte Sagen i Bevægelse og at gøre det strax, fordi de netop vilde vide, at Øjeblikket nu var gunstigt. Jeg selv skulde slet ikke være bedrøvet over at vente; jeg føler særdeles vel, hvor meget jeg vilde lade tilbage at ønske som Universitetslærer. Men jeg tror, at det, selv uden Hensyn til mig selv, vilde være mig en Sorg, om Faget ikke blev repræsenteret af en Fagmand, og jeg indrømmer, at jeg for mit eget Vedkommende haaber engang at kunne komme til at gøre nogen Gavn ved Universitetet.

Sagen har en lille Historie ved Universitetet, som De, Hr. Etatsraad, vil tillade mig at minde Dem om, da den særlig har vedkommet mig, og De mulig har glemt den. Der eksisterede en Form for Magisterkonferenser i Æsthetik, ved hvilke man kunde opgive Kunsthistorie som Specialfag. To af mine Studiefæller have underkastet sig denne Magisterkonferens uden at være saa heldige at bestaa den. I Begyndelsen af 1865 indgav

¹ der synes at have udtalt sig imod Besættelsen af den kunsthistoriske Docentplads efter Høyens Død.

jeg en Ansøgning til Fakultetet om at maatte indstille mig til en Magisterkonferens i Kunsthistorie. Sagen kom under Overvejelse i Fakultetet; den blev vedtaget, og der blev truffet en ny Bestemmelse om saadanne Magisterkonferenser, hvilken Bestemmelse blev redigeret af Høyen, Ussing og R. Nielsen. Kunsthistorien blev saaledes stillet som selvstændigt Fag uden at underordnes Æsthetiken. Fakultetets daværende Decanus, Schiern, som forøvrigt selv var imod Sagen, viste mig de forskellige Vota af Fakultetets Medlemmer, og jeg saa der, at Sagens Modstandere havde sluttet sig til Madvigs Votum, som havde denne Form: »Kunsthistorien hører ikke til de normerede Fag«. Naar denne Opfattelse, som jo efter de dengang bestaaende Bestemmelser var utvivlsomt rigtig, dengang blev overstemt af Fakultetet, saa synes det altsaa, at Fakultetet har gjort sit til at faa Kunsthistorien anerkendt, om ikke som normeret Fag (hvad der vel laa udenfor Fakultetets Raadighed), saa dog som et Fag, der skulde normeres eller i alt Fald anerkendes som hørende med til Universitetets Undervisning, da jo Fakultetet vel ellers ikke engang havde havt Ret til at tilstede og afholde en Magisterkonferens i Faget.

Hvor megen Betydning nu en saadan Fakultetsbestemmelse har, det maa De, Hr. Etatsraad, bedst vide; jeg kan ikke dømme derom, jeg véd kun, at jeg nu i Kraft af den er cand. mag.

Tillad mig endnu, uden at jeg er spurgt, at udtale min Frygt for en Ordning, ifølge hvilken Æsthetik og Kunsthistorie skulde forenes paa én Haand. Jeg tror, at naar der kræves en Docent med Studier paa første Haand i det, som han docerer, en Docent, som forstaar mere end at filosofere over Indholdet af Haandbøger, saa vil en saadan Mand være saare vanskelig at finde. Det vil være vanskeligt at finde en Mand, som forener de tilbørlige Kundskaber i begge Fag, og det vil være endnu vanskeligere at finde en Mand, som forener en mere stringent Dannelse i begge Fag. Naar jeg tillader mig at dømme herom, saa véd jeg vel, at jeg selv er Part i Sagen; men jeg tror ogsaa virkelig, at jeg taler i Sagens Interesse.

Deres ærbødige

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹.*Hr. Redaktør!**[Kbhvn., Okt. 1870].*

Tillad mig at udtale min Glæde over »Fædrelandets« Understøttelse af det i Borgerrepræsentationen fremsatte Forslag: at hædre Thorvaldsens Hundredaars-Fødselsdag ved at gøre Skridt til Understøttelse og Fremme for Kunsten. Men tillad mig tillige et Par Modbemærkninger imod et enkelt Punkt i »Fædrelandets« Udtalelse. De vil indrømme mig som Indsender, at jeg baade har Interesse for denne Sag, og at jeg ikke har nogen personlig Interesse i den. De udtaler Deres Billigelse af Etatsraad Meldahls ene Forslag, at Kommunen skulde gøre Bestillinger paa plastiske Arbejder til Raadhuset; men De misbilliger hans andet Forslag: at oprette et Legat for unge trængende Kunstnere (Billedhuggere). Jeg overser ikke Betydningen af Deres Modgrunde mod denne Tanke. Man hjælper i Almindelighed bedre, hvad der bør hjælpes, ved at stille bestemte Opgaver, kræve bestemte Arbejder og lønne dem i Forhold til deres Værdi og Betydning, end ved rent personlige Understøttelser, for hvilke der intet direkte Vederlag kræves i Arbejde. Man kan ingen bedre Skæbne ønske Kunsten, end at den maa blive taget ret i Brug i det offentlige Liv. Men offentlige Arbejder skulle nu i ethvert Fald ikke overdrages til unge Kunstnere. Jeg mener med dette Udtryk dem, der endnu ere paa det søgende, famlende Udviklingstrin, som enhver Kunstner i sin Ungdom maa gennemgaa; vil man hjælpe paa dem, saa maa Hjælpen altid faa en personlig Betydning, eftersom man ikke kan kræve modne Frugter af det ikke udvoxede Træ. Det er ganske vist en Sandhed — om end en stræng Sandhed, som De selv næppe har udtalt uden Overvindelse —, at Talentet udvikles og styrkes paa en gavnlig Maade i Kampen mod vanskelige materielle Forhold. Kunstnerne ere Mennesker og maa ikke skaanes for nogen Kamp, som udvikler Karakteren og Evnerne. Men her er dog aabenbart Tale om et Mere

¹ Brevet er optaget i »Fædrelandet« d. 22. Okt. — I Borgerrepræsentationen havde Hellmann stillet Forslag om at højtideligholde Hundredaarsdagen efter Thorvaldsens Fødsel, hvortil Etatsraad Meldahl under Forhandlingen havde knyttet de i Brevet nævnte Biforslag.

eller Mindre. Kan der af Menneskehedens aabenbare Historie fremdrages mangt et berømt Exempel paa Kunstneraander, som ere styrkede i Kampen, saa kan der maaske af dens mere skjulte Historie fremdrages mangt et sørgeligt Exempel paa, at en ægte Kunstneraand er bukket under i Kampen. Jeg glemmer ikke, at De selv ikke har udtalt Dem i Almindelighed imod personlig Understøttelse til de unge Kunstnere. De vil kun ikke have, at det offentlige skal befatte sig dermed; De vil have den lagt over paa Privatlivet. Men heri tror jeg, at De har Uret. Den private Understøttelse er og maa være lunefuld og tilfældig; og langt mere, hvor det gælder om Hjælp for Kunstens Skyld, end hvor det blot gælder den almene Menneskekærlighed. Der gives ganske vist Exempler paa, at Privatmænd have understøttet Kunstnere paa en saadan Maade, at de have Krav endog paa sene Slægters Tak og Kærlighed; men jeg kender ogsaa Exempler paa, at unge »Genier« paa 15 Aar ere opklækkede med Understøttelse og Beundring, saa at Hovedet er blevet halvt forstyrret paa dem, og enhver Udsigt til en gavnlig Kamp er bleven dem afskaaret, paa samme Tid, som andre unge Mennesker, der gav langt større Garanti for at blive til noget godt, have ført hin Kamp mod Nød og Savn maaske noget ud over det gavnliges Grænser. En ung Kunstner, som er sig sin ærlige Stræben bevidst, vil vel næppe betænke sig paa at modtage en Hjælp, som han trænger til, naar den bydes ham; men det er ikke saa sikkert, at det er de bedste af de unge, som, naar Hjælpen ikke kommer af sig selv, føle mest Lyst til at »antichambrere« hos de rige for en Understøttelses Skyld, der maaske bliver dem nægtet eller maaske gives dem, som den vilde gives til enhver velklædt Tigger, uden nogen Sans eller Agtelse for deres Stræben i Kunsten. Der findes ædelmodige og fintfølende Privatmænd; der findes dygtige og trængende unge Kunstnere; men hvo borger for, at de ville finde hinanden i den rette Stund? I denne Henseende byder dog et Legat, hvortil der offentlig kan konkurreres til bestemte Tider, langt større Garanti for at afhjælpe Savnet paa en retfærdig og hensigtsmæssig Maade. Og naar man betænker, hvor overordentlig rigelig Universitetet er udstyret med Legater og anden Slags Hjælp for trængende

studerende i Sammenligning med Kunstakademiet, saa forstaar man vanskelig, hvorfor der forud skal protesteres imod Oprettelsen af et Legat for unge Billedhuggere. En anden Sag var det, hvis Kunsten og dens Dyrkelse fandt en virksom og indsigtsfuld Beskyttelse i en almindelig Tone, en fremherskende Anskuelse om dens Værd og Betydning blandt de rigere i vort Samfund herhjemme; — tør man paastaa dette, uden at det kunde se ud, som om man vilde smigre sine Landsmænd?

Der er et Hensyn endnu, som netop taler for en offentlig Understøttelse til de unge Kunstneres Bedste, og hvis Gyldighed jeg vilde give meget til, at De vilde indrømme mig, da det hos mig støtter sig til en stærk Overbevisning, som hverken er fra igaar eller fra ifor- gaars. Det er ikke egentlig Kunstproduktionen, som skal understøttes. Jeg kalder det nemlig ikke Understøttelse at købe eller bestille Kunstværker; thi man faar jo Vederlag, som man forhaabentlig har Fornøjelse af for dets egen Skyld og ikke alene, fordi man skaffer de stakkels Kunstnere noget at leve af. Rent galt vilde det være, hvis man for at hjælpe paa de unge Kunstnere vilde drive dem frem til at producere. Men saaledes som vi for Øjeblikket sidde i det, trænges der overmaade meget til en Understøttelse af Studiet, jeg mener naturligvis det rent kunstneriske Studium. Her er det, Skoen trykker. Jeg ved, at det kan falde haardt nok for de unge Kunstnere at faa deres færdige Arbejder afsatte til nogenlunde rimelige Priser, selv om de virkelig ere udførte med Flid og Talent og vilde være smukke og ædle Prydelser for et Hjem. En Opgørelse af Status i denne Henseende vilde vise kummerlige og for mange maaske overraskende Resultater. Der findes unge Mænd, som ere ude over Læreaarene og hvis Talent almindelig anerkendes, og som dog slæbe sig med Nød og næppe gennem Livet. Dette er haardt nok; men det er aabenbart, at man ikke fra det offentliges Side kan gøre Forsøg paa at hjælpe paa alle uheldige, selv uforskyldt uheldige Forhold. Det tør vel antages, at Tallet af de unge Mennesker, som give sig ud paa Kunstnerbanen for at blive selvstændige Kunstnere, er for stort i Forhold til Landets Størrelse, og at de derfor staa hverandre i Vejen. Vi have vistnok ikke egentlig saa mange kunst-

neriske Kræfter; men saa længe som en kunstnerisk Dekoration ikke nyder mere Ære og Anseelse i vort Samfundsliv, end Tilfældet er, nødes alle vore Kunstnere, de mindste saavel som de største, til at arbejde som Frimestre efter deres eget Initiativ; og dette gaar ofte galt, medens de, naar de toges i fornuftig Brug, tidt kunde præstere noget meget godt og faa god Løn for Arbejdet. Men naar der efter vore Forhold er saa ringe Løn for det færdige Arbejde, hvorledes tror man da, at det gaar med det kunstneriske Studium, som enhver maa paatage sig for egen Regning, og for hvilket der ikke kan ventes for fire Skilling direkte Løn? Tror man ikke, at unge Kunstnere snart vænne sig af med den formastelige Tanke at ofre lang Tid, et Aar, to Aar, tre Aar paa ret at fordybe sig i en Opgave, paa at studere Naturen, den menneskelige Figur eller hvad enhvers Hu og Talent nu ellers kan tilskynde ham til, paa at øve sig, tumle med Opgaverne, slette ud og slaa i Stykker, hvad de have gjort, begynde forfra igen, anden Gang, tredje Gang — syvende Gang? — Ih, Gud bevares! Man skal jo være færdig til Markedstiden for at faa noget afsat, om end ikke til de ganske faa Privatmænd, som baade have Evne og Villie til at købe, saa dog til Lotterierne, Kunstforeningen eller Tombolaen. Vore unge Kunstnere ere altfor produktive, de udføre altfor mange Kunstværker. Jeg ved meget vel, at de dygtige og alvorlige iblandt dem studere, saa meget de kunne, og jeg tvivler ikke paa, at nogle faa af dem ville komme til at gøre sig hæderlig gældende i Livet og i en fremrykket Alder endog ernære Kone og Børn. Men jeg skulde tage meget fejl, om ikke de fleste af dem, naar de ere komne ud over de første Ungdomsaar, engang imellem ville opsende et lønligt Suk: Ak, havde vi dog dengang faaet et Par Aars Pusterum til at gaa ret til Bunds i Sagen, til at studere, som vi gerne havde villet det! — Men, vil De maa-ske sige, de fleste af vore Kunstnere faa dog Lejlighed til engang i Livet at gøre en Rejse paa Kunstens Vegne. Det er sandt; men Rejselivet giver i og for sig kun et uhyre Materiale til Studium, og det er i mange Henseender — især i vore hastige Tider — allermindst egnet til at fremkalde en rolig Fordybelse. Det medfører en overvældende Mængde nye og frugtbare Indtryk; men

for at disse virkelig skulle komme den enkelte Kunstner til Nytte, skulle de med Ro bearbejdes i hans Sjæl. De fleste Kunstnere maa for at betale Rejsens Omkostninger bruge altfor meget af Rejsetiden til at producere; og hvor tidt er det ikke hændt, at en Kunstner nødes til at forlade Udlandet netop i det Øjeblik, da han ret skulde begynde at have Gavn af Opholdet! Thorvaldsen var en sjælden Kunstner; men det var ogsaa en sjælden Lykke, at Thomas Hope skulde komme ind ad hans Dør med Lommen fuld af Guld netop i det Øjeblik, da han skulde forlade den Jordbund, hvor hans Kunst bedst kunde trives. Læg Mærke til — i Forbigaaende sagt —, at Thorvaldsen, der nu staar for os som en sjælden produktiv Kunstner, i hele sin Ungdomstid i Henseende til Kvantum producerede temmelig lidt, og at hans frugtbare Tid først ret begyndte, da han var 30 Aar et Stykke forbi.

Hvis De, Hr. Redaktør! skulde være enig med mig i det her fremsatte, hvis Sandhed jeg har havt god Lejlighed til at erfare, saa vil De vistnok ogsaa indrømme, at et Legat for unge Billedhuggere, hvortil der til bestemte Tider skulde konkurreres med Studier, og som enten bortgaves af Akademiet eller af et strængt sagkyndigt Udvalg, dog vilde kunne stifte virkelig Gavn, idet det ved at sætte Præmie paa Studiet tillige vilde give Pustelum for det. Min Mening er naturligvis ikke, at man forud skulde afvise saadanne Arbejder fra Prisæskningen, som kunde gøre Fordring paa at kaldes virkelige Kunstværker, og som præsterede mere end Studiet; men jeg tror, at man ikke skulde forlange mere, og at man ved Bedømmelsen skulde væsentlig se hen til, hvor godt og hvor meget der var studeret. Man skulde ikke gaa ud paa direkte at fremkalde udmærkede Kunstværker; det vil være langt bedre Politik og i Længden have langt større Resultater at bidrage til at opdyrke Kunstens Jordbund end at pine den ud ved evig at ville plukke Blomster og Frugter af den. En Mark maa engang imellem have Lov til at ligge brak. Den egentlige kunstneriske Opfindelsesevne, den skabende Kraft, trives ingenlunde bedst ved bestandig at skulle anstrænge sig for at finde paa noget nyt; det nye kommer langt snarere af sig selv i en stille Time, naar Sjælen har lidt Ro. Hvis

vi længe skulle leve fra Haanden i Munden som nu; hvis vi ikke faa et større Fond af Studium ind i vor Kunst, end vi nu have; hvis Fordringerne ikke paa alle Kanter stemmes betydelig højere op, end man nu tør gøre af Hensyn til de materielle Forhold, hvorunder der arbejdes, saa er det meget tvivlsomt, om den næste Menneskealder vil faa en Kunst, som for Alvor kan udrette noget, og som er Agtelse værd. Samfundet og Samtiden er ansvarlig for Brugen af de kunstneriske Evner, som findes iblandt den. Vi hylde alle Demokratiet; men vil Demokratiet have, at man skal takke det for dets Gerninger, saa lægge det sig lidt efter aristokratiske Følelser i Højmodighed mod Ungdommen og Respekt for det aandelige. Det er uforsigtigt at kaste Kunsten ud paa dens egen Haand i et Samfund, som dog ikke saa ganske kan skønne om dens Anliggender og ikke er saa fuldkomment i Kærlighed til den, og sige: »Skaf dig selv Plads!« En fortræffelig Sætning i sin Almindelighed, og som især klinger godt paa Amerikansk! Men det korrekte Svar paa den er følgende: »Nu vel, saa vil jeg se at skaffe mig Plads!« Det gælder altsaa først og fremmest at faa noget at leve af; om det opnaas ved Humbug eller ved ægte Kunst, det maa blive, som det kan falde sig. Hvordan skal det saa gaa med dette egentlige, som man kalder Kunsten, der af Naturen er noget fint og aandigt, og som vi ville have fuldt tonende og helt lykket, som den menneskelige Natur har Trang til at frembringe det og at se det? Det skal ikke oplækkes i Drivhuse; men det skal heller ikke mangle Værn og Læ; det kræver Dyrkelse for sin egen Skyld. Andet tror jeg ikke, at Historien og Erfaringen lærer.

Deres meget ærbødige

J. L.

TIL CAND. F. KNUDTZON¹.

Kære Ven!

Kbhvn., [Slutn. af 1870].

Det er ikke smukt af dig at berøve mig min Sindsro saa nær henad Juletid ved at skabe mig Pligtkollisioner af den vanskeligste Art og ved at udsætte mig for at

¹ nu Dr. phil.

synes uhøflig mod Damer, som ønske at høre mine Forelæsninger. Døm selv ganske upartisk om min Situation; kom mig til Hjælp, for at jeg ikke skal synes en Bøffel, hvad jeg ikke er! Da jeg skulde begynde min første Forelæsning¹, mødte der Damer, jeg véd ikke hvor mange; den røde Betjent kom op til mig med Forespørgsel fra dem, om de kunde være med; jeg var glad over at kunne undgaa personlig at give Møde og paalagde ham, at han paa en smuk Maade skulde sige dem, at jeg ved disse Forelæsninger ikke turde indbyde Damer til Tilhørere. Om jeg deri gjorde vel eller ikke, er det nu for silde at tale om: factum est. Indrøm mig nu, da du har en lys Forstand og ikke personlig er Part i Sagen, at jeg dog ikke godt nu — midt i Saisonen — kan begynde at vise mig anderledes mod Damer, som jeg kender personlig, eller endog mod Damer af Fru Thoresens Navn, end jeg viste mig i Begyndelsen mod dem, som jeg slet ikke véd, hvem er. Det vilde dog være en ligefrem Uhøflighed mod de ukendte, en Slags Erklæring om, at jeg gjorde Forskel paa den Tilhørerkreds, som jeg søgte til mine Forelæsninger, en Erklæring om, at mine Grunde til i Begyndelsen ikke at modtage Damer vare saa løse, at de efter 6 Ugers Forløb havde mistet deres Betydning for mig selv. Men det forskrækkelige er, at man først rigtig føler, hvad man har gjort, naar man ser, hvem det er, paa hvis Besøg man giver Afkald; og jeg beder dig at udtale for din Søster og Fru Thoresen min oprigtig mente Beklagelse over, at jeg maa optræde i en gammel-romersk Helterustning, som hverken passer mig eller passer til Sagen, uagtet jeg læser over Antiken.

Med ærbødige Hilsener til din Familie

din

Jul. Lange.

TIL FORFATTEREN P. HANSEN².

Hr. cand. phil. P. Hansen!

Kbhon., 23. Juni 1871.

Jeg søgte Dem i Formiddags i Deres Bolig for at anmode Dem om at opfylde Deres Løfte: at give mig

¹ paa Charlottenborg, om græsk Plastik. ² nu Etatsraad, Censor ved Nationaltheatret; han havde gjort Bekendtskab med den i Brevet omtalte tyske Videnskabsmand under Festlighederne ved Suezkanalens Indvielse.

en anbefalingsskrivelse med til Prof. Friederichs i Berlin. Det er ikke min Mening at bede Dem om at sende ham mig paa Halsen som en, der kræver mer end rent fagmæssig Forekommenhed af ham. Selv om jeg kunde faa Anbefaling til hans mere personlige Velvillie, vilde jeg frygte lidt for at modtage den, da jeg i hvert Fald paa min tyske Rejse faar særdeles meget at bestille og ingen synderlig Tid til Selskabelighed. Jeg beder Dem for Guds Skyld ikke at overdrive mine Fortjenester for ham, men derimod anmelde mig som den, der for nylig er ansat som Docent i Kunsthistorie ved Akademiet og Universitetet; derved mener jeg at faa større Krav paa videnskabelig Opmærksomhed, paa samme Tid, som jeg kan holde mig efter Lyst mere tilbage som studerende.

Jeg vil i Sandhed være Dem meget taknemlig for et saadant Brev og beredt til enhver Slags Gentjeneste, særlig hvis De skulde ønske noget udrettet i Tyskland. (Dog undtager jeg Kommissioner, som kunde bringe mig i nøjere Berøring med det preussiske »System«, f. Ex. at slaa Bismarck paa Snuden eller sondere hans Planer el. desl.).

Deres ærbødige og kengivne

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., 8. Decbr. 1871.

Jeg blev vist ikke mindre overrasket ved at læse Deres Brev end De ved at læse mit, og jeg er endnu i Uvished, om De virkelig anser mig for et saa fromt Faar, at jeg skulde tage mod den Slags Tilrettevisninger, eller om det overhovedet er Deres Mening at frabede Dem mit videre Bekendtskab. Hvad i al Verden skulde bevæge mig til at underkaste mig Meningstvang fra Deres Side? Jeg forsikrer Dem — De vil maaske vanskelig tro det —

¹ i Anledning af en Kunstanmeldelse af H. Drachmann i »Nyt dansk Maanedsskrift«, hvori denne om Eckersberg havde brugt Udtrykket »en sjældent dygtig københavnsk Tegner« fra Frederik d. 6tes Tid; Anmeldelsen var bleven angrebet i »Fædrelandet«, og — som det ses af det følgende Brev — var en Artikel af Lange, hvori han til en vis Grad tog Drachmann i Forsvar, tilbagesendt ham uden at blive optaget i Bladet.

at De for mig hverken er nogen kunstnerisk eller filosofisk Autoritet, og at Deres Mening om Brandes eller Brøchner, som De er saa god at meddele mig i denne Sammenhæng, egentlig ikke har afgørende Betydning for mig. Jeg er Gud ske Lov endnu forskaanet for den Ulykke at tage paa alt som et Partispørgsmaal, og jeg haaber at skulle bevare min »Naivetet« i denne Henseende.

Ærbødigst

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., 10. Dec. 1871.

Jeg takker Dem for Deres Brev, som giver mig Lejlighed til at udtale for Dem, hvor nær det gik mig til Hjerte at maatte gribe til Nødværge mod Dem paa den Maade, som jeg gjorde det. Det, som havde krænknet mig, var ingenlunde, at De sendte min Bemærkning tilbage; jeg vidste, at den vilde komme, eftersom jeg allerede havde sét Drachmanns Inserat og Deres Svar; det var Indholdet og Tonen i Deres Brev, som virkelig var et temmelig stærkt Overgreb mod mine Menneskerettigheder, hvilket jeg ikke kunde underkaste mig, ikke engang naar det kom fra en Mand, hvem jeg skylder Hengivenhed og Højagtelse.

Forresten vedbliver jeg at mene, at Dères Indsender og De have gjort Drachmann Uret. Han har, om De saa vil, selv forskyldt den; thi naar man gaar saa lapset som han ned ad Litteraturens Landevej, saa maa man tage, hvad der følger paa. Men jeg bestrider Deres Ret til at sjoffe hans Forudsætninger til at have en Mening om Kunst, og desuden kan De, som dog undertiden tager noget rask paa Ting og Personer, ikke være saa opfordret til at revse saa stærkt et altfor rask Udtryk om Eckersberg, der da endnu ikke er kanoniseret som en af Danmarks store Mænd. Eckersberg ikke alene kan, men han skal kritiseres. Det morsomme er nu, at det, som »laa paa Bunden« af Drachmanns Artikel, var noget, vi begge sympathisere med; men Skade

var det jo, at det laa saa godt paa Bunden, og at der flød saa meget ovenpaa, som i og for sig lugtede ilde og som ikke vedkom Sagen. Nu har De stødt ham væk og sandsynligvis givet dette velbegavede, men temmelig grønne Menneske et Skub i den Retning, i hvilken han ikke skulde gaa. Jeg tror at have baaret mig nok saa rigtig ad ved paa given Foranledning at sende ham et langt Privatbrev med et Synderegister, paa samme Tid som jeg havde til Hensigt at forsoné ham med den vrede Offentlighed.

Vil De, for vort gensidige Forholds Skyld i Fremtiden — hvis De bryder Dem noget derom — tillade mig et Par Ord, som De maa læse med Taalmodighed? De maa tillade mig at være, som jeg er, og jeg er rimeligvis i Grunden slet ikke en Mand efter Deres Hjerter. Jeg kan her ikke bare mig for at nævne en Biting, selv med Fare for, at De tager det ilde op. Jeg kan ikke udstaa Hr. Rudolf Schmidt og finder Dem meget for god til at have med denne danske »Kielerprofessor« at gøre, denne Spekulant i vor Nationalforfængelighed og meget virksomme og intetsomhelst Middel forsmaaende Agent for et Navn og en Doktrin. Det er nu min Svaghed. Jeg kan ikke lide dem, som tage høje aandelige Ting i deres Mund til Bedste for ubetydelige verdslige Ting. Dette er maaske et Træk af Partiskhed hos mig; men det, som jeg ellers vilde skrifte for Dem, er, at De maaske med Rette (jeg mener det fuldkommen ærlig) vil finde, at jeg er altfor lidt Partimand. Jeg kan nu engang ikke skrue mig op til det, som jeg ikke er. Jeg er af Natur og Tilbøjelighed Theoretiker; jeg sætter min Ære i at forstaa; jeg har en vis Lidenskab for det, og jeg tror, at jeg har Evner til det. Mit daglige Arbejde er af kontemplativ Natur, og min Ærgerrighed er den at blive Videnskabsmand. De vil derfor finde mig meget lidt decideret i mange Ting, hvori De er meget decideret og maaske forlanger, at andre skulle være det. Min kæreste personlige Ven, G. Brandes, er jeg forskrækkelig uenig med i al mulig Slags Tanke og Overbevisning, jeg foretrækker langt det personlige for det »politiske« Venskab, og jeg vilde føle en kvælende Fornemmelse ved kun at omgaas ligesindede; tværtimod, jeg har en naturlig Tilbøjelighed til at gaa paa Rejse efter mine Antipoder.

Det kan være, at De vil opfatte mig som kold og karakterløs, fordi jeg i mange Tilfælde ikke vil kunne overvinde min Utilbøjelighed til at styrte mig i Kamp; for mig er det ofte et Særsyn at se Folk kæmpe med Hæftighed og Ilterhed om Ting, som de ved gensidig Forstaaelse meget godt kunde enes om. Af Livsstilling er jeg »N. Høyens Efterfølger«, og jeg tror, at De véd, med hvilke Følelser jeg betragter min store Lærer; men jeg er langt fra at opfatte mine Pligter i denne Henseende saaledes, at jeg skulde bestræbe mig for at lade alting staa akkurat paa samme Plads, hvor han efterlod det; forøvrigt er jeg, hvad man maaske kalder »Høyenianer«.

Jeg haaber, De vil tro, at jeg ikke har skrevet dette for at have den Fornøjelse at tale om mig selv, men kun, for at De i Fremtiden ikke skal vente eller forudsætte noget hos mig eller fra mig, som jeg ikke kan eller vil præstere. Hermed anbefaler jeg mig til Dem som Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., 13. Dec. 1871.

Blot to Ord til Tak for Deres Brev og til »afsluttende, uvidenskabelig Efterskrift«. De maa ikke opfatte mine Ytringer om mine kontemplative Tilbøjeligheder saaledes, som om jeg mente, at jeg overhovedet ingen aandelig Værnepligt skulde have, eller at jeg vilde unddrage mig den. Hvor jeg end kommer til at staa (det kommer an paa, hvilket Stridsspørgsmaal der bestemmer Partistillingen), vil jeg altid — for at blive i den krigerske Lignelse — sænke min Sabel for Deres Personlighed og Deres Navn.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PASTOR J. HELMS (i Janderup).

Kære Pastor Helms!

Kbhvn., 31. Jan. 1872.

. . . Det er ganske vist mig, som i sin Tid anmeldte Begyndelsen af Deres Værk om Ribe Domkirke i »Dag-

bladet; men jeg føler virkelig ikke selv noget Krav paa Tak fra Deres Side for en saadan Ubetydelighed, hvorved jeg desuden kun har opfyldt den simpleste litterære Retfærdighedspligt. Oven i Købet kun opfyldt denne Pligt halvvejs; thi jeg har jo ikke holdt mit Løfte at anmelde hele Værket. Jeg var ifærd dermed, ja jeg tror endog, jeg havde sat Pen til Papiret, i Sommeren 1870, da jeg gennemlæste Deres Værk. Men dengang kom bogstavelig talt den højere europæiske Politik — Bismarck og Napoleon — i Vejen for dette som for alt andet. I Juli Maaned gik jeg en længere Tid og ventede Dag for Dag paa at blive indkaldt til Fædrelandets Tjeneste; det drev over, men efterlod sig Suiter, med politisk Exaltation og Dovenskab i mit Kald, indtil Efteraarspligterne bragte mig til Fornuft igen; men saa kom de ogsaa i hobevis og krævede Tilsidesættelse af alt andet. »Dagbladet« var nu forresten heller ikke dengang meget indbydende til slige fredelige Foretagender. En lille Afhandling, jeg havde skrevet om nogle Gengivelser efter Carstens, laa bogstavelig talt fra Nytaar til November 1870 og ventede paa at komme under Pressen. Forøvrigt finder jeg det selv yderst uanstændigt — og jeg siger det virkelig ikke, fordi jeg skriver til Dem —, at Deres Arbejde ikke er blevet udførlig omtalt. Det er nu ogsaa galt, siger jeg til min egen Undskyldning, at der ikke er en eneste anden end mig, som giver sig af med at anmelde slige Ting.

Kommer De ikke herover til denne mærkværdige Kunst- og Industriudstilling i Sommer? De vilde dog faa et og andet at se, som vilde glæde Dem.

Deres

Jul. Lange.

TIL ASSESSOR W. A. MARIBO (i Kristiania).

Hr. Assessor Maribo!

Kbhon., 3. Okt. 1872.

For et Par Dage siden fik jeg Besøg af min gamle bekendt, Billedhugger Glosimodt, der henstillede til mig, om jeg vilde anbefale en Amorfigur, som han havde udført i Marmor, til Indkøb til Nationalmuseet i Kristiania. Jeg udtalte paa Forhaand, at jeg var utilbøjelig dertil,

fordi jeg ansaa det for anmassende at blande mig i Nationalgalleriets Sager. Men dertil svarede han, at De, Hr. Assessor, havde henvist ham til at skaffe en Anbefaling f. Ex. fra mig. Dette forandrede Sagen for mig, og jeg lovede Glosimodt, naar jeg havde havt Lejlighed til at se hans Figur, da at tilskrive Dem min Mening om den, som min Mening var.

Idag har jeg set Figuren. Den er et omhyggeligt, samvittighedsfuldt og smagfuldt udført Arbejde, henhørende til den Retning i Kunsten, som man kunde kalde den Thorvaldsenske, og som for dem, der følge med Modens Omskiftelser, jo nu er gammeldags. Den vil efter min Mening ikke staa til Skamme, hvor den end kommer hen. Jeg mener ikke, at der for Nationalgalleriet i Kristiania kan være stærk Trang til denne Forøgelse; thi Statuen udmærker sig ikke ved Friskhed og bærer ikke Vidne om noget stort eller ejendommeligt Talent; men det forekommer mig, at den ved sine gode Egenskaber byder en ganske tilstrækkelig Anledning til at komme den hæderlige, flittige og dannede Kunstner til Hjælp i hans fremrykkede Alder.

Med Højagtelse ærbødigst

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN.

Verona, 19. Juni 1873.

Evviva Signora Louisa! — Eccomi in Italia!

Det var dog i alt Fald en Fødselsdagspresent at komme over Grænsen til det forjættede Land! Hvor jeg ærgrer mig over, at jeg ikke har faaet dig til at sende et Brev til Verona! Det er dog virkelig trist, naar man har en hel lun Rede hjemme, saa paa sin Fødselsdag ikke at høre et eneste godt Ord fra eder. Men det er jo min egen Skyld; jeg kunde have regnet bedre efter og bevæget mig efter en bestemtere Plan, saa havde jeg jo nok kunnet faa et Brev idag. Jeg haaber, at I først og fremmest alle have højtideligholdt Dagen ved at have det rigtig godt og slet ikke været daarlige; det vil jeg ikke vide noget af. Og saa haaber jeg, at I have tænkt lidt godt paa mig og talt lidt godt sammen om mig. Jeg er jo dog eders Mand og Fader! — Hvad mig angaar,

har jeg forresten oplevet en ganske yndig Dag idag, endog Skuespil og Pragtbelysninger (om end ikke Fyrværkeri) til Ære for Dagen. Jeg tog Tirsdag Aften — besynderligt, at det ikke er mere end 2 Dage siden — fra München; jeg kom til den Erkendelse, at, skulde jeg rigtig fordybe mig i Pinakotheket der, saaledes som den dejlige Samling fortjener, saa maatte jeg udsætte den italienske Rejse altfor længe. Jeg kan hilse dig fra Rubens's Franciskanermunk; han er endnu lige bleg, mager, klog, gaadefuld og skummel, som da vi sidst saa ham sammen; tillige fra »Barnemordet«, der akkurat er ligesaa forfærdeligt — eller maaske lidt mere. Som sagt — iforgaars Aftes fra München til Innsbruck. Der kom jeg Kl. halv 4 om Morgen, en dejlig Morgen. Det var yndigt at gaa med Manden, der bar min Kuffert, gennem ellers ganske folketomme Gader, og med høje Bjerge hævende sig til alle Sider over Byen. Det eneste, der var vaagent, var Fuglene i Burene udenfor Husene (de have saa mange af dem) og i Haverne. Vagtler og Drosler og Nattergale trillede og slog og tremulerede nok saa yndigt i den stille Morgen. Nu sov jeg lidt, traf saa sammen med Nielsen¹ og saa Kejser Max's Gravmæle, som er meget berømt, men undertraf min Forventning. Om Middagen Kl. 1 derfra til Botzen, hvor vi ankom Kl. 8. Vejen er storartet og dejlig, fuldkommen Alpenatur med Udsigt til høje Snebjerge og Indblik i dybe Dale med granbevoxede Kløfter og rivende Vandfald. I Botzen spiste jeg et godt Maaltid og drak en himmelsk Tyrolervin dertil. Imorges meget tidlig op. Vandring omkring i Botzen; en højtidelig Messe inde i den smukke gothiske Kirke. Vandring lidt udenfor Byen, hvor man har dejlige Bjergprospekter; Kl. 9 paa Vejen til Verona; Naturen var mindre storartet end paa den tyske Side af Bjergene. Rejsen til Italien ad den Vej kan rigtignok langtfra maale sig med Vejen over Splügen, som vi rejste sammen i Oktober 67. Ankomst til Verona Kl. halv 2. Et meget billigt Hotel — Gud give, her ikke er »Wanzer« eller det, som er værre! Da jeg kom, saa her slet ikke rart ud i Kammeret; men medens jeg har været ude, have de faaet gjort det hele noget pænere. Sengen har jo virkelig nu, naar jeg ser hen paa den, et meget

¹ Arkitekt Chr. V. Nielsen.

dydigt Udtryk af Orden og Renlighed. Men hvor Italien dog ellers er dejligt og elskværdigt at komme til! Hvilket prægtigt, levende Folkefærd, og hvilken By! Efter Middagen gik Nielsen og jeg ud sammen paa en Orienteringsfart. Du har nok lagt Mærke til, at der i alle ordentlige italienske Byer findes et eller andet Torv, der med sine Omgivelser ligesom er Byens Himmerigsmundfuld; og her i Byen staar Piazza del Consiglio ikke tilbage for noget. Der findes et Palads derpaa, som i hvad man kalder Skønhed, Kunstsønhed, arkitektonisk Skønhed, er ligefrem ophøjet. Og det hele saa bedaarende malerisk allevegne, hvor man drejer sig hen paa sin Hæl. Saa kom vi hen paa Piazza Bra, som i det hele er skøn og ikke mindst derved, at den prydes til den ene Side af et rigtigt gammel-romersk Amfitheater à la Colosseum, kun naturligvis en god Del mindre. Det Ydre er der heller ikke saa meget at se paa som paa Colosseum; men til Gengæld er det Indre — rigtignok ved Hjælp af nogen Restauration — ganske fuldstændig bevaret. Vi besluttede at gaa ind at se det; men en gammel venlig Mand kommer hen til os, da vi staa og dundre paa den Dør, som er sat for en af Indgangene, og gør os opmærksom paa, at vi ikke kunne komme ind ad den Vej, men maa løse Billet ved en anden Indgang, hvis vi ville se Forestillingen af »I Giaponesi« derinde. Det var et virkeligt Japaneserselskab, som gav Forestilling i det gammelromerske Amfitheater. Nielsen fandt først, at det var under vor Værdighed at se paa sligt, men jeg tvang ham til at gaa ind med; det forekom mig at være en altfor pikant Sammensætning til at lade den gaa fra sig. Og jeg fortrød det heller ikke; morsommere 1½ Time har jeg næsten ikke oplevet. En Fjællebod midt paa Arenaen, et Orkester foran og atter et Brædegulv med Stole foran det for den finere Del af Veronas Publikum. Den mindre fine Del — og den var i Sandhed for en stor Del mindre fin —, hvortil vi sluttede os, tog Plads, som det kunde være gamle Romere, paa de antike Stensæder helt op ad den mægtige ovale Skraaning. Naturligvis fyldte Publikum kun meget lidt, skønt der var mange tilstede, i det gamle Theater. Først en rædsom Musik, saa stor Utaalmodighed hos Publikum efter Forestilling; Banken med Stokke

og Raaben; dernæst et lidet Skuespil uden Japanesere, et rigtigt europæisk Skuespil, ganske muntert forresten og mærkværdig godt spillet af et saadant Theater at være. Skønt jeg omtrent sad 20 Gange saa langt borte fra Skuepladsen, som jeg sidder i Parkettet i København, hørte og forstod jeg omtrent ligesaa godt; Italienerne spare ikke paa deres Stemmer som vore Skuespillere. Jeg benyttede imens Lejligheden til at studere det gamle Amfitheater rundt omkring; man kunde gaa om, saa meget man lystede. Det var meget morsomt. Saa nærmede et stort Tordenvejr, som længe havde været i Anmarsch, sig mere og mere. Det var guddommelig skønt at staa oppe ved den øverste Række Sæder og se Bjergene i Horizonten indhylles i Mulm og Tordenvejret nærme sig over Byens mange Taarne og Tage. Saa begyndte det at lyne og tordne, og da de første Regndraaber faldt, tog Pokker ved hele Publikum, de styrtede ud, det bedste de kunde; den rigtige Japaneserfamilie var just i en sælsom Forestilling: Faderen snurrede med Benene sine to Børn rundt i en Slags aaben Tromme. Hvad der blev af Fader og Børn og Theater, ved jeg ikke; jeg kilede naturligvis ogsaa afsted over i en Café paa den anden Side Pladsen. Mens jeg sad der i den aabne Buegang, øsede det Vande ned; men inden Solen gik ned, skinnede den endnu med blændende Klarhed over Bygningerne paa den anden Side Pladsen, og der stod en stor Regnbue over hele Himlen lige for os. Det var et smukt Fødselsdagsskue, ikke sandt? — I München gjorde jeg Bekendtskab med den lærde Heinrich Brunn, som er Professor der. Du ved nok, at jeg engang har skrevet til Manden, og at han atter har skrevet til mig. Jeg besøgte ham en Eftermiddag og blev meget godt modtaget; han meddelte mig paa en virkelig meget elskværdig Maade mange interessante Ting, og jeg havde den ikke ringe Tilfredsstillelse til Gengæld at meddele ham Ting, som vare ham nye. Han satte mig Stævne i Glyptotheket til et Par Dage efter, og vi gik der adskillige Ting igennem og talte paa Tilbagevejen atter om flere interessante Æmner. Han er alligevel mere Filolog end Kunsthistoriker og har en forbavsende Styrke i alt for subtile Raisonsnements. Men jeg glæder mig meget

over Bekendtskabet; han er jo i Grunden den eneste virkelige europæisk ansete Mand af mit Fag, som jeg nu kender personlig. — Farvel! Jeg stoler ganske sikkert paa at finde Brev fra dig i Milano.

Din

Julius.

TIL A. F. KRIEGER.

Hr. Gehejmerraad, Dr. A. F. Krieger!

Kbhvn., 21. Juni 1875.

Da jeg søgte Dem i Morges i Deres Hjem, havde jeg egentlig lidt mere paa Hjerte end det, som jeg fik sagt Dem paa Sporvognen. Spørgsmaalet om Afstøbningerne i Thorvaldsens Museum gav vel den nærmeste og mest paatrængende Anledning til mit Besøg; men jeg vilde have benyttet Lejligheden til paa det indstændigste at anmode Dem om Bidrag til »Fra Videnskabens Verden«. De hører jo til dem, som følge et saadant Foretagende med virkelig Sympathi, men lad ikke det styrkende og opmuntrende i denne Sympathi blot faa en privat Betydning for os Redaktører; jeg beder Dem om at styrke Foretagendet med Deres Pen og Deres Navn. De vilde gøre mig nogen Uret, hvis De blot betragtede mig her som en Kræmmer, der taler for sine Varer og vil skaffe sin Forretning de bedst mulige Chancer. Det forekommer mig virkelig — ikke som Redaktør, men som Medlem af det store og ubestemmelige Samfund: Publikum —, at man har et Slags Krav paa at modtage Belæring fra en Mand, der sidder inde med en saa ualmindelig Kombination af historisk og juridisk Lærdom, af praktisk-politisk Erfaring og af Mesterskab i Fremstillingen. Der hører ikke megen Omtanke til for at forestille sig en Mængde Æmner, for hvis Behandling enhver Læser med almindelige Interesser i Danmark og Norge vilde være Dem taknemlig i højeste Grad. Da jeg forleden Aften nævnede »Grundloven«, bar jeg mig maaske for saa vidt mindre taktfuldt ad, som De kunde tro, at jeg sigtede til en Behandling af brændende politiske Spørgsmaal; saadanne ligge jo udenfor vort Tidskrifts Plan, og i hvert Fald ligger det ganske udenfor

min Kompetence at fremsætte Opfordringer til en Statsmand om Deltagelse i den politiske Diskussion. Derved er naturligvis andre Hensyn at tage, som ligge udenfor min Horizont. Jeg véd ikke, om en rent objektiv historisk Betragtning af Grundlovens Tilblivelse, den grundlovgivende Rigsdag, de almindelige europæiske, politiske og sociale Strømninger, som især gjorde sig gældende der og som gav Grundlovens Hovedbestemmelser deres Præg, lod sig fremstille af Dem, uden at Skriftet fik Karakter af et Indlæg i den politiske Diskussion. De vil let forstaa, med hvilken Interesse et saadant Skrift vilde blive modtaget fra Deres Haand, og hvilket authentisk Værd det vilde have for den rette Forstaaelse af dette Vendepunkt i vor Historie. — Men der er i hvert Fald et andet Æmne, hvis Behandling netop vilde komme vort Foretagende tilpas som næsten intet andet, nemlig en historisk-juridisk Sammenligning af den danske og den norske Statsforfatning (maaske den svenske med), paa hvilke historiske Forhold Ligheden og Forskellen mellem dem beror, og hvad der atter siden Konstitutionernes Indførelse har udviklet sig af dem. Jeg vilde virkelig være stolt og glad, om jeg kunde bidrage til, at De gav Danske og Nordmænd en saadan for Lægmand afpasset Fremstilling. Den maaske vel snævre Ramme, der for en Regels Skyld er valgt for vore Smaaskrifter, vilde naturligvis let kunne lade sig udvide eller et Dobbelthæfte stilles til Deres Raadighed.

Det vilde maaske synes altfor modigt af mig saaledes at gøre Hr. Gehejmraaden Forslag om Behandlingen af juridiske Æmner, i hvilke jeg selv kun har et Minimum af Indsigt, hvis jeg her ikke netop paatog mig at repræsentere Lægfolk, Publikum, med sammes Ønsker. Fagmanden vil maaske kunne vise Publikum, at dets Ønsker for at være fuldt berettigede maa tillempes og afændres i mange Ting; men jeg tror alligevel, at Initiativet til den Art af belærende Afhandlinger og deres Æmner ganske passende kan udgaa fra de ulærde, og at der i disses Ønsker vil findes en sund Kærne. Forøvrigt behøver jeg naturligvis ikke at fremhæve, at vi med største Begærlighed ville modtage ethvert Tilbud fra Deres Side, eftersom Deres Interesse netop for Foretagendet, som

det er anlagt, vil være os en Borgen for, at De i Fremstillingen vil tage Hensyn til Lægmands Fatteevne.

Gid dette Brev maa høre til de lykkelige Breve¹!

Med Højagtelse Deres ærbødige

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN².

Min elskede Louise!

Florents, 16. Sept. [1875].

Sidst jeg skrev til dig — Gud véd, hvornaar det egentlig var; thi Tiden begynder ganske at dreje sig rundt for mig —, var jeg temmelig bitter, fordi der intet Brev var kommet til Florents, jeg gik virkelig til igaar Middags saa slukøret og modfalden hernede, at mine Landsmænd ansaa sig forpligtede til at yde mig aandelig Trøst, og Meldahl engang opfordrede mig til ikke at tabe Holdningen — hvilket minder om Dansemesterens Fader i Bleak house. Og det i al den Sus og Dus. Paa Posthuset fik de den inderligste Medlidenhed med den »forestiere«, som kom 3 Gange om Dagen og hørte, at der intet Brev var kommet til ham. Men Gudskelov, nu har jeg Brev fra dig, og det er det væsentligste. — Det er naturligvis gaaet i et Kørevæk med Festligheder og Seværdigheder hernede. I Lørdags Aftes allerede en Forsamling, stor og tæt, Damerne siddende, Herrerne staaende; en lærd Mand oplæste et Foredrag paa c. 1 Time, som jeg naturligvis ikke hørte et Ord af, og som Damerne for det meste hørte med lukkede Øjne, saa hører man vist bedre. Søndag Formiddag Michelangelo-Koncert i den store gamle Rundsal i Palazzo Vecchio. En Mængde morsomme Folk at se til. En ung lille Mand med et meget smukt, lidt blegt Ansigt, et pilskallet Hoved og en aristokratisk Holdning kommer ind. Jeg siger til mig selv, at det er Grev Georg Rosen, den svenske Maler — jeg har set hans Portræt. Om Middagen, da vi atter forsamles i Palazzo Vecchio for at tage Del i den store Procession, er han der igen, og jeg gaar hen og præsenterer mig for ham. Han bliver virkelig glad ved at se mig (du husker nok, at jeg har givet ham god og udførlig Behandling i min Nutids-Kunst). Siden have vi

¹ det havde intet Resultat. ² under Michelangelo-Festerne.

været meget sammen og talt meget om allehaande himmelske og jordiske Ting, og jeg er temmelig forelsket i ham. Han vil endelig have mig til at tage med ham imorgen til Siena — jeg gør det dog vist ikke endnu. Processionen var gruelig; stegende Hede, dræbende Langsomhed. Da vi komme forbi Michelangelos Hus, for hvis Skyld vi gjorde en lang Omvej til Sta. Croce, staar en gammel Herre op i Døren og læser af nogle løse Blade en Tale op paa 3 Kvarter. Processionen gik ved den Lejlighed midt over; jeg var heldigvis i den første Halvdel, som efter et Kvarters Forløb gik hen i Sta. Croce og satte os i Køligheden for at vente paa de andre. Saa kom de da. Forsamling foran Michelangelos Grav. En tre, fire Talere tage Papiret op af Lommen — en græsselig Maner saaledes at oplæse skrevne Taler — og læse deres hjemme sammenskrevne Tøj op. Jeg bemærker en lille Mand med Æreslegionens Roset i sit Knaphul, temmelig langt graasprængt Skæg, graasprængt sortebrunt Haar, klippet efter et Vandfad og faldende meget uordentlig ned over et friskt, kraftigt Skovrider-Ansigt med et Par glimrende brune Øjne — det er Meissonier, min egen Meissonier. Han er der som Repræsentant for det franske Institut og holder ogsaa sit Papir i Haanden, men faar endnu ikke Lov til at læse det op. Atter lang Procession ud til S. Miniato, hvor der er gjort et storartet Anlæg, dog ikke lige ved den gamle Kirke. Jeg gik endnu paa en yderst let Frokost og var græsselig træt og echaufferet. I en af de mange Pauser se Krohn og jeg en Kafé i Nærheden og gøre en Afstikker derhen; skyde dernæst en Genvej til Maalet. Deroppe var der virkelig mærkeligt. Det var blevet mørkt; nedenfor den store Davidfigur af Bronze staar et Bord med en stor Armstage, alle Honoratiores samles om det. Udenom: en aldeles uoverskuelig Menneskemængde, Hoved ved Hoved, og saa den dejlige Luft, Byen dernede, Bjergene og Højene i det fjerne. Atter en 14—15 Taler, deriblandt Meissonier, Meldahl og Rosen som deres respektive Nationers Repræsentanter. De to skandinaviske Herrer talte heldigvis meget kort og uheldigvis ganske sagte; forøvrigt gøre de begge megen Lykke. Endelig opløstes Forsamlingen; Frihed og Aftensmad paa en Kafé.

Den næste Dag, Mandag om Morgenen — nej bliv lidt:

Søndag Aften Kl. 10 hen til en yderst glimrende Soirée i Palazzo Riccardi hos en Marchese og Præfekt. Dejlige Værelser med Antiker og Malerier og gamle freskomalede Lofter, glimrende Damer og Toiletter, en udmærket Is o. lign. ved Buffeterne, fin Musik. — Altsaa, Mandag Morgen: Forsamling i Akademiet med den store Michelangelo-Udstilling; adskillige for mig nye og mange højst interessante Ting. Om Middagen (c. Kl. 6^{1/2}) Taffel hos Prinsen af Carignano, som her repræsenterer Kongen, i Palazzo Pitti's Pragtværelser, til Dels i Galleriet selv. Det gik naturligvis meget ceremoniøst til, men var i en saadan Grad straalende, at jeg aldrig i mindste Maade har set Mage dertil. Vor egen Konges Tafler forholde sig til dette som Nat til Dag, det er virkelig sandt. Samme Aften Kl. 10 atter til Souper og Bal i et Palazzo; ikke slet saa grossartigt som den forrige Dag, dog elegant og stort nok. Efter Tafler lod jeg mig præsentere for Meissonier og fortalte ham, at jeg havde skrevet et Par Afhandlinger om ham paa Dansk og interesserede mig meget ved at se hans Exterior, da jeg kendte hans Malerier saa godt. Han var meget venlig med at trykke Haanden, men ikke stor i at tale. Den næste Dag, din Fødselsdag, paa hvilken jeg virkelig gik i et ynkeligt Humør af Mangel paa Brev, gik stillere hen, indtil om Aftenen; da var S. Miniato, Kirken og det nye Anlæg glimrende illuminerede — et dejligt Syn i den henrivende skønne Aften. Vi vare alle derude, stor Trængsel; naar man kom lidt udenfor Anlægget, saa man de nydeligste Familie- og Folkegrupper, som spiste deres Aftensmad i det frie ved Borde med Lys. Igaar Middags, 3: Aften, stor Kunstnermiddag paa et Hotel. Vi drak blandt andet Meissoniers Skaal med en stormende Enthusiasme. Han var ganske overvældet og gjorde nogle højst kuriøse og ubehjælpomme Bevægelser med Skuldre og Arme. I Mellemtiden mellem al denne Sviren har jeg endda faaet noget set og haaber nu, at jeg i de roligere Dage, som følge, skal faa ret meget set.

Ved Prinsens Taffel fik vi naturligvis en dejlig og vidtløftig Dessert. Der blev budt de nydeligste Bonbon-Esker om (af Porcellæn og Mosaik osv.); vi stak alle i Lommen, og jeg nappede en yndig en af Porcellæn med malede Blomster til min lille Bib. Ja, Louise, jeg ser

jo meget morsomt og smukt hernede, gør en uhyre Mængde Bekendtskaber, taler alle mulige Sprog med den største Frækhed. I Formiddag har jeg lovet mig hen til en ung brasiliansk Maler, der er Kommandør af brasilianske Ordener, Medlem af Gud ved hvor meget og ser akkurat ud som en sort Kat. Han har malet et stort Billede, som han endelig vil have Alverden til at se. Skriv endelig snart, men saa helst poste restante, da her er Væggetøj og jeg derfor maaske flytter. Jeg længes meget efter dig og Børnene.

Din

Julius.

TIL DR. PHIL. H. HØFFDING¹.

Kære Høffding!

Kbhvn., d. 5. Aug. 1876.

Min ubetingede Taknemlighed for den Maade, hvorpaa du offentlig har talt om min Bog. Jeg har endogsaa faaet det Indtryk af din Anmeldelse, at du personlig godt kan lide mig, hvilket har et selvstændigt Værd for mig, ved Siden af, at du anerkender, at Bogen er læseværdig.

Men tillad mig, for at undgaa, hvad Holberg har kaldt »en brutal Samdrægtighed«, hvilket jeg altid har hadet, at bringe lidt Forstyrrelse i »Harmonien« — som Begreb betragtet, ikke Harmonien mellem os to personlig. Du overraskede mig allerede under vor Samtale den 22. Juli ved at kombinere Harmoniformaalet med Selvfølelsesdriften, hvilket var mig en ny og træffende Betragtning af Sagen. Du siger nu i din Anmeldelse: »Harmonien indtager en høj Plads blandt Livsværdierne, og derfor hører den med til den ædle Vin, Kunstneren

¹ Dette og det S. 42 trykte Brev have i 1898 været offentliggjorte i »Tilskueren«. Det første var fremkaldt ved en Anmeldelse — i »Nær og Fjern« — af Langes Skrift: »Om Kunstværdi«. Prof. Høffding havde her bl. a. indvendt, at Lange kun lagde Vægten paa Æmnets, Indholdets Værdi (for Kunstneren, og gennem dennes Værk for Beskueren) og stillede den kunstneriske Form som noget helt underordnet: han sammenlignede den med Proptrækkeren, der kun gjorde Nytte som Middel til at faa den ædle Vin frem. Høffding mente, at den kunstneriske Form (særligt Harmonien mellem Kunstværkets Dele) ogsaa maatte høre til selve Kunstværdien.

skal skænke for os. Under dette Synspunkt opfattes Harmonien altsaa som Livsværdi, som Indhold, og jeg indrømmer meget villig, at Harmonien kan opfattes saaledes, og at det Livsindhold, som flere udmærkede Kunstværker repræsentere, kan defineres som Harmoni (f. Ex. Thorvaldsens første Gratiegruppe). Men efter din Opfattelse hører Harmonien som Indhold, som »mere end Form«, med til alle Kunstværker, til selve Begrebet af Kunstværdi. Jeg kan dog ikke se andet, end at du derved opstiller en Dualisme i det Indhold, som et Kunstværk maa repræsentere. Harmonien bliver saaledes hverken Nøglen til Vinkælderen eller Proptrækkeren eller Bægeret, men noget, der hældes i Vinen, som mildner den eller spæder den. Men i det Øjeblik, man opstiller en saadan Tvehed i Indholdet selv, en Forskel mellem Indholdets »Hvad« og det »noget, som hører med«, saa forekommer det mig, at man svækker det første — og maaske det andet med: at man faar et Minus ind i Værdien, som umulig kan anbefales. Jeg nægter ikke, at du kan føre mange glørværdige Exempler af Verdens dramatiske og episke Poesi i Marken til Støtte for din Betragtning, men jeg benægter, at den Blødhed om Hjertet, som har bragt mangen stor Digter til at tilvejebringe en løjet Forsoning i femte Akt af Stykket, har været til Gavn for hele Stykkets Virkning og Alvor; jeg tror, at Tilbøjeligheden til at gøre alting klappet og klart inden Enden, som endog gør Slutningen af Odysseen saa udvortes arrangeret og mat, er noget, som Fremtidens Poesi maa vænne sig af med. Hvor der staar en Kamp mellem de bitre Sandheder og de søde Løgne, skal Kunsten tage Parti for de første og ikke hælde noget sødt ovenpaa det bitre, hvilket giver en vammel Smag.

Du karakteriserer den Modsætning, jeg opstiller mellem Form og Indhold, som »skarp«. Ja, kan den være skarp nok for en Logiker? Er nogen Mediation mellem Begreberne af Form og Indhold berettiget? Er der ikke i den Formel: »Form og Indhold« noget af en systematisk Vane, som kan medføre, at man opfatter Formen ikke som en Overflade, men som Skrællen af et Æble, som man jo kan afskrælle og lægge ved Siden af det afskrællede Æble, saaledes at man har to Ting, der begge

ere materielle? Skal man ikke distingvere ligesaa skarpt mellem Form og Indhold, som Mathematikerne distingvere mellem Flade og Volumen, imellem hvilke to Slags Størrelser der ikke finder nogen Addition eller Subtraktion Sted?

»Kunstnerens Selvopholdelsesdrift finder ikke Hvil i den blotte Form; den Higen efter Fred og Frihed, som fører til Kunstværkets Frembringelse, og som er Harmoniens Kilde, maa dog være rettet mod et væsentligt Indhold. Harmonien staar som et Gode, Kunstneren trakter efter« o. s. v.¹ Du maa selv som Logiker bedre end jeg kunne dømme om, hvorvidt man er berettiget til at opfatte Harmonien, naar dens Nødvendighed som Middel fuldkomment kan deduceres, tillige som nødvendig som Formaal. Har den Betydning som Kræfternes organiske Samordning til en fælles Virkning, hvorledes kan den da have nogen selvstændig Betydning uden at modvirke eller svække sin egen Bestemmelse af en aktiv Samvirken af Kræfterne, uden at svække det rammende Slag, som er Værkets Enderesultat? — Men heller ikke psykologisk kan jeg indse, at du har Ret — endskønt det egentlig er paa dette Punkt, at din Tanke først overraskede og tiltalte mig. Den Higen efter Fred og Frihed, som du omtaler, og som skal gaa ud paa et »væsentligt Indhold«, maa i ethvert Fald kaldes Religion; Harmonien bliver dig paa denne Maade Skelettet af en Gud eller Grundplanen af et Himmerig, Programmet til et »tusindaarigt Rige«. Men — Værdien af disse Begreber ganske ufortalt — saa tror jeg ikke, at de have Betydning som ledende Magter for Kunstproduktionen. Kunstdriften er en Drift til at gøre sig fri for noget, der

¹ Lange havde begrundet Nødvendigheden af Enhed i Kunstværket og af Harmoni mellem dets Dele ikke blot ved, at Værket skal give os Æmnet »uden Spilde og Tab«, men ogsaa ved, at Kunstneren selv vil »frelse sin Sjæl«, og frigøre sig for det mangfoldige og tilfældige, der i det virkelige Liv klæber ved det værdifulde. Høffding sluttede heraf, at Kunstværkets Form maa være medbestemmende for Kunstværdien, ikke være et blot Middel, men noget, der i og for sig har Værdi baade for Beskuer og Kunstner. — Lange polemiserer i sin Antikritik mod »Harmonien« i en anden Betydning end Anmeldelsens; Høffding tænkte paa den Overensstemmelse mellem Værkets Dele, der ikke kan undværes, selv hvor det gælder at fremstille Disharmoni og Ulykke; Lange polemiserer mod Harmoni i Betydning af Afrunding, fredelig Afglatten, lykkeligt Udfald.

foreløbig binder, hæmmer, optager Kunstner-Menneskets aktive Kraft; Kunstværket er et »Excrementum« (i Lighed med Muslingens Perle, og naturligvis ikke i Ordets ildelugtende Betydning); den »Fred og Frihed«, hvorefter Kunstneren higer, er Fred for noget, Frihed for noget; og »det væsentlige Indhold«, hvorefter hans Stræben er rettet, er han selv; han søger at tilvejebringe status quo ante i sin Sjæl, men kommer naturligvis — sig selv uafvidende — i høj Grad beriget ud af den hele Krise. Og hvad Beskueren, o: den naive Beskuer, angaar, saa er hans Udbytte ikke Harmonien; at erkende og forstaa den er Analytikerens Sag, som eftersporer Virkningens Midler. Naar du siger, at Personligheden er Harmoni o. s. v., saa kan jeg efter mit Humør heller ikke tiltræde dette. Personligheden er et Væsen, hvis aktive Kraft er engageret snart hist, snart her, og som har et helt System af Opgaver for sig, der successivt skulle løses. Harmonien er Betingelsen for hans Virksomhed, hvorved det da bliver fuldkommen rigtigt, at hvor Betingelsen (Harmonien) svigter, der indtræder Ulykke og Opløsning. Maskinen er, hvad Maskinen udretter; men den kan ikke udrette noget, uden at dens Hjul ere i indbyrdes Orden. En Maskine, som er i den fortræffeligste Orden, men som ikke har Ild under Kedlen og derfor staar unyttig hen, er et Nul, og den mest fuldendt harmoniske Personlighed er et Nul, naar han ikke har Ild under Kedlen og ikke arbejder paa bestemte Opgaver (hvilket Arbejde, som ensidigt, atter altid er en Forstyrrelse af Harmonien).

Det forekommer mig saaledes, at din Betragtning mere angaar Ethiken end Æsthetiken eller rettere Kunsten. Ethiken har ad Reflexionens Vej at gøre sig Virksomhedens Grundbetingelse (Kræfternes Samarbejde og harmoniske Forhold) bevidst og pligtmæssig at varetage den; Ethiken skal indse, at Kræfternes Harmoni ikke alene er *conditio sine qua non* for det enkelte Subjekts Virksomhed, men ogsaa for Samfundets, og skal derfor indprente Agtelsen for og Interessen for Harmoni som en Samfundspligt. Men Kunsten er naivere, mere ubevidst og mere genial. Den realiserer Harmonien som Middel — for denne og for denne og for denne specielle Opgave — bestandig i forskellige Skikkelser, og uden at

den ene Harmoni egentlig kommer den anden ved — eftersom Opgaven, Formaalet, bestandig er nyt og forskelligt. Opgaven er den at reagere, at gøre Jeget gældende ligeoverfor de Indtryk, som true med at tage det fangent, hvilken Opgave mere tilhører det ubevidste end det bevidste Sjæleliv.

Kære Høffding, tag nu ikke denne velmente, men maaske meget naive Slump »Filosofi« ilde op! Den har ikke sit Udspring af Rethaveri, men af noget, der forekommer mig selv som Overbevisning. Jeg respekterer ganske dit store Forspring i abstrakt Tænkning, men da jeg paa min Maade ogsaa er den frie Tæknings Mand, saa tager du sikkert ikke ligefrem Diskussion ilde op.

Lev vel! Og endnu engang hjertelig Tak!

Din

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., d. 29. Aug. 1877.

Jeg skal se at faa Skizzerne flyttede; jeg haaber, det vil lykkes. — Det var mig en Overraskelse idag, da jeg modtog Indbydelsen til Mødet d. 12. Sept., at se, at der »antydedes« det Alternativ, at enten Indbyderne selv afgjorde Sagen eller overlod til Udvalget at afgøre den. Jeg véd ikke, at Udvalget har nogen Del i Antydningen af dette Alternativ. For mit Vedkommende tilstaar jeg, at jeg er imod det, eftersom det i Virkeligheden ikke er et Alternativ, idet nemlig Udvalgsmedlemmernes Stemme er afgiven og er — eller kan være — bekendt. At henvise Sagen til Afstemning i Udvalget, er at henvise den til 9 Mænd, af hvilke de 5, Majoriteten, forud have erklæret sig for Steins Udkast (Jacobsen, Admiral Bille, Grev Holstein, Rosenørn, Melchior). At stemme for Henvisning til Udvalg er = at stemme for Steins Udkast. Nogle af Indbyderne vide maaske ikke dette; men vi, som vide det, synes mig at have den Pligt at sige dem, hvad deres Afstemning betyder. Men naar det vides af alle, falder jo det Alternativ rent bort; og vides det kun af nogle, medens andre ere uvidende derom, forvirres Betydningen af Afstemningen.

¹ i Anledning af Konkurrencen om Niels Juel-Monumentet.

Har De aldeles opgivet den Tanke, som De i vor sidste Samtale varmt og uforbeholdent tiltraadte, nemlig at foreslaa at henstille Afgørelsen til Kunstakademiets Plenarforsamling? Jeg havde troet og haabet, at De vilde gøre Dem til Talsmand for denne Tanke. Jeg fandt det vel nødvendigt, at man maatte gaa tilbage til Indbyderne, eftersom Udvalgets Mandat med Hensyn til Bedømmelsen var sluppet op; men ingen af os kan dog mene, at Indbydernes Forsamling, hvor det gælder en kunstnerisk Dom, skulde være mere kompetent end den Forsamling, som allerede har stemt. Det forekommer mig ikke umuligt at faa Indbydernes Forsamling til selv at indse dette og at henstille Sagen til det eneste Sted, hvor der endnu kan være Tale om en højere Kompetence. Situationen har jo den Fordel, at man kan forelægge Akademiet Spørgsmaalet i en ganske simpel Form: Hvilken af de to Skizzer, Steins eller Bissens, finder De at egne sig bedst til Monument? Og hvorledes saa Akademiet ellers maatte stille sig til Sagen, kan det jo ikke godt lade være at besvare Spørgsmaalet. Jeg selv kan ikke med nogen Udsigt til Held stille dette Forslag, 1) fordi jeg er Embedsmand ved Akademiet, 2) fordi jeg sandsynligvis anses for Partigænger, 3) fordi jeg ikke har den fornødne Værdighed.

Deres ærb. hengivne

Jul. Lange.

TIL CHR. RICHARDT (i Ørsted paa Fyen).

Kære »gamle« Chr. Richardt! Kbhon., 7. Febr., 1878.

Det var rigtig kært at faa din venlige Indbydelse til Ørsted, og jeg havde frygtelig Lyst til at modtage den, eftersom Erfaringen lærer, at Lejligheder skulle gribes ved deres Haartop. Men jeg har netop i dette Øjeblik faaet et Brev fra min Ven og Rejsefælle, Frants Schwartz, hvori han efter min egen Opfordring lægger en nøjagtig Timetabel for Rejsen herfra til Paris. Klokkeslettet for vor Ankomst til Paris er anmeldt for vore Venner der (Krøyer og Henningsen), som derfra skulle rejse med os sydpaa. Da jeg selv har gjort mig uhyre vigtig med for mine Rejsefæller at prædike Nødvendigheden af

»ubrødelige og nøjagtige Aftaler«, vilde jeg til evig Tid komme til at staa som et Vrølelhoved, hvis jeg nu svigtede. — Men jeg kommer nok engang! Jeg haaber i Spanien selv at lære at bære mig ad som en Grande d'Espagne. Jeg véd ellers ikke, om det karakteristiske for denne hæderlige Race af Medmennesker, der forresten udmærker sig ved graa Knebelsbarter og meget lange Fipskæg, er det at staa af ved Aarup Station og opholde sig en Dag i Ørsted Præstegaard. Det maa være kedeligt for eder at huse saa mange Grander, eftersom deres Væsen skal være ligesaa stivt og afmaalt, som deres Æresfølelse er kilden. Farvel for denne Gang, kære Ven! Hils dig selv, Marie og dine Børn hjerteligst fra os alle her.

Din

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. H. HØFFDING¹.

Kære Ven!

Kbhvn., d. 29. Okt. 1878.

Tak for din Kritik af min Bemærkning! Jeg har altid været genegen til at »gøre Bemærkninger« og trænger meget til Kritik. Dog har jeg egentlig ikke — i alt Fald i mit stille Sind — gjort Lessing nogen Uret; jeg har ikke opfattet hans Mening anderledes, end som du citerer og præciserer. Jeg har overhovedet ikke ment, at Lessing har taget fejl eller opfattet Sagen skævt. Jeg har blot ment, at hans Tranchering af Sagen har en foreløbig Betydning — hvad det jo rent formelt taget ogsaa næsten er en Trivialitet at bemærke. I mit Studium af den kunstneriske Fremstilling af Mennesket tager jeg selv den Lessingske Distinktion til Udgangspunkt. Jeg siger blot, at nu — for os senere. — er Op-gaven den: historisk og psykologisk at forfølge, hvorledes Menneskeheden gennem Kunsten har fremstillet

¹ Mundtligt eller skriftligt har Høffding anket over, at Lange ikke opfattede eller anerkendte Lessings »Laokoon« ret. I sit Svar kommer Lange saa til at give Grundtrækkene af sin Opfattelse af Billedkunst og Digtekunst, der udførligt udvikles i hans efterladte Skrift (»Menneskefiguren i Kunstens Historie«, udg. af P. Købke, 1899, S. 495 ff. (»Slutning paa det hele«)). Hvad han i Brevets Efterskrift siger om Kants »Imperativ«, anser Prof. Høffding for fuldstændig træffende.

det øjeblikkelige Menneske (hvilket er en hel særegen Kunsthistorie), og hvorledes Menneskeheden gennem Ordet har fremstillet Mennesket i det kontinuerlige Liv (hvilket er et særegt literærhistorisk Studium). Det forekommer mig, at i Forhold til dette forgrenede Dobbelstudium, for hvilket der ligger et saa uhyre stort psykologisk og historisk Materiale, er Lessings Tanke alligevel foreløbig og formel, endskønt den har den uhyre Fortjeneste at være den ene rigtige Introduktion i Studiet. Nutids- og Fremtidsdigtningens største Opgave, at skildre Karakterens sande Kontinuitet gennem nok saa mange og nok saa store Brydninger — har Lessing egentlig leveret noget Realitets-Bidrag til den? Har han ikke paa sin Tids Vis villet levere en Regel for Digtere og Kunstnere, for at de ikke skulde bære sig avet ad ved at forville sig over paa hinandens Omraade? Det kan være, at hans Tanke har havt sin Betydning som Regel; jævnfør, hvad Goethe fortæller om den Virkning, som »Laokoon« gjorde. Som Regel er Tanken vel nu til Dags gaaet os over in succum et sanguinem; for en virkelig indholdsrig Poesi eller Kunst er en saadan Regel kun et Stød, der har øjeblikkelig Virkning, men derefter glemmes. Lessing har jo kun udtalt, hvad Poesi og Kunst, hvor de arbejder sundt, af sig selv maa gøre. Jeg tror, at hans Tanke har en langt større Betydning for Videnskabens Udvikling, naar man lægger dens Konsekvenser an paa det historisk givne Stof. Da stiller det sig for mig saaledes, at Menneskeheden allerede for lang Tid siden har opnaaet, hvad den overhovedet kan opnaa, i den kunstneriske Fremstilling af Mennesket i Øjeblikket, medens den endnu har et uendeligt Arbejde tilbage for at lære virkelig at forstaa Menneskelivets Kontinuitet, det, som kun Ordet kan fremstille. Medens vi, hvad Billedkunsten angaar, bestandig skue tilbage til de gyldne Tider (Antikens og den moderne Humanismes) og — efter min Mening — tage den Sandhed til Indtægt, at disse Kunstens gyldne Tider aldrig komme mere igen, skue vi fremad med Hensyn til det, som Ordets Kunst kan præstere, og anerkende ingenlunde, at det, som Fortidens store Digtere have givet os, er uovertræffeligt, netop hvad Kontinuiteten i Karakterskildringen angaar, men

føle, at de tværtimod allesammen i denne Henseende vare rent naive og mythologiske, til Trods for alle deres geniale Glimt og deres dejlige maleriske Glans og plastiske Kraft. Jeg har engang udført denne Tanke paa en Forelæsning og har lagt den til Grund for et komparativt Studium af Kunstens Fremstillinger af Menneskeskikkelsen, som volder mig den største Glæde ved sit rige Indhold og den største Sorg ved det Misforhold, hvori dets Rigdom og Fylde staar til min Tids og mit Livs Korthed. »Kunsten er lang« (∴ Kunsten har ført et saa langt Liv), »og Livet er kort«.

Din hengivne

Jul. Lange.

Danner saa alligevel ikke Kants Tanke et Analogon? Jeg vilde gerne være rigtig forstaaet af dig i denne Sag og gerne selv forstaa Sagen rigtig. Er Kants Imperativ ikke en Leveregel af samme Art som Lessings Kunstregel? Er der ikke den forbistrede Omstændighed ved begge de to Regler, at man for reelt at gennemføre dem — Lessings i Poesien, Kants i Livet — skal være fuldendt Psykolog?

TIL MALEREN AXEL HELSTED¹.

Kære Hr. Helsted!

Kbhvn., 26. Aug. 1879.

Tag mig ikke følgende ganske fortrolige Bemærkninger ilde op! Trænger ikke De, som virkelig har saa meget, og saa meget godt, af det indvortes i Kunsten, til nogle eftertrykkelige Studier af det udvortes, af menneskelig Form, af Karakteren af allehaande forskellige Overflader, af Luftperspektiv osv.? Vilde det ikke være rigtigt og godt, efter at De nu — som De selv har bemærket — afslutter en Del af Deres Kunstnerliv, idet De gaar over til et nyt Afsnit, at begynde dette med paany at gaa lidt i Skole, naturligvis hos Dem selv, men saaledes, at De foreløbig opsatte lidt at male Billeder for helt at ofre nogen Tid til at gøre Studier. De er jo saa ung endnu, og jeg har faaet den Forestilling — jeg véd ikke, om den er rigtig, — at De er saaledes stillet,

¹ efter at Lange havde set hans store Billede: Phaëton.

at De bedre end mangan anden har Raad dertil. Med al virkelig Agtelse for den Alvor, hvormed Deres store Arbejde er behandlet, ogsaa i det rent kunstneriske, forekommer det mig dog, at De efterhaanden kunde komme ind paa at give os en vis skyggeagtig Kunst, hvori der vel kunde være meget smukt i det sjælelige, men hvori der vilde fattes en vis kraftig, bestemt, karakteristisk og sand Legemlighed, som det synes mig, at Kunsten ikke tør savne. Jeg er overbevist om, at De ikke ved at stræbe henimod dette Formaal vilde tage Skade paa Deres bedste Egenskaber, med hvilke jeg og mange have megen Sympathi.

Der ser De, hvad der følger af at indbyde Kritiken; den bider sig fast. Men jeg udtaler i Sandhed ikke denne Mening for at være Skolemester, men fordi den har paatrængt sig mig, og fordi jeg tror, at den i alt Fald er værd at overveje.

Deres ærbødigt hengivne

Jul. Lange.

TIL CHR. RICHARDT (i Ørsted).

Kære Richardt!

Kbhvn., 10. Marts 1881.

Dette Brev maa inddeles i forskellige Dele:

a) Officielt: Paa Kunstakademiets Direktørs samt mine egne Vegne skulde jeg have Hr. Pastoren paa det allermest indtrængende og indstændige anmodet om, at Deres Velærværdighed ved en Henvendelse til de 9 Muser, som hyppig antages at gæste Ørsted Præstegaard, gunstigst vilde udvirke en Sang, nøjagtigere to Sange, til Akademiets Aarshøjtid d. 31. Marts. (Du maa endelig ikke sige Nej, kære Richardt, da vi virkelig trænge i højeste Grad til gode Sange og ikke ane, hvor vi skulle faa dem fra, hvis du svigter os). Af merbemeldte Sange skulde den første i Særdeleshed — ifølge ældgammel Skik i Danmark — være henvendt til Allerhøjstsamme, som møder til Festen; den anden, som slutter Højtideligheden, mere gælde den danske Kunst i Almindelighed og saa at sige aabne Udstillingen. Du kan ikke nægte, at der er noget smukt ved Opgaven,

hvad? Den eneste gode Sang, vi have fra gammel Tid, er en af Constantin Hansen; men den have vi nu slidt paa saa tidt, og den er dog kun af en Dilettant. Vi have ogsaa en af en af de gamle Mestre, nemlig Henrik Hertz; men den har aldrig været meget ung og er med Aarene bleven aldeles stivbenet. Honoraret er glimrende, det bestaar i en Takskrivelse fra Akademiet, som du naturligvis sætter mere Pris paa end noget smudsigt Mammon; et Hæderskort til Udstillingen faar du naturligvis ogsaa. Men af allerstørste Vigtighed er det, at vi faa dit gunstige Tilsagn snarest muligt, eftersom det Kongelige Akademi for de skønne Kunster ellers ligger i et Fedtefad og ikke véd, hvad det skal gøre. Sangen synges af et Kor af Kunstnere (Foreningen af 18. Novbr.); jeg tror, at man for det meste finder Udførelsen god; men Melodierne maatte vel vælges blandt dem, som hurtig kunne indøves.

Det Kgl. Akademi for de skønne Kunster, 10. Marts 1881.

Efter Direktørens Ordre

Jul. Lange.

b) Letterstedtsk: Skriver du saa ikke snart en Afhandling til os? Prosaen er en forfriskende Afveksling fra Versene! Æsthetiken skal ikke rent foragtes for Poesien! Tal et kraftigt Ord til Svenskere og Nordmænd! Hvilken herlig Ro i Præstens Studerekammer! Frederik Bajer er altid villig, men — —. Overse for Himlens Skyld ikke disse Linier!

Paa Redaktionens Vegne

J. L.

c) Privat: Vi have det godt og haabe at høre det samme fra eder. Venlig Hilsen til Marie og Pigebørnene!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL VICTOR RYDBERG (i Göteborg)¹.

Hr. Dr. Victor Rydberg!

Kbhvn., 9. Apr. 1881.

Deres Brev af 3. Marts. som det var mig en virkelig Glæde at modtage, giver mig Anledning til at hilse mere direkte paa Dem, end det blot kan ske ved Tilsendelsen af en Piece. Jeg kan vistnok ikke tilegne mig alt, hvad De siger om mine Smaaskrifter, men vilde gerne beholde Rosen for Sundhed. Det er for det første en god Ting at være sund; men det er bedre endnu, om man kan meddele Sundhed i Tanke og Anskuelse. Selv om det kun er paa et meget begrænset Omraade, tjener man dog derved, hvad der er godt. Det er derfor meget styrkende at høre det anerkendt af en Dommer som Dem.

Jeg havde dengang netop læst Deres Afhandling om Sibyllinerne og Völuspå (I), og mine nærmeste ville kunne vidne om, hvor stærkt jeg har følt Deres Overlegenhed som Forfatter ved at finde denne Afhandling indbunden sammen med min egen. Deri var der mig dog intet uventet.

Først senere har jeg læst Bangs Afhandling og Bugges nye. Bugge kender jeg noget personlig, og foruden min Hengivenhed for hans Person har jeg altid beundret hans Lærdom og Kombinationsevne. Jeg er vistnok slet ikke kompetent til at dømme i disse Sager. Jeg tvivler ikke om, at han i sin Afhandling har givet reelle Bidrag til en videnskabelig Forstaaelse af den nordiske Mythologi. Dog forekommer det mig, at han ikke bruger Tøjlen tilstrækkelig til sin uendelig frodige Kombinationsgave og ikke anvender den efter gennemtænkte Principer. Jeg tror, at den komparative Forskning ikke har Lov til at gribe fat i andre Træk end dem, som paa det Sted, hvor de findes, ikke have nogen tilstrækkelig og naturlig Forklaring (ratio sufficiens). Naar der f. Ex. siges om Ran, at hun udspænder et Net i Dybet, saa er det efter Rans hele Betydning meget praktisk og fornuftig gjort af hende; hvorfor skal det forklares af en Misforstaaelse af et Sted i Gud-véd-hvilken latinsk

¹ Lange havde sendt ham et Særtryk af sin Afhandling: »Skulpturfund i Pergamum« (i »Nordisk Tidskrift«).

Text: Aranea casset in alto suspendit¹? I Methoden er den fortræffelige Bugge her ikke kommet ud over det Finn-Magnusenske Standpunkt. Og hvorfor skal Friggs Graad over Balders Død forklares af Marias Graad over Jesu Død? Have Mødre ikke altid grædt over deres døde Sønner?

Undskyld disse Strøbemærkninger, som ganske naturlig faldt mig ind, da jeg netop tilskrev Dem.

Med Højagtelse Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL CAND. MAG. KR. NYROP².

Hr. cand. mag. K. Nyrop!

Kbhvn., 7. Febr. 1883.

I Anledning af en Forespørgsel fra Prof. Sick om, hvilken Personlighed der menes med Navnet la belle ferronière, er jeg kommet til at tænke over, om der ikke fra Franskmandenes egen Side skulde være en Misforstaaelse med Hensyn til Ordets Anvendelse om Leonardo da Vincis bekendte Portræt i Louvre.

I Louvre-Kataloget af 1878 hedder det i Beskrivelsen af Billedet: Elle porte des cheveux lisses et sur le front un bijou retenu par un cordonnet qui lui a fait donner le nom de la Belle Ferronière.

Jeg ser nu vel, at Ordet ferronière foruden den egentlige Betydning: Isenkræmmerkone ogsaa paa Fransk bruges i Betydning af en egen Slags Pandesmykke. Men det forekommer mig besynderligt, om man oprindeligt skulde have benævnet Leonardos Portræt: det smukke Pandesmykke, da det, som alle ville indrømme, forestiller en smuk Dame, og det vilde være smagløst, ja ligefrem uartigt mod Damen, om man skulde have benævnet hendes Portræt efter hendes Smykke og henført Ordet smuk til dette og ikke til hende. Jeg nægter ikke, at Billedbenævnelser hyppig bero paa, at man sætter pars pro toto; men i dette Tilfælde synes det mig lidet sandsynligt og næsten nødvendigt at maatte

¹ »Edderkoppen udspænder sit Net i Højden« om den til Edderkop forvandlede Aranea, af Virgils Skrift »Om Landbruget«. ² nu Prof. ved Universitetet.

involvere en — ganske umotiveret — nedsættende Kritik eller Ironi over den fremstillede Dame selv.

Skulde Sagen ikke forholde sig saaledes, at Ordet *ferronière's* Betydning af Pandesmykke har sin Oprindelse af selve Leonardos Portræt? Saa vilde altsaa Benævnelsen la belle *ferronière* om dette oprindelig betyde »Den smukke Isenkræmmerkone«, og saa vilde »une *ferronière*« i Juvelér-Betydning betyde et Smykke, udført efter det Forbillede, som Portrættet angiver? Det er jo kun en Gætning, men den tilvejebringer dog nogen rimelig Forbindelse mellem de to ellers ganske forskellige Betydninger af »*ferronière*«.

Jeg overser herved ikke, at Portrættet, der uden al Tvivl henhører til Leonardos Ophold i Milano før 1499, efter al Sandsynlighed slet ikke forestiller nogen Isenkræmmerkone. Men det kommer jo herved ikke an paa, hvad hun i Virkeligheden har været, men, hvad hun i Frankrig — maaske først en god Tid senere — er bleven anset for. Og der synes jo i Frankrig at have dannet sig en Tradition om, at hun har været en af Frants I's Elskerinder, hvilket hun ikke kan have været.

Det skulde interessere mig ved Lejlighed at høre Deres Mening om denne lille Sag og især om det Spørgsmaal: om »*ferronière*« i Betydningen Pandesmykke kan paavises i en ældre Tid end henimod 1520; thi deraf afhænger jo mit Forklaringsforsøg.

Deres ærbødigt hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Nyrop!

Kbhvn., 8 Febr. 1883.

Jeg ser idag, at jeg kunde have sparet mig hele min Visdom med Hensyn til Ordet »*ferronière*«, eftersom Littré i sit store Lexikon har netop den samme Opfattelse, jeg antydede, — og han maa vel gælde for den største Autoritet.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL A. F. KRIEGER¹.

Kære Hr. Gehejmeraad!

[Kbhvn., Slutn. af 1884.]
Tirsdag Aften.

Det er desværre heller ikke idag, med den Tid, jeg har havt til Raadighed, lykkedes mig at finde Scavenius's Kilde. Den er maaske endnu vanskeligere at finde end Nilens Kilde, da denne dog sikkert eksisterer, hvilket kan være tvivlsomt angaaende Scavenius's.

Jeg har gennemgaaet den senere halve Snes Bind af »Zeitschr. f. bild. Kunst«, men ikke fundet nogen saaledes konstrueret Konkurrence. Af Konkurrencer, der tydelig ikke ere saaledes konstruerede (navnlig m. H. t. de konkurrerende Kunstneres Deltagelse i Juryen), skal jeg nævne følgende 11:

1. Den tyske Rigsdagsbygning i Berlin, ... osv. [Bygninger og Monumenter i forskellige europæiske Byer].

Deres

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

Kære Ven!

Kbhvn., 9. Okt. 1885.

... Vor Videnskabs Lys og Blomst, Prof. math. H. Zeuthen, har skrevet et Værk om »Keglesnitlæren i Oldtiden« (Videnskabernes Selskabs Skrifter). Jeg har opfordret Dr. J. L. Heiberg (Udgiver af de græske Matematikeres Skrifter) til at anmelde Værket i Letterstedts Tidsskrift; han maa antages at være den eneste i Danmark, som er trængt længere ind i Værket end til Titelbladet. Han har lovet det, og jeg har forestillet ham, at Tidsskriftets Læsere ikke kunne antages at have Smag for Keglesnit i raa Tilstand, især naar de have henligget siden Oldtiden og derfor maa antages at være blevne noget tørre, og at han derfor maa servere dem paa en eller anden fordøjelig Maade, heller ikke være for lang. Jeg haaber, at du biliger dette.

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ i Anledning af Arkitektkonkurrencen om Kunstmuseumsbygningen.

TIL FORFATTEREN OTTO BENZON.

*Kbhvn., 26. Okt. 1886.**Højstærede Hr. Otto Benzon!*

Jo det ved Gud, at jeg synes, at Th. Niss's Vinterbillede, hvorefter Deres Brev handler, er et smukt Billede: den danske Vinter fra den elskværdigste Side, frisk og munter at spasere i, og gengivet, som Niss gerne gør det, paa en egen storladen Maade. Det er nu min Mening.

Deres ærbødigst forb.

*Jul. Lange.*TIL MALEREN VIGGO JOHANSEN¹.*Kbhvn., 12. Jan. 1887.**Kære Johansen!*

Enhver maa jo indrømme, at Ideen er glimrende, og at det vil skænke dit Maleri en uforlignelig Charme, naar man ser Karl Madsen og mig kritisk opsluge hinanden som de to bekendte Hajfisk, af hvilke kun Halerne blev tilbage. Men du er dog vel aldrig nogen Forræder? Er det maaske din Mening at fremstille os under en »komisk Synsvinkel« — som sal. Rasmus Nielsen vilde have sagt — og at lade din Pensel tage en satirisk Flugt? — — Nej, nej, det vilde én Pensel ikke vove imod to Penne.

Jeg kommer over til dig for at tale om Planen; men jeg udbeder mig i hvert Fald forud, at der ikke bliver Tale om langvarig Stillesiddende for mig, eftersom mit Helbred vilde lide derunder. En rask, genial. Opfattelse — nogle Penselstrøg — Lynglimt — —

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Johansen!**Lørdag Morgen.*

Det lykkedes mig altsaa ikke at komme til dig i Aftes. Jeg havde saa mange aktive Forretninger² igaar,

¹ der vilde male et Afteninteriør med Portrætfigurer (se «Breve fra Jul. Lange» S. 230).

² lige før Langes Grækenlandsrejse.

at det var mig ganske umuligt at faa Tid tilovers for en saa passiv som at staa Model. Nu maa du endelig ikke opfatte denne Forsømmelse som Utaknemlighed; jeg regner mig det sandelig baade til Ære og Fornøjelse, at du vil have mig med paa et Billede. Og du maa paa ingen Maade udslutte det, du har begyndt, men tværtimod gøre det færdigt paa Inspiration og Erindring, som altid forskønner (ligesom kold Kaffe).

Venligste Hilsener fra Falderebet til dig og din Hustru saavel som til Madsens.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

Kære Drenge!

Venedig, 12. Febr. 1887.

Jeg rejste fra München Onsdag Morgen over Innsbruck og Brenner-Pas til Verona. Begyndelsen af Rejsen mellem Bjergene i Tyrol var smuk og vilde have moret jer meget; siden blev det daarligere Vejr og desuden jo tidlig mørkt. Jeg besluttede at blive Torsdag Formiddag over i Verona. Da jeg stod op om Morgen, var det stærkt Snefog; alt var bedækket med et tykt Lag, og Marmorstatuerne paa Torvene stod som med Huer af Isbjørneskind. Alligevel fik jeg mig set godt om i Kirkerne og paa Galleriet og saa' mange skønne og mærkelige Ting. Om Aftenen sneede det igen stærkt, og da jeg Kl. henad 9 kom til Venedig, var der faldet saa meget Sne som ikke her i mange Aar. Det passer kun daarlig til Venedig. Igaar (Fredag) var det dejligt Vejr, temmelig koldt, dog ikke som en Vinterdag i Norden, desuden klart og fint Solskin, men der laa Sne allevegne. Jeg brugte dog Dagen rigtig godt. Men det var vanskeligt at faa den fornødne Motion og varme Fødder; derfor besluttede jeg at bestige St. Marcuskirkens Klokketaarn (over 300 Fod). Da jeg kom til Vagten i Porten og vilde betale de regelmæssige 15 Centimer for at komme ind, viste de mig en Plakat fra Øvrigheden, som bestemte, at én alene ikke maatte gaa op i Taarnet, man skulde mindst være 2, fordi en Mand for et Aarstid siden var sprunget ned deroppefra og havde taget Livet af sig. Da jeg saa gik ud paa Pladsen igen, meldte der sig strax

en lang Dreng og spurgte, om han ikke skulde følge med mig; han holder Vagt dér for at tilbyde sin Led-sagelse. Saa tog jeg ham med op og opnaaede at faa Motion og varme Fødder og tilmed en dejlig Udsigt over Byen og det omgivende Hav. Ja Venedig er rigtignok noget af det forunderligste og beundringsværdigste, man kan se, og I vilde mere jer ganske umaadelig ved at færdes her omkring over Broer, under Broer, paa Gader og Kanaler.

Vær endelig flittige og energiske, kære Drenge, og skriv mig til, hvorledes det gaar i Skolen!

Fader.

TIL SAMME.

Kære Kaj!

Athen, 12. Marts 1887.

Tak for dit Brev af 27. Febr., som jeg hentede her paa Posthuset igaar! Jeg blev meget glad over det, som jeg altid bliver over eders Breve; men det var saa kort. Kunne I ikke faa Pennen lidt bedre paa Glid? I maa huske paa, at det netop er de smaa Ting, man allermost trænger til at høre, naar man er i lang Frastand.

Hertil kom jeg i Onsdags Morges. Dr. Jørgensen og jeg rejste fra Brindisi til Korfu Natten mellem Søndag og Mandag og vare i Korfu Mandag omtrent Kl. 11. Der var meget morsomt og aldeles forskelligt fra det vestligere Europa: mange orientalske Dragter og Manerer, desuden en dejlig Natur. Vi skulde egentlig have sejlet med et Dampskib ind igennem den korinthiske Bugt, men der var intet; saa gik vi med en meget stor østerrigsk Damper syd om Morea. Det varede fra Kl. 7 Mandag Aften til Kl. 6 Onsdag Morgen, da var vi i Piræus. Om Tirsdagen, saa' vi fra Søen til højre Zante og til venstre Vestkysten af Peloponnes. Vi sejlede en lignende Vej som Telemachos, da han drog fra Ithaka til Kong Nestor i Pylos, men vi standsede ikke i Pylos. Vi kom endnu ved Dagslys om de 3 sydlige Forbjerge, sidst imellem Kythere og Kap Malea. — Da vi gik op paa Dækket næste Morgen, vare vi allerede inde i Bugten ved Athen, saa' Ægina og Sallamis og kom efter en halv Time til Piræus. Vi havde gjort flere Bekendtskaber paa Dampskibet: med en græsk

Købmand, en Franciskanermunk fra Slavonien og en ung tysk Naturforsker, der hed Oertzen. Med ham kørte vi i en Droske fra Piræus til Athen, omtrent en Times Kørsel, og tog ind i Hotel d'Athènes, hvor vi bo meget godt.

Jeg havde sikkert ventet, at der havde været Brev til mig, men jeg maatte have Taalmodighed til næste Dags Aften: det gaar langsomt her. Vi gik naturligvis strax op at se Akropolis, hvilket var overmaade dejligt, baade hvad Kunst og Natur angaar. Men det bliver vanskeligt at skaffe eder en Sten fra Parthenon, hvis det ikke skal være et helt vældigt Bygningsstykke; thi alle Stykkerne, de dejligste Kapitæler osv., fra Midtpartiet af Templet ligge imellem hverandre til begge Sider efter Krudtexplosionen 1687. Hvordan her ellers ser ud, kunne I erfare af »Le Roi des Montagnes«, det ligner meget godt.

Farvel, kære Dreng; hils Moder, Bibbe og Jens og skriv ret flittig og meget!

Fader.

TIL SAMME.

*Athen, 21. Marts 1887.
Mandag Morgen.*

Kære Dreng!

Det er nu forfærdelig længe siden, jeg har hørt fra eder, jeg længes naturligvis meget efter at høre hjemmefra. Igaar, Søndag, var hele Expeditionen en Tur ud til Pentelikon, det Bjerg, der ligger nord for Athen, med de store Marmorbrud, hvorfra Marmoret til alle Oldtidens Templer her og mange Nutidsbygninger er kommet. Det er omtrent 3500 Fod højt. Det var en prægtig Tur. Vi kørte ud i to Vogne, en Tur omtrent som til Skodsborg (af Længde). Saa holdt vi Rast ved et Kloster — som laa dejlig i Bjergene med store, høje Træer (Sølvpopler) i Nærheden og Olivenskove udenom — og spiste Frokost i det frie, liggende paa Jorden eller siddende paa en Træstub. Derpaa gav vi os til at bestige Bjerget, hvilket var trættende og besværligt, da Stien laa helt fuld af Marmor-skærver. Men op gik det. Jeg var kommet lidt forud for de andre, og ved en Deling af Stien gik jeg uden videre til højre; de andre, som ikke lagde Mærke dertil, gik en anden Vej. Jeg kom op paa en Top, forresten ikke den allerhøjeste, hvor der var overordentlig dejligt.

Der var netop Stenbrudene fra Oldtiden, nu for en Del beklædte med store Puder af Slynngplanter og med en uforlignelig Udsigt over Sletten forneden og Bugten, Hy-mettos til venstre, Parnas til højre, Ægina og Salamis i det fjerne. Jeg gav mig god Tid til at se paa alt dette, inden jeg gik ned fra min Top, og da jeg en Timestid efter kom ned, hvor Stierne delte sig, fandt jeg naturligvis ingen der. Saa vilde jeg gaa til Vognene, hvor vi skulde samles. Den første Del af Tilbagevejen var meget utvivlsom; men længere fremme mærkede jeg, at jeg var gaaet fejl. Det var godt for mig, at jeg for det meste kunde se Lykabettoshjerget, som ligger lige udenfor Athen og er meget kendeligt paa sin Spids. Det var det eneste, jeg havde at gaa efter, og saaledes kom jeg næsten Halvvejen tilbage til Athen, før min Vej krydsedes med den, som vi vare kørte ud ad. Nu gik jeg den lange Vej tilbage til Klosteret og var dødtræt. Vognene holdt der ganske rigtig, men det øvrige Selskab var borte. Jeg fik Kaffe og Likør i Klosteret at styrke mig paa og krydsede saa omkring i Nærheden for at finde de andre. Jeg forsøgte at tale Fransk med en Præst, jeg mødte, som spaserede med en Bonde (i glimrende Nationaldragt), men ingen af dem kunde det; siden fandt jeg ved Klosteret en Betjent, som kunde tale lidt Fransk, ellers havde jeg aldeles ikke kunnet meddele mig til nogen. Det begyndte at blive nær ved Solnedgang og jeg tænkte allerede paa at skaffe Fakler for at lede efter de andre, da Fortroppen endelig viste sig i Skikkelse af den unge Arkitekt Kampmann. De vare endnu mere trætte end jeg. Saa fik de andre Kaffe og Likør, og vi kørte tilbage. Om Formiddagen fandt vi paa Vejen en Skildpadde, der var større, end jeg havde tænkt det muligt, en halv Alen lang. Idag skal vi paa fine Visitter, op til Premierministeren Trikupis og til Kultusministeren Moretas; den sidste har jeg før truffet hernede og vexlet Visitkort med. Saa skal de andre op til Kongen; dér kan jeg ikke være med, fordi jeg ikke har faaet mine sorte Klæder og mit Kors med; men jeg bryder mig ikke videre derom.

Farvel, kære Drenge — vær flittige og flinke!

Eders

Fader.

TIL SAMME.

*Kære Kaj!**[Athen] Mandag Aften.
28. Marts 1887.*

Uagtet jeg skrev til dig og Frederik igaar Morges, skriver jeg igen i Aften, udtrykkelig for at takke dig for dit sidste Brev af 20. Marts, som er det fyldigste og bedste, jeg endnu har faaet fra jer. Jeg hentede det i Eftermiddags paa Posthuset, og det gjorde mig megen Glæde.

Jeg har faaet endnu et Par Marmorstykker fra Akropolis, men ikke saa gode som det første. Imorgen, naar vi begynde paa vor Tur til Peloponnes, skal jeg nok samle videre ind til jer. Jeg har ogsaa købt et Par antike Sølvmønter hernede, en af den allerførste Mønttype i Verden (Skildpadden fra Ægina), en smuk fra Alexander den store, en meget gammel Athenienser og en køn Sikyonier, som jeg vil forære jer, hvis I ere gode.

I denne Eftermiddag var jeg oppe paa Akropolis. Der sværmer idelig Rovfugle omkring deroppe: engang imellem en Ørn højt i Luften, ellers mest Høge, som der bor mange af i Muren udenpaa Klippen; forresten mange sorte Ravne. Desuden sætte Drengene i Athen en Mængde Drager op.

Igaar var jeg sammen med Dr. Sophus Müller paa et langt Besøg hos den berømte Udgraver Dr. Heinrich Schliemann, som er uhyre snurrig.

Din

Fader.

TIL A. F. KRIEGER.

*Kære Hr. Gehejmerraad!**Kbhvn., 4. Okt. 1887¹.*

Vil De unde mig den Fornøjelse i Anledning af den 4. Oktober at modtage de vedlagte 4 Blade Fotografier, som alle forestille den berømte Hermes-Statue af Praxiteles i Olympia? Jeg er overbevist om, at Deres Syn, om det end ikke er saa godt, som det kunde være, vil være tilstrækkeligt til at skaffe Dem Fornøjelse af dem. Det fine ved Fotografierne bestaar ikke alene deri, at de

¹ da Krieger fyldte 70 Aar.

ikke ere i Handelen, men ogsaa deri, at de ubetinget ere de bedst lykkede Afbildninger af det udmærkede Kunstværk, som overhovedet forefindes. De bleve tagne under vor lille »Expedition« til Grækenland i afvigte Foraar efter Originalværket i Olympia, hvor det dengang stod opstillet paa en provisorisk Plads og med Tov om Livet, men i et langt bedre Lys, end det vil faa paa den Plads, som er bestemt for det. Fotografen var vor Rejsefælle Arkitekt H. Kampmann, som ved disse Fotografier har for tjent Udødeligheden, selv om han ikke kommer til at genopføre Kristiansborg.

Med Højagtelse

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN VIGGO JOHANSEN.

Kære Johansen!

Kbhon., 7. Marts 1888.

Tak for Underretningen¹! Nu bliver Spørgsmaalet blot, hvor mange af dine Dollars der tilfalder mig. Det maa dog vel betragtes som givet, at Harrison har købt Billedet for at kunne hænge mit Portræt op paa sin Væg — hvorfor ellers, maa jeg spørge? Har man Lov til saadan at sælge sine Venner i Partier paa $\frac{1}{2}$ Dussin (à 4500 fcs.) til den anden Side af Atlanterhavet? Er en saadan Handel med »Sjæle« i Overensstemmelse med Nutidens Moral? Var det ikke Danmark, som først blandt alle Stater afskaffede Slavehandelen? Saaledes lærte jeg i min Barndom i Fædrelandshistorien — og nu skal jeg selv opleve at blive solgt!! — »Jeg er og bli'er Indignationens Mand!« (Drachmann). Gennemtrængt af slige Følelser forbliver jeg med min bedste Lykønskning

din hengivne

Jul. Lange.

¹ at Billedet, der omtales S. 51—52, var solgt til Mr. Harrison i Philadelphia.

TIL C. PLOUG.

*Kære Hr. Dr. C. Ploug!**Kbhvn., 7. Marts 1888.*

Tør jeg spørge Dem, om De skulde være i Stand til med Sikkerhed at opgive for mig, paa hvilken Dag i Aaret 1850 — jeg formoder, i Maj Maaned — det var, at Konkurrencen mellem Bissens Skizze af Landsoldaten og Jerichaus Skizze af Thor til Fredericia-Monumentet blev afgjort. Jeg har søgt Oplysning derom i flere af Aargangens Blade, ogsaa i »Fædrelandet«, og hos enkelte Personer, der ellers maa antages for velunderrettede, men forgæves. Jeg vilde ogsaa være Dem taknemlig for lidt nøjere Meddelelser om denne Konkurrence: hvorledes Juryen var sammensat, hvad der foregik i Forsamlingen osv., hvis De maatte huske det. Jeg forudsætter, at De selv har deltaget.

Den eneste Mand, jeg erindrer at have hørt tale om denne Begivenhed, er min Morbroder F. Paludan-Müller, som deltog i Juryen. Men hvad jeg husker fra ham, er kun lidt. Og Sagen har saa megen Betydning for vor Kunsts Historie, at dens Spor ikke bør udslettes.

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Hr. Dr. C. Ploug!**Kbhvn., 15. Marts 1888.*

Idet jeg takker Dem meget for Deres Brev og Oplysning, beder jeg Dem om Undskyldning for at have voldt Dem en Ulejlighed, der jo kunde være undgaaet, hvis jeg havde haft Øjnene bedre med mig. Jeg har ikke haft Lykken med mig; thi jeg forsikrer Dem, at jeg har anvendt mange Timer paa at lede efter den Datum.

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

*Kære Søner!**Berlin, 20. Juni 1889.*

Tak for eders Breve, eller Sedler, hvad man skal kalde dem. Jeg vilde ønske, at I havde udtalt jer lidt fyldigere; men lidt er ogsaa godt. Til eders Examen kan jeg ikke andet end ønske god Lykke og raade jer til megen Paa-passelighed; ellers maa I jo selv klare de Ærter. For mig gaa Dagene ret jævnt, Eftermiddagene i det hele ret kedelig. Igaar var jeg i en Olympia-Verein i et Selskabs-lokale ude i en Slags Tivoli; meget hyggeligt og venligt, men meget stille, det bestod i, at man sad og drak Øl — hvilket jo ikke er ganske »olympisk«, og snakkede lærd med andre Doctores et Professores — hvilket man heller ikke gjorde i Olympia i gamle Dage. Der sad en lærd Mand, med et virkelig vidt bekendt Navn, i Løjtnants-Uniform; han var hidkaldt fra Grækenland, hvor jeg gjorde hans Bekendtskab for 2 Aar siden, for at gøre Militærtjeneste. Det gaar nok strix til i den tyske Armé! Forleden Aften gik jeg hen og saa Goethes Faust, som jeg aldrig har set før paa et Théâtre; der morede jeg mig godt, skønt ikke alting svarede ganske til Forventningerne. Iaften er jeg bedt ud til Professor Conze; nu skal jeg se, hvordan jeg keder mig der. Forleden Dag saa jeg ogsaa das grosse Berliner Aquarium og alle mulige Krybdyr og Fiske, Polyper o. desl., item Aber og Fugle; det var ganske morsomt; men I vilde have forstaaet jer bedre paa det, end jeg gjorde. Men om Formiddagene har jeg det flot og rigelig med det, hvoraf man kan lære noget.

Farvel, mine kære Drenge, hils Moder og Søkende!

Eders

Fader.

TIL CHR. RICHARDT (paa Vemmetofte).

*Kære Chr. Richardt!**Kbhvn., 17. Okt. 1890.*

Skulde det ikke være muligt, at du vilde sende os din Underskrift paa Adressen angaaende Georg Brandes (eller Tilføjelsen¹ til samme)? Det forekommer mig, at Adressen

¹ en Tilslutning til Adressen med en noget ændret Motivering.

er affattet med saa udtrykkelige og iøjnefaldende Forbehold for Modstandere af Manden, at jeg næsten ikke kan tænke mig, at du i Realiteten skulde have noget væsentligt at indvende imod, hvad vi have skrevet. Og paa den anden Side tror jeg — efter Ytringer af dig selv —, at du ser tilbage paa dit Bekendtskab med ham med Følelsen af nogen Velvillie, og at du anerkender ham for en betydelig Mand. Og mere behøves der jo egentlig ikke for at være med til at erklære, at man ikke vil se denne Mand underkuet af Mangel paa Evne til at føre en til hans Evner og Betydning svarende Tilværelse.

Du maa forresten ikke opfatte dette Brev som et Nødraab fra Folk, der ere i Havsnød med et mislykket Foretagende. I det Øjeblik, da jeg skriver dette, have vi mindst 43 Underskrifter paa Adressen eller Tilføjelsen og faa sikkert flere. Det er meget anstændigt Selskab, vi byde dig. Foruden de Navne, som staa at læse i vor Opfordring, skal jeg fremhæve: paa Hovedadressen: Niels Bache, Falbe-Hansen, Peter Hansen, Hostrup, Høffding, Birket Smith; paa Tilføjelsen: Dr. J. L. Heiberg, A. D. Jørgensen, Kammerherre Bille, Dr. Sophus Müller, Prof. Wimmer. Du ser altsaa, at vi have Repræsentanter for det litterære og videnskabelige Højre; men jeg behøver ikke nøjere at forklare, at vi alle ville sætte særlig Pris paa at faa din Underskrift med; og den vilde ganske sikkert ligeoverfor Rigsdag og Regering og den offentlige Mening i det hele have stor Betydning.

Der kunde vistnok i det hele ved denne Lejlighed udrettes noget af reel Betydning til at læge vor Litteraturs Saar og Flænger.

Dermed være Sagen dig endnu engang anbefalet. Venligste Hilsener til Marie og dig

fra din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Chr. Richardt!

Kbhvn., 22. Okt. 1890.

Tak for din Meddelelse og først og fremmest naturligvis for din Underskrift! At den, da jeg skrev til dig, allerede var indsendt, erfarede jeg i Søndags Morges, da

den paa et Møde af Indbyderne blev fremlagt af Bissen og vakte stor Jubel.

Igaar overbragte vi Adressen til Kultusministeren, som i Begyndelsen, da han troede, at vi vilde have ham til at tage Initiativet ligeoverfor Rigsdagen, rejste mange Betæneligheder, men aabenbart blev blidere stemt for Sagen, da vi forklarede ham, at vi fra Regeringen ikke ønskede andet end en velvillig Neutralitet. Men jeg tror dog ikke, at han var glad ved Sagen; han saa' vistnok paa den som paa et uhyggeligt Tegn, der engang havde varslet Fischers¹ Undergang. Nu indtraf Varslerne for ham, og Birnams Skov begyndte at gaa op mod Dunsinan. Jeg haaber imidlertid ikke, at Scavenius skal falde over den Sag, da han har mange gode Egenskaber som Minister.

Da det maaske kan more dig at se Underskrifterne, sender jeg dig det Expl. af Adressen, som ligger foran mig. Egentlig skulde min Broder Carls Navn med paa Hovedadressen, men han har indsendt det for sent.

Venligste Hilsener fra

din

Jul. Lange.

E. S. Med Hensyn til dine Indvendinger mod Adressens Motiver vil jeg blot bemærke, at det var min oprindelige Tanke at faa et Møde sammenkaldt for lige fra Begyndelsen at tilvejebringe en bredere Basis af Stemning for Adressens Indhold. Andre fraraadede det imidlertid, fordi der paa den Maade aldrig vilde blive Ende paa Betæneligheder og Ændringer. Tilføjelsen har jeg naturligvis aldrig syntes om; men rent praktisk tror jeg, at den har gjort os god Tjeneste. Der er jo mange, som foretrække en saadan »Coupé für Nicht-Raucher«.

Hvis du har Redaktører eller Bladnegere i Nærheden, anmodes du om endnu nogle Dage at være forsigtig med Adressen.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

Kære Sønner!

Hønefos, 22. Nov 1891.

Nu har jeg efterlevet eders høje Ordre og begivet mig op til — i alt Fald i Nærheden af Tyrifjorden, nemlig

¹ den forrige Kultusministers.

til Hønefos. Jeg havde i Selskaberne i Kristiania gjort Bekendtskab med Norges Jernbanedirektør, en gammel Herre ved Navn Piehl, og spurgte ham engang, hvorledes jeg mest praktisk kunde gøre en Tur ud i Norges Natur, og han anbefalede ubetinget Hønefos. Jeg fortryder heller ikke dette Valg — undtagen forsaavidt man maa tilbringe en noget vel lang Tid paa Jernbanen. Igaar var det et yndigt Vejr med Solskin, idag er det Graavejr, men forresten yndigt alligevel: aldeles stille, ikke en Vind, som rører sig, og Sne paa alting, endog den mindste Kvist paa mindste Træ eller Busk. Fossen er ogsaa smuk og munter og malerisk, men slet ikke storartet. Jeg tror, at mine Kristianiavenner ere lidt stødt over, at jeg for et Par Dage foretrækker Ensomhed for deres Selskab, men mig forekommer det ret naturligt, efter at jeg i 14 Dage har ført et Selskabsliv som i en Bikube. Kristiania er i visse Henseender altfor meget som den gode By Eatonville, hvorom der fortælles i Pickwick-Klubben. Her er det livligste politiske Liv med de brune og de blaa, og naar et fremmed Dyr som jeg kommer dertil, risikerer han at blive baade brun og blaa. Den anden Dag efter min Ankomst, da jeg havde været oppe paa Udstillingen, som holdes paa denne Aarstid, fik jeg Besøg af en »Neger« fra »Verdens Gang« (yderste Venstre): om jeg ikke vilde skrive en Artikel om Udstillingen til Bladet eller i Mangel deraf vilde lade mig interviewe for at betro mine Meninger til Negeren, som saa vilde sætte dem i Bladet. Jeg takkede for Artigheden, men indlod mig ikke paa nogen af Delene. Senere har jeg faaet Opfordring fra »Morgenbladet« (yderste Højre) om en lignende Artikel, for hvilken jeg selv kunde bestemme Prisen (1000 Kr.??), men har ogsaa sagt Nej til Højre. Jeg befinder mig saaledes omtrent som Sam Weller imellem de 2 Redaktioner.

Jeg haaber, at I have det godt. I kunde maaske overkomme den Ulejlighed at skrive et lille Brev til mig; jeg bliver her jo c. 14 Dage endnu. Naar jeg er færdig her, holder jeg maaske et Foredrag i Frederikshald, hvortil jeg er indbudt, men jeg har dog ikke givet noget bestemt Løfte derom.

Eders

Fader.

TIL CHR. RICHARDT (paa Vemmetofte).

Kære Chr. Richardt!

Kbhvn., Lørdag 26. Dec. 1891.

En glædelig Jul tilforn for dig og alle dine! — Du har gjort mig en stor Glæde ved at sende mig dine »Blandede Digte«, baade fordi de ere mig en Erindring om gammelt Venskab, og fordi de ere saa friske og fine og ejendommelige og mesterlige. Jeg er bleven saa gammel, at jeg ikke sætter mindst Pris paa den sidstnævnte af disse Egenskaber. Naar jeg læser de yngres Vers, løber jeg næsten altid vild i dem og bliver stikkende som i en Mose. Men dine Vers føre mig — let, men sikkert — ved Haanden som ad en yndig Skovsti. Man mærker, at den, som fører, selv kender Vej, uden at Vejen dog er saa simpel som Køge Landevej eller Frederiksberg Allé.

Jeg har været i Norge og Sverig og stiftet eller fornyet Bekendtskab med mange gode og udmærkede Mennesker. Blandt andre traf jeg og var Gæst hos en brav Mand ved Navn V. B. Nicolaysen (i Kristiania kaldet for Kortheds Skyld »V. B.«); jeg kendte ham aldeles ikke før, men jeg fandt ham dog ganske hjemmefant paa Iselinge og Bakkegaarden og blandt jer allesammen. Item Skolebestyrer Gertsen (Gjertsen?), som nok er din specielle Ven. Han er nok noget lignende, som Martin Hammerich var hos os. De venligste Hilsener til Marie og de bedste Ønsker for jer alle fra din gamle, hengivne

Jul. Lange.

TIL FRU KRISTOFFER NYROP.

Kære Frue!

Kbhvn., 1. Nov. 1892.

De synes at mene om mig, at det er, hvad man kalder »falsk Beskedenhed« af mig, at jeg siger, jeg ingen Forstand har paa Grieg eller overhovedet paa Musik. Vidste De, hvor idiotisk jeg er i denne Henseende, vilde De ikke spørge efter min Mening; og hvis jeg ytrede nogen, vilde De kun have et medlidende Smil tilovers for den. Men et Menneske, der selv er musikalsk, har maaske virkelig ondt ved at vide, hvilket defekt Exemplar et meget umusikalsk Menneske er; — for ikke at gøre mig

værre, end jeg er, vil jeg dog sige, at jeg har stor Glæde af den lille Del Musik, som jeg forstaar; men desværre hører jeg paa mange og vistnok udmærkede Ting med ligesaa megen Intelligens som en Eskimo.

Derfor maa De ikke forlange af mig, at jeg skal kunne dømme i Steenstrups og Deres Disput; men jeg indrømmer, at Deres Skildring af Grieg (i Deres Brev) ser ud til at ligne, fordi der er indre Sammenhæng i den.

Min bedste Tak til Dem og Deres Mand for den udmærkede Lørdag Aften!

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kbhvn., 3. Nov. 1892.

Nej, kære Frue, De maa gerne sige: »Gaa udenom, sagde Bøjgen«, om mit Svar til Dem; jeg maa tilstaa, at det træffer meget godt. Men jeg for min Del har altid fundet særlig Behag i miskendte Personer og har derfor ikke noget imod at gaa med Bøjgen under Armen, skønt Henrik Ibsen har været saa grov og uretfærdig mod ham. Han var jo en rigtig fornuftig Mand! Hvad skal Bøjgen eller jeg gøre ligeoverfor en Sag, som vi ikke have Evne til at trænge ind i? Slaa Gnister med vor Næse af Flintestenen? Det er Synd for Næsen. Nej, saa følger jeg Bøjgens Raad: Gaa udenom!

Men om end begge Deres friske Breve røbe en gruelig Mangel paa Kendskab til mine Evners Rækkevidde, saa takker jeg oprigtig for dem. Man skal huske paa, at der i en selskabelig »Konversation« kan være Kærne, som er værd at tænke videre over. Hvis De finder mig for søvnig i denne Sag, saa husk blot paa, at De naturligvis har meget mere Livs-Interesse indestaaende i dette Æmne (Grieg), end jeg døve Menneske kan have.

Venligst Hilsen til Dem og Nyrop.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. OTTO JESPERSEN¹.

Højtærede Hr. Doktor!

Kbhvn., 16. Nov. 1892.

Maa jeg, skønt Lægmand i Deres Videnskab, have Lov til at takke Dem for Læsningen — en gentagen Læsning — af Deres aandfulde Artikel om Sprogets Oprindelse, der findes i »Tilskueren«.

Og maa jeg som Deltager i Redaktionen af det Letterstedtske Tidsskrift beklage, at De ikke sender et Bidrag af denne Art til os. Vel sandt, at vi ikke have nogen stor Fordel at byde til Gengæld; men noget have vi da, navnlig en større Udbredelse i de andre skandinaviske Lande.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Doktor!

Kbhvn., 1. Dec. 1892.

Naar De i Deres Brev forelægger mig det Spørgsmaal, om der er Rimelighed for, at der med det allerførste kunde blive Plads for en Afhandling paa 3—4 Ark, — saa er det min simple Pligt imod Dem strax at svare, at det er der ingen Rimelighed, vel ikke engang nogen Mulighed for.

Jeg beklager meget at maatte svare saaledes, saa meget mere som jeg selv har indbudt Dem til at give Bidrag til Tidsskriftet. De maa dog ikke tro, at jeg er bleven lunken ligeoverfor Dem, eller at nogetsomhelst er forandret i den Stemning, hvori jeg skrev mit forrige Brev til Dem. Men for det første er det Redaktionen's Regel ikke at optage Bidrag, som gaa synderlig ud over ét Ark. Denne Regel overholdes vel ikke strængt, og jeg for min Del skulde med Fornøjelse bidrage til, at der gjordes en Undtagelse med Hensyn til Dem og Deres ejendommelige Situation. Men den aldeles uregelmæssige Størrelse vilde nødvendigvis i høj Grad forsinke Offentliggørelsen, og det er De jo ikke tjent med. Desuden vilde vi meget hellere høre Dem tale om Sprogets Oprindelse eller deslige store

¹ nu Professor i engelsk Sprog og Litteratur.

Ting end om Chaucer, qvem honoris causa nomino, men som ikke forud er synderlig anbefalet til Læseverdenens Opmærksomhed. En Afhandling om ham af extraordinært Omfang vilde jeg ikke kunne faa Hovedredaktøren til at modtage, og han vilde fra et redaktionelt Standpunkt have Ret.

Jeg havde dannet mig den Forestilling, at De var selvskreven som Stephens's Eftermand (og at man endda gjorde et ganske fordelagtigt Bytte); men De har vistnok Ret i at drive Deres Sag med fuld Damp. Naar man kun har sine Adkomster i videnskabelig Dygtighed og ikke f. Ex. ved at have hjulpet Regeringen med Valgsjov, saa er man vel ikke sikker. Men vi opgive ikke Haabet.

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL SCENEINSTRUKTØR, PROF. W. BLOCH.

Kbhon., 16. Apr. 1893.

Kære Hr. Professor William Bloch!

For nogen Tid siden opfordrede Hr. Otto Benzon mig til at være med til at underskrive den Adresse fra dramatiske Forfattere, som nu er tilstillet Dem og offentliggjort. At jeg erklærede mig uvillig dertil, behøver jeg næppe at forklare Dem; De maa jo selv have følt det som en af Skyggesiderne ved Deres Embede, at De har skullet være Jordemoder for dødfødte Fostre. Og for mig var der da heller ingen Fornøjelse ved at sætte mit Navn som Dramatiker imellem Henrik Ibsens og Hr. Edgar Høyers — det ene vilde være ligesaa knusende som det andet.

Men ganske privat og beskedent vil jeg tillade mig at slutte mig til den i Adressen udtalte Tak. Saa meget gaar jeg dog i Theatret, at jeg har en meget levende Følelse af, at det i Dem mister en ægte Kunstner, som det vist meget daarlig kan undvære. Og som Forfatter vil jeg med Taknemlighed mindes, hvor energisk og samvittighedsfuldt De tog Dem af et Stykke, hvortil De næppe

har knyttet noget Haab, og haabe, at De vil tilgive mig, at jeg — ligesom Hr. N. N. og Hr. N. N. — har spildt en Del af Deres Tid og Kraft.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL EN AF TVILLINGSØNNERNE (paa Iselinge).

Kære Kaj!

Berlin, 29. Juli 1893.

Jeg haaber, at disse Linier, som jeg skriver i Halvmørke, maa indtræffe i passende Tid til dig som Fødselsdagshilsen.

I Tirsdags Aftes Kl. 9 havde jeg da den Fornøjelse at modtage Frederik¹ paa Stettiner-Bahnhof. Han var i meget godt Humør, og du og Iselinges øvrige Sommerferie-Ungdom havde gjort ham en Glæde ved at hilse paa ham i Masnedsund; han gik med de unge Damers Blomster i Knaphullet. Saa kørte vi ovenpaa en Omnibus den lange Vej til mit Hotel og fik et Blik af Berlins Hovedgader ved Aftenstid; derefter vare vi ude at fouragere. Han boede naturligvis om Natten i mit Hotel, og næste Morgen vare vi oppe, før Lærker fik Sko paa, — altfor tidlig — og gik derefter sammen til Anhalter Bahnhof, hvor han kom rigtig ind i Kurértoget til Wien. Der tog vi da Afsked med hinanden, og senere har jeg ikke set til ham eller hørt fra ham, hvilket jeg heller ikke skulde, saa der er intet at klage over. Han har lovet at sende mig et Brevkort, saasnart han kom til Salonichi; men det kan jeg først have om et Par Dage. Han var ved frisk Mod, men naturligvis lidt genert ved Tanken om Vrøvlet paa de vildtfremmede Landegrænser — den serbiske og tyrkiske —, hvilket man ikke kan fortænke ham i.

Selv er jeg i god Gang med mine Studeringer og arbejder hver Dag mine 6 Timer uden Afbrydelse i Museet; det var jo ogsaa det, jeg kom for. I Begyndelsen var her rædsomt lummert, men nu, siden Regnen er kommet, er her godt. Forleden Dag stod Peter Købke

¹ Langes anden Tvilling søn, der som Tegner var med paa Dr. Kinchs arkæologiske Expedition til Macedonien.

lige foran mig i Museet; men Glæden var kun kort, da han samme Formiddag skulde rejse hjem.

Farvel, min Dreng, hils Fru Hammerich mange Gange og andre Venner, hvor du er!

Din

Fader.

TIL MALERINDEN, FRØKEN LEIS SCHJELDERUP.

Kære Frøken!

Kbhvn., 3. Juni 1894.

Naar De faar disse Linier, haaber jeg, at Deres Humør er blevet lidt bedre, end da De skrev Deres. Hvorledes kan De, det norske Urfjælds Datter, tage Dem »Nationaltidende« saa nær! Ikke alene efter min egen Dom, men ogsaa efter min Erfaring om andres, have Bladenes Kritik eller Ikke-Kritik yderst lidt at sige med Hensyn til Succes eller Ikke-Succes og er fuldstændig glemt inden 8 Dage. Tilbring nu en god Sommer og lad Dem ikke i fjerneste Maade anfægte deraf! Venlige Hilsener.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

Kære Sønner!

Lønstrup, 7. Juli 1894.

... Det var et smukt Syn for mig at se Havet, da jeg kom hertil igaar Middags. Stille Vejr, stærk Varme, stærkt blaa Himmel, Havet skinnende som Sølv og Silke, overmaade fint og festligt. Alligevel lidt Taage, eller rettere sagt: nogle smaa Taager, som krøb hen over Havets og Strandens Overflader og frembragte hvidlige Afvexlinger i det stærke blaa. Naar man driver langs saadan en Strand, hvor Naturen ligger aldeles ubrudt, som den har ligget i Tusinder af Aar, svinde 2—3 Timer, uden at man mærker det. Badene ere dejlige, hvad Vandets Friskhed og Salthed angaar; men naar man er vant til at springe ud i dybt Vand, er det ikke saa morsomt at skulle vade

100 à 200 Alen, inden man kan tage sig en ordentlig Dukkert.

Det allersmukkeste er at gaa paa Strandsandet en Time efter Solnedgang, naar der fjernt, fjernt ude over Havet ligger et Ferige af blege, rosenrøde Skyer — undskyld, jeg bliver nok sentimental, hvilket ikke passer sig for min Alder. Jeg mener blot, at Udsigten over det store Hav har en vis Skønhed, som Udsigten over Sundet ikke har, saa smuk som den forresten er.

Hils Moder og Bibbe meget! Jeg vil være taknemlig for lidt Brev fra hvem der vil sende mig det; jeg tænker, at jeg bliver her for det første.

Farvel saa længe!

Fader.

TIL SAMME.

Kære Kaj!

Florents, 4. Dec. 1894.

... I den sidste Tid kan Italien egentlig ikke kaldes behageligt; det er i Løbet af 14 Dage blevet koldere og koldere, og fra i Forgaars af, da jeg opholdt mig i Perugia, er det begyndt at blæse med en isnende Vind, næsten Storm, der endnu varer ved; det er den Slags Vejr, som er mig det allerubehageligste. Jeg lider ogsaa lidt derunder. Men saasnart jeg saa slipper ind til de mange Herligheder, der næppe nogetsteds findes saa tæt som i Florents, glemmer jeg det igen. Jeg tog fra Neapel — ikke til Sicilien, men nordpaa, til Capua, et Par Dage i Rom, derpaa i Orvieto, Assisi og Perugia, en udmærket Rejse — til Trods for Vejret. Assisi især har jeg en speciel gammel Kærlighed til og er meget glad over at have genset det.

For det meste er jeg naturligvis ganske ensom; men igaar, da jeg gik i Galleriet her, tørnede først F. Beckett op, og en halv Time senere, sammesteds, Professor Gertz og Frue; du véd nok, at jeg holder specielt meget af Gertz. Med de 3 var jeg saa sammen hele Dagen, og det var meget gemytligt og elskværdigt. Idag skal jeg atter være noget sammen med dem alle tre, og jeg finder, at Selskab smager godt ovenpaa den lange Ensomhed.

Jeg skal se at købe dig en pæn Ting til Jul; men den købes bedre i Berlin (paa Tilbagerejsen) end her.

Naa Farvel for denne Gang; jeg er ked af dette kolde og uhyggelige Skrivekontor, hvori jeg sidder.

Hils ogsaa Frederik!

Fader.

*Af en Erklæring til Kultusministeriet om Opstillingen af
Kristian d. 4des Broncestatue i Roskilde Domkirke.*

(1895?)

... Minoriteten vil ikke anerkende vor Opfattelse af det Motiv, at Kongen er fremstillet med blottet Hoved, holdende Hatten i Haanden. Men hvis Thorvaldsen havde fremstillet Kongen barhovedet, »fordi det, som interesserede ham ved Opgaven, var Kongens ædle Hoved«, hvorfor har han da i det hele taget Hatten med, hvorfor er den ikke helt udeladt? Har Kongen maaske taget Hatten af for at fremvise sit ædle Hoved? Det er kedeligt udtrykkeligt at skulle godtgøre noget saa soleklart, at, naar Kristian d. 4de stod med Hatten i Haanden, saa var det, fordi der var noget, han tog sin Hat af for; — og det gjorde han kun for Gud og for Kirken.

Hvad Tanken om at anbringe Statuen i Kunstindustri-Museet angaar, beklage vi, at en saa aandløs Tanke overhovedet har kunnet fremsættes: at give et Værk, som en stor Kunstner har udført til nationalhistorisk Monument i vort Kongehuses Gravkirke, til et Nummer i et Kunstindustri-Museum ...

TIL DOCENT, KONTORCHEF H. GRAM¹.

Hr. Docent Herman Gram!

Kbhvn., 23. Okt. 1895.

Jeg har nu talt med Karl Madsen, der væsentlig be-
tragter Deres lille Maleri ligesom jeg, idet han ogsaa
finder det sandsynligt, at det er det oprindelige Exemplar

¹ Anledningen var Adressatens Fund af det Portræt af Descartes, som nu er i Ny Carlsberg Glyptotheket.

af Frans Hals's Portræt af René Descartes. Angaaende Restaurationsspørgsmaalet forklarede han mig ogsaa sin Mening. Jeg mener blot, at, hvis det er Deres Hensigt — hvad jeg bestemt mener at burde tilraade — at sende Billedet til en eller anden Specialkender i Udlandet, saa bør det sendes, ganske som det er. Karl Madsen og jeg vare ganske enige om, at den Mand, hvis Mening det vilde have mest Betydning at indhente, vilde være Dr. Abraham Bredius i Haag.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Docent Herman Gram!

Kbhvn., 14. Febr. 1896.

Det forekommer mig, at De tager Deres Uheld — hvis man ellers kan kalde det saa — med Hensyn til Brevet til Bode¹ altfor meget au tragique, og jeg forstaar ikke, hvorledes Bode skulde kunne anse Dem for »en snedig Bedrager«, naar De vedlægger en Fotografi, som jo upaatvivlelig maa vække hans Interesse. Bodes og min Samtale i hans Kabinet i Museet for 8 Dage siden var kun temmelig kort og stærkt optaget af andre Æmner, saa at der intet paafaldende kan være i, at jeg ikke berørte denne Sag. Naturligvis er mit Vidnesbyrd til Tjeneste, hvis han opkaster Tvivl om Deres Meddelelses Sandhed; men det gør han sikkert ikke.

Jeg takker Dem meget for Meddelelsen af Bredius's ipsissima verba.

Er der intet Haab om, at De vil afhænde Billedet til den kgl. Malerisamling?

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Docent H. Gram!

Kbhvn., 29. Febr. 1896.

Tak for Deres Meddelelse! Da De — hvad jeg glæder mig over — »absolut sætter Pris paa«, at Maleriet bliver

¹ nemlig, at Bode kort efter dets Modtagelse ikke havde omtalt denne Sag for Lange.

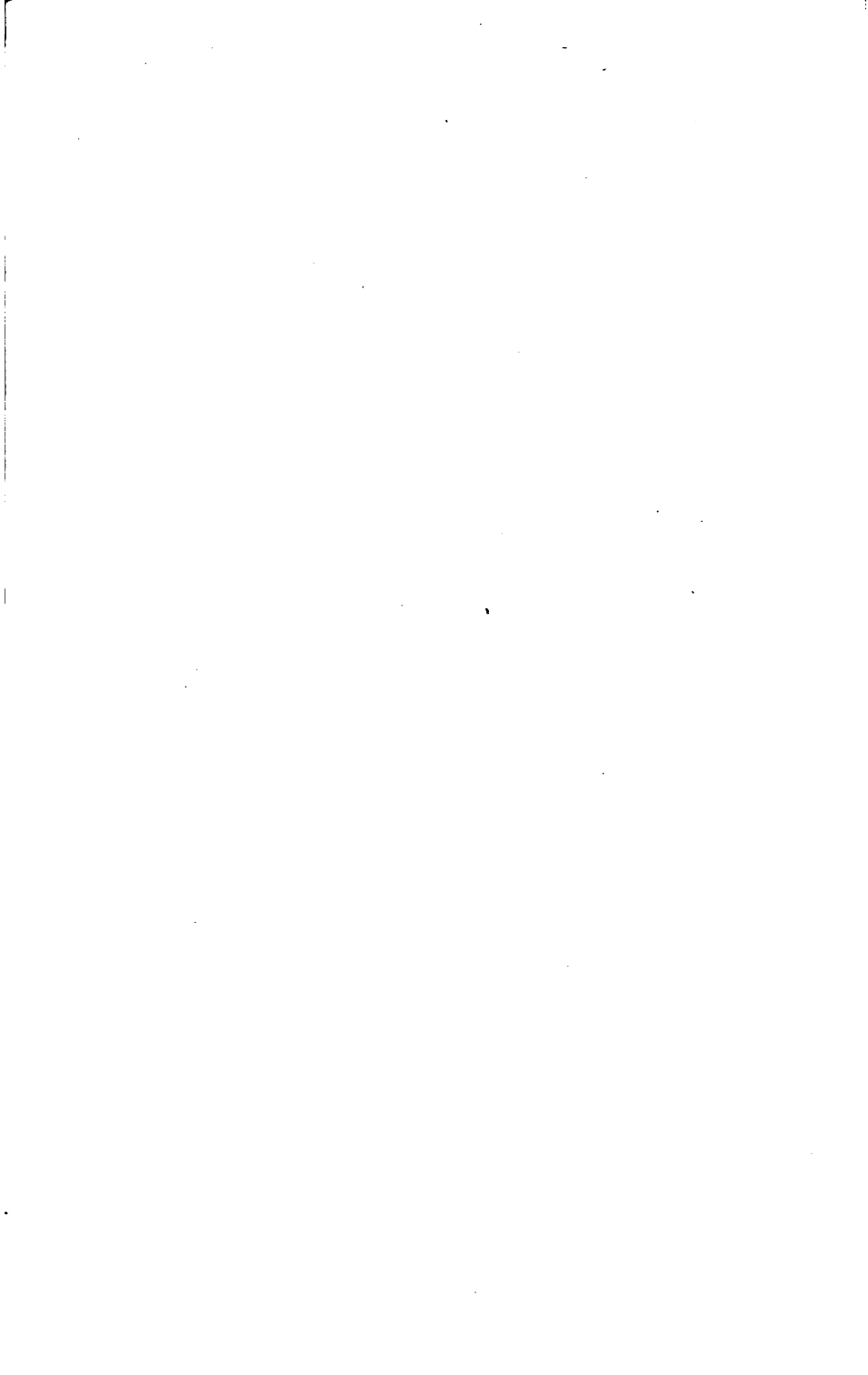
her i Landet, haaber jeg, at De vil give Afkald paa den højest mulige Pris.

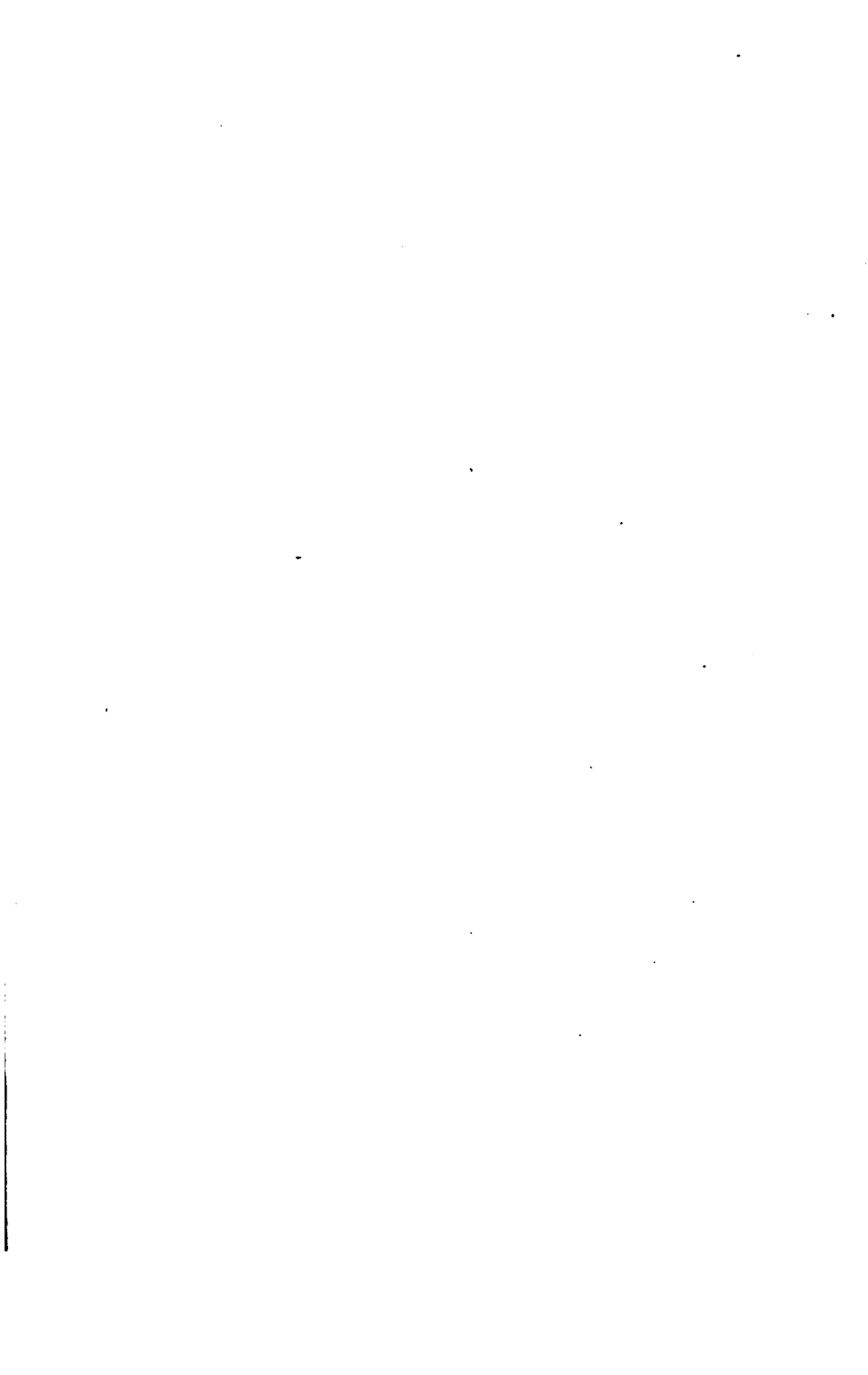
Jeg mener som De, at Bode angler efter Maleriet, hvad der fra hans Synspunkt er naturligt og fortjenstligt. Han kan vel byde raskere og byde højere, end vi her kan; men jeg haaber ikke, at han faar det.

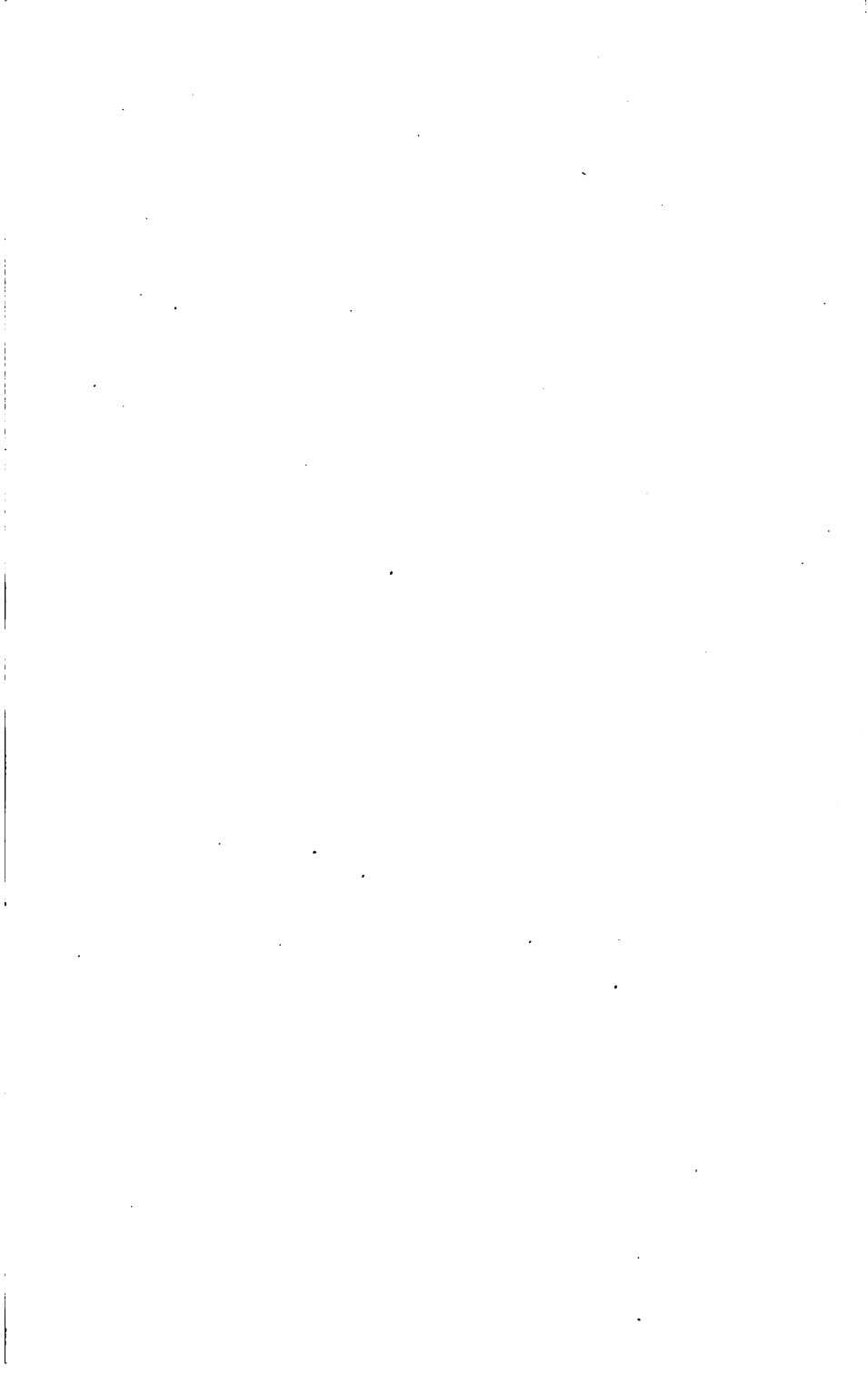
Der kunde vel være en Mulighed for, at Carl Jacobsen vilde købe Billedet til Glyptotheket; dog forekommer det mig, at det nærmest hørte hjemme i den kgl. Malerisamling.

Deres ærbødigst forbundne

Jul. Lange.

YC133762

